Vicenç Fisas Armengol

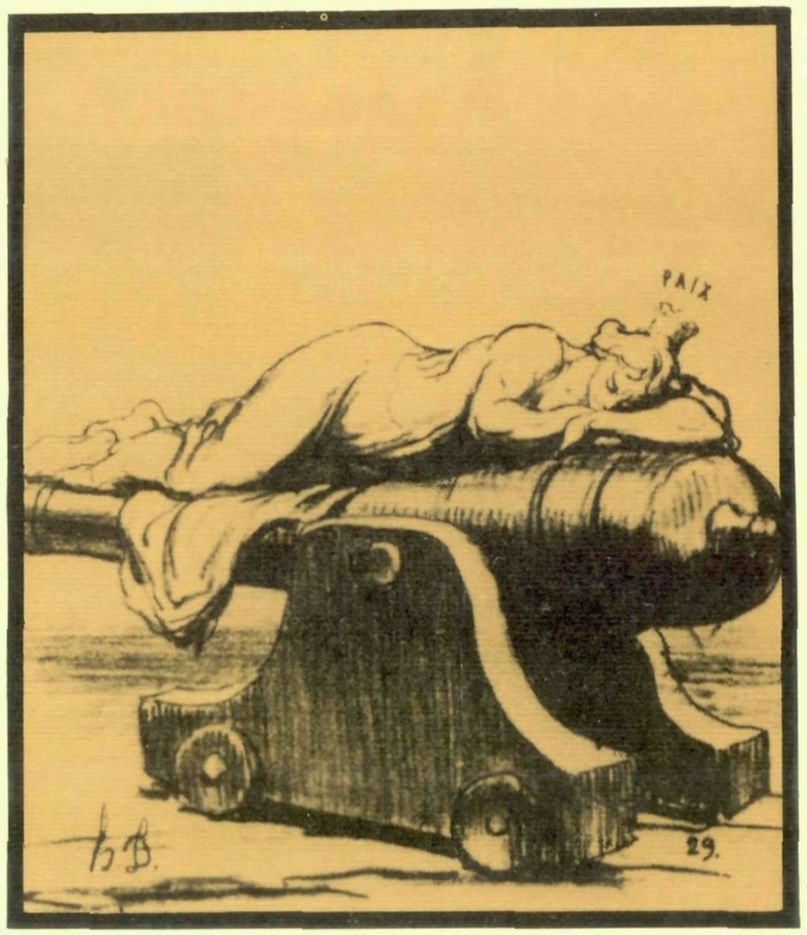

DEFENSA 2001

Una proposta de defensa no ofensiva per a Espanya

Llibres apareguts en aquesta col.lecció

«CRISI I ANTICRISI DE LA SOCIOLOGIA»
Esteban Pinilla de las Heras
Juny 1987

«LES S.A.L. A CATALUNYA»
Raimon Bonal
Setembre 1987

«LES ARMES DE LA DEMOCRÀCIA»
Vicenç Fisas
Setembre 1988

«LA LLENGUA I ELS JOCS OLÍMPICS»
Noemí Ibáñez i Rosa M. Chico
Octubre 1988

«LA MILITARITZACIÓ DE LA CIÈNCIA»
Vicenç Fisas
Juny 1989

«ELS INGRESSOS I LES DESPESES DEL SECTOR PÚBLIC A CATALUNYA»
Núria Bosch, Antoni Castells i Mercè Costa
Setembre 1989

«LA POLÍTICA CULTURAL EUROPEA»
Jordi Berrio, Lluís Bonet, Salvador Cardús, Josep Gifreu, Isidor Marí i Enric Saperas
Març 1990

«DELINQÜÈNCIA I DISSOCIALITAT»
Lluís Ventosa Oliveras
Maig 1990

«DEFENSA 2001». Una proposta de defensa no ofensiva per a Espanya.
Vicenç Fisas
Juny 1990

Vicenç Fisas Armengol

DEFENSA 2001

Una proposta de defensa no ofensiva per a Espanya

Barcelona 1990

© by Vicenç Fisas Armengol
Propietat d'aquesta edició (incloent-hi el disseny de la coberta):
Publicacions de la Fundació Jaume Bofill, Provença 324, pral. 08037 Barcelona
i Centre UNESCO de Catalunya.
Disseny de la coberta: Narcís Comadira, amb una litografía d'Honoré Daumier
ISBN: 84-85557-20-4
Dipòsit legal: B-16160/90
Impressió: F & P, Institut Gràfic, S.A., Quintana, 45 - Esplugues de Llobregat (Barcelona)
Prohibida la reproducció total o parcial per qualsevol mitjà, sense l'autorització
escrita de l'editor.

Per al Paco i l'altra gent de les
Brigades Internacionals de Pau;
per la seva intuició,
generositat i coherència
en cercar alternatives de defensa.

INDEX

Presentació 9

I - **LA DEFENSA NO OFENSIVA: ¿UN NOU MODEL DE POLITICA DE SEGURETAT?** 17

Algunes explicacions sobre el sorgiment d'aquests conceptes 19

Els orígens immediats: els informes de les NN.UU. i l'Informe Palme sobre seguretat compartida 21

L'oportunitat dels plantejaments no ofensius. Un Sistema de Seguretat Europea per al 2020 25

Capacitats i intencions. La polèmica sobre les armes ofensives/defensives 29

L'URSS i la suficiència raonable 35

La defensa no ofensiva (NOD) i la superioritat defensiva mútua 39

Defensa no provocativa (DNP) i incapacitat estructural per llençar un atac (SIA) 44

Vers el Segle XXI: de la mili-seguretat a l'eco-seguretat 50

Vers un nou paradigma de la seguretat? 53

II - **TRES ASPECTES PREVIS: LES AMENACES, LA POLITICA DE DEFENSA I EL FUTUR DEL DESARMAMENT** 61

L'amenaça de les amenaces 64

La política de defensa espanyola, o com arribar sempre tard 71

La política espanyola de desarmament i el futur d'Europa 78

III - **DEFENSA 2001** 89

Un exèrcit petit, professional i defensiu 96

El cost de DEFENSA 2001 105

60 propostes per construir DEFENSA 2001 119

IV - TORNAR A DEFINIR LA PARTICIPACIO D'ESPANYA A L'OTAN 129

Els Acords de Coordinació amb l'OTAN 139

V - EL POTENCIAL DE LES FORCES ARMADES 171

El potencial terrestre 173

Les armes de l'Exèrcit de Terra 180

El potencial naval 194

Els vaixells de l'Armada 198

El potencial aeri 215

Els avions de les forces aèries 222

Annexos:

1) Bibliografia bàsica 235

2) Centres i grups dedicats a l'estudi de la defensa no ofensiva 237

3) Index analític 241

4) English abstract 249

PRESENTACIÓ

Els dos darrers anys de la dècada dels vuitanta passaran a la Història pels canvis polítics experimentats a gran part d'Europa. Una de les múltiples conseqüències d'aquests canvis ha estat, sens dubte, la d'obligar tots els estats europeus a redefinir la seva política de defensa nacional i la seva participació en aliances militars. El model basat en la política de blocs enfrontats s'ha desfet completament, sense que a hores d'ara s'hagi configurat un model alternatiu que pugui substituir l'anterior.

Hi ha indicis, però, de la direcció que poden prendre les coses en el proper futur. Algunes de les possibilitats són tremendament negatives, però d'altres es presenten com a molt esperançadores. Que els fets es decantin cap a un costat o cap a l'altre dependrà en bona part de la intuïció i del coratge de l'opinió pública i dels polítics. En qualsevol cas, hi ha l'oportunitat d'endegar noves polítiques de defensa i seguretat que prescindeixin de les patologies i dels riscos que oferien les velles idees. Una d'aquestes oportunitats és la que plantegen les anomenades "defenses no-ofensives" que tot seguit explicarem, amb un conjunt de propostes que poden facilitar el definitiu abandó de polítiques que han creat desconfiança, inseguretat, temor i terror, encara que sempre s'hagin presentat com polítiques de "defensa i seguretat".

A Espanya, aquest debat arriba una mica tard i malament. La manca de tradició en la discussió de temes militars i, fins i tot, de política exterior, i el fet que els governants creguin que el debat sols l'han de fer ells, són alguns dels motius que expliquen la misèria del poc debat que hi ha hagut. A més, algunes de les escasses propostes que s'han formulat han estat fetes amb ben mala fortuna. El cas del coronel Martínez Inglés n'és un bon exemple.

Al marge de la forma d'expressar-se d'aquest coronel, que conssidero és inadmissible, almenys mentre els soldats no tinguin el dret d'expressar-se en els mateixos termes vers els seus coronels i resta de "superiors", el fet és que ha donat una opinió sobre un nou model d'exèrcit, en aquest cas, limitant-se a fer propostes per al de Terra. Proposa fer un exèrcit petit, professional, polivalent, molt flexible i ràpid, amb unitats de tipus brigada, capaces d'atuar a qualsevol escenari peninsular o "espai geoestratègic proper...", per la qual cosa hauria de tenir "una certa projecció estratègica extranacional". Aquest exèrcit professional i voluntari de 80.000 homes disposaria d'un nucli operatiu d'intervenció ultraràpida (FIUR), que abastaria uns 20.000 homes.[1]

---

[1].- MARTINEZ INGLES, Amadeo, España indefensa, Ediciones B, 1989, 227 pp.; Un nuevo Ejército para los años noventa, Ejército, juny 1989, pp. 13-17.

L'exèrcit del coronel Martínez Inglés pot ser que fos molt operatiu i eficaç per envair el Nord d'Africa i mantenir "paracas", legionaris i marines a un bon nivell d'instrucció física i moral. Però molt em temo que del que es tracta és justament d'avançar en sentit contrari, és a dir, a fer impossible que unitats com les anomenades Forces d'Intervenció Ràpida puguin amenaçar o provocar ningú. No es tracta sols de reduir i professionalitzar els exèrcits, sinó també de transformar-los de tal manera que sols siguin eficaços en la defensa, impedint que puguin llançar atacs a l'exterior. La proposta de Martínez Inglés, respectable com qualsevol altra, no és doncs el model que aquí explicarem i proposarem.

Tampoc s'assembla al model que proposa el general Salas Larrazábal [2], que propugna l'establiment d'unes Forces d'Intervenció polivalents i mòbils, amb preponderància aeronaval i uns efectius de 50.000 homes. Encara que no especifica el nombre total de forces armades que creu convenient, es decanta per un exèrcit mixt de professionals i reclutes. Propostes com aquestes han estat expressades per altres militars i per alguns joves estrategues atlantistes, civils molts d'ells, que acostumen a escriure en revistes oficials.

---

[2].- SALAS LARRAZABAL, Ramón, Las FAS que necesitamos, Revista Española de Defensa, nº 19, setembre 1989, pp. 56-59.

El propòsit d'aquest treball no és el d'entrar en polèmica amb aquestes persones i amb les seves propostes. Crec que el debat sobre la nova política de defensa i seguretat està encara per fer, i per això és més profitós esmerçar les energies en el disseny de noves propostes que siguin coherents amb el que pensem que és possible aconsseguir a mig terme. Primer cal que hi hagi propostes; després ja les contrastarem.

DEFENSA 2001 és una proposta certament arriscada, en el sentit que planteja un model de defensa viable en un termini d'una dècada, però indiscutiblement molt diferent de l'actual. Implica prendre decisions polítiques no gaire fàcils, especialment perquè afecta el col.lectiu militar. Però la dinàmica dels esdeveniments sembla indicar que, tard o d'hora, l'única possibilitat de construir una nova política de defensa coherent amb la voluntad política de desarmament i desmilitarització, haurà d'anar per camins semblants als aquí proposats.

Per a qui escriu aquestes ratlles, hi ha hagut un repte suplementari: cercar un equilibri entre la profunda convicció personal que les armes i la força militar mai no produiran seguretat als pobles i l'inevitable sentit realista que ens obliga a recordar que només amb la convicció anterior no hem avançat mai pels camins de la desmilitarització, i que no hem estat capaços de transformar suficientment la realitat. És per això que estic convençut de la conveniència de plantejar

camins de transició entre la situació actual i la desitjada per la nostra consciència, i que aquesta transició obliga a acceptar "etapes" que permetin una transformació de les polítiques i dels aspectes de la nostra cultura que han fet possible que, fins ara, es confongués coses tan antagòniques com la "defensa" i "l'armamentisme". Per arribar a un futur on els pobles puguin resoldre els seus conflictes sense armes i on la defensa no sigui militar, sinó social, caldrà passar per diverses etapes, i l'establiment de les "defenses no ofensives" podria ser-ne la primera.

Malgrat que la proposta que aquí es fa pugui semblar excessiva a algunes de les persones que la llegeixin, per qui escriu aquestes ratlles l'etapa de les defenses noofensives és considerada només com una etapa mínima, i no com el darrer objectiu. Dit en altres paraules, la transformació que crec que cal realitzar en la societat internacional, i en relació amb els aparells militars, hauria de ser molt més atrevida i profunda que no pas la representada per la defensa no ofensiva. Tinc consciència, però, de les limitacions i dels constrenyiments de l'activitat política tradicional, molt poc donada a la coherència i a la innovació. Aquesta manca de sentit comú és justament la que em fa pensar en la conveniència de presentar una proposta "moderada", a l'espera que possibles canvis en l'escenari polític internacional, particularment a Europa, possibilitin la discussió d'iniciatives més valentes, que serien ja la segona o tercera

etapa d'aquest "tour" per la desmilitarització. De moment, però, caldrà veure la resposta a aquesta primera etapa.

Aquest treball, com altres que he anat fent en els darrers anys, ha estat possible mercès a l'interès i l'ajuda del **Centre UNESCO de Catalunya.** És oportú recordar aquí que la UNESCO ha estat sempre sensible al tema de les alternatives de defensa, cosa que és perceptible mirant el contingut dels anuaris sobre pau i conflictes que publica des del 1980. I en uns temps on regna la perplexitat i l'acomodació, és molt positiu que institucions importants com la UNESCO dediquin atenció als esmentats temes, malgrats les pressions que reben pel fet de promocionar aquests treballs. És també important que aquesta necessaria reflexió no quedi limitada als cercles diplomàtics o als centres de decisió política de més alt nivell. Per això és meritori l'interès de fundacions com el Centre UNESCO de Catalunya i la Fundació Jaume Bofill, que accepten els riscos derivats de promocionar estudis que aporten propostes concretes. La possibilitat que propostes com la que el lector o lectora té a les mans no siguin les més encertades, adients o oportunes és, però, un risc que cal assumir, perquè és intrínsec a qualsevol estudi social aplicat. Altrament, i per por d'equivocar-nos, romandríem en una perpètua acceptació del passat.

Encara que la responsabilitat del redactat final del treball és meva, especialment la dels errors, l'aventura de fer DEFENSA 2001 ha estat compartida per dues persones, militars

a la reserva, que han sintonitzat des del primer moment amb el projecte. Josep Delàs i Alberto Piris han suggerit, criticat i aportat una immensa quantitat d'idees. Els seus coneixements han estat decisius per polir molts capítols i per decidir-me a no publicar una bona pila de pàgines. L'experiència de discutir i reflexioonar conjuntament sobre el continut d'aquest treball ha estat extraordinària.

Aquesta obra està estructurada en quatre grans apartats. El primer explica el sentit de la defensa no ofensiva i dels nous conceptes sorgits en els darrers anys sobre les defenses no provocatives. Constitueix la base teòrica per construir la proposta de DEFENSA 2001 per a Espanya.

La segona part és com un aperitiu. Tracta de tres qüestions que em semblen prèvies a la presentació d'una proposta concreta: el discurs de les amenaces, la política espanyola de defensa seguida en els darrers anys i les perspectives que s'obren a Europa en el camp del desarmament. Tres temes que, a parer meu, condicionen qualsevol proposta alternativa.

La tercera part exposa les idees bàsiques i les conclusions de DEFENSA 2001, tant pel que fa a efectius humans com a avaluació econòmica de la proposta en cadascun dels tres exèrcits. És, per tant, el capítol més important, en la mesura que ho sintetitza tot.

La quarta part intenta explicar com es pot compaginar la proposta de DEFENSA 2001 amb la pertinença a l'OTAN. En aquest capítol s'analitzen els sis compromisos adquirits amb l'Aliança i s'exposen les rectificacions que caldria fer per aconseguir una coherència entre aquests compromisos i l'assoliment d'una defensa no ofensiva.

La cinquena part, finalment, és com un llarg apèndix en què s'explica l'estructura i el potencial armamentista de cada exèrcit. Les observacions que es fan en aquest capítol determinen, en bona part, les conclusions assenyalades en el capítol tercer. He preferit no posar-ho tot junt per tal de facilitar-ne la lectura a qui vulgui conèixer les conclusions essencials de DEFENSA 2001. Aquest capítol, però, és imprescindible per aprofundir en les raons de la major part de les propostes que es fan en pàgines anteriors.

I.- LA DEFENSA NO OFENSIVA:

¿UN NOU MODEL DE POLÍTICA DE SEGURETAT?

La dècada dels vuitanta s'ha caracteritzat, en el camp de les polítiques de defensa i seguretat - i entre d'altres coses - per l'aparició de noves idees i la maduració d'alguns conceptes desenvolupats en la dècada anterior, amb la peculiaritat d'aconseguir una àmplia repercussió en els centres de decisió política de diferents països. Aquest fet pot considerar-se poc habitual en un àmbit en què la discussió estratègica ha estat normalment un vedat reservat a uns pocs professionals.

Conceptes com seguretat compartida, seguretat internacional, ecoseguretat, defensa no provocativa, incapacitat mútua per atacar, incapacitat estructural per llençar un primer atac, transarmament, domini mutu de la defensa, superioritat defensiva mútua, suficiència raonable, suficiència defensiva, defensa suficient, defensa no ofensiva, defensa defensiva, defensivitat gradual, defensa avançada integrada, etc, la major part sorgits al llarg dels últims cinc anys, són una clara mostra de l'interès de la comunitat internacional per buscar nous plantejaments de seguretat que permetin solucionar velles contradiccions i resoldre dilemes ja clàssics en el terreny de les polítiques de defensa.

La proliferació d'aquests conceptes i de propostes polítiques que intenten ser coherents amb les noves idees, s'ha vist reforçada, a més, pel desenvolupament esperançador d'una nova dinàmica política a Europa. És evident que aquesta necessita amb urgència un nou marc general de seguretat que permeti la construcció d'un nou sistema de relacions entre tots els països del continent, i des d'uns pressupòsits diferents dels que han imperat en els darrers decennis. El repte és certament apassionant, sobretot si considerem que per miopia política, per poca traça o per por als canvis, els responsables polítics poden deixar passar una oportunitat històrica que permeti assentar les bases per a un món més cooperador i bastant més desmilitaritzat.

Algunes explicacions sobre el sorgiment d'aquests conceptes

Amb la perspectiva que permet l'observació d'una dècada, podem afirmar que a l'actualitat hi ha una certa coincidència quan s'assenyala que en els anys vuitanta s'han produït un seguit de fets que, en conjunt, han facilitat (o alguns cops forçat) la reflexió i el debat sobre les polítiques de defensa imperants en els darrers temps. Alguns d'aquests fets són els següents: (1)

* El retorn als temes de pau i seguretat en els estudis internacionals i la creixent sensibilització de l'opinió pública davant temes d'abast mundial.

* L'aparició de la Iniciativa de Defensa Estratègica (SDI), la qual ha generat un intents i crític debat internacional sobre diferents temes estratègics.

* El sorgiment de posicions crítiques vers els models clàssics de seguretat en alguns partits europeus a l'oposició, especialment a la RFA, el Regne Unit i Dinamarca.

* Les posicions igualment crítiques adoptades pels governs d'alguns països no europeus, com Austràlia, Nova Zelanda o Canadà, particularment pel que fa a qüestions nuclears.

* El reforçament del moviment per la pau en la major part dels països d'Europa Occidental, amb motiu de la "doble decisió" relativa als euromíssils.

* L'existència d'una opinió pública cada cop menys donada a acceptar els costos polítics i econòmics d'una política de blocs basada en la desconfiança, el temor i la dissuasió nuclear.

* La poca credibilitat de la "resposta flexible", pel fet que resulta incompatible amb el propòsit de prevenir una guerra i estimular la distensió.

* La ineficàcia i la limitació de la política tradicional de control d'armaments ("arms control").

* Els canvis polítics esdevinguts inicialment a la Unió Soviètica i després al conjunt dels països de l'Est.

* El desenvolupament d'algunes noves tecnologies per a les armes convencionals, que possibiliten el desenvolupament d'estratègies defensives.

* La implantació de noves doctrines de caràcter ofensiu, com la FOFA, Airland Battle o l'estratègia naval nord-americana.

* La publicació de l'informe de la "Comissió Palme" sobre seguretat compartida i altres estudis sobre defenses alternatives per a alguns països europeus.

* La revisió dels mateixos conceptes de "defensa" i "seguretat" a causa de l'opinió generalitzada que, a l'era nuclear, no existeix una seguretat absoluta i una defensa militar perfecta i impenetrable.

* El cada cop més gran convenciment que la seguretat ha de basar-se en factors polítics, i que aquesta ha de ser global (geogràficament) i integrada, o sia, que interessa tots els aspectes de les relacions internacionals.

* L'impacte d'alguns estudis sobre el desarmament realitzats pel sistema de Nacions Unides des dels anys setanta.

* La creixent interdependència i mundialització dels problemes, particularment dels de caràcter ecològic, que requereixen mesures de cooperació eficaces, i també els recursos, coneixements i esforços que actualment són absorbits pel conflicte Est-Oest.

Els origens immediats: Els informes de les Nacions Unides i l'informe Palme sobre "seguretat compartida"

Malgrat que les propostes alternatives de defensa es remuntin als anys cinquanta, amb les aportacions de Stephen King-Hall (2) i Johan Galtung, no ha estat fins més recentment quan les reflexions sobre aquest tema han aconseguit una certa divulgació. A causa d'aquest fet i de les limitacions d'espai, em limitaré a comentar exclusivament dues aportacions concretes, la de les Nacions Unides i la de la Comissió Palme, ja que s'han centrat ambdues, i d'una forma més concreta, en les idees de la defensa no ofensiva.

Els estudis de les Nacions Unides

En els darrers quinze anys, els diferents organismes del sistema de Nacions Unides han produït una ingent quantitat d'estudis sobre desarmament i seguretat, des dels quals s'han assenyalat bona part dels principals problemes i contradiccions de les polítiques tradicionals de defensa. Malgrat que aquests informes no han gaudit del ressò que es mereixien en els centres de decisió política, han assentat les bases per a posteriors treballs realitzats des d'altres centres, en diferents països i des d'òptiques també diferenciades.

Un dels estudis més destacats del Departament d'Assumptes Polítics i d'Assumptes del Consell de Seguretat de les Nacions Unides, amb observacions que bé poden ser classificades de "profètiques" i que tingué un impacte evident dins la comunitat dedicada a l'estudi del desarmament, és el titulat "Estudi de tots els aspectes del desarmament regional" (3). Al costat d'un gran nombre de propostes sobre desarmament nuclear, verificació, mesures de foment de la confiança, etc., l'estudi proposava un conjunt de mesures les quals, com veurem posteriorment, han passat a ser punts fonamentals en les propostes de defensa no ofensiva. Algunes d'aquestes mesures suggerides per les Nacions Unides, amb el número que li pertany dins l'estudi, són les següents:

> 200) Renúncia a certs tipus d'armes pels estats d'una regió en la qual no existeixin les referides armes. Aquests acords per no adquirir certs tipus d'armes poden referir-se típicament a certes armes noves i tècnicament avançades, o a armes que són particularment destructives o que tenen efectes indiscriminats. Els mateixos acords poden ser encaminats a impedir futures competències regionals d'armaments o a evitar la introducció d'armes que podrien fer particularment difícil l'assoliment de futurs acords de desarmament. Malgrat tot, els acords d'aquest tipus també poden referir-se a armes que no són fonamentalment noves o diferents de les existents, però els efectes de les quals superin certs límits convinguts, com per exemple, els imposats a les capacitats de les missions militars, l'abast, la càrrega i la velocitat de les aeronaus, el pes i l'armament dels vaixells de guerra, o a l'abast i les

característiques de llançament i dels objectius dels projectils.

202) Una combinació de limitacions sobre la quantitat i el rendiment podria servir per equilibrar els nivells de les forces dels diferents països o grups de països de la regió; la limitació de les característiques de les armes, per exemple, que s'instal.len en aeronaus o vaixells, podria tenir com a objecte limitar també la capacitat ofensiva dels estats de la regió, sense afectar indegudament la seva capacitat defensiva, i les limitacions de rendiment, juntament amb les limitacions de desplegament, podrien servir per fomentar la confiança mútua.

203) Els acords dels tipus mencionats anteriorment, que limiten la possessió de certes armes o tipus d'armes, poden especificar aquests límits en termes dels arsenals màxims permesos o indicant les noves adquisicions que són permeses o prohibides, o ambdues coses.

Aquests i d'altres suggeriments de les Nacions Unides han passat a constituir, després de vuit anys des que es publicà l'informe, les bases no sols de la major part de les propostes d'"alternatives de defensa", sinó també de les negociacions de desarmament convencional (CFE o CAFE). A més, el mateix document de "Concepte Global" de l'OTAN, que analitzarem posteriorment, és imbuït d'aquesta idea-clau mencionada anteriorment, o sia: l'establiment de limitacions en la quantitat i el rendiment de certs tipus d'armes que, pel seu caràcter, confereixen una capacitat ofensiva a determinats estats, la qual cosa resumeix a la perfecció l'objectiu fonamental de totes les propostes de defensa no ofensiva que anirem analitzant.

L'informe de la Comissió Palme sobre seguretat compartida

El 1982 és un any clau en la història del pensament sobre defensa i seguretat, pel fet de publicar-se un important informe sota els auspicis del primer ministre suec Olof Palme, que porta per títol "Seguretat Compartida: un programa pel desarmament" (4). Aquest és un estudi que ha influït enormement en el món polític i acadèmic interessat en aquests temes, fins al punt de convertir-se en llibre de capçalera de nombrosos partits socialdemòcrates europeus.

L'informe Palme comença posant de manifest el que s'ha estat anomenant "dilema de la seguretat", és a dir, que la recerca de seguretat a escala nacional provoca una situació d'inseguretat a escala internacional.

> "Vivim en un medi en què cada estat es sent obligat a exhibir la seva voluntat d'anar a la guerra en defensa del que considera interessos nacionals vitals. El poder

militar es considera símbol d'aquesta determinació, però al mateix temps altres nacions interpreten la contínua expansió dels arsenals nacionals com una prova d'intencions hostils, i aquest cercle viciós soscava la seguretat de la comunitat internacional en la seva totalitat".(5)

Per la Comissió, el primer pas encaminat a resoldre el dilema de la seguretat consisteix a reinterpretar el mateix concepte de seguretat, donant-li una dimensió internacional que sobrepassi els límits estrictes d'un país. Això significa que "el sistema internacional ha de ser capaç de permetre un canvi pacífic i ordenat, obert a l'intercanvi d'idees, el comerç, els viatges i les experiències interculturals. Les exigències reconegudes de la seguretat nacional determinen que les nacions mantinguin forces militars adients als perills, tan interns com externs, que amenacin llur seguretat. Però les realitats són de tal índole que el poder militar sol no pot proporcionar una vertadera seguretat".(6)

Cal fer notar la semblança d'aquests termes amb el de "suficiència raonable", encunyat pels soviètics anys més tard, o amb el de "seguretat proporcionada" suggerit per Wehr (7). Ens interessa destacar-ne ara, malgrat tot, l'últim paràgraf, atès que a partir del que diu aquest es construeix el concepte de "seguretat compartida".

Pels membres de la Comissió, el reconeixement de la interdependència significa que les nacions han de començar a organitzar llurs polítiques de seguretat en cooperació les unes amb les altres, començant per les grans potències i les principals aliances militars; així es crearan processos positius i s'introduiran en aquest esquema de seguretat aspectes nomilitars, particularment el desenvolupament econòmic.

Al mateix temps, l'informe assenyala que les nacions han d'arribar a comprendre que s'ha de donar més prioritat al manteniment de la pau mundial que a l'afirmació de les respectives posicions ideològiques o polítiques, trencant, d'aquesta manera, la patologia autista que ha caracteritzat les relacions internacionals dels darrers quaranta anys. Aquest autisme forma part, sens dubte, de l'anteriorment esmentat "dilema de seguretat", que es caracteritza pel fet que cada estat interpreta com a defensives les seves pròpies mesures polítiques i militars, mentre les dels altres sempre són considerades com a potencialment amenaçadores.

Des d'aquesta perspectiva, l'informe Palme estableix sis principis de seguretat col.lectiva: (8)

1) Totes les nacions tenen el dret legítim a la seguretat.

2) La força militar no és un instrument legítim per resoldre les controvèrsies entre nacions. Renunciar expressament a la força com a instrument de política nacional és un element important de la política de seguretat col.lectiva.

3) La moderació és indispensable en les expressions de política nacional. Així, és necessari renunciar a les polítiques encaminades a obtenir avantatges mitjançant l'exercici del poder militar.

4) La seguretat no s'ha d'aconseguir mitjançant la superioritat militar. El propòsit principal haurà de ser aconseguir la seguretat amb el nivell d'armaments més baix possible.

5) La seguretat compartida requereix reduccions i limitacions qualitatives d'armaments, especialment d'aquells que produeixen una preocupació més gran a una part o a l'altra.

6) No s'ha d'establir vinculacions entre les negociacions d'armaments i els esdeveniments polítics. La funció de la diplomàcia és dividir o subdividir els conflictes, no generalitzar-los i ampliar-los.

Com ja s'haurà notat, novament ens trobem davant la insistència d'arribar a una reducció de les armes ofensives o provocatives, dins d'un marc més general d'establir el nivell mínim possible d'armaments. Ambdós conceptes són recollits, des del 1989, per la doctrina oficial de l'OTAN i del Tractat de Varsòvia, en una estranya coexistència amb altres conceptes clarament ofensius. El propòsit de les anteriors propostes, malgrat tot, és el de reduir el perill d'un atac per sorpresa mitjançant l'enfortiment de mesures creadores de confiança (CBM's).

Les aportacions bàsiques d'aquest informe poden ser resumides en aquests quatre punts: (9)

1) Reemplaçament del concepte limitat de "defensa" pel de "seguretat".

2) Reforçament dels aspectes no militars de la seguretat.

3) Aclariment de les limitacions de la "seguretat nacional", proposant la idea de "seguretat internacional".

4) Es tenen en compte els interessos de l'adversari. La seguretat solament es pot obtenir mitjançant una acció compartida que inclogui l'adversari.

La seguretat compartida, en definitiva, és un procés pragmàtic que permetria arribar a una situació de desarmament. Per la Comissió Palme, el camí que pot conduir cap a la confiança entre les nacions passa pel desenvolupament d'una orientació defensiva de les forces militars, i per l'adopció d'estratègies no amenaçadores.

L'oportunitat dels plantejaments no ofensius. Un sistema de seguretat europea per al 2020.

L'aparició de tots aquests nous plantejaments sobre defensa i seguretat a la dècada dels vuitanta té, com ja hem assenyalat, una evident connexió amb la canviant situació política europea, vertiginosa des del 1989, però intensa des de fa almenys un lustre.

La reconstrucció política d'Europa requereix canvis profunds dels esquemes de defensa tradicionals, que s'han sustentat fins ara en la confrontació dels blocs; però aquests canvis han d'anar acompanyats pel manteniment d'una estabilitat (que no és el mateix que paràlisi), particularment a Centreuropa. Aquest és el desafiament que es presenta a la comunitat europea, i és precisament aquí on el plantejament defensiu pot tenir un paper destacat, en proposar una reordenació de les forces militars de tal forma que aquestes permetin la defensa, però no l'atac. El repte que es planteja és com reestructurar les estratègies, les doctrines, el personal i les armes perquè aquestes garanteixin la seguretat militar dels països, sense que tot això suposi una amenaça per a ningú. Personalment, crec que les diferents propostes que analitzarem aporten les claus que permetran superar amb èxit aquest desafiament.

Entre les propostes que al llarg dels darrers anys s'han donat a conèixer en la direcció esmentada des de diferents instàncies, crec que pot ser interessant recollir aquí una de les més recents i imaginatives. Em refereixo a una investigació realitzada pel Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), on s'intenta formular un esquema ideal per a un Sistema de Seguretat Europea per a l'any 2020 (ESS-2020) (10). Crec oportú comentar aquesta proposta a l'inici del present treball, ja que expressa amb cert detall la major part de les ideees que posteriorment analitzarem en comentar els diferents conceptes sobre defenses no ofensives. No cal dir que les crítiques que, lògicament, puguin fer-se al projecte i al detall de l'ESS-2020 no han d'invalidar, almenys de forma automàtica, les reflexions més generals sobre el tema.

L' ESS-2020 és el resultat d'una sèrie de discussions realitzades entre tres militars del Tractat de Varsòvia i tres militars de països de l'OTAN, escollits pels Ministeris de Defensa dels sis països implicats. Aquest grup de persones es reuní en dues ocasions per dissenyar un model de defensa defensiva i no provocativa per a l'Europa de dintre de trenta anys.

L'ESS-2020 proposa un sistema de defensa que parteix del principi de la "seguretat compartida" com a gran concepte estratègic, i de la base d'una "suficiència raonable" quant al potencial militar disponible, però sense que ningú no disposi de suficient capacitat per llençar un atac ofensiu cap a l'altre.

Centrant-se a Europa, el que busca és un sistema de seguretat col.lectiva, atès que avui en dia la seguretat no es pot obtenir unilateralment, no solament pel seu cost econòmic, sinó també pel fet que la seguretat d'un país no pot construir-se a despeses de la inseguretat de l'altre.

L'ESS-2020 preveu una Europa sense blocs militars i sense amenaces internes o externes de consideració, amb un grau molt elevat d'integració econòmica, i amb el suport de les dues grans potències actuals. En aquesta situació, l'existència de grans exèrcits nacionals orientats a dissuadir d'altres països europeus, deixa de tenir sentit. I és per això que el que es proposa és una força militar supranacional europea formada per solament 400.000 soldats, que es distribuirien en quatre zones (nord, central, sud-est i sud-oest) i es repartirien, més o menys, en parts iguals entre les forces terrestres, aèries, navals i unitats especials i de logística. S'admet l'existència d'un potencial nuclear petit, basat en l'armament franco-britànic, però depenent d'una estructura multinacional i amb un sistema de doble clau.

Les forces armades serien forces multilaterals formades per voluntaris de cada país i cada regió. Segons el seu rang, els oficials gaudirien d'un temps limitat de servei, de 10 a 20 anys, amb objecte de garantir un canvi permanent en la composició d'aquestes forces armades.

Aquestes forces, que haurien de cobrir una àrea molt extensa, haurien de ser unitats operacionals capaces d'actuar independentment i, si fos necessari, en grans formacions. Haurien d'estar preparades per realitzar diferents tipus de missions de pacificació fora de llurs pròpies fronteres. Tot i ser estructurades sota una doctrina militar purament defensiva, haurien de conservar el caràcter de "forces de desplegament ràpid", amb gran mobilitat i elevada potència de foc. Aquesta capacitat ofensiva quedaria limitada, malgrat tot, per un conjunt de salvaguardes basades en la logística i el comandament.

Evidentment, tot aquest procés implicaria introduir molts canvis a nivell de C3I (comandament, control, comunicacions i informació). La informació seria distribuïda a tots els països, i cap d'ells podria disposar unilateralment de la informació proporcionada pels satèl.lits.

Si es dóna com a segur que no existiria cap tipus de confrontació amb les altres nacions europees, no caldria, llavors, la existència de policies de fronteres ni de forces de reserva o de milícia. Tampoc seria necessària la presència de forces estrangeres en cap d'els països europeus. En canvi, dins l'ESS-2020 es donaria gran importància a la disposició d'un elevat nombre de forces militars per a les tasques de pacificació de les Nacions Unides.

La part europea de l'URSS seria una regió més dins d'aquest esquema, malgrat no estar integrada en l'ESS-2020. L'URSS mantindria a la zona europea un potencial igual al de cadascuna de les altres zones en què es divideix Europa (100.000 homes).

Per arribar a aquesta idíl.lica situació, l'ESS-2020 preveu un llarg camí amb nombroses negociacions. En els primers tres anys es negociaria arribar a un mateix nivell pel que pertoca al nombre d'armes ofensives existents, establint acords per anar adaptant les forces blindades a una estructura més defensiva. Posteriorment, cada bloc reduiria el seu potencial humà en mig milió d'homes. Les armes més clarament ofensives s'anirien suprimint paulatinament. Així, a poc a poc i amb altres mesures de reducció, s'arribaria finalment al model de seguretat de l'ESS-2020.

Un sistema com el descrit hauria de garantir la integritat territorial i la seguretat econòmica dels pobles que hi participessin. Tots els estats membres acceptarien que el conflicte armat és un mètode inacceptable per resoldre les seves disputes. Els conflictes s'haurien de resoldre sempre per mitjans polítics, i l'ús de la força militar solament seria possible després d'una decisió col.lectiva, mai de forma unilateral.

Perquè l'ESS-2020 fos coherent, els canvis no haurien de ser solament militars, sinó també a altres nivells, és a dir:

a) En política interior, s'haurien d'establir estructures que resolguessin els problemes ecològics i els desequilibris socials.

b) Pel que fa a la política de defensa, s'hauria de desenvolupar un sistema de seguretat col.lectiva que assegurés la pau a escala nacional, intrasistèmic i internacional, sense establir estructures que es poguessin percebre com a amenaçants.

c) Pel que fa a les relacions Est-Oest, caldria desenvolupar una extensa xarxa de contactes i d'interdependències entre tots els països d'Europa, de l'Atlàntic als Urals.

d) Respecte a les relacions Nord-Sud, convindria potenciar una efectiva política de cooperació al desenvolupament dels països del Tercer Món. En aquest sentit, l'ESS-2020 podria incloure un programa progressiu d'ajut internacional.

Així doncs, el Sistema Europeu de Seguretat és un sistema de seguretat col.lectiva que persegueix tres objectius bàsics:

1- Seguint una política militar defensiva, les forces militars tindrien una funció de resposta defensiva pel que fa a mitjans, armaments, estructura, organització, logística i entrenament, la qual cosa impossibilitaria realitzar operacions ofensives per conquerir territoris de l'exterior.

2- Gaudiria de capacitat per prevenir un possible atac enemic, amb mitjans efectius de defensa i de prohibició.

3- Es seguiria el principi de limitació de danys per evitar una "auto-dissuasió".

Com ja hem comentat anteriorment, aquest projecte només serà viable si prèviament s'avança en la tasca de desenvolupar i consolidar les estructures econòmiques i polítiques europees. És probable que només mitjançant el compliment d'aquest prerequisit sigui possible prendre les decisions polítiques que condueixin a la construcció d'un nou sistema de seguretat a Europa.

En qualsevol cas, i és per això que hem explicat una mica aquest projecte, és important fixar-se objectius ambiciosos a llarg terme que ens dirigeixin les polítiques del present i del proper futur. Si no ho fem amb aquesta visió de futur, serà fàcil caure en l'error de creure que, pel sol fet de bellugar-nos, estem avançant. I passa al contrari, moltes de les decisions que es prenen actualment en política de defensa ens fan recular del camí que ens portaria vers els models de seguretat que, com l'ESS-2020, cerquen una harmonia entre la política i la defensa.

Capacitats i intencions: la polèmica sobre les armes ofensives/defensives

Una de les característiques essencials de totes les propostes de defensa no ofensiva i no provocativa és que la doctrina militar sigui defensiva i que, en conseqüència, hi hagi un predomini de les armes defensives sobre les ofensives.

Des d'una concepció política, la defensiva s'entén quan l'ús de la força sols és possible com a resposta a un atac iniciat per l'adversari i es limita a defensar el propi territori, mentre l'adversari persisteixi en la seva actitud ofensiva. Aquest principi, de nivell polític, no nega la possibilitat de realitzar un contraatac a nivell tàctic en l'interior del pais. La política "defensiva", en aquest cas, proposa que l'abast de les accions quedi circumscrit al propi país. No es refereix, per tant, a un comportament defensiu temporal per "guanyar temps", "desgastar l'adversari", etc. i realitzar posteriors accions ofensives en el teatre d'operacions d'un altre país.

Anàlogament, en termes polítics ens referim a l'ofensiva quan s'admet la necessitat de preparar i dur a terme atacs (preventius o no) a l'exterior del país, de realitzar atacs per sorpresa i operacions ofensives en el territori de l'adversari, amb objecte de forçar-lo a rendir-se o a fer concessions. En qualsevol cas, no s'accepta que les accions ofensives de caràcter preventiu siguin enteses com accions "defensives". La renúncia a realitzar un "primer cop" (en aquest cas no nuclear) i a envair territoris exteriors és una condició necessària per situar-se en un plantejament no ofensiu.

La insistència en aquests plantejaments no és casual. Com hem assenyalat anteriorment, un dels motius de la florida de les propostes de defensa no ofensiva ha estat, justament, l'aparició de noves estratègies ofensives en el si de l'OTAN o dels Estats Units al llarg de la darrera dècada. Es tracta de doctrines que insisteixen en la necessitat de programar atacs en l'interior del territori enemic, amb el concurs d'armes de capacitat dual (convencional i nuclear). Aquest enfocament, incorporat tant a l'"U.S. Army's Air-Land Battle Concept" com a l'estratègia de l'OTAN coneguda amb el nom de "deep strike", es proposa fer front als atacs del Tractat de Varsòvia per mitjà de l'atac a les forces i instal.lacions de la rereguarda enemiga, amb armes convencionals d'alta tecnologia i dispositius nuclears tàctics (11). A la dècada dels vuitanta, s'ha desenvolupat també una estratègia naval que implica el reforçament del "sea control" per a la projecció de forces i la contenció del potencial naval soviètic. La projecció de força comporta atacs a objectius terrestres, i en un context que preveu el desplegament d'armes nuclears i convencionals en el mar (12). Són estratègies que, en definitiva, han obstaculitzat l'avenç en el terreny de l'"arms control" i, evidentment, en la construcció de la "casa europea".

Un element vital per poder entendre el significat d'aquests conceptes és el que es refereix a la "preparació" de les forces armades per a la guerra. Una doctrina ofensiva prepara les seves forces militars per dur a terme missions ofensives (derrotar les forces armades enemigues, destruir llur potencial militar i ocupar el seu territori), mentre que una doctrina defensiva les prepara per realitzar missions defensives des del propi territori, i això ha de quedar clar a nivell de doctrina, a nivell operacional i a nivell d'entrenament de les tropes (13). Evidentment, a mesura que anem baixant de nivells, aquests principis polítics sobre allò "defensiu" van perdent entitat, però no tenen per què arribar a desaparèixer del tot.

A més, la important reducció del personal de les forces armades i les restriccions imposades en el seu sistema logístic per les diferents propostes de defensa no ofensiva, són també mesures que possibiliten la construcció de sistemes defensius, tant a nivell operacional com tàctic.

Dins les forces armades hi ha unitats i armaments que tenen funcions més clarament ofensives que d'altres. Els avions de combat, les forces aerotransportades, el potencial amfibi o la infanteria de marina són ,en general, forces de caràcter ofensiu, almenys potencialment, des del moment que poden sortir de les seves pròpies fronteres i atacar territoris de l'exterior. Les propostes de defensa no ofensiva en suggereixen, per tant, la reducció. L'artilleria antiaèria i els míssils terra-aire de curt i mig abast, per contra, serveixen fonamentalment per a la defensa del propi territori contra atacs provinents de l'exterior, per la qual cosa es proposa mantenir-los o reforçar-los.

En els exèrcits de terra hi ha armes ofensives, com els carros de combat, i armes defensives, com les armes contracarro. En la marina, el component ofensiu acostuma a dominar el defensiu, però això no ha de ser així necessàriament. No és el mateix basar el potencial naval en submarins oceànics, fragates, portaavions, destructors i infanteria de marina dotada amb nombrosos amfibis, que una marina basada en petits patrullers llençamíssils. Són dos models radicalment diferents.

En termes generals, i des de la perspectiva política què abans fèiem esment, s'entén per armes ofensives aquelles que faciliten l'atac, la destrucció de l'enemic i l'ocupació del seu territori. Les armes defensives, per contra, serveixen preferentment per defensar-se d'un atac, i estan localitzades en el territori propi. Mai no seran les òptimes per envair o ocupar un altre país. Repeteixo, un cop més, que aquest criteri general ha d'anar sempre matisat per l'existència o no d'una determinada infraestructura que, fet i fet, acaba condicionant i possibilitant que un sistema d'armes determinat pugui ser efectiu a nivell ofensiu i fins i tot defensiu. Per això insistim en el fet que el caràcter ofensiu es troba tant en la naturalesa de les armes com en l'estructura de l'organització

militar. L'existència de nombroses armes polivalents dificulta encara més, si això és possible, aquesta diferenciació.

Introduïm aquí un element essencial per comprendre la naturalesa de les propostes de defensa no ofensiva (NOD) (14), en el discurs del qual hi ha sempre una insistència en el fet que el caràcter defensiu ha de referir-se tant a les capacitats (nivell tècnico- militar) com a les intencions (nivell polític). El repte que es presenta justament a les societats europees és el de plasmar quant a les capacitats el que ja s'ha aconseguit quant a intencions polítiques, proclives a l'establiment d'un sistema de seguretat defensiu i no provocatiu. És, certament, el primer pas, però tan sols això. Resta desenvolupar una nova doctrina que sigui col.lectiva, o sia, que transcendeixi els nivells purament nacionals, i que vagi acompanyada d' una reestructuració general de tots els armaments existents, deixant només aquells que siguin coherents amb les intencions polítiques, i en les quantitas aconsellables per aquesta finalitat. No cal res més.

Els termes "ofensiu" i "defensiu" es refereixen a les activitats més que a la mateixa naturalesa de les armes, atès que la majoria poden utilitzar-se per a ambdós propòsits. S'ha de considerar, per tant, el conjunt dels components del sistema militar, ja que és aquest conjunt el que determina la capacitat de dur a terme una doctrina militar determinada. En termes generals, les activitats ofensives necessiten armaments caracteritzats per mobilitat, potència i un llarg abast. Els sistemes dissenyats per ser estrictament defensius han de basar-se més aviat en armes de curt abast, capaces de destruir objectius mòbils, i amb una potència adient als objectius de contraforça.

Una determinada agrupació de carros de combat, amb la logística i la infraestructura pertinent, per exemple, és un instrument idoni per traslladar una força militar a centenars o milers de quilòmetres de distància de la seva base natural. Té una important potència de foc, pot moure's a una velocitat apreciable, va cuirassat i té capacitat de superar obstacles.El carro és, així, una de les armes ofensives per excel.lència, i no és casual el fet que qualsevol ciutadà hagi tingut oportunitat de veure imatges de carros ocupant territoris estrangers en tots els continents. Tot això no és obstacle, però, perquè un carro pugui ser també utilitzat per a una operació defensiva dins del propi país. Així doncs, el que importa és calibrar la "percepció d'amenaça" que un país pot generar cap a un altre a partir del seu nombre de carros, les característiques d'aquests, les seves capacitats logístiques i, especialment, les possibilitats de transportar-los envers escenaris exteriors.

Una arma contracarro, per contra, és un petit instrument que pot ser portat per un sol soldat, i el seu abast és molt limitat. És difícil imaginar-se un país envaint-ne a un altre mitjançant unitats d'aquests tipus. Seria ridícul. En canvi, les armes contracarro permeten defensar-se amb efectivitat d'un

atac de carros enemics i en la frontera del propi territori. És, per tant, una arma clarament defensiva, malgrat algunes excepcions com, per exemple, quan la utilitzen helicòpters d'atac en determinades operacions.

Un portaavions és igualment un sistema d'armes ofensiu, atès que pot traslladar una important potència de foc a milers de quilòmetres de distància, especialment amb els seus avions d'atac. Un portaavions serveix per projectar un poder militar a gran distància, i és per això que és utilitzat preferentment per les potències que tenen interessos allunyats de les seves pròpies fronteres.

Una petita llanxa patrullera, en canvi, té la missió de patrullar els voltants de la costa d'un país, i no és efectiva per allunyar-se a grans distàncies. Pot ser equipada amb míssils de gran precisió contra vaixells o avions, fet que li proporciona una gran capacitat de dissuasió. És, en principi, una arma defensiva.

Un avió d'atac a terra és una arma ofensiva quan pot portar bombes de gran capacitat de destrucció i llençar-les a gran distància de la seva base. Un avió interceptor aire-aire, per contra, és més defensiu que ofensiu, ja que la seva missió és la de vigilar i controlar que un avió hostil s'acosti o entri dins del nostre espai aeri, i dissuadir-lo d'entrar-hi. El mateix podríem dir dels avions de reconeixement. De totes maneres, i de forma general, les forces aèries tenen un component més ofensiu que defensiu, malgrat moltes vegades es tracti de materials polivalents en els quals el decisiu no és tant l'avió en si mateix com el tipus d'armament que l'acompanya i les missions que té assignades. Un avió de transport pot servir per transportar tropes pròpies cap a una determinada zona del país, que ha estat ocupada (funció defensiva), o llençar paracaigudistes en territori exterior (funció ofensiva). Per això, alguns analistes són partidaris de limitar fins a un determinat punt la mobilitat de les tropes i la seva capacitat per ser transportades ràpidament a grans distàncies; d'aquesta forma disminuiria el risc que es poguessin concentrar per realitzar atacs ofensius (15).

Si continuéssim posant exemples com els anteriors veuríem que, malgrat moltes vegades no ens sigui possible referir-nos de forma determinant i inequívoca al fet que una arma sigui ofensiva o defensiva, no és fortuït l'intent de classificar els armaments en més o menys ofensius/defensius, presentant un espectre amb aquestes cinc categories generals:

Defensives
Més defensives que ofensives
Igual de defensives que ofensives
Més ofensives que defensives
Ofensives

El tipus de defensa que proposen els estudis sobre defensa noofensiva és el que només admet la possessió i desplegament de les dues primeres categories d'armes (defensives i més defensives que ofensives). Això implica que les armes ofensives o més ofensives que defensives haurien de ser retirades progressivament, o ser reconvertides amb l'orgànica i la logística adients, i que les armes que són igual d'ofensives que defensives podrien romandre actives fins que acabés la seva vida operativa.

Del que es tracta, en definitiva, és de tenir armes que no facin possible la realització d'un atac per sorpresa, i que no puguin projectar la seva potència fora de les fronteres del país que les posseeix. D'aquesta manera, mai no serà possible provocar o intimidar un altre país, no es crearà inseguretat a ningú i, al mateix temps, garantirem la nostra pròpia seguretat. Una força militar basada en el seu component defensiu de prohibició, no pot ser percebuda com a amenaçadora per a ningú.

Per Galtung (16), la distinció entre ofensiu i defensiu resideix en l'espai geogràfic." ¿El sistema d'armes pot ser utilitzat fora amb efectivitat, o solament pot ser utilitzat en l'espai propi? Si pot ser usat fora, llavors és ofensiu, especialment si aquest "fora" inclou països amb els quals un es troba en conflicte. Si sols pot ser utilitzat en l'espai propi, llavors és defensiu, i solament resulta operatiu quan ja s'ha donat un atac".

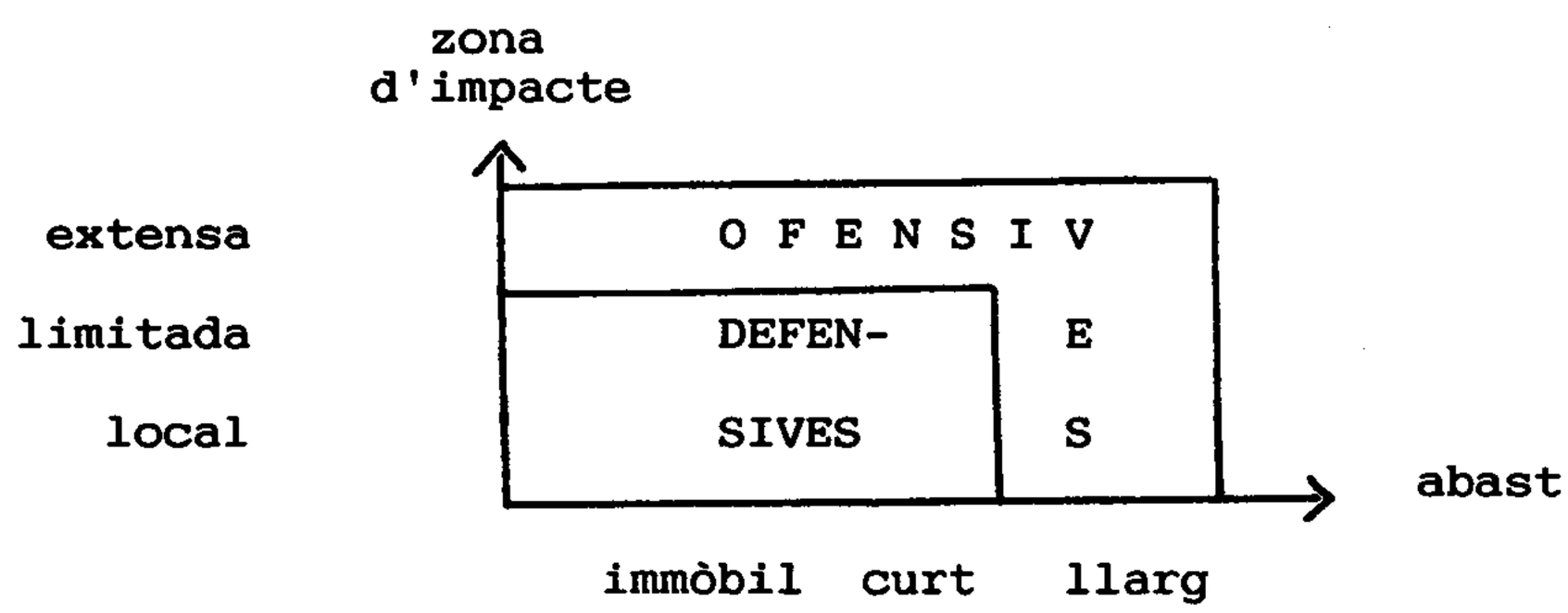

En temps de pau, una estructura militar és també més defensiva quan presenta una major dispersió. La concentració de grans unitats, especialment quan tenen mitjans aerotransportats, possibilita la realització d'atacs ofensius. Una dispersió de les forces, per contra, les fa menys vulnerables (hi ha menys objectius a batre) i dificulta dur a terme atacs per sorpresa, ja que requereix abundants moviments de les unitats dispersades, la qual cosa resulta visible per a l'adversari. La dispersió, per tant, és una de les fórmules per crear confiança.

Un altre criteri habitual en els plantejaments defensius és que un país no ha de tenir un potencial militar excessivament

superior al del seus veïns, i que les fronteres amb els països d'un altre bloc haurien de contemplar un marge "x" de quilòmetres desmilitaritzats, factors tots ells que afavoreixen la reducció del personal militar.

Aquestes característiques, juntament amb el fet que les armes defensives normalment requereixen menys logística i són més barates, fan que els models de defensa no ofensiva puguin resultar bastant menys costosos que els actuals.

Evidentment, no es tracta de maximalitzar ni les armes ni les estructures defensives, perquè sembla clar que no existeix cap de les dues coses en estat pur. Fins i tot en alguns moments es poden necessitar mitjans semblants als de les FIR per recuperar un espai ocupat per l'adversari. El dilema que es planteja en aquest sentit és com es pot dur a terme un contraatac sense que les forces armades estiguin basades en mitjans ofensius, i com impedir situacions que puguin crear impotència a causa de l'elecció d'un model defensiu.

L'URSS i la suficiència raonable

> "El desarmament permet passar d'una situació marcada per la superioritat a un procés d'investigació de la suficiència. Suficiència, ¿en virtut de què? Aquí intervé el criteri de la seguretat: s'ha de reduir i sospesar les limitacions particulars sobre les armes que servirien per a un atac brusc i per sorpresa i que permetrien una guerra prolongada. Això implica que es redueixi el seu nombre i que es desconcentrin geogràficament." (17)
>
> (Michel Rocard, Primer Ministre de França)

El discurs sobre la defensa no ofensiva ha rebut un enorme suport polític al llarg dels darrers anys, en constatar que les seves idees fonamentals es convertien en doctrina oficial en la mateixa Unió Soviètica, malgrat que alguns cops s'utilitzés una terminologia diferent.

En el transcurs d'una visita a França, a final del 1985, Gorbatxov utilitza el concepte de "suficiència raonable". Poc després, al febrer del 1986, tant Gorbatxov, en el XXVII Congrès del PCUS, com organismes soviètics i del Tractat de Varsòvia, recalcaven la necessitat d'establir doctrines militars defensives per ambdós costats, i proposaven que la discussió de les doctrines formés part de l'agenda de negociacions Est-Oest. El Tractat de Varsòvia i l'URSS també adequaren llurs definicions de "doctrina militar" per fer de la prevenció del conflicte, i no la conducció de la guerra, el seu principal objectiu.(18)

El febrer del 1987, Gorbatxov recomana la idea d'una "defensa raonable i suficient" en el transcurs del 18è Congrès d'Unions Sindicals Soviètiques, utilitzant una formulació semblant a la proposta de "suficiènca militar" encunyada per Nixon a principi dels setanta, malgrat que en aquell cas Nixon es referia a les armes nuclears, mentre que Gorbatxov la circumscriu a les armes convencionals (19). Per l'abril, Gorbatxov insta a una reducció dels arsenals convencionals d'amdós bàndols, amb el propòsit exprés d'eliminar la possibilitat d'un atac sobtat (20).

Pel maig del mateix any, i en la seva reunió a Berlín Oriental, el Tractat de Varsòvia adopta formalment una declaració en la qual assumeix com a element central de la seva doctrina militar el concepte de "defensa suficient", postulant que les forces militars s'estructurarien de tal manera que sols fossin capaces de realitzar accions defensives. Els perfils d'aquest concepte eren, en la seva essència, semblants als que presentava el de la "suficiència raonable" que Gorbtxov definí, pel setembre del mateix any, com "una estructura de les forces armades suficient per repel.lir qualsevol possible agressió, però inadequada per desenvolupar accions ofensives". En la Conferència Extraordinària del PCUS, celebrada pel juny-juliol del 1988, el concepte de "defensa suficient" semblava ja imposat de forma definitiva (21).

El discurs de la "suficiència raonable" es pot contemplar com un dels aspectes centrals del que s'ha estat anomenant el "nou pensament" soviètic en política exterior, i que incorpora, entre d'altres, les següents característiques, totes inspirades en el discurs de la "seguretat compartida" que comentàvem abans: (22)

* El reconeixement de la interdependència de la seguretat nacional i internacional.

* La visió de la seguretat com un problema polític, abans que tècnico-militar, en l'era nuclear.

* El reconeixement de la necessitat de flexibilitat i compromís en les negociacions.

* Una concepció més global de la seguretat internacional, que abasta tant l'esfera militar com l'econòmica, la humanitària i l'ecològica.

Per Jorkine, Karaganov i Kortounov, tres dels analistes soviètics de defensa que més han intervingut en el desenvolupament d'aquestes idees, el concepte de "suficiència raonable" parteix del fet que el problema de la seguretat és, sobretot, un problema polític. "En els nostres dies, una seguretat fiable no pot estar assegurada més que per mitjà d'una estratègia en què s'acoblin racionalment els aspectes polítics, militars, econòmics, ideològics, humanitaris, etc., formant un tot. En aquest conjunt, el paper dominant és el de la política". (23)

La "suficiència raonable" exigeix de la direcció política una disposició a tenir en compte els interessos de l'oponent, i una actitud favorable a la realització de concessions i compromisos mutus, sense que calgui estar cercant permanentment una paritat. També suposa un major nivell de transparència i d'informació sobre el potencial i les activitats militars.

> "Es tracta de crear, a poc a poc, un clima polític tal que les dues parts no puguin dur a terme una agressió per sorpresa. Aquest clima es veurà afavorit pel descens del pes específic de les armes ofensives i pel creixement de les armes defensives, per la modificació del caràcter dels exercicis militars, amb l'objectiu que no suscitin desconfiança en l'altra part. Dit d'una altra manera, és necessària una estructura de les forces armades d'un estat, de tal manera que aquestes siguin suficients per respondre a una eventual agressió, però insuficients per conduir operacions ofensives.
>
> El nivell de suficiència raonable aplicat a les forces armades convencionals ha de ser determinat, no per la capacitat d'aconseguir una victòria en el curs d'un conflicte local important, sinó per la possibilitat d'assegurar un potencial defensiu suficient perquè l'agressor no pugui realitzar una "guerra-llampec local",ni

pugui veure's impune en cas d'una escalada en un conflicte d'aquest tipus. En conseqüència, disminueix la rellevància dels nombrosos índex quantitatius, i augmenta el rol de la qualitat dels armaments, la mobilitat i el nivell professional, l'equip i l'aptitud de combat de les tropes i unitats" (24)

El discurs de la "suficiència raonable" acostuma a anar acompanyat de propostes concretes per disminuir el nivell de tensió a Centreuropa. Pel vice-president de l'Estat Major de les FF.AA. de l'URSS, per exemple, una de les mesures tendents a crear una defensa no provocativa podria ser la retirada mútua de les armes ofensives (míssils tàctics, aviació tàctica, artilleria, etc.) en la línia de contacte dels dos blocs. Segons la seva opinió, "seria convenient que cada bàndol retirés les seves tropes a una distància des de la qual es poguessin descartar atacs per sorpresa en el territori d'estats adjacents, sense que fos necessària la realització de maniobres i el desplegament de tropes des de l'interior del territori" (25). No cal dir que l'existència de bases militars de les superpotències en tercers països és un gran obstacle per dur a terme aquest projecte.

El plantejament soviètic arriba fins i tot a proposar la dissolució dels blocs, un cop aconseguides una sèrie de mesures de reducció de tropes i armaments, i amb desplegaments no provocatius de tropes, mesures totes elles basades en la reciprocitat.

"Juntament amb aquestes iniciatives es podrien incloure les següents mesures defensives: restricció en l'escala i naturalesa dels exercicis militars fins al límit necessari per a les tasques defensives; estabilització de les accions en el mar, especialment mitjançant la limitació de les operacions navals; reducció del nombre de vaixells, especialment d'aquells que duen armes nuclears, fins a un nivell que no impedeixi l'estratègia defensiva; renúncia a la carrera d'armaments en l'espai; reducció dels pressupostos militars i disminució gradual de la producció militar.

A més, tant els membres del Pacte de Varsòvia com els de l'OTAN han de rebutjar qualsevol mesura destinada a compensar els resultats aconseguits en l'àmbit del desarmament i renunciar a l'esforç per estendre la seva esfera d'acció a d'altres regions, eliminant les bases militars estrangeres i fent tornar les seves tropes als territoris nacionals propis. A llarg terme, el Pacte de Varsòvia i l'OTAN es podrien dissoldre" (26)

No és pas el meu propòsit entrar en el debat sobre els motius que han impulsat o obligat a l'URSS a decantar-se vers aquests tipus de plantejaments. Es probable que hagi estat la suma de diferents factors, alguns del quals serien aquests:

* La consciència que el país estava travessant una profunda crisi política, ideològica, econòmica, militar i tecnològica.

* La creença que no s'hauria de respondre amb plantejaments també ofensius a la nova estratègia convencional de l'OTAN, que amb l'Air-Land Battle i la FOFA s'estava tornant cada cop més ofensiva, especialment perquè possibilitava el llençament d'un atac anticipat.

* La convicció que els arsenals militars de les grans potències són en uns nivells que sobrepassen llargament qualsevol criteri de necessitats de defensa, pel que és convenient efectuar importants reduccions en aquests potencials armamentístics.

* La influència aparentment creixent d'especialistes civils en política exterior i política de defensa, partidaris del desenvolupament de defenses alternatives. Aquests especialistes estan agrupats principalment en l'IMEMO (Institut d'Economia Mundial i Relacions Internacionals), l'ISKAN (Institut d'Estats Units i Canadà) i l'Institut d'Europa.

* La convicció que el control de les armes convencionals es convertiria en el centre d'atenció de les negociacions, un cop conclòs el Tractac de Washington.

De totes maneres, tant l'URSS com qualsevol altre país que pretengui endinsar-se en el camp de les defenses no ofensives, haurà d'enfrontar-se i resoldre la contradicció d'haver assumit una estratègia defensiva (doctrina militar) i de tenir encara un art operacional (art militar) abocat al seu caràcter ofensiu. La contradicció és lògica i inevitable, però també és vident que els terminis per adaptar l'operatiu a l'estràtegic auran de ser, també, "raonablement curts" perquè el discurs efensiu no perdi credibilitat, a nivell intern i extern. I en questa cursa de terminis hi tindrà un paper importantíssim 'actitud dels països europeus de l'OTAN per dur a terme esures de desarmament, bé sigui portant la iniciativa en lguns temes, o bé corresponent a propostes de l'altre bloc. En arrera instància, es tracta de superar la perplexitat que fins ra ha caracteritzat la política exterior de la major part dels aïsos de l'OTAN. La "suficiència raonable" de l'URSS és una invitació per prendre mesures favorables al desenvolupament d'un sistema de seguretat compartida.

La defensa no ofensiva (NOD) i la superioridad defensiva mutua

De l'ampli ventall de termes utilitzats per referir-se a aquest univers conceptual defensiu, el que sembla que ha tingut major acceptació o, almenys, una més gran divulgació, ha estat el de "defensa no ofensiva". La NOD, de "Non-Offensive Defence", ha creat una expectació tal que ha estat necessari i tot crear un butlletí especialitzat a informar sobre els nombrosos estudis i propostes que es fan a nivell internacional sobre aquest tema. (27)

Per Bjorn Moller, un dels investigadors més coneguts sobre les NOD, el terme "no ofensiva" és preferible a d'altres equivalents (com no-agressiva, no provocativa, defensiva, etc.) perquè recull millor la idea fonamental del plantejament, o sia, que les potències poden abandonar les seves capacitats ofensives amb objecte que els seus mitjans militars siguin coherents amb les seves finalitats defensives, ja siguin aquestes reals o suposades, (28) donant satisfacció als criteris següents:

1) Reforçar l'estabilitat del rearmament a base de desplegar únicament els mitjans militars que no puguin ser percebuts com a amenaçadors per l'adversari.

2) Reforçar l'estabilitat en les situacions de crisi (crisis stability), assegurant a l'adversari que no es posseeix cap potencial que ens permeti donar un cop per sorpresa.

3) Mercès als mitjans defensius, el defensor ha de ser capaç de detenir una agressió deliberada mitjançant mesures de prohibició (denial), fent veure a l'agressor que el cost de la seva agressió seria molt elevat.

Seguint els passos de la "seguretat compartida", la defensa no ofensiva persegueix reforçar el component polític de les polítiques de seguretat, cercant una coherència i una proporcionalitat entre els objectius de política exterior i els instruments efectius de la política de defensa, condició, per altra part, indispensable per solucionar el nomenat "dilema de la seguretat".

> "Quan les doctrines militars estan basades en la noció de la dissuasió, com ara, les passes per reforçar la dissuasió militar aquí i ara tendeixen a incrementar la tensió i a impulsar el rearmament, debilitant la seguretat futura. El principi de la NOD és eludir aquest dilema. Reduint deliberadament al mínim l'element "amenaça" en les polítiques de defensa, la NOD reconcilia el propòsit de mantenir de forma adient una defensa veraç, amb el propòsit de construir confiança i relaxar les tensions polítiques. En contrast amb les doctrines prevalents, la NOD aborda la seguretat des d'un punt de vista tant polític com militar. Militarment, proposa conservar les capacitats de defensa a nivells mínims. Políticament, intenta eliminar les fonts

d'hostilitat i el rearmament, creant un clima de confiança en què puguin dur-se a terme reduccions d'armaments i la distensió" (29)

La NOD proposa un canvi important en els plantejaments de l'estratègia tradicional, en la qual encara predomina el principi de la guerra blindada heretada de les experiències de la Segona Guerra Mundial. Es proposa substituir el concepte de guerra de moviment, el gran ús de carros i blindats, l'acceptació d'atacar preventivament el territori enemic, etc., per un nou plantejament estratègic que reforci la confiança i disminuexi el temor d'un atac. Per això l'aspecte defensiu de la NOD té dues cares: no tenir "capacitats" ofensives, i tenir "intencions" defensives.

Com quasi totes les propostes alternatives de defensa, la NOD és el resultat de la recerca de solucions al problema de la tensió Est-Oest, especialment en l'àmbit europeu, on el problema militar fonamental no és tant el volum dels exèrcits, com el caràcter ofensiu de les forces. Per aquesta raó, la sola "convencionalització" o desnuclearització del teatre europeu no resoldrà el problema, atès que la seva solució exigeix un canvi radical de les polítiques de defensa, que s'han d'orientar cap al terreny defensiu.

La NOD parteix de la base que l'equilibri no pot ser mai el resultat d'una simple igualtat numèrica de les armes dels dos blocs (equilibri formal), sinó que l'equilibri real es produirà quan els comandaments dels dos blocs tinguin la seguretat que podran defensar-se d'un atac, fins i tot en les circumstàncies més desfavorables.

Per Boserup, pioner en aquest tipus de reflexió, "la seguretat" dels dos bàndols no pot aconseguir-se alterant simplement el volum relatiu dels seus respectius exèrcits. Solament es pot obtenir canviant el caràcter de les forces i assegurant que són més fortes quan lluiten a la defensiva que no quan ho fan a l'ofensiva. La condició per a un autèntic equilibri és, per tant, no la "igualtat" de les forces dels dos bàndols, sinó "dues desigualtats" connectades a la força relativa dels oponents "a" i "b", quan lluiten d'una forma defensiva o ofensiva". (30)

$$D(a) > O(b) \quad \text{i} \quad D(b) > O(a)$$

Aquesta situació és la que Boserup i altres analistes denominen "superioritat defensiva mútua", que en la filosofia de la NOD s'entén com la vertadera condició d'equilibri i d'estabilitat militar. La superioritat defensiva mútua significa, en definitiva, que cadascun posseeix una capacitat defensiva superior als mitjans de l'altre. Per arribar a aquesta situació és necessari realitzar un esforç comú per transformar les estructures militars en un sentit defensiu. Però els avantatges que s'adquireixen en aquesta situació no són menyspreables: (31)

* En cas de crisi, es produeix una major estabilitat. La temptació de dur a terme un atac anticipat disminueix a mesura que la capacitat ofensiva de l'adversari decreix; si aquest no pot atacar, ningú no es sentirà forçat a atacar-lo preventivament.

* Una reducció dels armaments. Si tots augmenten les armes defensives en relació amb les ofensives, resultarà possible realitzar una reducció progressiva dels pressupostos militars.

Evidentment, i com ja hem assenyalat en nombroses ocasions, per definir el grau ofensiu o defensiu de l'estratègia i de les forces d'un país, no ens podem limitar a considerar exclusivament el seu armament. Del que es tracta és d'avaluar l'estratègia i el caràcter de les forces d'un país com un tot, tenint en compte la doctrina, l'entrenament de les tropes, l'equipament, les armes, el desplegament, la logística, etc.

Per Moller (32), els criteris bàsics que defineixen la NOD són els següents:

1) L'Estat ha de renunciar a la mobilitat estratègica, o sia, als mitjans per abastar el territori d'un potencial oponent amb les pròpies forces militars o amb armaments de llarg abast. La mobilitat ha de ser solament de tipus tàctic. Això es pot aconseguir mitjançant tres camins:

a) Abandonant qualsevol component de força capaç d'abastar un límit determinat (això dependrà del país en concret),i afavorint en canvi les forces estacionàries (immòbils) o de curt abast.

b) Ometent expressament un o més components (limitació voluntària), especialment en la logística, sense els quals l'estructura militar total es veurà incapaç de dur a terme operacions ofensives (capacitat de transport, defensa aèria mòbil, capacitat logística de llarg abast, C3I mòbil i de llarg abast, aviació naval, etc.).

c) Reduint la logística de les forces mòbils, mentre es reforça la de les xarxes immòbils.

2) Eliminar la capacitat de dur a terme atacs per sorpresa. Es tracta de proporcionar a l'adversari un marge de seguretat suficient, que faci innecessaris els estats permanents d'alerta. Qualsevol bàndol ha de sentir-se més segur sense disminuir la seva percepció de seguretat. Quanta més transparència existeixi en les accions militars, major serà el nivell de confiança.

3) La defensa ha de procurar no donar cap oportunitat a l'agressor de vèncer en una batalla decisiva, per la qual cosa es recomana l'estratègia de la no-batalla. (33)

4) La defensa ha d'estar descentralitzada al màxim, a fi de reduir la pròpia vulnerabilitat. Es convenient comptar amb unitats capaces de realitzar operacions autònomes en guerres prolongades. La defensa ha de dispersar-se en una extensió al més gran possible, a fi de presentar pocs objectius interessants a l'adversari.

5) Les fronteres han de protegir-se mitjançant mesures passives.

Les característiques de la NOD defensada per Moller, que no es compartida totalment per altres partidaris de les defenses no-ofensives, són doncs, les següents: (34)

1- Abast limitat
   - unitats no mòbils
   - limitació de determinades forces

2- Caràcter convencional (no nuclear)

3- Suport
   - descentralització
   - dispersió

4- Poder de combat
   - mobilitat tàctica
   - adaptació al terreny
   - armes petites i guiades amb precisió

5- Cobertura territorial
   - defensa en profunditat
   - defensa fronterera

6- Zones no ofensives
   - barreres fixes
   - minatge
   - xarxes d'infanteria

Les propostes de defensa no ofensiva són probablement les que han parat major atenció a l'anàlisi dels armaments. Seguint els principis eleborats per Galtung als anys setanta, segons els quals els efectes de la reacció dels sistemes defensius davant un atac no han de sortir dels propi país, els partidaris de les NOD han entrat en el detall de cada tipus d'armament, intentant calibrar les seves característiques ofensives o defensives, dins de determinats contextos organitzatius i logístics.

Per Galtung, els sistemes defensius s'han de caracteritzar per ser petites unitats d'alta mobilitat, amb un radi d'acció limitat i disperses per tot el territori nacional. Les unitats serien relativament autònomes, amb sistemes d'armes d'impacte limitat, encara que molt eficaces (PGM's). (35)

"Una defensa d'aquesta classe no és provocativa, atès que no pot emprar-se en un atac i, per tant, no ha de conduir a cap cursa armamentista. Dins d'aquest tipus de doctrina de defensa, seria perfectament possible per a ambdós bàndols gaudir d'un nivell de seguretat "alt" i, al mateix temps, relativament "igual". A més, els és possible "cooperar": tindria interès per a qualsevol de dos bàndols fer que l'altre es sentís segur". (36)

Malgrat tot, com hem anat repetint, no es pot aplicar el terme ofensiu o defensiu a cadascuna de les armes existents, individualment, sinó que s'han de considerar tots els altres factors abans mencionats; en la NOD existeix el convenciment general que l'abast de les armes n'és un aspecte essencial. La NOD proposa armes l'abast de les quals no pugui suposar una amenaça per a l'adversari. Però fins i tot aquest criteri tampoc ha d'aplicar-se a escala d'una sola arma, de forma individual.

Passar d'una estratègia ofensiva a una altra basada en el defensiu suposa l'adopció d'una política negociadora flexible. Per Neild (37), si un posseeix armes ofensives (avions i vaixells, per exemple) que no pugui reemplaçar per mitjans defensius satisfactoris, llavors un no pot fer res sense tenir la seguretat que es prendran mesures recíproques. En aquest cas, un es veu obligat a negociar.

Si es vol adoptar el principi de la defensa no ofensiva és necessari recórrer al menys possible a mètodes de negociació tan diferenciats que condueixin les parts a un carreró sense sortida. Per contra, es tracta d'adquirir, i de forma progressiva, comportaments tranquil.litzadors i favorables a la col.laboració.

Un cop s'hagin escollit els elements clau, s'haurà de definir la quantitat a retirar per cada bàndol (el nombre de carros, per exemple), per garantir la seguretat. Convindrà evitar les discussions sobre les xifres actuals dels arsenals i sobre si hi ha o no equilibri, ja que això provocaria negociacions interminables.

En darrera instància, com assenyala Boserup, "la NOD és més que un mitjà per defensar-se d'un agressor; és també un instrument polític especialment dissenyat per reduir l'hostilitat, facilitar el desarmament i convertir-lo finalment en superflu. Es defensiva sols en el sentit militar. Com a instrument clarament concebut per a la política de seguretat, la NOD és clarament agressiva; és un estri "ofensiu" que pot ser utilitzat per cada bloc per minar el militarisme de l'adversari, denegant-li el benefici de gaudir d'un enemic creïble".(38)

Defensa no provocativa (DNP) i incapacitat estructural per llençar un atac (SIA)

El model de defensa no ofensiva que hem estat comentant està basat en la no-provocació. Molts analistes prefereixen fins i tot referir-se a la defensa no provocativa, malgrat estiguin fent plantejaments idèntics als anteriorment descrits, com la NOD.

La defensa no provocativa (DNP) es pot definir com la positura militar en què els conceptes estratègics i operacionals, el desplegament, l'organització, l'armament, les comunicacions, el comandament, la logística i l'entrenament de les forces armades són tals que poden proporcionar una defensa convencional adient, però al mateix temps són clarament incapaços per realitzar un atac fora de les pròpies fronteres, una invasió o un atac destructiu en el territori de l'adversari (39).

Si les dimensions que defineixen una defensa provocativa són de caràcter ofensiu (prenent territoris) i preventiu (atacant objectius), les característiques essencials d'una defensa no provocativa serien, per contra, les següents: (40)

a) mínim incentiu per realitzar accions anticipades

b) mínima capacitat ofensiva

c) mínim incentiu per ser atacat anticipadament

d) mínima capacitat per ser atacat ofensivament

Com la NOD, la DNP posa l'èmfasi en el fet que els soviètics anomenen el "nivell polític" de la doctrina militar, enfront del "nivell tècnico-militar" d'aquesta; en altres paraules, la DNP posa l'accent sobre les "intencions", més que en les "capacitats". La DNP implica una política exterior activa en el terreny de la cooperació, i una política de defensa transparent i no amenaçadora. De fet, les forces armades estan estructurades de tal manera que, en cas de conflicte obert, no persegueixen la pròpia "victòria" o la derrota de les forces enemigues, sinó el restabliment de la situació anterior a l'inici d les hostilitats.

De nou, com comentàvem en el cas de les NOD, el repte i la dificultat és veure com aquestes "intencions" polítiques defensives poden traslladar-se i traduir-se en "capacitats" no provocatives, no ofensives i defensives a nivell tècnico-militar. Es més, "s'ha de diferenciar també a nivell d'operacions estratègiques, operacionals i tàctiques. Així, la DNP ha d'estar desprovista de possibilitats per a operacions ofensives a nivell estratègic i , potser també, operacional, malgrat pugui necessitar elements ofensius a nivell tàctic". (41)

Alguns estudis han fet ja suggeriments per acomodar les forces armades a un plantejament no provocatiu. Per Hatchett (42), per exemple, hi ha tres formes que permeten reestructurar les forces aèries en sentit no provocatiu:

a) limitant el nombre i/o la tecnologia dels avions

b) limitant el nombre i/o la tecnologia de les municions

c) limitant la logística de suport als avions i/o les municions

Segons la seva opinió, una estructura no provocativa de les forces aèries a Europa hauria de comprendre les següents mesures:

- Límits en el nombre d'avions tàctics i estratègics capaços de portar armes de destrucció a gran escala (ABQ).

- Límits a les tecnologies actuals i futures d'aquests avions de combat, com velocitat, radi, càrrega, algunes característiques de defensa passiva (tecnologia stealth, p. ex.); radi i precisió dels radars aerotransportats i altres sistemes de guia dels armaments.

- Límits al nombre, el tipus i la tecnologia actual i futura de les municions aerotransportades.

- Límits al nombre i al tipus d'equips de suport i subministrament, com la capacitat d'emmagatzematge de petroli; recanvis (suficients per a l'entrenament en temps de pau, però insuficients per realitzar operacions de combat en gran escala); capacitat d'emmagatzematge d'armaments, etc.

Pel que pertoca a les forces navals, Lodgaard (43) proposa les actuacions següents:

- Clarificació de les regles de comportament (intercanviant major informació, establint zones desmilitaritzades, millorant la gestió davant situacions de crisi, etc.)

- Clarificació de les doctrines militars, ja que les estratègies marítimes de l'OTAN i del Tractat de Varsòvia són molt diferents. Això implicaria respectar les necessitats de l'altre.

- Notificació prèvia de les activitats militars navals, malgrat no vagin acompanyades d'actuacions des de terra.

- Posar limitacions als exercicis. Es podrien fer exercicis amfibis sense escorta o suport aeri, per exemple, o limitar-los sempre a zones que no estiguin subjectes a tensió.

- Establir zones restringides a l'activitat militar o a uns tipus concrets d'activitats.

- Establir un sostre per al nombre de submarins d'atac amb propulsió nuclear.

- Prohibir el desplegament de míssils de creuer en el mar.

- Eliminar tot tipus d'armes nuclears tàctiques navals.

La major part d'aquestes propostes pretenen crear una situació estructural que no permeti llençar un atac cap a un altre país. Els alemanys han encunyat fins i tot el terme SIA, de "Structural Inability to Launch an Attack". La SIA existeix quan les forces armades poden fer una defensa militar eficient amb un tipus d'organització, estructura, armament i estratègia que fan impossible dur a terme un acte d'agressió (44). La idea central és evitar les amenaces entre dos contendents i des d'ambdues parts, la qual cosa es pot aconseguir si ambdós cerquen exclusivament una superioritat defensiva.

Pel juliol del 1989, l'executiva del Partit Socialdemòcrata Alemany (SPD) realitzà una sèrie de propostes per a les negociacions CFE/CAFE. El document, titulat "Seguretat Europea 2000", ha estat realitzat per Egon Bahr, Andreas von Bülow i Karsten Voigt. Totes les propostes del document persegueixen fer impossible una guerra a Europa mitjançant la creació d'una situació d'incapacitat mútua per atacar. (45)

Els autors del document entenen que el resultat previsible dels esforços de control d'armaments per a l'any 2000, és una reducció simultània de les forces d'ambdós blocs en un 50% respecte als nivells actuals. Això aniria acompanyat d'una reestructuració en el conjunt de les forces armades i de la creació d'una àrea militar restringida (RMA), en la qual sols hi hauria armes defensives. El suggeriment està en la línea del que va proposar el mateix director de l'U.S. Senate Armed Services Committee, Les Aspin, qui ha afirmat que l'estabilitat convencional està en funció dels cinc factors següents:

1) igual sostre per a la totalitat de les forces actuals

2) sostres especialment baixos per a les forces ofensives

3) creixements iguals dels potencials

4) major temps d'alerta

5) reestructuració general de les forces en una direcció defensiva

La proposta de crear una àrea militar restringida (RMA) es refereix a una zona de 100 quilòmetres de profunditat a partir de la línea divisòria dels blocs. No seria permès desplegar-hi

armament amb capacitat ofensiva, com carros, blindats d'infanteria o de transport de personal, artilleria, helicòpters de combat, avions de combat, míssils balístics i diferents tipus d'equipaments utilitzables per a operacions ofensives, com el dels pontoners. La RMA es convertiria en una Zona Lliure d'Armes Ofensives (ZLAO-OWFZ). La proposta inclou també restriccions en els mitjans aeris de combat i en les forces navals, a fi que aquestes últimes no disposin de mitjans amfibis ofensius.

Una defensa no provocativa pot ser particularment positiva per reforçar l'estabilitat en situacions de crisi i d'escalada, atès que proposa una restructuració de les positures d'ambdós blocs per crear una situació de mutu domini de la defensa, que s'assoleix mitjançant una mútua reducció de les armes i elements i estratègies ofensives.

El Study Group Alternative Security Policy (SAS), una associació d'analistes de defensa amb membres en diferents països europeus i oficina central a Bonn, proposa un model integrat de defensa no provocativa, que per cert ha estat bastant ben rebut en cercles de l'OTAN i del SPD alemany, on els components estàtic i mòbil es reforcen mútuament. El pla SAS es basa en una xarxa estàtica d'infanteria lleugera, que seria l'encarregada de resistir un atac, i un conjunt de formacions blindades ("aranyes") que farien servir la seva mobilitat per ajudar la xarxa estàtica en cas de problemes. La mobilitat d'aquestes forces hauria de ser limitada, a fi i efecte que no poguessin ser usades per a atacs en profunditat o per a contraatacs en el territori de l'enemic. Les forces militars (i la doctrina) gaudirien d'una inacapacitat estructural per envair o bombardejar el territori de l'adversari. Un altre principi del SAS és el de no oferir objectius apetitosos (no-target principle) i reduir les probabilitats de ser atacat anticipadament en cas de crisi. (46)

Konavalov i Mazing (47), entre d'altres, han insistit en la importància de controlar el procés de millorament qualitatiu dels armaments. Aquests investigadors han desenvolupat un ampli quadre que permet determinar el potencial de combat de les armes convencionals, mitjançant una anàlisi a tres nivells deferenciats: el quantitatiu, el qualitatiu i el de les seves possibilitats d'ús específic, que inclou factors com les capacitats de mobilització, les característiques de l'estructura econòmica de suport, la infrastructura, les característiques geogràfiques del teatre d'operacions, les facilitats de C3I, etc. També assenyalen que "no hi ha una relació directa entre la reducció quantitativa de les forces armades i dels armaments d'ambdós blocs en l'estabilitat convencional. La reducció de soldats i armes no és l'objectiu, el fi, sinó el mitjà per resoldre la qüestió clau: reforçar l'estabilitat mutua i la seguretat, mitjançant una reducció de les capacitats ofensives dels potencials de combat d'ambdós blocs" (48)

Com en la NOD, l'execució de la defensa no provocativa suposa prendre una sèrie d'importants mesures de caràcter polític, militar i tècnico-militar, que inclouria les següents:(49)

- un desarmament important
- una reducció radical de les forces militars
- mesures de creació de confiança i seguretat
- verificació
- reforçament de les estructures defensives
- instruments efectius per a consultes mútues
- cultivar els elements de la seguretat compartida
- cooperació política, econòmica, científica, ecològica, etc.

Per reduir les capacitats ofensives, per tant, s'haurà de començar actuant sobre aquests paràmetres:

- el nombre d'unitats preparades per al combat
- el percentatge d'unitats amb mobilitat suficient per sortir del país
- les àrees on estan desplegades
- el seu grau de concentració

La reducció substancial del nombre d'armaments, la limitació de la densitat de les forces ofensives i les limitacions de la seva mobilitat són, també, els punts centrals de les propostes desenvolupades per Albrecht von Müller i Andrzej Karkoszka, del grup d'estudis sobre armes convencionals del Moviment Pugwash.

El discurs de la defensa no provocativa, finalment, ha tingut gran interès a subratllar la limitació del desenvolupament de futures tecnologies militars. És molt important que les tecnologies emergents no tirin per terra els resultats que poden aconseguir-se amb una reducció de les armes defensives ja desplegades. Igualment decisiva serà la consecució d'una transparència i un control major de les activitats d'investigació (I+D) militar, amb l'impuls d'acords de prohibició (o moratòries) de noves generacions d'armaments que actualment es troben en fase d'I+D, especialment aquelles que poden tenir un caràcter clarament desestabilitzador.

> "El desenvolupament d'un elevat nombre de míssils terra-terra convencionals, de gran precisió i velocitat, pot posar en destret l'estabilitat en moments de crisi, pel poc

temps que concedeixen per prendre decisions. El mateix es pot dir dels míssils "stand-off" de mig i llarg abast llençats des d'avions, i dels míssils de creuer llençats des del mar o l'aire" (50)

Hauríem de recordar, com ha assenyalat força vegades Marek Thee, que la raó fonamental del fracàs del control d'armaments i del desarmament resideix en el fet que, fins ara, l'atenció s'ha dirigit de forma una mica ingènua i miop a limitar la quantitat de les armes -una variable dependent-, mentre que el fonamental és la cursa de la tecnologia militar, és a dir, l'aspecte qualitatiu. Per això, les propostes de reducció d'armaments, per arribar a ser realment efectives, haurien d'anar acompanyades de mesures que permetessin frenar la carrera qualitativa d'aquests armaments.

"Si volem evitar que el desarmament se'ns escapi per sempre, hem de fixar la nostra atenció en la manera cóm treballen la ciència i la tecnologia militars, i en la seva interacció amb les polítiques burocràtiques. L'aspecte clau dels esforços en favor del control dels armaments i del desarmament és aconseguir cert grau de domini social i polític en les activitats d'I+D per a finalitats bèlics". (51)

Vers el segle XXI: de la mili-seguretat a l'eco-seguretat

Malgrat que el concepte d'ecoseguretat ja fou encunyat per Galtung (52) en el 1982, no ha estat fins més recentment quan ha pres una certa entitat, especialment després que la UNEP (Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient) celebrés a Nairobi una reunió d'experts sobre seguretat internacional, al febrer del 1988.

La seguretat ecològica és un dels nous requeriments de la humanitat. Subratlla el fet que la biosfera global és una herència comuna de la humanitat, i que és necessari desenvolupar un nou codi de conducta internacional que substitueixi l'actual cultura de les armes per una cultura ecològica. Si, com planteja el discurs de la "seguretat compartida", la seguretat ha de ser per a tots (si no, no serà mai seguretat), la supervivència de la humanitat requereix l'eliminació de les amenaces ecològiques comunes.(53)

Un concepte ampli de la seguretat presuposa que els estats tenen la responsabilitat de protegir els seus ciutadans de les amenaces sobre llur seguretat, incloent les amenaces originades pels desequilibris del medi natural (sequeres, inundacions, terratrèmols) o per la degradació ecològica provocada pels éssers humans (erosió, desertització, pol.lució, etc.). El plantejament de l'ecoseguretat, per tant, equival a redefinir el concepte clàssic de seguretat, restant-li bona part del seu component militar (ara dominant) i sumant-li el component ecològic.(54)

El discurs de l'ecoseguretat no s'ha d'interpretar com un capricі de determinats sectors ecologistes. Nombrosos sectors polítics han comprés l'abast d'aquest plantejament, que a mig terme és possible que domini en les polítiques de seguretat de molts països i fins i tot de les mateixes aliances.

En un interessant document realitzat conjuntament per l'Institute for Resource and Security Studies i l'Institute for Peace and International Security (55), dels Estats Units, es suggereix que l'OTAN s'ha d'adaptar als nous imperatius de la seguretat internacional, en la qual hi ha nous desafiaments no militars, especialment ecològics i relacionats amb el subdesenvolupament, que requereixen accions internacionals concertades.

> "La degradació del medi ambient, exemplificada per "l'efecte hivernacle", és un problema que afecta totes les nacions. L'estancament econòmic i el creixement de la població en el Tercer Món amenacen minar l'estabilitat regional i global. Les economies de les nacions creixen amb interdependència i, per tant, són vulnerables als canvis de l'economia global. Cadascun d'aquests problemes requereix accions internacionals concertades, en les quals no tenen cabuda les actuacions militars. D'aquesta forma, l'aproximació tradicional de la seguretat, centrada en

l'aspecte militar, no resulta suficient. L'OTAN s'ha d'adaptar als nous imperatius de la seguretat internacional". (56)

Un d'aquests centres, concretament l'Institute for Peace and International Security (57), ha divulgat una crida, firmada per conegudes personalitats dels Estats Units, totes elles molt poc sospitoses (economistes com J.K. Galbraith, K. Boulding, L.B. Pearson; l'ex-director de la CIA, William Colby, el senador J.W. Fulbright, analistes de defensa com H.A. Bethe o Bernard Feld, diversos bisbes, almiralls retirats, l'embaixador a l'Atlantic Council, etc.), en què fan un seguit de consideracions, molt en la línia del que hem anat comentant en anteriors capítols, i que també inclou el discurs de la seguretat compartida. Els punts d'aquest manifet són els següents:

1) La seguretat nacional prové de la prosperitat econòmica, la justícia social, els drets humans, les llibertats civils i un medi ambient net.

2) Per crear estabilitat és necessari reduir els nivells d'armes nuclears i convencionals.

3) Les forces convencionals s'han de reduir a nivells raonablement suficients per detenir un atac, però que no provoquin amenaça, ansietat, desconfiança i inestabilitat a l'altre.

4) Les grans potències i llurs aliats han de posar fi al cínic comerç d'armaments dirigit als països del Tercer Món.

5) L'interès de les institucions internacionals s'ha de transformar, a fi i efecte de resoldre les amenaces globals del medi ambient i del subdesenvolupament.

6) La seguretat compartida pressuposa el respecte i el compliment de la Declaració Universal dels Drets Humans.

7) La seguretat compartida necessita passos concrets per reduir la violència i la vulnerabilitat humanes.

No hi manquen fins i tot propostes concretes per iniciar programes internacionals en aquesta direcció. El Worldwatch Institute, una organització privada de Washington, ha preparat un hipotètic pressupost per a un esforç global de desenvolupament sostingut, el qual podria realitzar-se al llarg de la dècada dels noranta (58). Aquest pressupost, que assoleix 140.000 milions de dòlars, equivalents a una cinquena part de les despeses militars anuals de l'OTAN i del Tractat de Varsòvia, serviria per dur a terme sis programes: protecció de la superfície del sòl i del règim d'aigues, mesures preventives sobre la pèrdua de la massa forestal, reducció del creixement demogràfic en el Tercer Món, millorament de l'eficiència energètica, desenvolupament de les fonts energètiques renovables i reducció del deute del Tercer Món. Si les despeses

militars poguessin ser reduïdes substancialment a causa del desarmament i de l'aplicació de defenses no ofensives, la comunitat mundial podria dur a terme programes d'aquests tipus, dins d'un projecte de seguretat internacional que, a més, costaria menys que la despesa militar actual.

Segons estimacions de les Nacions Unides (59), amb el cost de la despesa mundial d'armaments de dues setmanes es podrien resoldre problemes tan importants com la desforestació tropical, la desertització mundial i la manca d'aigua neta al Tercer Món.

	Temps equivalent d'armamentisme
Reforestació i conservació boscos tropicals	12 hores
Combatre la desertització del món	2 dies
Proporcionar aigua neta al Tercer Món	10 dies

En el rerefons del concepte d'ecoseguretat hi ha una antiga reflexió sobre la desproporció entre els elevats mitjans que els estats dediquen per fer front a hipotètiques "futures amenaces" i els insuficients mitjans dedicats a solucionar les "amenaces no militars ja existents". En aquest sentit, totes les propostes de defensa no ofensiva, no provocativa, etc., i el mateix discurs de la seguretat compartida, emfasitzen que les estratègies de defensa (i els seus recursos econòmics i humans) han de ser proporcionades a les necessitats de seguretat del conjunt de la població i de les institucions (60). Altrament, es corre el risc, com veiem sovint en tots els continents, que per defensar militarment una nació d'una "hipòtesi amenaçadora" s'absorbeixen uns recursos necessaris per a la supervivència econòmica, social o ecològica de la mateixa nació. Resoldre aquest dilema significa acceptar el criteri de la "seguretat proporcionada" que, a més, inclou la noció ja clàssica que la seguretat és un esforç que sobrepassa llargament el marc estrictament militar, i abasta activitats de caràcter polític, tecnològic, social, cultural, econòmic, diplomàtic, etc.

¿Vers un nou paradigma de la seguretat?

El model de relacions internacionals que ha estat vigent durant les darreres dècades ha entrat en una profunda crisi. Vivim un període històric caracteritzat per una enorme transformació del concepte de seguretat i del paper de les aliances militars, a partir especialment dels canvis polítics que han tingut lloc als països de l'Est. Les percepcions d'amenaça d'ambdós blocs disminueixen a ritme accelerat, i s'obre un camí esperançador en el qual tindrà un paper decisiu el tipus de política de defensa i de seguretat que s'estableixi en i entre tots els països europeus.

Les circumstàncies exigeixen l'adopció de mesures urgents en tots els camps, de l'econòmic al polític, però també en el terreny de la seguretat. Afortunadament, el repte és percebut amb certa claredat en molts ambients polítics, diplomàtics i militars, però també és cert que fins ara domina la sensació de perplexitat, amb la paràlisi que això comporta. L'oportunitat d'iniciar un canvi profund en els vells esquemes de seguretat és tan evident, i de conseqüències tan transcendentals, que ningú no s'atreveix a donar el primer pas. Però el cert és que sabem o intuïm prou coses com per començar a caminar. És més,dins de la pròpia doctrina de l'OTAN existeixen els elements teòrics que permetrien donar els passos decisius per a aquest canvi.

Un indici d'aquesta possibilitat el constitueix el document sobre "Concepte Global" de control d'armaments i desarmament, aprovat pels caps d'Estat i de govern a la reunió del Consell de l'Atlàntic Nord, a final de maig del 1989 (61). Encara que el document, com tots els d'aquests tipus, es caracteritza per una retòrica i una autocomplaença notables, i malgrat que l'OTAN manté vigents determinades polítiques ofensives, és destacable el fet que en aquest document s'incloguin diverses referències que sintonitzen perfectament amb el discurs de la defensa no ofensiva. Així, en l'apartat 5 es menciona que "l'objectiu essencial de la política de l'Aliança en matèria de control d'armaments és fer creixer la seguretat i l'estabilitat a nivells de forces i d'armaments equilibrats al més baixos possible", tenint en compte els imperatius de la política de la dissuasió". Desitjar un nivell de forces "al més baix possible", és a dir, amb els "nivells mínims necessaris de forces i armaments" (punt 6), és una de les aspiracions centrals del document de l'OTAN, i està en la línea dels plantejaments que hem comentat de defenses defensives.

En el punt 19 s'especifica que "l'Aliança no cerca la superioritat militar i no la cercarà mai", en la línia del que hem preconitzat com a "recerca de nivells suficients", sense necessitat que siguin superiors o equilibrats en cadascun dels sistemes d'armes. En el document de l'OTAN, l'equilibri és considerat com a suficient per construir una estabilitat militar. Assenyala també que aquesta estabilitat "exigeix l'eliminació de les possibilitats d'atac per sorpresa i

d'accions ofensives de gran envergadura", conceptes tots igualment clau en les propostes no provocatives, que tornen a repetir-se en el punt 47 del document, quan es comenta que "l'Aliança reafirma que els objectius que persegueix amb les negociacions sobre l'estabilitat de les armes convencionals són: a) la instauració d'un equilibri estable sobre les forces convencionals, a nivells inferiors; b) l'eliminació de les desigualtats perjudicials per a l'estabilitat de la seguretat; c) l'eliminació, de forma prioritària, dels mitjans que permeten llençar atacs per sorpresa i desencadenar accions ofensives de gran envergadura".

El document de l'OTAN, en el punt 3, aposta per "posar fi a la divisió contra natura d'Europa". El nou plantejament sobre control d'armaments es convertiria així en el mitjà idoni per aconseguir-ho, per la qual cosa el document ja avança que "els Aliats estaran disposats a treure'n les conseqüències adients pel que fa al seu propi dispositiu militar, a mesura que percebin concretament, mitjançant el control d'armaments, una sensible reducció quantitativa i qualitativa de l'ameneça militar que pesa sobre ells" (punt 64).

Aquestes citacions són suficients per entendre que, en aquests moments, tant al discurs de l'OTAN com del que queda del Tractat de Varsòvia, existeixen suficients elements doctrinals com per avançar en la construcció de models nacionals de defensa no ofensiva que, com la proposta DEFENSA 2001 que presentem per a Espanya, siguin coherents amb el discurs polític més general de la "seguretat de la casa comuna europea", i amb uns plantejaments que, per fi, superin les contradiccions imposades pel "dilema de la seguretat" (la meva seguretat provoca la teva inseguretat).

¿Quines són, en resum, les característiques que defineixen aquest nou discurs de la seguretat?

* Les polítiques de seguretat, i llurs recursos, han de guardar una proporció amb les amenaces realment existents. Les societats han de proporcionar els mitjans necessaris per resoldre les seves amenaces no militars, especialment les ecològiques, i han d'aprendre a actuar conjuntament per resoldre els grans problemes planetaris.

* La defensa militar és sols una part de la política de seguretat. En aquesta ha de prevaler el component polític, per la qual cosa caldrà procedir a una progressiva desmilitarització del concepte de seguretat.

* La seguretat no pot obtenir-se actuant exclusivament a escala nacional. La seguretat o és global, compartida i recíproca, o no és seguretat. Això implica considerar els interessos dels "adversaris". La seguretat pròpia no ha de crear inseguretat a un tercer.

* La seguretat global suposa implicar-se en un procés que, a llarg terme, permeti reduir a mínims les capacitats militars nacionals, potenciant una força multinacional sota el control de les Nacions Unides.

* La seguretat s'obté per la cooperació, no per la competició. La transparència en les activitats militars, la creació de mesures de confiança, la verificació del desarmament, la disposició a la negociació i als compromisos, la cooperació per resoldre els conflictes, etc., permetran construir un món més segur i menys agressiu.

* Les polítiques de defensa han de basar-se en els mitjans i les doctrines no ofensius, per no provocar cap país i no crear-hi percepcions d'amenaça. La incapacitat mútua per atacar un tercer i per no realitzar atacs per sorpresa, les limitacions sobre determinats sistemes d'armes o d'elements de suport, la creació de zones lliures d'armes ofensives, etc., són algunes de les mesures que permetrien assolir una superioritat defensiva mútua.

* El vell paradigma de la seguretat mitjançant el rearmament ha de deixar pas als nous plantejaments de la seguretat mitjançant el desarmament i a l'adopció de models de defensa estructurats en nivells mínims d'armament. És igualment necessari un control i un fre més grans als processos de recerca sobre noves tecnologies militars, especialment les que són clarament desestabilitzadores.

Evidentment, el ritme d'aquesta acomodació pot ser molt lent, i les contradiccions que veurem en els propers anys entre el cos doctrinal (defensiu) i el cos operatiu (ofensiu), seran escandaloses. Però aquesta inicial inevitabilitat, més que frenar el procés, hauria de ser precisament l'incentiu per obrir un debat franc i una reflexió seriosa en tots els països europeus sobre la necessitat de construir noves polítiques de defensa que no estiguin militaritzades.

DEFENSA 2001 intenta ser una petita aportació a aquesta reflexió, amb totes les limitacions pròpies de les propostes de primera hora, però també amb el convenciment que estem en el moment de presentar iniciatives que puguin servir per al demà.

Notes

1 - WISEMAN, Geoffrey, Common Security and Non-Provocative Defence, Peace Research Monograph, nº 7, Australia, pp. 2-5; RAGIONIERI, Rodolfo, La sicurezza dell'Italia, Marietti, 1989, pp. 17-19.

2 - KING HALL, Stephen, Defence in the nuclear age, Gollancz, Londres, 1958.

3 - NACIONES UNIDAS, Estudio de todos los aspectos del desarme regional, Serie de estudios Desarme, nº 3, Nova York, 1981, 64 pp. (nº venda S.81.IX.2)

4 - ICDSI, Common Security: A Programme for Disarmament, Pan Books, 1982.

5 - ibid. pp. 3

6 - ibid. pp. 4

7 - WEHR, Paul, Commensurate Security: An Alternative Defense Paradigm, Journal of Social Issues, nº 2, 1988, pp. 155-173.

8 - ICDSI, op. cit., pp. 8-10.

9 - WISEMAN, Geoffrey, op. cit., pp. 75-76

10 - WACHTER, Gerhard & KROHN, Axel (edit.), Stability and Arms Control in Europe: The Role of Military Forces within a European Security System, SIPRI, Estocolm, juliol 1989, 113 pp.

11 - KLARE, Michael T., Una frontera que se desvanece: armas convencionales, doctrinas militares y guerra nuclear, Papeles para la Paz, nº 9, maig 1986, pp. 13.

12 - AGUIRRE, Mariano, Militarización y alternativas en el Mar Mediterráneo, Papeles para la Paz, nº 17, 1988, pp. 9

13 - ZARSKI, Zdzislaw, "The role of military forces within a European Security System", a Stability and Arms Control in Europe, SIPRI, 1989, pp. 31

14 - Utilitzo les sigles angleses NOD (Non Offensive Defence) per haver adquirit ja una certa entitat en la major part de les publicacions sobre aquest tema.

15 - KUKLEV, Vladimir, "The role of armed forces in a European security system", a Stability and Arms Control in Europe, SIPRI, 1989, pp. 74.

16 - GALTUNG, Johan, ¡Hay alternativas! 4 caminos hacia la paz y la seguridad, Tecnos, 1984, pp. 300

17 - Defensa, nº 136-137, agost/setembre 1989, pp. 5

18 - HOLDEN, Gerard, Nuevo pensamiento y estrategia soviética, Papeles para la Paz, nº 35, 1989, pp. 63

19 - WETTIG, Gerhard, Nueva mentalidad sobre seguridad y relaciones Este-Oeste, Problemas Internacionales, març-abril 1988, pp. 3

20 - Pravda, 11 abril 1987

21 - TAIBO, Carlos, Nuevos y viejos pensamientos: una introducción a la política de seguridad de la URSS, Papeles para la Paz, nº 35, 1989, pp. 42-43

22 - HOLDEN, Gerard, op. cit., pp. 61

23 - JOURKINE, Vitali; KARAGANOV, Sergueï; KORTOUNOV, Andreï, Un punto de vista soviético sobre la suficiencia razonable, Tiempos Nuevos, nº 40, 12 octubre 1987

24 - Ibid.

25 - GAREYEB, Majmut, The revised Soviet military doctrine, Bulletin of the Atomic Scientists, nº 10, desembre 1988

26 - Ibid.

27 - El butlletí trimestral "Non Offensive Defence (NOD)" és editat, des del 1985, pel Centre of Peace and Conflict Research de la Universitat de Copenhague, i està dirigit per Bjorn Moller. (Vandkunsten 5, DK 1467 Copenhaguen K, Dinamarca)

28 - MOLLER, Bjorn, A non-offensive maritime strategy for the Nordic Area, Arbejdspapir/Working Paper, nº 3, 1987, pp. 5

29 - BOSERUP, Anders, A way to undermine hostility, Bulletin of the Atomic Scientists, setembre 1988, pp. 16

30 - BOSERUP, Anders, Mutual reduction of offensive capabilities: the key to disarmament and security in Europe, Non-Offensive Defence, nº 6, maig 1987, pp. 18-21

31 - NEILD, Robert, La défense non offensive ou comment assurer la sécurité collective de l'Europe, Background Paper, nº 25, Canadian Institute for International Peace and Security, gener 1989, pp. 4

32 - MOLLER, Bjorn, Common Security and Military Posture, Arbejdspapir/Working Paper, nº 5, 1987, 34 pp.

33 - BROSSOLET, Guy, Essai sur la non-bataille, Edition Belin, 1975

34 - MOLLER, Bjorn, A non-offensive maritime strategy for the Nordic Area, Arbejdspapir/Working Paper, nº 3, 1987, pp. 13-14

35 - GALTUNG, Johan, ¡Hay alternativas!, Tecnos, 1984, pp. 301

36 - Ibid, pp. 310-311

37 - NEILD, Robert, op. cit., pp. 4-5

38 - BOSERUP, Anders, A way to undermine hostility, Bulletin of the Atomic Scientists, setembre 1988, pp. 19

39 - BORG, Marlies ter & SMIT, Wim, Non-provocative defence as a principle of arms control, Free University Press, Amsterdam, 1989, pp. 1

40 - EVERA, S.Van, Alternative Defense Working Group, IDDS, 5 novembre 1989, pp. 2

41 - Ibid, pp. 3

42 - HATCHETT, Ronald, "Restructuring Air Forces for Non-Provocative Defence", a Non-provocative defence as a principle of arms reduction, Free University Press, Amsterdam, 1989, pp. 180-182

43 - LODGAARD, Sverre, "Naval forces: arms restraint and confidence building", a Non-provocative defence as a principle of arms reduction, Free University Press, Amsterdam, 1989, pp. 207-213

44 - LUTZ, Dieter S., SIA and Defensive Zones, Bulletin of Peace Proposals, nº 1, 1989, pp. 71

45 - Non-Offensive Defence (NOD), nº 13, setembre 1989, pp. 20

46 - UNTERSEHER, Lutz, The case for alternative defence: a detailed proposal and its implications, SAS, Bonn, primavera 1989, 15 pp.; Defending Europe: toward a stable conventional deterrent, Center for Philosophy and Public Policy, University of Maryland, juliol 1987, 30 pp.

47 - KONOVALOV, Alexander & MAZING, Valeri, "Qualitative elements of conventional stability and technological threats", a Non-provocative defence as a principle of arms reduction, Free University Press, 1989, pp. 49-60

48 - Ibid., pp. 57

49 - BRIE, André, "Reducing the most offensive weapons systems", a Non-provocative defence as a principle of arms reduction, Free University Press, 1989, pp. 221

50 - SMIT, Wim, "Defence technology assessment and the control of emerging technologies", a Non-provocative defence as a principle of arms reduction, Free University Press, 1989, pp. 62

51 - THEE, Marek, Carrera armamentista y tecnologia y estrategia militares, Comercio Exterior, desembre 1986, pp. 1087

52 - GALTUNG, Johan, Environment, development and military activity, Universitetsforlaget, 1982, 143 pp.

53 - IPRA Newsletter, nº 1, 1989

54 - RIBEIRO, Mauricio Andrés, Ecological security: a transforming concept, IPRA Newsletter, nº 1, 1989, pp. 31

55 - IRSS & IPIS, New directions for NATO: Adapting to the Alliance to the needs of the 1990's, desembre 1988, 62 pp.

56 - Ibid, pp. 5

57 - IPIS, 91 Harvey Street, Cambridge MA 02140-1718, USA

58 - WORLDWATCH Institute, State of the World 1988, W.W. Norton & Co., 1988

59 - Breakthrough, estiu-tardor 1989, pp. 6

60 - WEHR, Paul, op. cit.

61 - Un concept global de maitrise des armements et de desarmement, Revue de l'OTAN, nº 3, juny 1989, pp. 22-27

II.– TRES ASPECTES PREVIS:

LES AMENACES, LA POLITICA DE DEFENSA

I EL FUTUR DEL DESARMAMENT

Abans d'entrar detalladament en la proposta de DEFENSA 2001, crec oportú incloure, a tall de pròleg, unes reflexions generals sobre tres aspectes que condicionen el disseny de qualsevol alternativa als models de seguretat i que, per tant, ajudaran a entendre millor la nostra proposta.

El primer tema fa referència al discurs de les amenaces. ¿Estem realment amenaçats per algú? ¿Cal establir un sistema de defensa militar encara que no existeixin amenaces? ¿Hi ha una amenaça provinent del Sud?

El segon tema es refereix als trets generals de la política de defensa seguida pel PSOE des del 1982, i tracta d'assenyalar les limitacions d'aquesta política.

Finalment, la tercera reflexió està centrada en les perspectives que l'actual situació europea planteja per al desarmament. La posició espanyola sobre aquest tema i els passos que podrien fer-se en el futur són les qüestions que es plantegen en aquest apartat.

L'amenaça de les amenaces

A qualsevol país del món, el manteniment dels aparells militars i de la força armamentista es justifica, o bé per l'existència de determinades amenaces, que de vegades es concreten, o simplement per la conveniència d'estar preparats per fer front a situacions conflictives futures, és a dir, per prevenir amenaces que ara no existeixen.

Aquest discurs de les amenaces, però, té alguns aspectes que el fan romandre en una perpètua contradicció, gens aliena al "dilema de la seguretat".

a) Existeix una confusió, sovint deliberada, entre amenaça i conflicte o problema, quan es tracta de coses diferents. La societat internacional, com la nacional, és plena d'interessos contraposats, tant d'ordre econòmic, com polític, social o cultural, que creen constants situacions de conflictivitat. Aquests conflictes són en principi necessaris, a més de inevitables, i la qüestió és saber resoldre'ls o regular-los pacíficament. Resulta vital, per tant, tractar els problemes com a problemes, diferenciant-los de les "amenaces", que per les seves característiques requeriran d'un altre tipus de tractament.

b) Evidentment, alguns d'aquests problemes o conflictes poden constituir una autèntica amenaça, en la mesura que lesionin interessos vitals; però la primera pregunta és "¿de qui?". Es poden amenaçar interessos que afecten un Estat, una nació, una regió, una ciutat, un grup económic o industrial, un sector social determinat, uns grups polítics concrets, etc. En tots els casos sempre serà difícil, per no dir impossible, determinar amb exactitud el nombre de gent afectada, el grau en què ho estan i les ajudes o els suports que poden rebre d'altres col.lectius o instàncies.

Les amenaces es mouen, ja en aquest nivell, en un terreny subjectiu, atès que les percepcions d'aquestes "amenaces" són viscudes de manera diferent. L'energia nuclear, per posar un exemple, és considerada per uns com una font energètica providencial, mentre que per altres és una energia perillosa i incompatible amb un plantejament d'equilibri ecològic.

La percepció d'una amenaça depèn de molts factors, des de l'animositat ideològica a les intencions polítiques o militars, passant per la predisposició a l'ús de la força, el carácter de les persones o societats, etc.

A més, sovint no coincideixen les percepcions d'amenaça de l'opinió pública amb les percepcions que en tenen els estrategues militars. Segons una enquesta realitzada a França el maig del 1989, per encàrrec de Le Monde i FR3, a la pregunta de quins països són els que poden constituir una amenaça miliitar per a França, els franceos donaren les següents respostes: els països àrabs (39%), l'Iran (37%), l'URSS (20%), Xina (16%), ningú (9%) (1). No cal dir que

aquesta percepció popular d'amenaça provinent del Sud no té res a veure amb l'orientació del dispositiu militar francès, que està pensat fonamentalment per al conflicte Est-Oest. A Espanya, una enquesta realitzada pel Centro de Investigaciones Sociológicas, l'abril del 1987, va mostrar que la majoria de la població espanyola (59%) creia que cap país amenaça Espanya, mentre que un 23%, menys de la quarta part, sí que creia en algun tipus d'amenaça. D'aquests darrers, el 49% creien que l'amenaça provenia dels EUA, un 34% del Marroc i un 33% de l'URSS (2). En definitiva, sols un 7% de la població (el 34% del 23%) creu que són amenaces els "escenaris" contemplats pels estrategues oficials, que tradicionalment s'han referit a l'amenaça del Marroc i de l'URSS. L'absurd no pot ser més gran.

Quan no existeix un consens absolut (o molt majoritari), ningú pot atribuir-se la facultat d'establir qué o qui és o no és una amenaça per al conjunt de la població, la qual cosa no exclou el dret humà de tenir un criteri ferm i una opinió convençuda sobre el tema subjecte a debat. En qualsevol cas, el costum dels governants de decidir, unilateralment, qui són els nostres amics o enemics, i quines són les amenaces del país, no deixa de ser un acte arbritari.

c) Hi han problemes o amenaces globals que, per afectar a tota la Humanitat o a una gran part d'ella, no són percebuts com a tals a nivell nacional. Auntèntiques amenaces ecológiques per a la continuïtat del planeta són considerades encara com afers dels científics, que ja hi trobaran una solució..., sense adonar-se que molts d'aquests grans problemes requereixen l'actuació política de cada una de les col.lectivitats que formen el conjunt. L'egoisme, la ignorància, la insolidaritat, els interessos econòmics i la inexistència d'autoritats d'abast internacional són algunes de les explicacions d'aquesta por d'intervenir per resoldre aquests problemes.

d) La major part d'aquestes "amenaces" no són de caràcter militar. La fam, el subdesenvolupament, la degradació ecològica, la desertització, la desforestació, etc., són problemes reals, no ficticis. I mentre els aparells culturals que es dediquen a fomentar les "percepcions d'amenaces militars" funcionen amb un gran desplegament de mitjans i amb el suport dels centres de decisió política, les institucions i col.lectius que treballen per consciènciar sobre els reptes globals de la humanitat s'han de moure normalment amb pocs mitjans i amb poca atenció pública.

e) Així, les societats destinen més recursos a la "prevenció d'hipotètiques amenaces militars" que no pas a resoldre les amenaces no militars reals, malbaratant recursos econòmics, tecnològics i humans que permetrien resoldre tots aquests problemes de la humanitat en un temps no gaire llarg.

f) El convenciment que cal disposar d'una força militar que sigui capaç d'afrontar una hipotètica amenaça militar, si es

fa en els termes actuals (tant doctrinals com de capacitats armamentistes), aconsegueix un resultat contrari al proposat, atès que estimula la cursa d'armaments, incrementa les capacitats de destrucció mútua, provoca l'adversari i amenaça la seguretat dels altres.

El discurs tradicional de les amenaces, per tant, no serveix ni per resoldre els "problemes" que no són amenaces, ni per resoldre les autèntiques amenaces que té la humanitat. A més, el manteniment d'aquest discurs basat en l'hipotètic i el fictici és ja una amenaça, en la mesura que amaga la realitat i impedeix actuar decididament sobre aquesta.

Aquestes consideracions vénen a tomb perquè a la proposta de DEFENSA 2001 es parteix de la base que l'estat espanyol no viu cap situació particular d'amenaça militar. Si malgrat això proposem que continuï existint una força militar, és perquè creiem que cal actuar per etapes en un procés de desmilitarització, però procurant sempre que la proposta no impedeixi, quan la societat ho cregui convenient i oportú, prendre futures mesures més avançades i radicals.

Els estrategues solen discutir si els exèrcits s'han de construir en funció del tamany de les amenaces o d'una actitud preventiva de caràcter general, encara que no hi hagi cap amenaça, desconeixent però que, per un costat, funcionen mecanismes creadors d'amenaces, i per l'altre, que l'estratègia militar tradicional esdevé moltes vegades una amenaça en si mateixa. A més, molts militars opinen que l'ambient de desarmament, de desmilitarització i de "pau perllongada" que viu Europa és un perill per a la salut de "l'esperit de la defensa", que hauria d'estar sempre alerta i no baixar mai la guàrdia. Aquesta actitud, però, ens situa en un permanent carreró sense sortida, ja que sempre hi haurà justificacions per mantenir un exèrcit potent i preparat, tant si l'adversari (o ex-adversari) s'arma com si es desarma.

> "Malauradament, en el món real no hi ha utòpiques societats plenes de seny i equilibri, i la història és plena d'exemples de pobles que han pagat amb la seva independència llur ignorància o llur manca de capacitat en la prevenció de l'amenaça.
>
> Perquè aquesta mateixa història demostra que quan una nació considera que està lliure d'amenaces i tracta els problemes de la defensa nacional des d'aquesta perspectiva, està generant, des d'aquest mateix moment, riscos i perills originats i encoratjats per aquells que consideren que poden aprofitar la conjuntura.
>
> ...És vital que, qualsevol que sigui la nostra estimació de l'amenaça, no abaixem la guàrdia, perquè les situacions internacionals poden evolucionar tan ràpidament que no donaria temps a preparar la nostra

defensa si esperéssim que l'amenaça fos patent i el risc imminent." (3)

El plantejament que fem des d'aquest treball és que els estats, l'espanyol inclòs, haurien de transformar profundament les seves polítiques de defensa i els seus exèrcits, i fer-los coherents amb els propòsits defensius i no amenaçadors dels seus discursos polítics. Però aquesta transformació no serà possible de dur a terme si les societats no s'esforcen a desmuntar els mecanismes culturals i els aparells polítics encarregats de "produir" imatges d'enemic i percepcions d'amenaça.

L'amenaça del Sud

El manteniment d'un potencial militar espanyol d'un cert nivell i el fet que una part important d'aquest potencial es desplegui en el sud i sud-est de la península, s'ha justificat, moltes vegades, per l'existència d'una "amenaça" provinent del Sud o, més concretament, del Magrib, que conformaria el que s'anomena "escenari propi" en el terreny de les amenaces. L'altre escenari és el "compartit" amb els països de l'OTAN, i es refereix a les amenaces provinents del Tractat de Varsòvia. No cal dir que, en aquests moments, l'escenari "compartit" ha passat ja a millor vida. ¿Existeix, però, una amenaça real provinent del Magrib?

En els documents oficials o paraoficials relacionats amb el tema de les amenaces es fa menció específica d'un conjunt de situacions possibles en aquesta zona, que poden desembocar en conflictes i, en conseqüència, ser perilloses per Espanya. Aquestes situacions són les següents:

a) Conflicte bèl.lic generalitzat en el Mediterrani.
b) Conflicte amb el Marroc a causa de Ceuta i Melilla.
c) Conflicte amb alguns països africans a causa de les illes Canàries.
d) Conflicte derivat d'una desestabilització política de la zona.

El Mediterrani no és precisament un mar que es caracteritzi per la seva absència de conflictes. Sense necessitat de remuntar-nos a temps antics, el darrer decenni ens ofereix un bon grapat de situacions conflictives que han afectat diferents parts d'aquest mar: atac nord-americà a Líbia, accions terroristes a diversos països, atac israelià a la base de l'OLP a Tunísia, guerra del Líban, atacs israelians a zones del seu entorn, atac libi al Txad, conflictes entre Grècia i Turquia, guerra del Marroc cotra el Polisari, etc. Caldria afegir-hi diverses revoltes i protestes importants de caràcter intern en alguns d'aquests països, especialment a Algèria i Tunísia.

Enfront d'aquesta conflictivitat, però, cal plantejar alguns interrogants. El primer i més important és si aquests conflictes constitueixen una "amenaça" perr a la seguretat espanyola. E segon és si la mateixa existència de situacions conflictives que poden alterar el statu quo actual és considerada com un "problema". Dit amb altres paraules, el que plantegem és si s'accepta que els països de la zona visquin canvis polítics i estructurals que, inevitablement, alteraran la situació actual.

La primera constatació que caldria fer és que ni Espanya ni cap altre país podrà evitar que en el futur sorgeixin noves situacions conflictives. Algunes fins i tot pot ser que siguin necessàries i positives per al futur de les societats d'aquests països, encara sotmesos a les malalties del subdesenvolupament i de la desigualtat. Sí que és possible, en canvi, influir en aquests processos, de manera que les situacions conflictives no depassin determinats llindars i, més concretament, el llindar que separa el conflicte de la guerra.

Els conflictes interns de cada país del Magrib, i fins i tot els conflictes bilaterals establerts en l'actualitat o en el futur, no tenen per què constituir mai una amenaça per la seguretat espanyola, almenys en termes militars. Poden afectar "interessos" espanyols, però no la seva integritat territorial. Si això és així, no hi hauria cap justificació per mantenir un dispositiu militar alertat i preparat per afrontar contingències militars amb aquests països. Cal, per tant, mesurar si té algun sentit continuar parlant de "l'amenaça del sud". A més, l'existència de conflictes en la zona mediterrània no ha de fer pensar que, per si sols, provocaran un conflicte generalitzat en tot l'espai mediterrànI. Els conflictes estan localitzats a zones específiques, i una escalada que impliqués la generalitat dels països riberencs no és versemblant, si no és que una de les dues grans potències hi intervingués amb el propòsit de caldejar la situació fins a límits que cap país mediterrani hauria de tolerar per endavant. Desnuclearitzar i desmilitaritzar progressivament el Mediterrani és, així, la millor vacuna contra aquesta possibilitat.

Si en realitat el que es tem és una actuació marroquina a Ceuta i Melilla, cal repetir que la força militar espanyola no tindrà mai possibilitat d'aturar determinats processos polítics que sols poden resoldre's amb mitjans polítics. La resposta a una "marxa verda" sobre aquestes ciutats mai no podrà ser militar, si no és que s'estigués en disposició de bombardejar les masses que duguessin a terme aquella ocupació. Ceuta i Melilla és una qüestió resoluble únicament i exclusivament per mitjà de la negociació política. Per tant, tampoc té sentit justificar el potencial militar espanyol en funció d'aquest problema no militar.

Respecte a les Canàries, les úniques possibilitats de tensió, encara que poc probables, són les que podrien produir un

procès nacionalista que prediqués l'autodeterminació d'aquestes illes. És, de nou, un problema polític, on les forces armades no tenen res a dir i a fer. Una política que afavoreixi el desenvolupament integral de les Canàries i eviti les agressions del seu medi natural, seran també les millors vacunes per què el desenvolupament autonòmic d'aquestes illes transcorri per camins pacífics.

Com s'haurà comprovat, en aquest ventall de problemes no hem mencionat Líbia com a origen directe d'una hipotètica amenaça. La distància geogràfica és, en aquest cas, la millor argumentació per devaluar les sobrepercepcions d'amenaces existents en aquest sentit.

El règim libi i, més concretament, la singularitat del seu dirigent, no és certament homologable amb l'estil de govern dels països de l'Europa Occidental. Però aquesta diferència, per notable que sigui, no amenaça ni el territori ni la personalitat de la democràcia que funciona a Espanya, la qual cosa hauria de ser suficient com perquè Líbia no fos considerat un "hipotètic enemic" en la planificació estratègica espanyola. El que no pugui ser "aliat" no ha d'implicar situar-lo en el terreny de l'"enemic".

Pel que fa als dos països magribins més propers, el Marroc i Algèria, cal afegir, per si no hi han estat suficients les argumentacions abans esmentades, que tampoc tenen un potencial militar que pugui atemorir, provocar o amenaçar Espanya.

Menyspreant el seu potencial terrestre, atès que la mar impossibilita que pugui ser projectat cap a la ribera nord, comprovem que el potencial aeronaval d'aquests dos països no hauria de justificar una actitud recelosa per part d'Espanya.

La superioritat naval espanyola és manifesta en tots els tipus d'armaments ofensius. Per situar-nos al nivell conjunt del Marroc i Algèria, Espanya hauria de prescindir del seu portavions, de la força aeronaval, de la meitat dels submarins, de tots els destructors i de la quasi totalitat de les fragates. Sols ens avançarien en patrullers llançamíssils, que són justament els tipus de sistemes d'armes que proposem reactivar a Espanya, en substitució d'altres sistemes més ofensius. No hi ha amenaça militar marítima per part d'aquests països, sinò que, en tot cas, és Espanya la que podria produir desconfiança en aquest terreny.

Quant al potencial aèri, la situació és diferent. Marroc té un nombre d'avions de combat molt inferior al d'Espanya, un terç aproximadament, però Algèria disposa d'un impressionant potencial, amb un nombre d'avions, tots d'origen soviètic, una mica superior al d'Espanya. Cal dir que més d'una centena d'aquests aparells són Mig-21 MF/bis, caces polivalents que porten ja més de vint anys de servei. Altres aparells, com el Su-7 o els Magister són de la dècada dels cinquanta, i per això cal relativitzar enormement l'operativitat de tot aquest

arsenal aeri. En qualsevol cas, es fa difícil imaginar una circumstància per la qual Algèria tingués interès a atacar Espanya amb algunes de les unitats de les seves forces aèries. Es una hipòtesi que sols pot considerar-se en ciència-ficció, i no hauria de constituir un element seriós per justificar el manteniment d'una força aèria espanyola de determinada magnitud, ni tan sols de l'actual. L'amenaça del Sud, del Magrib, doncs, no existeix. Si es manté a nivell teòric serà perquè interessa a alguns dels reduïts cercles d'estratègues que, per justificar la seva feina i per satisfer les seves neurosis, necessiten l'existència d'un "enemic proper", a l'abast, més casolà, que permeti fantasejar victòries i dominis en les seves ments.

¿Què podem proposar per allunyar encara més aquest fantasma de l'amenaça del Sud?

En la teoria de les relacions internacionals hi ha hagut sempre opinions que han defensat el criteri que el creixement de les relacions econòmiques i comercials entre dues zones o països és una bona manera de vacunar-se contra temptacions bel.licistes (4). Com més interdependents siguin dos països, vénen a dir, més difícil serà que tinguin interès a aventurar-se en conflictes bèl.lics. Richardson fins i tot advoca perquè els pressupostos militars de dos països rivals o amb problemes sempre estiguin per sota del nivell del seu intercanvi comercial.

Sense arribar a fer doctrina d'aquesta proposta, i encara que sigui per simple curiositat, podem observar però que anem en direcció contrària a la proposada. El comerç (exportacions i importacions) d'Espanya amb el Marroc i Algèria, que havia anat pujant des del 1970 fins al 1983, ha anat minvant progressivament des d'aquell any, i es manté ara en un nivell força inferior al del 1980. L'evolució del pressupost del Ministeri de Defensa espanyol, en canvi, té un creixement sostingut al llarg de tot el període, de manera que la diferència entre els intercanvis comercials i el pressupost militar s'ha eixamplat. Al 1980, el comerç amb aquests dos països del Magrib equivalia al 40% del pressupost del Ministeri de Defensa espanyol, percentatge que arriba al 61% al 1983. En el trienni 1987-1989, en canvi, aquest comerç sols equival a menys del 25% de la despesa militar espanyola. Richardson potser es començaria a preocupar...

El que volíem assenyalar, en tot cas, era la importància d'estimular l'activitat comercial, juntament amb la cultural, la tecnològica, la professional i d'altres tipus, amb els països que, per una raó o altra, no són considerats com "aliats naturals o automàtics" en el discurs estratègic. I encara que, com hem dit abans, l'amenaça del Sud no existeix, cal fer el possible perquè mai arribi a existir.

La política de defensa espanyola, o com arribar sempre tard

Des de l'inici de la transició política, la reforma i la modernització de les FF.AA. espanyoles han estat un objectiu essencial dels governs que ha tingut l'Estat. La por a un cop militar durant els anys de l'UCD, i la conversió atlantista del PSOE en els anys posteriors han fet, però, que les reformes es fessin amb timidesa, especialment si tenim en compte els ambiciosos propòsits inicials d'aquests partits. És innegable que s'ha realitzat una important transformació en el si dels exèrcits, però és igualment cert que s'ha fet des d'una continuïtat que ha exclòs l'adopció d'una política de defensa diferent i alternativa a la tradicional.

Malgrat que a l'inici de la dècada dels vuitanta era ja palesa la crisi de la política d'aliances i que a Europa existien ja propostes interessants en política de seguretat, que haurien possibilitat l'adopció de mesures dirigides a construir una "seguretat compartida" basada en la desmilitarització, aquí es va preferir seguir pels camins més coneguts i tradicionals, i apuntar-se a tot tipus d'organismes de defensa i a projectes de cofabricació d'armaments. Una actitud que ara s'ha mostrat antagònica amb el projecte de construir una Europa política i que està obligant al govern espanyol a recular i a desdir-se de molts dels plantejaments seguits fins ara.

L'estructura de les darreres intervencions del Ministre de Defensa al Congrés, explicant les línies d'actuació del seu departament a la Comissió de Defensa, ha estat similar, tant a la compareixença del 1986 com a la del 1990, la qual cosa ens permet establir un quadre general sobre la política i les intencions del govern en aquesta matèria. D'aquestes intervencions (5) se'n deriven quatre grans apartats: El cicle de la política de defensa, la consolidació del ministeri, la política de personal i la política d'armament i finançament.

A) El planejament del cicle de la política de defensa

El punt d'arrancada d'aquest cicle és el planejament de la defensa, a partir de tres definicions: els grans objectius de la defensa nacional, les amenaces i l'objectiu de força conjunt.

A partir d'aquestes definicions s'elabora el Pla de Defensa Nacional, que permet redactar el famós Pla Estratègic Conjunt (PEC), un document del qual tohom parla i ningú no ha vist. En el PEC s'especifica i pressuposta el programa d'adquisicions de nous sistemes d'armes, la modernització dels exèrcits i el seu desplegament.

En aquests moments el Ministeri fa els programes a sis anys vista, amb una revisió bianual del PEC. Cap al juliol del 1990 tocarà fer la revisió del darrer PEC, que probablement

haurà de transformar-se arran de les converses de Viena i dels canvis polítics de l'Europa de l'Est.

No cal dir que el contingut d'aquests i d'altres documents del cicle (les Directrius de Defensa Nacional, el Pla General de la Defensa, el PEC), expressen el que podem anomenar la "subjectivitat" de la política de defensa, és a dir, les percepcions i els interessos de diversos col.lectius, que s'atribueixen la potestat de decidir quines són les amenaces i quins han de ser els mitjans per afrontar-les. Cal dir, perquè també és cert, que aquesta subjectivitat es veu igualment influïda i condicionada per l'existència d'hàbits, estructures i institucions que han quedat més o menys legitimades dins la cultura política. Siguin o no útils o adients, la seva existència històrica pesa decisivament a l'hora de planejar la política de defensa. De vegades, fins i tot, hom creu que una determinada percepció d'amenaça és més per legitimar l'existència d'una institució com l'exèrcit, que no pas el resultat d'una anàlisi seriosa d'un conflicte.

Una alternativa a la política de defensa, per tant, ha de començar per alterar profundament el sentit d'aquest primer estadi del cicle de la defensa, especificant no sols els objectius polítics que l'emmarquen (el que se'n diu política general de pau i seguretat), sinó també els mitjans que són compatibles i incompatibles amb aquests objectius polítics.

Segons la Memòria de Legislatura del Ministeri de Defensa del període 1982-1986, els objectius de Defensa Nacional del Govern eren, en el 1984, els següents:

1) Defensar l'ordre constitucional, garantint la unitat, la sobirania i la independència d'Espanya i la seva plena integritat territorial.

2) Protegir la població espanyola contra el risc d'agressió directa o l'amenaça contra la seva vida en situacions de guerra, catàstrofe o calamitat pública.

3) Aportar el major esforç per mantenir la pau entre les nacions i contrribuir a la seguretat i la defnsa del món occidental a què Espanya pertany.

4) Desenvolupar la capacitat de dissuasió adient enfront de les amenaces previsibles, i també la del control efectiu de l'Estret de Gibraltar i els seus accessos.

Llevat del darrer punt, sorprèn comprovar com els altres objectius tenen poc o res a veure amb el Ministeri de Defensa, si entenem per aquest el departament encarregat de la "defensa militar". En un país democràtic, el primer punt (defensar l'ordre constitucional) pertany a l'actuació política ordinària, des del Parlament a la xarxa associativa civil; el segon punt té a veure amb Defensa pel que fa al primer aspecte (protecció enfront d'una agressió directa), però no respecte a l'altra qüestió esmentada (catàstrofes i

calamitats), que és justament la competència de Protecció Civil. Quant al tercer punt (mantenir la pau entre les nacions) és evident que els ministeris encarregats de preparar els protagonistes de les guerres no seran mai els més adients per dur a terme una desmilitarització; la pau és una cosa massa seriosa per deixar-la en mans dels estrategues militars. Cal dir també que si la "defensa del món occidental" ha de comportar la inseguretat del món oriental, ni l'un ni l'altre obtindran seguretat, atès que la seguretat sols es pot donar quan és compartida.

Si, tal com diu la Llei Orgànica de la Defensa Nacional, aquesta daarrera és "la disposició, la integració i l'acció coordinada davant qualsevol forma d'agressió" (art.2), i estem d'acord que la major part de les agressions no són de caràcter militar, sinò ecològiques, culturals, econòmiques, etc., caldrà replantejar a fons el sentit de la tradicional assimilació entre Ministeri de Defensa i "defensa militar". O es crea el Ministeri de la Defensa Militar, o el Ministeri de Defensa passa a ocupar-se també de coses que no tenen res a veure amb les qüestions militars, complint la lletra el que li encomana la Llei Orgànica esmentada.

El quart objectiu de Defensa Nacional que abans mencionàvem relaciona la "capacitat de dissuasió" amb les "amenaces previsibles". Això vol dir que, en un moment com l'actual, en que no hi ha cap amenaça militar per a Espanya, els aparells dissuasius haurien de situar-se sota mínims. Però, ¿estan preparades les forces armades i els responsables polítics per dur a terme les reduccions i els canvis que aquesta coherència comporta? ¿Quin és el nivell mínim tolerable pel que fa a personal i armament?

El nou PEC que haurà d'elaborar-se enguany hauria ja d'afrontar amb realisme aquest repte, assentant les bases per a una transformació radical de les Forces Armades espanyoles: situant-les a un nivell molt més reduït (un màxim de 80.000 persones), suprimint el Servei Militar obligatori i instaurant el principi que tant les armes com la doctrina han de ser exclusivament defensives. La reconversió del sector militar és inevitable, i com més tard es comenci més difícil serà realitzar-la.

B) La consolidació del Ministeri de Defensa

Des de la creació del Ministeri de Defensa, en el 1977, moment en què s'integren en el Ministeri els Quarters Generals dels tres exèrcits i s'institucionalitza la Junta de Caps d'Estat Major (JUJEM) com a òrgan superior de comandament, tant el govern d'UCD com el del PSOE han introduït importants modificacions en l'estructura organitzativa i operativa de les FF.AA. espanyoles, a fi i efecte de racionalitzar el seu funcionament.

Els fets més destacables dels darrers deu anys són els següents:

* Aprovació en el 1980 de la Llei de Criteris Bàsics de la Defensa Nacional i de l'Organització Militar, transformada parcialment en el 1984. Aquesta Llei delimita les funcions del Rei, del Govern i del Ministre. Es configura la Junta de Defensa Nacional com a òrgan superior, assessor i consultiu del Govern, i la JUJEM com a òrgan superior de la cadena de comandament militar.

* Creaació, en el 1982, de la Subsecetaria de Política de Defensa, amb competències a tres nivells: militar, industrial i econòmica, i d'organització i personal.

* El 1984 es reforma la Llei de Critèris Bàsics del 1980. La JUJEM passa a ser un òrgan d'assessorament militar del President del Govern i del Ministre de Defensa. També es crea la figura del Cap d'Estat Major de la Defensa (JEMAD).

Aquest any finalitza la integració formal dels tres exèrcits dins el Ministeri. Es crea la Secretaria d'Estat de Defensa, amb les funcions d'encarregar-se de la gestió i control dels recursos econòmics, la infrastructura i la política d'armament. Així, la Subsecretaria es limita a ocupar-se de la política de personal i del règim interior.

* En el 1985 (D.L. 10/7/85) es reestructuren els Consells Superiors dels tres exèrcits.

* En el 1987 (R.D. 1/87) es modifica la estructura orgànica del Ministeri. Es dóna caràcter operatiu a les competències del Cap d'Estat Major de la Defensa (JEMAD), es delimiten les atribucions del Secretari d'Estat i del Subsecretari, es reforça la capacitat dels òrgans centrals del Ministeri, es creen noves direccions generals d'Ensenyament i de Serveis, i es crea el Consell de Direcció, com a òrgan assessor i consultiu del Ministre.

* En el 1988 es dóna llum verda a la nova estructura operativa de les FF.AA., que respon al concepte d'acció unificada i a la tendència d'anar reduint progressivament els comandaments específics d'un sol exèrcit, constituint comandaments unificats i especificats. La nova estructura suposa la superació de l'anterior estructura tripartita per exèrcits, ja que se situen sota la dependència del Cap d'Estat Major de la Defensa (JEMAD) tant els nous Comandaments Operatius com el preexistent Comandament Unificat de Canàries. La nova organització operativa de les FF.AA. persegueix, per tant, descarregar els comandaments operatius de feines administratives.

* En el 1990, finalment, es crea la Secretaria d'Estat d'Administració Militar i la Direcció General del Servei Militar, en un darrer intent de resoldre la crisi d'aquest servei.

Els propòsits de DEFENSA 2001 no són els d'indicar amb detall aspectes inters de l'organització d'unes noves forces armades, sinó assenyalar els criteris polítics que han d'emmarcar, limitar i condicionar aquesta organització. És evident que, tant a l'exèrcit actual com al proposat en aquest llibre, és imprescindible assolir una major racionalització, però també és cert que l'eficàcia no vindrà d'un excessiu creixement dels aparells burocràtics, sinó de la reducció general de les forces armades. És per aquest motiu que prefereixo no insistir-hi ni en aquest apartat ni en el següent (política de personal), atès que les propostes que fem a DEFENSA 2001 suposen un canvi substancial de la situació fins ara vigent.

C) Política de personal

La política de personal dels darrers anys ha estat protagonitzada pels següents temes:

* Definició, discussió i aprovació de la Llei de la Funció Militar, que suposa una reducció dels cosos i escales, una regulació dels sistemes d'ingrés i de promoció interna (ascensos per vacants), una definició de les normes d'assignació de destinacions, un potenciament de la carrera de suboficial, etc.

* Adequació de les plantilles existents a les definides en les tres lleis de plantilles aprovades en la primera legislatura; creació de la "reserva transitòria".

* Política d'ensenyament, que inclou la reducció del nombre de centres, la modificació dels plans d'estudi, la introducció de la formació continuada en els sistemes de promoció i classificació, i la implantació d'un sistema d'ensenyament que estigui integrat en el sistema educatiu general.

* Regionalització i modernització del Servei Militar, concentrant les unitats, creant el Voluntariat Especial, etc.

* Organització de la Justícia Militar, creant una sola Sala d'assumptes militars en el Suprem, creant tribunals territorials fixos, etc.

Totes aquestes mesures, algunes molt contestades pels militars professionals, no han estat mai orientades a transformar en profunditat les FF.AA., sinó a racionalitzar-les dins l'esquema general que ha estat tradicional. Les Forces Armades han estat modernitzades i els professionals estan més ben pagats, però mai qüestionant els grans trets de la seva funció general, la seva estructura i el seu volum.

D) Política d'armament i financement

Característica destacada de la política espanyola de defensa des del 1982 és el continuat creixement de les despeses en inversions militars, destinades bàsicament a l'adquisició d'armes. Aquest augment sostingut ha estat possible gràcies a l'aprovació en el 1982 d'una Llei de Dotacions que permet un creixement anual mitjà del pressupost del Ministeri de Defensa del 2'5% (en termes reals), i del 4'4 % anual quant a les inversions. Aquesta llei finalitzava en el 1990, i ha estat prorrogada fins al 1992, a fi de veure els resultats de les converses de Viena. Una actitud ja simptomàtica de la nul.la disposició a reduir els pressupostos de defensa si no és de manera obligada.

Un segon aspecte que cal fer notar és l'esforç permanent de potenciar la indústria espanyola de defensa. Aquesta voluntat s'ha trobat, però, amb innumerables obstacles al llarg d'aquests anys, tant per la competència d'empreses exteriors que ofereixen contínuament productes de millor qualitat, com per les dificultats de racionalitzar, agrupar i fer competitives diverses empreses públiques (i algunes de privades) del sector. Un intent que, com tantes coses, arriba tard, just en el moment que es planteja la conveniència de reconvertir les indústries militars. La manca de visió de futur ha estat notable, malgrat els avisos que s'havien fet al respecte.

El potenciament de la capacitat tecnològica de la indústria espanyola d'armaments s'ha basat, en els darrers anys, en un extraordinari augment del pressupost per a investigació militar (I+D), que assolí la xifra de quasi 50.000 milions de ptes. en el 1989. Una part important d'aquesta xifra és el resultat de l'activa participació espanyola en nombrosos programes de cooperació europeus coordinats pel GEIP o la CNAD. L'aportació espanyola a la fase d'I+D d'aquests programes ha estat desmesurada en relació amb les necessitats de la defensa del país i del nivell econòmic espanyol. A més, alguns d'aquests programes han estat finalment cancel.lats o ajornats indefinidament, amb la qual cosa s'han malbaratat milers de milions de ptes, que ja s'hi havien invertit, sens dubte prematurament i sense una reflexió suficient.

Es previst dedicar quantitats astronòmiques, de centenars de milers de milions de ptes., per modernitzar els armaments existents o comprar-ne de nous en els propers anys. Però, un cop més, ens trobem amb la paradoxa que els pressupostos del ministeri preveuen adquirir aquests materials quan el ministre mateix reconeix al Congrés que "Espanya s'enfronta en aquests moments al repte de redefinir de forma important la seva política de Defensa, la seva política de seguretat, la seva presència i les seves activitats en els fòrums internacionals" (29 de gener del 1990). La posició coherent seria la de congelar indefinidament tots els programes de modernització i compra d'armes, fins que no s'hagi aclarit la

"definició de les FF.AA. que volem a mig terme" (paraules textuals del ministre davant la Comissió de Defensa del Congrés). S'actua per inèrcia, sense atrevir-se a plantejar els temes amb la duresa que requereix el moment. Un moment en què s'estan produint canvis transcendentals a escala internacional, en què cal fer POLITICA, amb majúscules, una activitat que sembla que depassa llargament la capacitat de la majoria dels polítics professionals, acostumats a practicar la picabaralla menor.

La política espanyola de desarmament i el futur d'Europa

En els darrers trenta anys, el concepte original de desarmament ha estat substituït pel discurs menys pretensiós de "control d'armaments", que consisteix en un conjunt de mesures encaminades a controlar els procesos de rearmament, però sense que això signifiqui en cap moment l'existència d'una ferma voluntat d'aturar la carrera d'armaments. En aquestes dècades, el discurs de l'autèntic desarmament ha romàs a les mans d'alguns especialistes de les Nacions Unides, de centres d'investigació per la pau i d'alguns moviments pacifistes, sense que les seves propostes tinguessin una aparent influència en els centres de decisió política. La manca d'acords substancials de desarmament i les limitacions dels tractats signats testimonien el seu relatiu fracàs.

Les transformacions polítiques que han experimentat tots els països de l'Est en els darrers anys, però, han alterat profundament aquesta situació que semblava inamovible, donant peu a l'inici d'una nova etapa on les propostes desmilitaritzadores són tan constants que han arribat a trencar els esquemes que servien de referència a la política tradicional de "control d'armaments".

La política espanyola en relació amb el tema del desarmament no ha estat gaire original al llarg d'aquestes dècades. L'aïllament dels primers anys, el pes polític dels militars, la precarietat econòmica i la dependència dels Estats Units han estat, entre d'altres, alguns dels factors que convertiren el desarmament en una cosa secundària dins la política exterior espanyola, que anava a remolc dels fets consumats o, ja més recentment, de les decisions preses pels països aliats dominants.

Aquesta submissió i aquesta manca de protagonisme no han impedit, però, que en els darrers anys s'elaborés un discurs més ambiciós, probablement com a conseqüència de l'activa participació governamental en organismes que tracten temes de seguretat i control d'armaments (OTAN, UEO, etc.), i també de la repercussió que tingué en alguns cercles polítics la celebració a Madrid d'una de les reunions de la Conferència de Seguretat Europea, fets aquests que portaren a la creació en el Ministeri d'Afers Exteriors d'una Subdirecció General d'Afers Internacionals de Seguretat i Desarmament.

El desarmament és una de les quatre "d" de la política de seguretat del govern socialista, formada a més per la defensa, la dissuasió i la distensió. Un taula de quatre potes de dificil equilibri, atès que cada una té una mida diferent. La més gran és la de la defensa i la més petita és justament la del desarmament.

En el discurs del Ministre d'Afers Exteriors a la Comissió corresponent, el 21 d'abril del 1987, el responsable de la diplomàcia espanyola manifestà, de forma genèrica, que "en matèria de desarmament advoquem per mesures que, sense perjudicar els equilibris existents, inverteixin la cursa d'armaments a la Terra i impedeixin la seva perllongació a l'espai". Declarà igualment que "la distensió, és a dir, el desenvolupament de la cooperació entre els estats de diferent signe polític i social, i la recerca de solucions negociades per als conflictes, és una directriu bàsica de la nostra política exterior" (6).

Mig any després, el Ministre de Defensa explicava a la Comissió de Defensa del Congrés la importància d'aconseguir reduccions equilibrades d'armament, condició indispensable al seu entendre, perquè el desarmament pugui crear seguretat.

> "El Govern creu que el desarmament, la reducció d'armaments, incrementa la seguretat, a condició que sigui una reducció equilibrada i que es mantingui constantment l'equilibri entre els blocs i les potències." (7)

El problema d'aquest discurs és que exigint l'equilibri entre blocs i potències com a condicionant de qualsevol progrés en matèria de desarmament, es bloqueja innecessàriament aquest, atès que es podria avençar si s'acceptessin desequilibris parcials, d'altra banda inevitables, i es tingués sempre present que l'excés i la saturació existent d'armes ("overkill") permet corre riscos en mesures unilaterals de desarmament, sense que això impliqui un canvi substancial en les relacions dissuasives de les grans potències. El discurs poc o gens flexible de l'equilibri ha estat l'excusa tradicional per no fer res.

A aquest bloqueig històric, que a Europa s'ha pogut trencar justament per la confiança que han creat les propostes unilaterals de l'URSS, caldria afegir-hi també el problema derivat de l'acceptació de tenir un paper subordinat davant les decisions de les potències intermèdies, particularment de França i la RFA. La "fidelitat atlantista" no hauria de ser un obstacle ni un imperatiu perquè el Govern espanyol tingués el seu propi criteri en el camp del desarmament, portant la davantera i la iniciativa en alguns temes, com ha fet la RFA en els darrers temps. Quan la política de desarmament sols es limita a fer "acte de presència", és que darrera seu no hi ha cap projecte innovador que pugui forçar i estirar els procesos negociadors.

Coincideixo en canvi amb el Ministre d'Afers Exteriors quan afirma que el desarmament és una de les condicions essencials per assolir la seguretat internacional, i que aquest darrer és un concepte polític.

"La seguretat internacional d'un país és essencialment un concepte polític, i no pot basar-se en mesures de defensa o de dissuasió militar exclusivament. Requereix la promoció d'un clima de confiança, la seguretat sobre bases compartides i, per tant, un procés de desarmament" (8).

En la compareixença davant la Comissió d'Afers Exteriors del Congrés, el ministre va manifestar que, a parer seu, els criteris per a la reducció i control d'armaments eren els següents:

1 - Gradualitat
2 - Equilibri
3 - Significació militar
4 - Exigibilitat política
5 - Verificabilitat
6 - Reciprocitat preferent
7 - Caràcter preventiu
8 - Alliberament de recursos per transferir-los al desenvolupament econòmic.

Aquesta llista de criteris, tot i que exclou propostes unilaterals, pot constituir un bon punt de partida sempre que s'interpreti d'una manera activa, és a dir, que s'estigui en disposició d'oferir iniciatives de collita pròpia i que afectin no sols tercers països, sinó especialment un mateix. Es tracta, en definitiva, de no romandre en una actitud passiva i receptora d'iniciatives generalment provinents de les grans potències.

En relació amb les converses de Viena sobre reducció d'armes convencionals, que són les que estan possibilitant prendre major nombre de mesures de reducció d'armes i personal militar, a més d'introduir nous i prometedors conceptes defensius a nivell doctrinal, la postura del govern espanyol és la de considerar aquestes converses de Viena I com la base de partida, la infrastructura per anar més lluny, amb més ambicions, en una segona etapa posterior (Viena II). Segons el Ministre de Defensa, això serà possible perquè ara s'ha aconseguit un consens pel que fa a definicions, verificacions, zones, etc., la qual cosa permetrà una reducció de l'esforç defensiu i, per tant, un desarmament.

"La posició del Govern espanyol és que en lo possible es signin, i com més aviat millor, els acords de desarmament convencional a Viena, perquè tinguem una base sòlida de partida i un acord d'equilibri inicial... Més endavant, és evident que haurà d'iniciar-se una nova sessió de converses sobre les forces convencionals a Europa, i que tots els països podran plantejar-se objectius molt més importants que els que en aquest moment s'estan discutint a Viena." (9)

És clar, doncs, que hi ha una consciència evident sobre els canvis importants que esdevindran en la política de seguretat europea al llarg dels propers anys, i que aquests canvis afectaran necessàriament el disseny de la política espanyola. Preveure aquest futur immediat i estar en disposició de canviar són, des del meu punt de vista, les qüestions claus d'aquest debat.

Pel Ministre de Defensa, els fòrums que haurien de realitzar aquest canvi són la CEE, l'UEO i l'OTAN. La CEE hauria d'introduir el tema de la política de seguretat en les seves àrees de competència; l'UEO hauria de ser el fòrum de definició de la política europea de seguretat; l'OTAN, finalment, hauria de transformar-se en una aliança de caràcter polític (10).

El problema que planteja aquesta proposta és si uns organismes com l'OTAN i l'UEO, que s'han creat i s'han alimentat durant dècades amb el discurs de la força militar, incluent-hi l'amenaça nuclear, poden ser capaços de transformar-se tan profundament, passant pel damunt dels plantejaments nacionals i dels interessos econòmics generats entorn del complex militar-industrial. Com ha recordat el general Piris, cal tenir present que les relacions de diàleg i cooperació difícilment podran reeixir mitjançant òrgans essencialment militars.

> "¿Com pot pensar-se a "dialogar i cooperar" mitjançant un òrgan fet per matar i destruir? ¿Pot establir-se una relació creativa amb qui ens apunta amb una arma mortífera?... El seu objectiu, a més, és fer viable la defensa militar col.lectiva. I aquesta defensa es basa en la dissuasió nuclear ofensiva... Caldrá preparar la seva reconversió (de l'OTAN). Però el que pugui fer-se a dintre seu no anirà gaire més enllà de transformar-se en un òrgan que permeti regular algunes mesures de control d'armaments... els comandaments suprems aliats, en el seu pur rol militar, no poden concebre ni el desarmament ni qualsevol reducció d'armaments que pugui posar en perill el que ells consideren l'acompliment de la seva missió" (11).

Un altre dubte és si un organisme com l'UEO, que sols aplega una part minoritària dels països europeus, és el més adient per definir un nou esquema de defensa que interessi tots els països del continent, siguin de l'OTAN, del Tractat de Varsòvia o neutrals. El sentit comú ens diu que una discussió d'aquest tipus s'hauria de plantejar en un fòrum que integrés a tothom, com la Conferència Europea de Seguretat. Això no ha de ser obstacle perquè cada part ho discuteixi i reflexioni prèviament en els seus organismes, especialment per analitzar la seves capacitats de transformació i, si cal, de desaparició.

Ens trobem, en definitiva, davant un conjunt d'obstacles derivats del gran pes que exerceixen sobre la política de control d'armaments persones i organismes que no han estat formats o creats per a aquesta funció. Tenim així la paradoxa que persones que no creuen en el desarmament són, justament, les responsables de dur a terme les converses de reducció d'armaments. Evidentment, el desarmament avançaria molt més si estigués en altres mans.

En qualsevol cas, i tal com han reconegut els ministres de Defensa i d'Afers Estrangers, en aquests moments s'està procedint a una redefinició del concepte de seguretat europea. S'admet fins i tot que és necessari trobar un nou sentit al concepte de seguretat, per no fer-lo incompatible amb altres objectius polítics.

> "Espanya s'enfronta en aquests moments al repte de redefinir de forma important la seva política de defensa, la seva política de seguretat, la seva presència i les seves activitats en els fòrums internacionals; s'enfronta al repte de ser un membre actiu de la definició d'un nou esquema de seguretat per a Europa" (12).

Efectivament, estem davant un repte i una oportunitat de primera magnitud, possibilitat pels canvis que s'estan produint a l'Europa de l'Est. Cal pensar en el futur que desitgem i en les mesures que estem disposats a prendre. Cal saber si ens limitem a anar de remolc del que decideixin altres països o si, per contra, encoratgem un debat seriós i valent sobre alternatives als models tradicionals de defensa, a fi de proposar iniciatives. L'oportunitat és certament històrica, potser irrepetible. Per aquest motiu, el coratge i la imaginació política han de ser tan valuosos com la prudència, no sigui que un excés d'aquesta darrera freni o impedeixi prendre mesures transcendentals que, d'una vegada per totes, permetin acabar amb les amenaces del militarisme, el rearmament i la nuclearització.

Propostes per al futur

Les converses de Viena sobre reducció d'armes convencionals a Europa són, com hem dit, les negociacions més importants i interessants de quantes s'han fet a la història del desarmament. Són importants pel que fa a les quantitats d'armes a reduir, però molt més per haver introduït nous conceptes de caràcter defensiu en els plantejaments de fons, obrint camí a posteriors negociacions més completes. És el moment, doncs, per avençar propostes i asssenyalar direccions per a aqustes futures converses de desarmament. Evidentment, si es fan propostes és perquè es té la voluntad política d'impulsar-les i dur-les a terme. I si bé hi ha dubtes respecte a la postura oficial espanyola en aquest tema, és

clar també que les persones que es dediquen a la investigació sobre la pau i creuen en la urgència d'un desarmament han de mostrar les seves iniciatives i les seves anàlisis, per atrevides que siguin, per tal d'avivar la reflexió.

Les converses actuals de Viena són un bon punt de partida per fer aquest exercici. Fins ara, les negociacions s'han centrat en els següents punts:

* Limitació del nombre de tropes estrangeres a l'Europa Central: reducció del seu nombre actual (uns 250.000 soldats americans i uns 575.000 de soviètics) fins a 195.000 per cada banda. S'han rebaixat doncs fins a una mica més de la meitat (13).

* Limitar el nombre total d'efectius militars a l'Europa Central. L'URSS proposa un sostrre de 700.000 homes per a cada aliança.

* Reducció del nombre total d'alguns armaments:

  - reduir els 5.700 avions de combat actuals fins a 4.700 per bloc (els avions d'entrenament en queden exclosos)

  - reduir els avions d'interceptació fins a 500 per bloc (els soviètics no volien incloure'ls)

  - el nombre total d'avions queda limitat a 5.200 per bloc, incluent-hi l'aviació naval amb base a terra

  - limitar l'artilleria de més de 1.000 mm. (excluent la de tir recte, com la contracarro). L'OTAN ofereix un límit de 16.500 peces per bloc, i el Tractat de Varsòvia 20.000.

  - limitar el nombre de carros de més de 13 t. fins a 20.000 per bloc.

  - limitar en el futur tots els vehicles blindats de més de 20 t.

  - limitar el nombre dels vehicles blindats de transport de tropa (ATV). L'OTAN proposa un limit de 28.000 unitats.

  - limitar el nombre d'helicòpters d'atac. L'OTAN proposa un sostre de 1.900 unitats.

Pel que fa a la reducció de tropes estrangeres a Europa, el propòsit fonamental i a mig terme (per abans del 2000) hauria de consistir en la retirada total d'aquestes tropes al llarg de la dècada dels noranta. A l'any 2000 no hauria d'existir cap soldat fora de les fronteres del seu país. Això és possible i perfectament negociable si durant aquest període s'assenten les bases d'un sistema col.lectiu de seguretat

basat en una estructura no ofensiva, no provocativa i amb exèrcits de volum reduït. El mateix James Schlesinger, ex-cap del Pentàgon i de la CIA, s'ha manifestat partidari de rebaixar immediatament la presència de tropes nord-americanes a Europa fins a 75.000 homes. Aquest xifra hauria de constituir un objectiu intermedi abans de finalitzar la dècada.

La proposta soviètica de limitar el nombre de soldats dels exèrcits europeus és insuficient pel que fa a la xifra total proposada. Val a dir, però, que els països occidentals no han fet cap proposta en aquest sentit, tot i ser un dels aspectes fonamentals per dur a terme un procés de desmilitarització del continent. La major part dels estats no han pres encara consciència de la necessitat de reduir substancialment els seus aparells militars, que tenen un nivell de personal excessiu.

En aquest sentit, a mig i llarg terme s'haurien de fer propostes molt més valentes, que podrien tenir com a referència el percentatge de militars sobre la població total del país. En aquests moments, la gran part dels països de l'OTAN mantenen uns percentatges al voltant del 0'8%. Un objectiu a mig terme (de cinc a deu anys) podria consistir a rebaixar aquest percentatge fins al 0'5% a tots els països europeus, i situar-lo al 0'2% en una segona fase (de deu a quinze anys). D'aquesta manera, els 10 milions de soldats que hi ha actualment a Europa es reduirien a 4 o 5 milions en la primera etapa, i a 1'5 milions en la segona. Un projecte ambiciós hauria d'intentar reduir les forces armades europees "a" la quarta part del contingent actual, en un terme de deu anys (75%), i no "en" una quarta part (25%). Acontentar-se amb petites reduccions de personal no canviarà gaire les coses.

En un projecte d'aquest tipus podria convenir-se que tant els EUA com l'URSS es compremetessin a mantenir uns efectius màxims de mig milió de soldats a cada país, la qual cosa suposaria una veritable desmilitarització de les dues superpotències, especialment de l'URSS.

Aquesta proposta implicaria evidentment una impressionant reducció de les despeses militars. Avui dia, la mitjana de la despesa militar dels països de l'OTAN és del 4'4% del seu PIB. Es tractaria, en definitiva, coherentment amb la proposta anterior de reducció de tropes, d'anar rebaixant la despesa militar de tots els països europeus fins a deixar-la a un nivell del 2% del PIB en una primera etapa (un nivell una mica més petit del que té ara Espanya), fins a arribar a l'1% en una segona etapa (nivell japonès). Els aproximadament 400.000 milions de dòlars anuals que els països europeus destinen actualment a defensa militar podrien quedar reduïts a uns 80.000 milions, alliberant-se més de 300.000 milions de dòlars anuals que podrien destinar-se a la "seguretat ecològica" i a la "guerra" contra la pobresa i la misèria, tant de moltes zones europees com del Tercer Món.

Els grans obstacles

La realització, no ja de propostes de desarmament com l'abans esmentada, sinó d'iniciatives molt més moderades que ja s'han plantejat en cercles diplomàtics europeus, ensopega amb un seguit d'obstacles derivats, en part, de l'accelerat ritme amb què es produeixen els esdeveniments polítics en alguns països de l'Est. El primer obstacle és, no cal dir-ho, el disseny de la futura Alemanya.

Donant per descomptada la reunificació política de les actuals RFA i RDA, sorgeix el problema de quin tipus de defensa militar hauria de tenir aquesta república, de manera que ni Polònia, ni l'URSS, ni cap altre país es senti amenaçat, provocat o temorós.

S'han alçat nombroses veus demanant una integració de l'actual territori de la RDA a l'OTAN. També hi ha polítics que voldrien fer el mateix amb Hongria, tot argumentant que no seria bo ni estabilitzador que els països que han format part del Tractat de Varsòvia durant aquestes dècades assolissin un estatus de neutralitat.

Sorprèn que moltes de les veus que fa tan sols quatre anys es preocupaven tant de repetir que Espanya no podia sortir de l'OTAN (perquè desestabilitzaria Europa, perquè no és el mateix no entrar-hi que sortir-ne, etc.) vegin ara amb tan bons ulls que un o diversos països del Tractat de Varsòvia, no sols surtin d'aquesta aliança, sinó que s'integrin a l'altre bloc militar. ¿Quina reacció cabria esperar d'aquesta gent si passés una cosa semblant però a l'inrevés? ¿Quina reacció es produiria en el si de l'OTAN si, per exemple, un canvi polític a Grècia i Turquia fes que aquests països decidissin integrar-se al Tractat de Varsòvia? Es consideraria senzillament intolerable. I amb raó.

El tema que s'ha de plantejar en aquests moments a Europa no és com engrandir l'OTAN o el Tractat de Varsòvia, sinó com afeblir-les militarment i a l'unison. Es tracta d'aprofitar tots els canvis polítics que estan en marxa per transformar profundament la cultura armamentista creada per l'existència de dos blocs militars enfrontats durant quatre dècades.

Per sortir d'aquesta situació cal acceptar i facilitar que els països de l'Est que es van independitzant de Moscou, puguin adoptar un estatus de neutralitat, de desconnexió amb la lògica dels blocs, siguin quines siguin les seves simpaties polítiques majoritàries. Es tractaria d'engrandir a Europa l'espai neutral, en el sentit de no pertinença a un bloc, al mateix temps que el països que restin integrats en les dues aliances treballin per desmilitaritzar progressivament aquestes aliances, tant a nivell doctrinal com operatiu (organització, logística, personal i armes), i per les vies que assenyala el nou discurs de les defenses no ofensives i no provocatives.

En els deu o quinze darrers anys s'han donat multitud d'idees en aquest sentit, que poden aprofitar-se i posar-se en pràctica. Això inclou iniciatives com la de zones desnuclearitzades, passadissos desmilitaritzats, zones lliures d'armes ofensives, etc. Propostes totes que possibilitarien prendre mesures graduals i recíproques en un sentit desmilitaritzador i augmentar el nivell de confiança entre tots els països.

Una iniciativa que va en aquest camí és la que va fer a començaments d'any el líder del renovat Partit Comunista de la RDA (SED-PSD), Gregor Gysi, qui va proposar en l'anomenat "programa Seguretat 2000" la retirada de totes les tropes aliades del sòl alemany abans del 1999, la reducció dels seus exèrcits en un 50%, el desmantellament de totes les zones d'entrenament militar situades en una zona de 80 km al llarg de la frontera alemanya i renunciar a la modernització dels seus armaments. El ministre de Defensa de la RDA, per la seva banda, també es va manifestar partidari que l'Alemanya reunificada del futur disposi d'un sol exèrcit, defensiu i petit (150.000 homes), justament al nivell que abans comentava com a màxim per a tots els països europeus, equivalent al 0'2% de la població.

A manera de síntesi, doncs, i prenent la invitació del ministre de Defensa espanyol, de plantejar objectius ambiciosos amb vista al futur de la defensa europea, entenc que un programa de desarmament per a la dècada dels noranta hauria d'incloure les següents mesures generals:

1) Basar la nova política de seguretat europea, tant a nivell nacional com de les aliances, en el discurs de la defensa no ofensiva i no provocativa.

2) Avançar amb rapidesa en la desnuclearització del continent, creant zones lliures d'armes nuclears (Mediterrània inclosa), disminuint el potencial francès i britànic i accelerant els acords entre els EUA i l'URSS.

3) Creació de zones desmilitaritzades i de zones lliures d'armes ofensives, especialment al llarg de les actuals fronteres entre blocs.

4) Retirada total de les tropes estrangeres en tots els països europeus

5) Acceptació de l'estatus de neutralitat i desconnexió dels blocs d'aquells països que decideixin sortir-se del seu bloc.

6) Mantenir tot el territori actual de la RDA com a zona desmilitaritzada.

7) Limitar el personal de les forces armades nacionals fins a un nivell equivalent al 0'2% de la seva població.

8) Limitar les despeses militars fins a un percentatge equivalent a un màxim de l'1% del PIB de cada país.

9) Supressió de totes les armes clarament ofensives

10) Conversió progressiva de gran part de la indústria militar, possibilitant la producció de béns d'utilitat social

11) Potenciar els fòrums de discussió que abastin a tots els països del continent, com la Conferència de Seguretat Europea

12) Canalitzar els recursos econòmics alliberats per aquest procés de desarmamment cap a la cooperació amb el països subdesenvolupats, a combatre la misèria de moltes zones europees i a lluitar contra la degradació ecològica del planeta.

Des de molts centres d'investigació sobre la pau s'ha treballat durant anys preveient aquestes situacions i dissenyant polítiques de defensa coherents amb aquests objectius. Hi ha un bon grapat de llibres i estudis que ho expliquen. Potser seria hora que els polítics professionals hi donessin un cop d'ull.

Notes

1 - Damoclés, nº 38-39, maig/agost 1989, pp. 15

2 - Política Exterior, nº 9, hivern 1989, pp. 159-165

3 - LIBERAL LUCINI, Angel, La Armada ante la opinión pública, Revista General de Marina, març 1989, pp. 270

4 - Lewis F. Richardson i Richard Rosecrance són alguns dels estudiosos que ho han plantejat.

5 - 17 de setembre del 1986 i 29 de gener del 1990

6 - D.S.C.D., Comisión de Asuntos Exteriores, nº 114, 21 d'abril del 1987

7 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 175, 20 d'octubre del 1987

8 - D.S.C.D., Comisión de Asuntos Exteriores, nº 14, 14 d'octubre del 1986, pp. 439

9 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 20, 29 de gener del 1990, pp. 203

10 - Ibid, pp. 204

11 - PIRIS, Alberto, OTAN, Europa del Este y Cooperación, El Independiente, 21 de desembre del 1989

12 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 20, 29 de gener del 1990, pp. 210

13 - Val a dir que els EUA podran mantenir altres 30.000 homes més al Regne Unit, Grècia, Itàlia i Turquia.

III.- DEFENSA 2001

Com pot deduir-se del contingut de les pàgines anteriors, DEFENSA 2001 proposa per a Espanya una política de defensa exclusivament defensiva, tant en armes com en organització i doctrina, de manera que mai no pugui ser amenaçadora o provocativa per cap a altre país. El caràcter defensiu del model proposat ha de plasmar-se a escala doctrinal, operativa i d'entrenament de les tropes.

Espanya no està amenaçada per ningú, ni és previsible que ho estigui en el proper futur. No té sentit, per tant, mantenir un aparell militar de dimensions excessives i preparat (almenys en teoria) per afrontar situacions inexistents i imprevisibles. És més raonable establir un aparell militar de petites dimensions per protegir el propi territori, però sense pretendre una dissuasió total. Probablement no és ni tan sols possible impedir l'ocupació del país per part d'una gran potència. L'esquema dissuasiu que es planteja sols pretén dificultar-ho i no donar facilitats. Aquest model de defensa, com qualsevol altre sense excepcions, té els seus límits.

Encara que no hi hagi amenaces militars, l'existència d'unes forces armades es justifica pel manteniment d'un model cultural gairebé universal basat en la dissuasió mitjançant la força. El model de defensa que proposem pot ajudar a transformar aquest esquema cultural, orientant-lo vers un tipus de relacions entre els pobles basat en la confiança i no en l'amenaça. En aquest sentit, DEFENSA 2001 és un model

de defensa de transició, que amb posteriors transformacions permet apropar-se als models de defensa social (no militar) desitjats per al futur. Per arribar a aquest futur, però, caldrà actuar activament en altres terrenys, particularment en el cultural, per desfer les falses imatges d'enemic i els estereotips que abonen el racisme i l'exageració de les amenaces. Per aquest motiu, és molt important incrementar la cooperació tecnològica, econòmica, política i cultural amb els països del Magrib. D'una manera més general, perquè una política de seguretat sigui coherent i efectiva ha de estar relacionada amb els esforços globals tendents a reduir els grans desequilibris econòmics i ecològics que hi ha entre el món industrialitzat i el subdesenvolupat. La substitució del discurs de la "seguretat militar" pel de la "seguretat ecològica" va en aquesta direcció.

La proposta d'establir un exèrcit petit hauria d'anar seguida d'una modificació de la política de protecció civil, en el sentit de potenciar i racionalitzar la capacitat d'actuació d'aquest servei enfront dels desastres naturals (incendis, inundacions, contaminació, etc.). En cas d'emergència, podria també servir per organitzar una mobilització del país. La qüestió és que les amenaces ecològiques, que en aquest cas són reals i creixents, haurien de ser afrontades per un eficaç servei de protecció civil, ben dotat en mitjans i pressupostos. Una part del personal que avui dia presta servei a la institució militar podria col.laborar en aquest propòsit. En darrer terme, el que no té sentit és que a

PRESSUPOSTOS DE L'ESTAT PER AL 1989

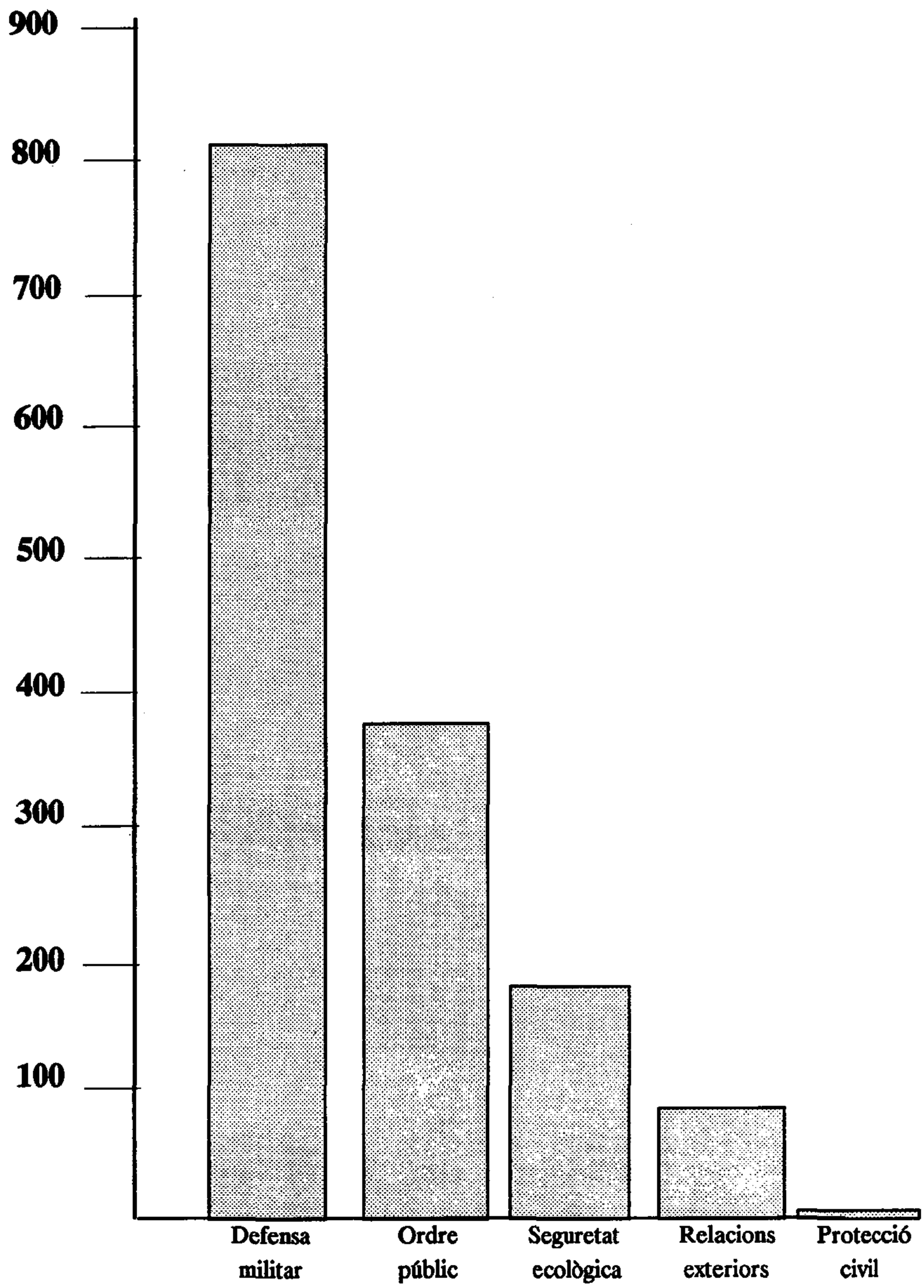

Espanya es dediquin quatre vegades més recursos econòmics en la "defensa militar" que no pas al conjunt de programes que podríem denominar de "seguretat ecològica". La comparació amb el pressupost del programa de protecció civil és encara més grotesca: el pressupost del Ministeri de Defensa per al 1990 és 185 vegades més gran que el de Protecció Civil.

DEFENSA 2001 renuncia a la capacitat d'efectuar atacs per sorpresa a l'exterior i a la posibilitat de projectar la força fora de les nostres fronteres. Per això, sols s'admet la possessió d'armes defensives o que siguin més defensives que ofensives. Entre d'altres propostes, suggerim la supressió de portaavions, fragates i caces d'atac, i importants reduccions en carros, vehicles blindats, amfibis i avions. Per contra, proposem una millor dotació de míssils de curt abast i de patrullers.

L'adopció d'una "defensa defensiva" implica tenir únicament el potencial estrictament necessari, en la línia dels principis de "suficiència mínima raonable" o "suficient capacitat mínima de defensa".

DEFENSA 2001 és una proposta que permet sortir de l'espiral tecnològica, política i econòmica del rearmament. Entenem que la política de desarmament i de control d'armaments ha d'estar sempre vinculada a la política de defensa, i que aquesta ha d'estar subordinada a la primera.

Per avançar en aquesta direcció, cal una veritable democratització de la política de defensa. Això implica una revisió de la llei de secrets oficials, una major transparència informativa, un control parlamentari més gran sobre aquests temes i una legislació que permeti una millor llibertat d'expressió dels militars, entre d'altres aspectes.

Pel que fa a la política d'aliances, a DEFENSA 2001 es proposen un seguit d'iniciatives que permeten una coherència entre el conjunt del que es proposa en aquestes pàgines i els compromisos que s'han pres davant l'OTAN. Si fa dos o tres anys ja calia fer nombroses rectificacions en aquests compromisos, l'actual moment polític europeu obliga amb més motius a canviar el model de participació espanyola a l'Aliança Atlàntica, especialment si el que es pretén és contruir un nou edifici de seguretat compartida que abasti tots els països europeus, de l'Atlàntic als Urals. Un edifici amb les portes obertes i sense guardians estrangers que vetllin per la seguretat dels inquilins.

Un exèrcit petit, professional i defensiu

El model de defensa que proposem en aquest treball suposa una tremenda reducció del personal de les forces armades actuals. Com s'anirà explicant en diferents apartats, l'actual model d'exèrcit de masses, basat en el servei militar obligatori, no té cap justificació en aquests moments. Ni és operatiu, ni és necessari. Tanmateix, genera tensions entre gran part del jovent, que no entén el significat i la funció de la institució militar, que és vista més com una amenaça que no pas com un òrgan de protecció.

Basant-nos en el criteri inicial de crear un exèrcit professional dotat exclusivament d'armament defensiu, i en les quantitats estrictament necessàries, hem fet una estimació del nombre de persones que es necessitarien per fer funcionar aquest model. No cal dir que el risc d'equivocar-se al fer aquestes aproximacions és gran. Però calia fer-ho a fi de donar una orientació sobre el volum i el cost d'aquesta proposta.

La conclusió d'aquest treball és que la defensa militar d'Espanya podria fer-se amb unes forces armades quatre vegades més petites que les actuals. Entre 80.000 i 90.000 professionals i 10.000 o 15.000 civils, bastarien per garantir perfectament la defensa. Per tal de ser operatius en la quantificació econòmica d'aquest model, hem hagut de concretar les xifres, proposant unes forces armades de 84.000

persones, més uns 13.000 civils. En qualsevol cas, entenem que la xifra total de persones implicades en la defensa no hauria de depassar les 100.000.

Proposta de personal per a les noves FF.AA.

	Civils	Oficials	Subofic.	Tropa	TOTAL	%
O.C.	3.000	1.500	2.500	5.000	9.000	11
Terra	5.000	3.500	6.500	38.000	48.000	57
Armada	2.000	2.000	3.000	10.000	15.000	18
Aire	3.000	2.000	3.000	7.000	12.000	14
TOTAL	13.000	9.000	15.000	60.000	84.000	100
%		11	18	71	100	

Tractant-se d'un exèrcit professional petit i poc burocràtic, la proporció d'oficials i suboficials en el conjunt del personal és major que no pas en l'exèrcit actual. Partim de la base que un exèrcit amb armament defensiu necessita normalment pocs soldats, especialment perquè s'eliminen sistemes d'armes que requereixen grans tripulacions i complexos sistemes logístics. La simplificació, la reducció de les armes i la tecnificació de moltes d'elles requeriran la participació directa dels professionals d'acadèmia, que més que dedicar-se a "manar" la tropa hauran de responsabilitzar-se directament de les eines que tindran a les seves mans. Les interminables hores d'instrucció tancada per fer aprendre la tropa a desfilar i obeir cegament (i estúpidament moltes vegades), no té lloc en aquest model que

proposem, atès que no associa la professionalitat dels militars amb la seva capacitat de practicar la "jerarquia" sobre els subordinats, sinó que es basa en la ferma convicció que el militar ha de ser un funcionari responsable al servei dels interessos dels ciutadans. La responsabilitat derivada d'exercir una funció tan especial li concedeix característiques singulars respecte a la resta del funcionariat, però no per això el militar ha de considerar-se com pertanyent a una institució autònoma, privilegiada o dipositària exclusiva de determinats valors. La desmitificació i dessacralització de la institució militar, de la mateixa manera que la seva dignificació, formen part també de les bases de la proposta DEFENSA 2001.

L'estimació que fem és la d'uns 9.000 oficials i 15.000 suboficials per al conjunt de les Forces Armades. Això suposa, ni més ni menys, reduir a un terç la plantilla d'oficials prevista pel Ministeri de Defensa per al 1991, i a la meitat la de suboficials.

Comparació de plantilles

	Previsió Ministeri Defensa per al 1991	Proposta DEFENSA 2001	Diferència
Oficials	26.900	9.000	- 17.900
Suboficials	31.300	15.000	- 16.300
TOTAL	58.200	24.000	- 34.200

Evidentment, les reduccions més importants es realitzarien a l'Exèrcit de Terra, que veuria reduït el seu nombre d'oficials i suboficials en dues terceres parts , mentre que a l'Armada i a les forces aèries aquesta disminució afectaria aproximadament la meitat dels comandaments.

Comparació del personal de tropa

Efectius actuals	Proposta DEFENSA 2001	Diferència
254.000	60.000	- 194.000

Pel que fa a la tropa, que en la proposta DEFENSA 2001 estaria formada per voluntaris professionalitzats, amb compromisos mínims de dos anys de servei, estimem que serien suficients unes 60.000 persones, enfront dels 250.000 soldats de l'actualitat. L'Exèrcit de Terra aplegaria més d'un 60% d'aquests efectius, amb una quantitat que entenem que no hauria de ser mai superior a la que actualment tenen dues divisions.

Comparació del personal civil i laboral

Personal actual	Proposta DEFENSA 2001	Diferència
43.000	13.000	- 30.000

Quant al personal civil i laboral que treballa en el Ministeri de Defensa, i que actualment agrupa a més de 43.000 persones (8.538 civils i 36.008 laborals a l'any 1989), les modificacions estructurals que explicarem permetrien

prescindir de la major part d'aquest col.lectiu, deixant-lo en una xifra que estimem en uns 13.000 treballadors.

Per a cada un dels tres exèrcits, els canvis que es proposen sobre els efectius actuals són els següents:

Exèrcit de Terra

L'Exèrcit de Terra (E.T.) és, de bon tros, el que acapara més efectius de les Forces Armades espanyoles, amb el 73% del total. Uns 240.000 homes i unes poques dones formen aquest immens col.lectiu que, malgrat les reduccions dels darrers anys, continua sent d'un volum injustificable sota qualsevol punt de vista.

La Llei de Plantilles del 1984 va establir una reducció important pel que fa al nombre de tropa allistada, reduint-la de 270.000 a uns 195.000 per al 1991. En el 1990, aquest exèrcit tenia un contingent de 177.640 persones, dels quals 169.634 eren soldats que feien la "mili" obligatoria. 8.900 soldats més feien el servei militar com a voluntaris especials, i 4.600 com a voluntaris normals. Per al 1991 s'han convocat 7.554 places per a aquest darrer voluntariat. A aquests efectius cal afegir-hi uns 18.100 civils que treballen a l'E.T. com a personal laboral i els professionals d'acadèmia.

Per al 1991, la Llei de Plantilles preveu que l'Exèrcit de Terra estigui format per un total de 35.213 oficials i suboficials, amb la següent distribució:

Plantilla de l'E.T. prevista per al 1991

Generals	143
Coronels	600
Tinents Coronels	1.475
Comandants	2.870
Capitans	5.995
Tinents	6.660
Suboficials	17.470
TOTAL	35.213

L'estratègia seguida pel Ministeri de Defensa en els darrers anys ha estat la d'estimular el Voluntariat Especial, que és una forma intermèdia entre el soldat que fa la mili com a voluntari (escollint la destinació a canvi de fer alguns mesos més de servei) i el militar professional. Un Reial Decret del 1988 permet la possibilitat d'ampliar el compromís dels soldats fins a vuit anys. En el primer any tenen una

retribució de 531.483 ptes. i 735.000 en els anys posteriors, la qual cosa significa unes 54.481 ptes. mensuals. Evidentment, no és una xifra prou engrescadora com perquè el jovent pugui sentir-se interesat a apuntars-hi. Tot i així, el Voluntariat Especial serveix d'experimentació per veure els avantatges i inconvenients d'un possible exèrcit professionalitzat per al futur.

El Voluntariat Especial preveu dues fórmules de participació: la modalitat A, de 18 mesos de durada i amb tasques d'infanteria, i la modalitat B, de dos anys de durada i amb feines especialitzades. Les dificultats per omplir aquest voluntariat són paleses en la modalitat A, mentre que a la B hi ha més persones interessades. Segons el mateix Ministre de Defensa, "a l'Exèrcit de Terra el Voluntariat Especial tindrà una major incidència que en els altres exèrcits, perquè és molt possible que, a l'Exèrcit de l'Aire, el que es necessiti en el futur sigui la contractació de personal civil per a manteniment i tallers; en canvi, és més que possible que a l'Exèrcit de Terra ens convingui la substitució de personal de tropa - que en un sol any no té temps de tenir la preparació per als sistemes i equipaments actuals - per un Voluntariat Especial" (1).

El criteri i la voluntat del Ministeri de Defensa és, per tant, la d'incrementar el Voluntariat Especial en uns nivells que permetin la paulatina reducció del contingent que fa la mili de manera obligatòria. Però el jovent no se sent engrescat per fer aquest voluntariat, mal pagat i poc interessant. L'intent d'establir un sistema mixt (obligatori/professional) ha estat un fracàs.

La proposta que fem des de DEFENSA 2001 per a l'Exèrcit de Terra no és comparable a les reduccions que proposem per als altres exèrcits. L'E.T. necessita més que una reforma o un ajustament d'efectius; requereix un replantejament total i absolut de la seva funció en una nova política de defensa orientada al segle XXI, i en un país com Espanya, que no està sotmès a cap tipus d'amenaça militar que obligui a mantenir un exèrcit voluminós. A parer nostre, l'E.T. hauria de tenir uns efectius màxims equivalents a dues divisions (uns 50.000 homes).

La proposta que establim és la d'un Exèrcit de Terra format per uns 53.000 homes, entre professionals, civils i tropa.

<u>Proposta d'efectius per a l'Exèrcit de Terra</u>

Tropa	38.000
Suboficials	6.500
Oficials	3.500
Civils	5.000
TOTAL	53.000

Armada

L'Armada compta actualment amb uns efectius de 40.000 homes, dels quals un 73% corresponen a la tropa, un 15% a suboficials i un 11% a oficials.

Efectius de l'Armada, en el 1989

		%
Tropa	29.000	73'6
Suboficials	5.900	15'0
Oficials	4.500	11'4
TOTAL	39.400	100'0

A la darrera convocatòria per prestar el servei militar en el Voluntariat Especial (octubre 1989), es van oferir 3.160 places per a l'Armada, 800 de les quals eren per a la Infanteria de Marina. Per al 1991 també s'han convocat 2.844 places per fer la mili a la marina com a voluntariat normal.

Per a l'any 1991, e preveu una plantilla de 10.899 professionals, una mica més reduïda que l'actual, amb la següent distribució:

Plantilla prevista per a l'Armada, en el 1991

Almiralls	5
Vice-almiralls	20
Contra-almiralls	35
Capità de Nau	240
Capità de Fragata	470
Capità de Corbeta	947
Tinent de Nau	1.482
Alferes de Nau	1.570
Brigades	2.552
Sergents	3.578
TOTAL	10.899

Comparada amb altres països europeus, l'Armada espanyola presenta un nombre d'efectius elevat, semblant al d'Itàlia i a un conjunt format per Dinamarca, Noruega, Finlàndia, Suècia, Bèlgica i Holanda, sis països que totalitzen 47 milions d'habitants, 1'2 milions de km2 i una despesa militar de més de 21.000 milions de dòlars anuals, el triple que Espanya. Per posar un altre exemple, Grècia té a la marina menys de 20.000 homes, però són capaços de maniobrar amb un nombre de vaixells semblant al que té Espanya. L'índex espanyol d'efectius humans sobre el nombre total de vaixells, es tracti de grans vaixells (submarins, fragates, etc.) o incloent-hi tot tipus de naus, és el doble del de la majoria de països de l'OTAN. Sembla clar, per tant, que l'Armada espanyola no ofereix un bon índex de competitivitat, i que racionalitzant l'organització actual, tot mantenint el mateix

nombre de vaixells, ja es podria reduir el nombre d'efectius de l'Armada a la meitat. Però això no és tot.

Efectivament, l'anàlisi que fem del material de l'Armada ens permet plantejar la possibilitat de reduir substancialment el nombre d'efectius d'aquest exèrcit, des del moment que creiem innecesaris diversos vaixells de caràcter ofensiu, que necessiten gran quantitat de personal per fer-los funcionar. La seva substitució per petits patrullers equipats amb míssils, ens permet proposar una marina per al futur que estigui formada per uns 15.000 homes, dels quals 5.000 serien professionals d'acadèmia, i els altres 10.000, voluntaris.

Proposta d'efectius per a l'Armada

Tropa	10.000
Suboficials	3.000
Oficials	2.000
Civils	2.000
TOTAL	17.000

Exèrcit de l'Aire

Les forces aèries tenen en aquests moments uns efectius humans situats al voltant de les 40.000 persones, de les quals 28.000 corresponen a la tropa i la resta a oficials i suboficials.

Efectius de l'Exèrcit de l'Aire previstos per al 1991

Tropa	28.000
Suboficials	7.800
Oficials	4.200
TOTAL	40.000

Si, com en el cas anterior, comparem el nombre d'efectius existent en les forces aeries de diversos països, veurem que Espanya presenta un index molt elevat de personal en relació amb el nombre d'avions.

Tenint només en compte el nombre d'avions de combat, que és el que determina al cap i a la fi el potencial aeri d'un país, ens trobarem amb la sorpresa que, segons les dades del Military Balance 1988/89, a Espanya existeixen 160 soldats o militars per cada avió, mentre que a Grècia, Dinamarca, Noruega o Holanda, l'índex està entre 80 i 96, i a Suècia l'índex és sols de 18. Amb altres paraules, i posant el cas extrem, els suecs necessiten un nombre d'efectius equivalents a la quarta part dels existents a Espanya, per mantenir el doble d'avions... En aquest index no ens distingim precissament per la competitivitat.

Relació entre personal i avions de combat (2)

	Personal forces aèries (A)	Avions de combat (B)	A/B
Suècia	8.000	446	18
Finlàndia	2.500	74	34
Holanda	18.100	225	80
Grècia	24.000	297	81
Dinamarca	6.900	77	90
Noruega	9.100	95	96
Turquia	57.400	522	110
Bèlgica	18.700	147	127
Portugal	13.600	89	153
ESPANYA	32.500	203	160

Per damunt d'Espanya sols figuren Àustria, França, RFA, Regne Unit i Itàlia. És clar, en tot cas, que a Espanya existeix un problema d'organització i concepció de l'estructura de les forces aèries. Altrament no s'explica com es necessiten tants homes per mantenir el nombre que tenim d'avions.

Aquestes dades ens permeten refermar-nos en la proposta que cal reduir substancialment, no sols el potencial armamentístic de les forces aèries espanyoles, sinó també el seu potencial humà. Hi ha motius d'eficàcia organitzativa que possibilitarien aquesta reducció (situar-nos a nivells propers als països abans esmentats), i motius derivats de la reducció d'alguns tipus d'avions, la qual cosa comentarem després.

A DEFENSA 2001 proposem reduir el personal de les forces aèries a més de la meitat, deixant uns efectius al voltant de les 15.000 persones, de les quals 5.000 serien oficials i suboficials, 7.000 voluntaris, i els altres 3.000, civils.

Proposta d'efectius per a les forces aèries

Tropa	7.000
Suboficials	3.000
Oficials	2.000
Civils	3.000
TOTAL	15.000

El cost de DEFENSA 2001

Bona part del debat que s'ha fet en els darrers anys sobre el servei militar obligatori i la possibilitat de crear un exèrcit professional, s'ha centrat en l'aspecte econòmic de la qüestió. Per demostrar la inviabilitat d'un exèrcit professional, el que s'ha fet moltes vegades és afegir al pressupost actual del Ministeri de Defensa el que costaria pagar una quantitat de diners (80.000 ptes. mensuals) a cada un dels soldats existents en l'actualitat, amb la qual cosa ens surt un pressupost inflat en 250 o 300.000 milions de pts.

Aquest tipus d'argumentació és una trampa per amagar aspectes decisius del debat. El primer, que les forces armades espanyoles no tenen cap necessitat de mantenir-se en el nivell actual d'efectius; la proposta que fem en aquest sentit és ben clara: reduir-les a la quarta part. El segon aspecte que es deixa de banda és el de les retribucions del personal. Una persona que subscrigui un contracte amb l'Estat per responsabilitzar-se de la funció defensiva durant uns anys i amb dedicació exclusiva, ha d'estar pagada dignament.

Si no hi ha d'haver exèrcit, que no n'hi hagi, però s'hi n'ha d'haver, els funcionaris que el formin, la tropa inclosa, han d'estar remunerats amb dignitat i suficiència, i salaris de 55.000 pts com els dels actuals voluntaris especials, o de 70-80.000 pts com proposen alguns analistes per als soldats

professionals del futur, no són quantitats que permetin assolir aquestes exigències. És per aquest motiu que a DEFENSA 2001 plantegem un salari anual brut de 2 milions de pts per a aquesta tropa professional, la qual cosa suposa una despesa anual de 120.000 milions de ptes.

Pel que fa a oficials i suboficials, plantegem uns costos salarials de 4 i 3 milions de ptes. anuals, respectivament, superiors als que tenen en l'actualitat. El salari mitjà del personal civil el situem en 3 milions de pts anuals. En conjunt, i afegint-hi el cost dels mutilats i del personal que és a la reserva en aquests moments, el cost del capítol de personal pujaria a uns 336.000 milions de pts anuals, una quantitat inferior als 428.000 milions que el Ministeri de Defensa ha de dedicar-hi en aquests moments.

<u>Distribució del cost de DEFENSA 2001, per capítols</u>
(en milions de pts)

PERSONAL		336.000
9.000 oficials	(a 4 milions anuals)	36.000
15.000 suboficials	(a 3 milions anuals)	45.000
60.000 tropa	(a 2 milions anuals)	120.000
vestuari 84.000	(a 71.400 ptes.)	6.000
13.000 civils	(a 3 milions anuals)	39.000
alimentació 97.000	(a 123.700 ptes.)	12.000
25.000 mutilats	(a 1'3 milions)(*)	32.000
16.400 en reserva	(a 2'8 milions)(*)	46.000
SOSTENIMENT		70.000
MATERIAL		160.000
COST TOTAL DEL MODEL PROPOSAT		566.000

(*) Es manté el nivell actual de despesa

(Cost anual suplementari de la "reconversió" del personal militar durant uns anys)

Nova reserva per a 34.000 militars	95.000
Nova reserva per a 30.000 civils	55.000
COST TOTAL DURANT ELS PRIMERS ANYS	716.000

Evidentment, la disminució del personal que proposem a DEFENSA 2001 significarà passar a la reserva uns 34.000 militars i 30.000 civils que actualment són a la nòmina del Ministeri. Aquesta "nova reserva" implicarà una despesa suplementària de 150.000 milions de pts anuals durant un període de temps que caldria determinar, ja que no sembla just que la "reconversió militar" gaudexi de privilegis especials respecte a la d'altres col.lectius de treballadors. A les Forces Armades hi ha a l'actualitat molts homes joves que podrien ser bons professionals en sectors civils i que, per tant, no haurien d'estar tota la vida en situació de "reserva", cobrant una pensió a perpetuïtat. Aquest és, però, un debat polític que caldrà deixar-lo per més endavant.

Els pressupostos de sosteniment (compra de béns i serveis) i de material són en qualsevol cas els que es veurien més disminuïts: assolirien uns nivells propers a la meitat dels actuals. Per raó de la disminució d'efectius, armaments i instal.lacions, estimem que el model de DEFENSA 2001 podria funcionar amb una despesa de 70.000 milions anuals per a sosteniment i 160.000 milions per a inversions. Un repàs a les principals inversions en armament que pensa fer el

PRINCIPALS INVERSIONS EN ARMAMENT DEL MINISTERI DE DEFENSA PER ALS PROPERS ANYS (en milions de pts.)

	Període	TOTAL	Programes més afectats	Programa
C	89-94	136.633	*	I+D en "vehicles de combat", inclòs l'EFA
O E	86-94	33.696		Guerra electrònica, comunicacions i telecom.
R N	89-94	28.505	*	I+D en míssils i coets
G T	89-94	18.161	*	I+D en sistemes d'armes
A R	89-94	13.590		I+D en guerra electrònica i comunicacions
N A	89-93	9.664	*	Satèl.lit Helios
L	89-94	8.619		I+D en detecció i ajudes a la navegació
	86-94	35.864	*	Vehicles de transport tàctic
	88-94	26.329	*	Nou carro de combat
	88-93	23.195	*	Modernització AMX-30
T	87-90	19.848		Míssil Aspide
E	86-94	16.424		Xarxes tàctiques
R	86-94	14.158		Míssil de molt baixa cota
R	88-94	13.354	*	Vehicle de Combat d'Infanteria
A	88-94	12.748		Estació d'avaluació Teleoka
	90-94	11.807		Potenciament defenses antiaèries canons 35/90
	87-90	10.651		Míssil Roland
	86-90	8.774		CETME's de 5'65 mm.
	89-94	8.222		Modernització helicòpters Chinook
	90-94	8.067		Modernització artilleria autopropulsada 155 mm
	90-94	88.974	*	Construcció 2 fragates FFG
	87-90	34.127	*	Avions Harrier AV-8B
	90-94	33.525	*	Construcció 4 vaixells amfibis de desembarcament
	87-90	28.679	*	Fragata FFG (1)
	89-94	27.303		Construcció 4 caçamines
A	89-94	26.986		Construcció 8 dragamines
R	86-90	21.331		Helicòpters Lamps
M	89-92	13.546		Construcció 4 patrullers d'altura
A	90-94	12.000	*	Potenciament avions AV-8A Harrier Matador
D	90-94	10.934		Adquisició 2 helicòpters SH-60B Seahawk
A	91-94	10.812		Adquisició 6 helicòpters lluita antisubmarina
	89-94	10.681		Modernització helicòpters SH-3D Sea King
	89-92	9.784	*	Construcció 1 vaixell mixt
	86-94	8.636		Equipaments Plan Naval de Comunicacions
	91-94	8.405		Modernització submarins classe "Agosta"
	93-94	8.240	*	Inici construcció escorta tràfic marítim (NFR90)
	93-94	8.240	*	Inici construcció 4 submarins sèrie 80
	88-93	63.568		Pagament avions EF-18
	90-94	61.340		Equipaments i sistemes de comandament i control
	87-94	41.537		Adquisició i modernització 4 avions P-3 Orion
A	89-94	37.323	*	Adquisició primers avions EFA
I	91-94	33.803	*	Avió de Transport Aeri Mitjà (FATAM)
R	90-94	19.950	*	Equipaments Guerra Electrònica
E	91-94	16.082		Adquisició 6 avions CH-235 de patrulla marítima
	88-93	14.802	*	Modernització avions Mirage III
	89-94	8.837		Sistema Avançat de Reconeixement Aeri (SARA)
	92-94	7.040		Adquisició 3 avions CN-235 de reconeixement

Ministeri de Defensa en els propers anys il.lustra perfectament aquesta possibilitat. En efecte, els programes més quantiosos, que absorbeixen més de la meitat de totes les inversions, fan referència als armaments que a DEFENSA 2001 proposem suprimir o reduir substancialment. Encara que s'iniciïn nous programes defensius, l'estalvi en el capítol de les inversions serà molt important.

Distribució del cost de DEFENSA 2001, per capítols i exèrcits

(en milions de pts)

	Personal	Sostenimment	Inversions	TOTAL	%
O.C.	113.000(*)	10.000	30.000	153.000	27
Terra	134.000	20.000	40.000	194.000	34
Armada	46.000	20.000	40.000	106.000	19
Aire	43.000	20.000	50.000	113.000	20
TOTAL	336.000	70.000	160.000	566.000	100
%	60	12	28	100	

(*) 35.000 milions corresponen al personal que treballa en organismes centralitzats, i 78.000 milions al personal mutilat i de la reserva.

Aquestes reduccions pressupostàries no signifiquen, però, que corresponguin menys diners per l'operativitat de cada membre d'aquestes forces armades. Al contrari, si a cada membre de les FF.AA. (entre oficials, suboficials i tropa) li corresponen actualment 1'3 milions de pts de sostenimment i material, a DEFENSA 2001 li'n correspondrà exactament el doble, 2'7 milions per persona, una xifra similar a la de la

COMPARACIÓ DELS PRESSUPOSTOS DE DEFENSA

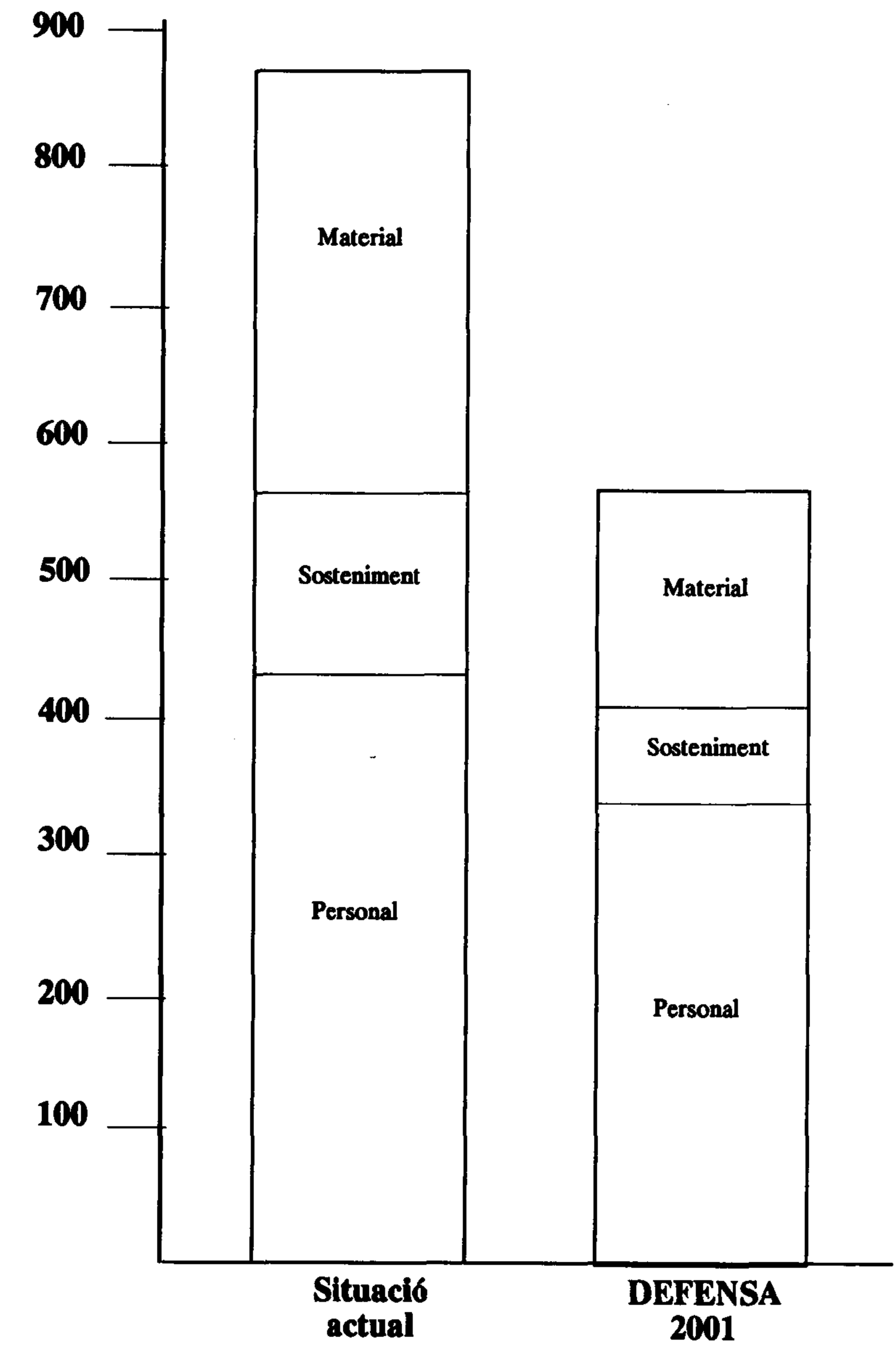

COMPARACIÓ DELS EFECTIUS HUMANS

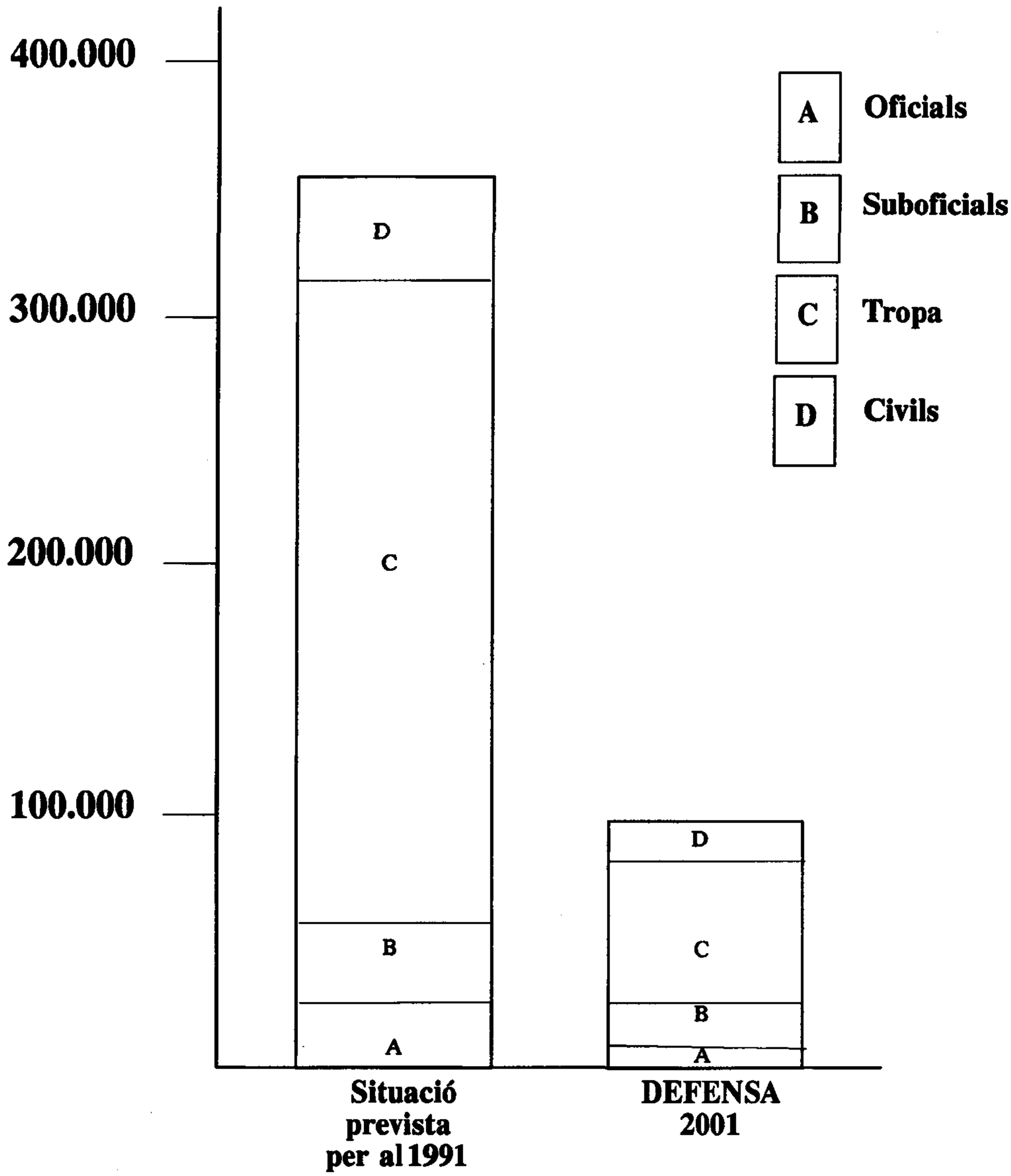

major part dels països occidentals. Així doncs, les noves forces armades de DEFENSA 2001 estarien més ben dotades que les actuals, però a canvi de ser molt més petites i de funcionar exclusivament sota un esquema defensiu i no provocatiu.

En conjunt, el cost anual fix del model DEFENSA 2001 el situem entorn dels 566.000 milions de pts, equivalent a una mica més de l'u per cent del PIB del país, i 300.000 milions més barat que l'actual pressupost del Ministeri de Defensa. Un bon estalvi per satisfer necessitats socials, incrementar les actuacions en el terreny ecològic i, per què no, fomentar una mica més la investigació sobre la pau i el desarmament.

Comparació del pressupost anual fix de DEFENSA 2001

(en milions de pts)

Pressupost Ministeri de Defensa per al 1990	Pressupost fix de DEFENSA 2001	Diferència
870.000	566.000	- 304.000

Per exèrcits, el cost del nou model que proposem és el següent:

Exèrcit de Terra

A causa de la seva massificació i del pes polític que ha tingut durant dècades, l'Exèrcit de Terra ha estat el que s'ha emportat sempre la major part del pressupost militar global. Tot i que en els darrers anys aquesta tendència ha canviat substancialment, continua gaudint d'un pressupost més elevat que el de la resta d'exèrcits. Malgrat ser el que gasta menys en inversions, el cost salarial del gran nombre

de persones que pertanyen a l'Exèrcit de Terra continua condicionant el seu perfil pressupostari.

L'Exèrcit de Terra tenia, per al 1989, un pressupost total de 288.716 milions de pts. Val a dir que, en realitat, una part important però dificilment quantificable de l'Òrgan Central també hauria de pertànyer a l'Exèrcit de Terra, amb la qual cosa ens situaríem per damunt dels 300.000 milions de pts anuals.

Pressupost de l'E.T. en el 1989, per programes
(en milions de pts)

	Personal	Sosten.	Material	Total
Admin. General	39.100	19.600	1.100	59.800
Forces Operatives	59.000	5.200	6.900	71.100
Potenc.i Modernit.	-	-	43.000	43.000
Suport Logíst.Per.	31.500	8.500	2.200	42.200
Suport Logíst.Mat.	8.800	5.800	20.700	35.300
Formació Profes.	13.900	2.600	1.100	17.600
Assit. Hospital.	14.000	3.700	1.600	19.300
TOTAL	166.300	45.400	76.600	288.300

Si analitzem amb atenció els programes que formen el pressupost de l'Exèrcit de Terra, veurem que l'Administració General de l'E.T. s'emporta ja una cinquena part de tot el pressupost, uns 60.000 milions de ptes. D'aquesta quantitat, més de 39.000 milions van destinats a pagar més de 9.000 militars professionals i el personal laboral civil destinat a aquest programa (uns 9.000). Una burocràcia gegantina que necessita d'un pressupost equivalent al cost de tot el personal de tropa i professional que està comprenen les forces operatives.

En efecte, les forces operatives, que són les que haurien de donar una mesura del potencial de l'exèrcit, tenen un pressupost total de 71.100 milions de pts, equivalent a una quarta part de tot el pressupost de l'E.T. Com en el cas anterior, la major part d'aquests diners, 59.000 milions exactament, van destinats al pagament dels militars professionals i del voluntariat especial (més de 63.000 funcionaris en total), que s'emporten 55.000 milions de pts. Uns altres 3.800 milions són per pagar la tropa; cada soldat rep mensualment una paga de quasi 1.000 pts. Una xifra ridícula i escandalosa que oculta, en realitat, un impost que han de pagar els joves en edat militar. Val a dir que la paga dels soldats representa menys del 0'5% del pressupost total del Ministeri de Defensa, i que és una quantitat 3'5 vegades inferior al que l'Exèrcit de Terra gasta en material d'oficina.

Quant al programa de Potenciament i Modernització, la totalitat del pressupost es refereix a inversions per compra

d'armaments i municions, que assoleixen la xifra de 43.000 milions de ptes.

Pel que fa al programa de Suport Logístic al Personal, que puja a 42.200 milions de pts, és a dir, un 15% de tot el pressupost de l'E.T., 23.700 milions van destinats a alimentar la tropa, que disposa d'un pressupost diari de 325 pts per aquest concepte; uns altres 7.500 milions són per pagar els 3.500 funcionaris militars (inclosos soldats voluntaris) que integren aquest programa, i 2.060 milions més van destinats a l'adquisició de vestuari.

El programa de Suport Logístic al Material té un pressupost de 35.200 milions de pts, la major part dels quals, més de 20.000 milions són inversions dedicades al manteniment de l'armament i el material. Uns altres 8.800 milions són per pagar uns 2.000 militars i 2.350 funcionaris laborals civils.

Menció especial requereix el programa de Formació Professional de l'E.T., que compta amb un pressupost de 17.600 milions de pts. D'aquesta milionada, 13.300 es destinen a pagar els 6.200 militars (professionals i voluntaris) que estan adscrits a aquest programa. Una xifra realment indicativa de la burocratització i massificació de l'Exèrcit de Terra. No ha d'estranyar, en aquest sentit, que el darrer programa d'Assistència Hospitalària necessiti també un pressupost de 19.300 milions de pts, dels quals 14.000 s'han de dedicar a pagar als 2.000 militars que es dediquen a aquesta tasca i a 8.600 persones que figuren com a personal laboral civil. El gegantisme de l'E.T. té aquest preu.

El model allternatiu que proposem per a l'Exèrcit de Terra reduiria substancialment la major part d'aquests costos, atès que es basaria en un nombre d'efectius menor que l'actual. Un Exèrcit de Terra amb uns 10.000 professionals de carrera no costaria més de 50.000 milions de pts anuals, enfront dels 137.000 milions que costen en l'actualitat, incloent-hi el personal civil. Pel que fa a la tropa, que ara costa 28.600 milions en concepte de paga i alimentació, la proposta d'un contingent professionalitzat de 38.000 homes costaria uns altres 85.000 milions de pts anuals (9.000 milions per a alimentació i vestuari, i 76.000 per a salaris). En conjunt, el capítol de personal assoliria uns 134.000 milions de pts anuals, una xifra inferior a la despesa actual.

Quant a les despeses de sosteniment, és a dir, de compra de béns i serveis, la reducció seria encara més evident, ja que es podrien tancar moltes dependències reduint el nombre d'efectius. Els 45.000 milions destinats actualment a aquesta funció podrien rebaixar-se com a mínim a la meitat, perquè es podrien efectuar importants estalvis en material d'oficina, indemnitzacions, vestuari, conservació d'edificis, despeses d'energia i farmàcia, transports, etc. Estimem que aquest capítol podria suposar una despesa màxima de 20.000 milions de pts anuals.

Quant a les inversions, que actualment són d'un valor pròxim als 77.000 milions de pts anuals, estimem podrien situar-se en un màxim de 40.000 milions de ptes. anuals. Els 37.000 milions estalviats provindrien de la reducció o cancel.lament de diversos programes que no encaixen amb el model de defensa defensiva que proposem. Alguns programes s'haurien de cancel.lar (compra de carros, satèl.lit HELIOS, etc.), altres es podrien dur a terme en proporcions molt més petites, i molts més quedarien afectats per la reducció del personal que proposem. Molts programes encabits als apartats de Suport Logístic al Personal o al Material, quedarien reduits a la quarta o cinquena part.

En aquesta reformulació mantindríem estables les inversions previstes en míssils, electrònica, comunicacions, artilleria, i radars, si be és evident que s'haurien d'adaptar a l'organització i el volum de l'E.T. renovat.

En resum, doncs, un nou Exèrcit de Terra reduït (48.000 homes en total), professionalitzat i defensiu costaria, aproximadament, uns 194.000 milions de ptes., amb un estalvi de quasi 100.000 milions sobre el cost actual.

Cost aproximat del nou Exèrcit de Terra
(en milions de ptes.)

	Cost actual	Proposta	Estalvi
Personal	166.000	134.000	32.000
Sosteniment	45.000	20.000	25.000
Material	77.000	40.000	37.000
TOTAL	288.000	194.000	94.000

Armada

En el 1989, l'Armada tingué un pressupost de 178.740 milions de ptes., una tercera part dels quals eren per a salaris, i més de la meitat per a compra de materials. Aquesta xifra total representa el 22% del pressupost del Ministeri de Defensa.

Pressupost de l'Armada en el 1989
(en milions de pts)

		%
Personal	59.114	33'1
Sosteniment	25.850	14'4
Material	93.777	52'5
TOTAL	178.740	100'0

Per a programes, el repartiment d'aquest pressupost ha estat el següent:

Pressupost de l'Armada en el 1989, per a programes
(en milions de pts)

	Personal	Sostenim.	Material	TOTAL
Administració General	13.715	7.253	1.782	22.984
Forces Operatives	14.790	5.925	12.036	32.752
Potenciació i Modernit.	-	-	47.238	47.238
Suport Logíst.Personal	8.331	2.072	497	10.900
Suport Logíst.Material	10.596	7.708	29.995	48.300
Formació Personal	7.479	1.852	1.228	10.619
Assistència Hospitalària	4.203	827	915	5.945

De les despeses de personal (59.100 milions de ptes.), uns 43.000 milions són per a salaris dels militars, 700 milions per retribuir la tropa i 5.100 milions per a l'alimentació de la tropa i dels voluntaris especials.

Pel que fa a les despeses de sostenimment (25.800 milions), uns 4.300 milions es destinen al manteniment de l'armament, 3.300 milions a indemnitzacions, 2.000 a vestuari, i els 16.200 milions restants a serveis diversos, energia, material d'oficina, etc.

Les inversions de l'Armada per al 1989 assoliren els 93.800 milions de pts de pressupost, dels quals 11.400 eren per a les fragates i 8.500 milions per als avions Harrier del portaavions.

Si apliquem la proposta de mantenir uns efectius de 15.000 homes, amb uns salaris de 2 milions de ptes. per a la tropa professionalitzada, 3 milions per als suboficials i el personal civil, i 4 milions per als oficials, obtindrem unes despeses de personal al voltant dels 46.000 milions de pts anuals, xifra força inferior als quasi 60.000 milions que s'hi dediquen actualment.

Les despeses de sostenimment (compra de béns i serveis) podrien també reduir-se, pel fet de disposar d'un nombre d'efectius força menor i de no haver de suportar la càrrega d'instal.lacions i vaixells de gran tonatge com el portaavions, destructors i fragates, la qual cosa permetria situar aquest capítol probablement per sota dels 20.000 milions de ptes. anuals.

Pel que fa a les inversions per adquirir material, que en l'actualitat pugen a uns 94.000 milions anuals, l'esquema que hem proposat permetria estalviar una xifra equivalent a 40 o 50.000 milions de ptes. anuals, deixant aquest capítol entorn els 40.000 milions de ptes.

Els programes d'inversions que es veurien més afectats per aquest model defensiu serien els de construcció de fragates, amfibis, submarins, arma aèria i portaavions. No incloem en aquesta reducció els programes de caça/dragamines, comunicacions o missilística de vaixells, ni els que afecten inversions per patrullers, amb excepció dels d'altura.

Els programes d'inversions que es podrien abandonar suposarien un estalvi de més de 500.000 milions de ptes. en els propers vuit o deu anys, mentre que l'adquisició de nous vaixells, especialment de patrullers, en cap cas suposaria una despesa superior als 100.000 milions de pts en el mateix període.

Així doncs, el cost final d'una Armada defensiva no hauria de depassar els 106.000 milions de pts anuals, enfront dels quasi 180.000 que costa en l'actualitat.

Estimació del cost anual d'una nova Armada
(en milions de pts)

	Cost actual	Proposta	Estalvi
Personal	59.000	46.000	13.000
Sosteniment	26.000	20.000	6.000
Material	94.000	40.000	54.000
TOTAL	179.000	106.000	73.000

Exèrcit de l'Aire

El pressupost de l'Exèrcit de l'Aire, per al 1989, era de 161.192 milions de pts, quasi la cinquena part del pressupost total del Ministeri de Defensa. D'aquesta quantitat, uns 52.000 milions corresponen a despeses de personal. Val a dir que l'Òrgan Central del Ministeri absorbeix un conjunt de despeses que també fan referència a les activitats de l'Exèrcit de l'Aire i que, per tant, no estan comptabilitzades en aquestes xifres.

Pressupost de l'Exèrcit de l'Aire per al 1989
(en milions de pts)

		%
Personal	51.979	32'3
Sosteniment	25.201	15'6
Material	84.012	52'1
TOTAL	161.192	100'0

Per a programes, aquest pressupost està repartit de la següent manera:

Pressupost Exèrcit Aire, per a programes, l'any 1989
(en milions de pts)

Administració General	18.276
Forces Operatives	28.072
Potenciació i Modernització	53.731
Suport Logístic al Personal	8.321
Suport Logístic al Material	44.490
Formació del Personal	5.154
Assistència Hospitalària	3.148

Si mantenim la proposta esmentada anteriorment de tenir un total de 15.000 persones a les forces aèries, i apliquem uns salaris bruts de 4 milions de ptes. anuals per als oficials, 3 milions per als suboficials i civils, i 2 milions per a la tropa profesionalitzada, el total resultant és d'uns 43.000 milions de pts anuals, inferior al pressupost actual.

Pel que fa als altres capítols (sostenimment i material), és evident que la proposta que fem permet reduir notablement aquesta despesa, encara que és difícil determinar fins a quin punt. Però no sembla forassenyat suposar que els 109.200 milions de pts dedicats actualment a aquests conceptes puguin ser reduïts en una tercera part, produint un estalvi de més de 30.000 milions de pts anuals.

Així doncs, una aproximació al cost que suposaria l'establiment d'un nou plantejament no ofensiu i professional per a l'Exèrcit de l'Aire, estaria entorn dels 113.000 milions de pts anuals, amb un important estalvi derivat de l'abandó de determinats programes de compra o modernització d'avions, i amb la següent distribució final:

Estimació del cost anual d'unes noves forces aèries
(en milions de pts)

	Cost actual	Proposta	Estalvi
Personal	52.000	43.000	9.000
Sostenimment	25.000	20.000	5.000
Material	84.000	50.000	34.000
TOTAL	161.000	113.000	48.000

60 propostes per construir DEFENSA 2001

Per transformar i adequar les actuals Forces Armades espanyoles al model general de defensa que proposem en aquest treball, caldria prendre, entre d'altres, les següents mesures:

Exèrcit de Terra

* L'organització i potencial de l'Exèrcit de Terra, com el de tots els altres components de les Forces Armades, ha de ser coherent i ha d'estar adaptat al fet que no existeixen amenaces sobre l'Estat. Això ha d'implicar, no sols una reducció dels seus efectius, sinó també una profunda reorganització d'aquest exèrcit.

* En cas de conflicte, tot i que és poc probable que esdevingui a curt i a mig terme, es pot partir de la base que aquest seria de curta durada. Una guerra perllongada és molt poc probable, i no s'hauria d'organitzar un exèrcit en funció d'aquesta possibilitat.

* Les funcions de l'Exèrcit de Terra haurien de ser les d'impossibilitar un desembarcament des de l'exterior (o estar capacitat per resoldre aquesta eventualitat si es produís), garantir una bona defensa antiaèria i protegir les zones

d'especial interès estratègic, i sempre actuant coordinadament amb les forces aèries i navals.

* Es parteix de la base que aquest exèrcit hauria de tenir poc personal, però fonamentalment operatiu. Els nivells de burocratització haurien de reduir-se tant com fos possible.

* L'Exèrcit de Terra hauria de tenir un màxim de 50.000 homes, equivalents als efectius de dues divisions, que podrien ser mixtes.

* D'aquests efectius, uns 10.000 homes serien professionals d'acadèmia, i els 38.000 restants serien voluntaris professionalitzats. Tant els uns com els altres haurien de tenir un salari digne.

* Aquestes dues divisions haurien de disposar de mitjans de transport i de protecció suficients.

* L'Exèrcit de Terra tindria una orientació vers el Sud i el Sud-est de la península, amb una projecció vers el Mediterrani Occidental.

* La territorialització de l'Exèrcit de Terra esdevindria innecessària. Desapareixerien les actuals Regions Militars i, per tant, les Capitanies Generals.

* La important reducció d'efectius permetria tancar almenys la mmeitat de les bases, els centre d'instrucció i altres instal.lacions actuals, que podrien ser utilitzades per a usos civils.

* Lògicament, podrien deixar de tenir ús militar molts dels camps de tir i de maniobres que existeixen en aquests moments.

* Si bé no ens mostrem partidaris de l'existència d'una Força d'Intervenció Ràpida de caràcter ofensiu, hi hauria d'haver capacitat per actuar ràpidament, amb mobilitat i de forma combinada amb els altres exèrcits.

* Es suprimiria la Legió, pel fet de ser un cos ofensiu no adaptable al model general que proposem.

* Es mantindrien les brigades de paracaigudistes i aerotransportable, però amb una estructura que no les converteixi en forces d'intervenció ràpida de caràcter ofensiu vers l'exterior.

* Els carros de combat deixarien de tenir el poc sentit que ara ja tenen. Bastaria mantenir-ne un parc de 150 o 200 unitats. Es podrien conservar els AMX-30 ja modernitzats i alguns M-47 i M-48. No s'adquiririen ni fabricarien noves unitats.

* El nombre de vehicles blindats hauria de ser també força menor. Probablement serien suficients uns 400 VEC/BMR i uns 400 TOA's més, és a dir, menys de la meitat del parc actual.

* L'artilleria antiaèria i de costa podria ser reforçada o modernitzada, per complementar l'actuació dels míssils.

* Es reduiria, en canvi, el nombre de canons remolcats, autopropulsats i sense retrocés, i també el nombre de morters existents.

* Es posaria l'accent en el fet de disposar d'una bona xarxa de míssils superfície-aire, tant de baixa com de mitjana cota, que passarien a ser un element fonamental de la força terrestre. En aquest sentit, la continuació del programa Mistral és coherent amb aquest projecte.

* Els míssils contracarro també haurien de ser modernitzats, i es podrien incrementar paral.lelament a la disminució del parc de carros.

* No caldria adquirir més helicòpters, especialment d'atac, atès que els existents a les FAMET són suficients per al transport dels efectius que hem esmentat. No caldria continuar participant en el programa TONAL.

* Es reforçaria tot l'apartat de C3I, comunicacions, xarxes tàctiques, radars, etc., sempre proporcionalment al volum total que hem proposat per a l'Exèrcit de Terra.

* Aquest model d'Exèrcit de Terra, petit i professional, tindria un cost anual al voltant dels 194.000 milions de pts, la qual cosa permetria un estalvi respecte al seu cost actual.

Armada

* Donar prioritat a l'activitat naval espanyola en aigües mediterrànies, més que no pas en les atlàntiques.

* Abandonar les estratègies que impliquen una presència en aigües oceàniques allunyades de la Península.

* Adoptar una estratègia defensiva centrada en la defensa de les aigües jurisdiccionals, mitjançant vaixells de poc tonatge i gran rapidesa, i amb el control de la Zona Econòmica Exclusiva.

* Acceptar les limitacions inevitables respecte a la protecció de vaixells propis i dels aliats en aigües atlàntiques. No es pot pretendre una dissuasió total ni un control absolut.

* Actuar activament en els procesos bilaterals, multilaterals, governamentals o no governamentals relacionats amb la desnuclearització i desmilitarització progressiva del Mediterrani.

* Impulsar iniciatives que facilitin la retirada progressiva de les forces navals soviètiques i nord-americanes que actuen en el Mediterrani.

* Reduir les capacitats de material i efectius de la Infanteria dde Marina, i transformar-la en una força de reduïda dimensió i caràcter no ofensiu.

* Dissoldre el Grup Alfa, conssiderat un instrument ofensiu i provocatiu, propi d'activitats oceàniques que no corresponen amb els interessos d'un país no hegemònic com Espanya.

* Aturar l'operativitat del portaavions "Príncipe de Asturias" i buscar-li un ús civil i pacífic.

* Destacar provisionalment en una base terrestre els avions Harrier que actualment estan embarcats en el portaavions, sense buscar-los substituts en el futur.

* Destinar els helicòpters del Grup Alfa a missions antisubmarines, també des de bases terrestres.

* Reduir progressivament l'activitat de les fragates, deixant de modernitzar-les per fer-les no operatives en el temps més breu possible.

* Paralitzar la construcció de dues noves fragates FFG i cancel.lar la futura construcció de nou unitats F-100.

* No participar en cap consorci que pretengui tornar a fabricar la Fragata de l'OTAN per als 90 (NFR) en el futur.

* Continuar amb l'operativitat de les corbetes, però sense buscar-hi futurs substituts, a fi de donar-les de baixa a mig terme.

* Potenciar notablement la flota de patrullers, que esdevindrien el nucli de la força naval. S'advoca per construir un bon nombre de petites unitats, ràpides i ben equipades amb míssils.

* Aturar progressivament l'activitat dels submarins, sense construir-ne de nous, i menys de propulsió nuclear.

* Realitzar el recanvi total dels caçamines i dragamines, substituint-los per unitats modernes.

* Limitar dràsticament el nombre d'amfibis, descartant aquells que permeten transportar un elevat nombre de tropes, i paralitzant els programes de construcció en curs.

* Aturar la construcció del petroler i del vaixell logístic que han de donar suport a l'activitat del Grup Alfa, o donar-los un ús civil.

* Establir un nivell d'efectius humans per a l'Armada, al voltant dels 15.000 homes, dels quals uns 5.000 serien oficials i suboficials, i els altres 10.000, tropa professionalitzada.

* Mantenir un pressupost total d'uns 106.000 milions de pts anuals, inferior al de l'actualitat.

Exèrcit de l'Aire

* Establir una força aèria formada per un total de 12.000 persones, de les quals 5.000 serien oficials i suboficials, i la resta voluntaris professionals.

* Reforçar la capacitat d'interceptació i de defensa aèria, en detriment de la capacitat ofensiva de l'aviació tàctica, que necessitaria menys aparells.

* Abandonar el projecte de construir un centenar d'avions tàctics AX, pressupostats en uns 300.000 milions de ptes.

* Disposar únicament d'avions que no tinguin un gran radi d'acció.

* Reforçar la capacitat de detecció, vigilància i alerta basada a terra, especialment amb el SADA i els Esquadrons de Vigilància Aèria (EVA).

* Potenciar la capacitat de reconeixement i patrulla marítima.

* Abandonar d'immediat el programa EFA, perquè és incompatible amb el model de seguretat compartida que es vol per a Europa.

* Abandonar els programes que preveuen l'adquisició d'avions AWACS i de reabastament en vol.

* Deixar envellir, sense modernitzar, els 20 avions Mirage III, els 22 F-4 i 26 F-5 de l'aviació de combat, i aturar l'operativitat dels 72 EF-18 adquirits més recentment.

* Mantenir una força de combat d'uns 120 aparells, formada pels 60 F-1, els 12 RF-4 i els 47 F-5.

* Reduir paulatinament els avions de transport, deixant-ne un nombre al voltant del centenar d'aparells.

* Reduir paulatinament el nombre d'avions d'entrenament, fins a arribar també al centenar d'unitats.

* Situar el pressupost total de l'Exèrcit de l'Aire entorn dels 113.000 milions de pts anuals.

Notes

1 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 439, 11-4-89, p. 14604.

2 - Les xifres de personal i d'avions proporcionadas per l'IISS no corresponen exactament a les donades pel Ministeri de Defensa, però no invaliden la idea que es vol expressar en el quadre.

IV.– TORNAR A DEFINIR LA PARTICIPACIÓ D'ESPANYA A L'OTAN

Un dels punts de partida d'aquest llibre és el fet inqüestionable de la pertinença d'Espanya a l'OTAN. Agradi o no, aquest fet és una realitat que, a més, ha estat legitimada pel resultat d'un referèndum. No tindria cap sentit, doncs, ignorar-ho i fer veure que ens trobem en una altra situació.

El que cal veure, però, és el grau de constrenyiment que pot venir donat per aquesta participació a un bloc militar, quina part d'aquest constrenyiment és voluntària i quina altra és imposada. En definitiva, el que ens volem preguntar és el grau de llibertat d'un país per actuar en el si de l'OTAN i, més concretament, si és o no possible plantejar un model com DEFENSA 2001, tot mantenint la pertinença a l'OTAN.

Un simple cop d'ull a les estadístiques de caràcter militar dels països de l'OTAN (pressupostos militars, tipus d'armaments, nivell de preparació, etc.) ens mostra clarament les grans diferències existents entre uns països i altres. En cap cas es pot parlar de l'existència d'un sol model de defensa a l'Europa Occidental. Alguns paràmetres estan més o menys estandarditzats, però d'altres varien notablement segons es tracti de països rics o pobres, mitjanes potències o països perifèrics, països del front central o del flanc sud, països grans o petits, amb alta o baixa densitat demogràfica, posseïdors o no d'armes nuclears, etc., etc.

L'existència de diferències no vol dir, però, que no hi hagi una política més o menys compartida. El que voldria significar, en tot cas, és que aquesta política general emanada des dels òrgans centrals de l'OTAN és seguida de manera diferent pels països de l'Aliança. Hi ha un marge d'actuació evident que depèn de la política de defensa que vulgui seguir cada país. I no cal dir que la capacitat de decisió de cada país està subjecte a multitud de factors, tant interns com externs, que no són comuns a tots els països que formen l'OTAN.

Els opositors a l'entrada i la permanència d'Espanya a l'OTAN han sobreestimat potser excessivament les pressions exteriors perquè Espanya no sortís de l'Aliança. Sense negar l'existència d'aquestes pressions, hi han influït més diversos plantejaments fets des de l'interior del país, que han creat expectatives positives dins d'alguns sectors industrials, militars, tecnocratics i polítics. Algunes d'aquestes expectatives són materialls (més diners per a la invesigació en armaments, participació en programes internacionals, etc.) i d'altres són psicològiques (necessitat de no restar marginats dels centres de decisió europeus, sentir-se tan europeus com els que més, etc.). Com ha expresat perfectament un periodista nord-americà, "el nou rol d'Espanya ha sorgit més d'un desig d'integrar-se amb els seus veïns europeus, que no pas d'una convicció que l'Aliança és necessària per respondre a les amenaces soviètiques" (1). És important entendre, per tant, que si les coses anessin d'una altra manera, podrien generar-se noves expectatives dirigides

en una altra direcció. Veure si el projecte de defensa defensiva pot generar noves expectatives positives en el cercles que hem esmentat, és sens dubte un dels reptes més seriosos que ens plantegem a l'hora de redactar aquest treball.

Una de les idees-base de la nostra proposta és que, si bé acceptem la permanència d'Espanya a l'OTAN, aquesta continuïtat hauria d'estar condicionada a la voluntad de l'Aliança de seguir una política estrictament defensiva, tant pel que fa al discurs estratègic, com a l'organització i el potencial armamentistic.

Aquesta "condicionalitat" que proposem xoca, evidentment, amb l'actitud governamental de considerar que el sol fet d'incorporar-se a l'OTAN i sumar nous potencials armamentistics i capacitats militars a l'Aliança, redueix el risc de guerra i incrementa la seguretat d'Espanya. Pel Ministre de Defensa, "en reforçar l'Aliança Atlàntica reduïm el risc que pugui existir sobre Espanya. Perquè el que intenta l'Aliança és que mai es produeixi un conflicte armat, és fer impossible el conflicte armat. Per tant, quan potenciem l'Aliança, millorant la seva logística i les seves capacitats, estem incrementant les dificultats perquè mai es produeixi un conflicte armat... Estem en aquesta política perquè creiem que Espanya en l'Aliança Atlàntica disminueix els seus riscos i incrementa la seva seguretat" (2).

Presuposar que l'efecte sumatori és positiu per si mateix, bandejant factors de tanta transcendència com la dinàmica política del continent europeu, la crisi del model de blocs militars enfrontats, o la naturalesa del potencial militar que s'afegeix a un dels blocs, pot ser un dels errors conceptuals més notables de la política exterior espanyola contemporània, que caldria rectificar introduint-hi mesures qualitatives que fessin coherent la nostra participació a l'OTAN amb els plantejaments sobre distensió i desarmament.

El Memoràndum del 1986 i l'embolic de "l'estructura militar integrada"

Des que es decidí mantenir-se a l'OTAN com un aliat "fidel i respectuós", fins que començaren a concretar-se les formes mitjançant les quals es contribuiria a l'Aliança, van passar uns anys de notable confusionisme en la política exterior espanyola relacionada amb els temes de defensa. No és fins al 1986 que es comença a aclarir una mica el panorama, i a partir de l'anomenat "memoràndum" redactat pel govern espanyol, on s'especifiquen una sèrie de punts sobre els quals semblava haver-hi acord, tant del Comité de Plans de Defensa com del Consell Atlàntic, sobre la forma en què Espanya podria mantenir-se a l'OTAN.

Com explicà el Ministre de Defensa a la Comissió de Defensa (3), pel setembre del 1986, els punts fonamentals d'aquest document són els següents:

1 - Espanya continuarà la seva participació política en el Consell Atlàntic, en els seus cossos i els seus organismes subordinats.

2- El Govern espanyol ha expressat que la política espanyola en relació amb les armes nuclears, en línia amb la d'altres països, és coherent amb la participació plena en les consultes que es celebren en el Grup de Plans Nuclears.

3 - La contribució espanyola a la defensa col.lectiva i, en particular, als eixos vitals definits per la nostra defensa, tindrà lloc fora de l'estructura militar integrada.

4 - Amb vista a assolir la coordinació en els plantejaments, Espanya continuarà la seva participació en el Comitè de Plans de Defensa i en el Comitè Militar.

5 - Espanya es coordinarà amb el Comitè de Plans de Defensa, no en l'estructura militar integrada, participant en el cicle de planejament de la defensa per mitjà de sistemes semblants als de la resta de països.

6 - Espanya mantindrà esquemes de coordinació logística i de cooperació en el desenvolupament de sistemes d'armes amb els seus aliats, per mitjà dels mecanismes de l'Aliança i d'acords bilaterals (GEIP, CNAD, etc.)

7 - La participació d'Espanya en els programes d'infrastructura i en el pressupost militar, reflectirà la seva no-incorporació en l'estructura militar.

8 - Espanya anirà presentant candidats al Secretariat Internacional (organisme civil).

9 - A mesura que passi el temps, Espanya anirà presentant propostes concretes que, tot seguint els principis acceptats pels altres països, aniràn resolent la forma concreta de coordinació del treball d'Espanya amb la resta de països de l'Aliança.

El Memoràndum, com s'haurà comprovat, posa de manifest la voluntad del govern de participar en els màxims organismes decisoris de l'OTAN (Consell Atlàntic, Grup de Plans Nuclears, Comitè Militar, Comitè de Plans de Defensa, GEIP, CNAD i Secretariat Internacional), emfasitzant la compatibilitat d'aquesta participació amb el fet de no restar integrats en "l'estructura militar integrada" de l'Aliança. Però, ¿qué vol dir això tan estrany de "l'estructura militar integrada"?

El Ministre de Defensa, Narcís Serra, en una de les nombroses "classes" que acostuma a fer en el Congrés, va definir en una ocasió el concepte d'estructura militar integrada a partir dels quatre components següents: (4)

1 - Comprometre part de les Forces Armades a comandaments suprems aliats. Això vol dir que les missions que poden fer aquestes forces poden trascendir els requeriments exclusivament nacionals.

2 - Assignar forces a aquests components, per a missions que són definides per aquests comandaments, i no pels comandaments nacionals, i que poden ser modificades per aquells comandaments aliats.

3 - Participar en l'estructura militar integrada de comandaments, és a dir, tenir comandaments espanyols integrats a SACEUR, IBERLANT, Nàpols, etc.

4 - Establir zones sota jurisdicció d'aquests comandaments integrats, és a dir, acceptar que aquests comandaments integrats tenen competències en espais geogràfics que estan delimitats i que són fronterers amb un altre comandament aliat.

En definitiva, el que no s'accepta en aquests moments és que Espanya pugui assignar forces a comandaments suprems aliats, que aquests puguin obligar les forces armades espanyoles a complir determinades missions i que, a més, tinguin competències jurídiques en determinades zones espanyoles. Tot un seguit de servituds que s'haurien d'entendre com a normals en una aliança militar en la qual es vol participar d'una manera "fidel i responsable".

Per resoldre aquesta contradicció, els assessors del Ministeri de Defensa han trobat un mecanisme que, de moment, diuen que pot desfer l'embolic: el control operatiu.

Si una de les exigències per a la participació espanyola en els exercicis de l'OTAN és que en cap cas les forces espanyoles cediran el "comandament operatiu", sí que s'accepta en canvi que forces espanyoles estiguin sota "control operatiu" del comandament aliat en determinades missions, sempre que aquest control operatiu o control tàctic no estigui en mans del comandament integrat existent a Gibraltar (5). El control operatiu pot exercir-lo, per exemple, un capità de fragata en relació amb un submarí espanyol que se li afegeix per a una missió concreta, sense necessitat de referir-se a l'estructura de comandament. El control operatiu és una solució recíproca, perquè "també forces de l'Aliança estaran sota control operatiu espanyol en moltes de les missions. Precisament pretenem que la major part de les missions estiguin relacionades amb els nostres interessos directes" (6).

La carta de l'ambaixador Ojeda al Secretari General de l'OTAN

Una segona etapa aclaridora va venir arran de la polèmica sorgida entorn d'una carta que l'ambaixador Jaime Ojeda va dirigir al Secretari General de l'Aliança Atlàntica, el 18 de gener del 1988, de la qual no es va voler donar coneixement complet al principi, cosa que provocà un aldarull en el Parlament.

El contingut de la carta, tot i la seva brevetat, és de summa importància, des del moment que especifica els compromisos que el govern espanyol adopta en relació amb l'OTAN. Igualment interessant és el pròleg de la carta, des d'on es fan matisacions també importants, com quan assenyala que "per garantir la integritat i seguretat de l'àrea del Tractat de l'Atlàntic Nord, l'Aliança ha d'impedir l'ocupació del seu territori, assegurar el lliure ús dels seus mars per l'Aliança i les nacions amigues, i salvaguardar l'espai aeri de l'OTAN. La contribució d'Espanya a aquest concepte defensiu de l'Aliança tindrà lloc preferentment dins de l'espai estratègic d'interès nacional" (7). El terme "preferentment" ja havia provocat discussions dins de l'OTAN, perquè alguns dels seus membres entenien que la pretensió espanyola era excessivament egoista i poc solidària. De fet, a l'octubre del 1987, el Ministre de Defensa ja havia parlat en aquests termes davant la Comissió de Defensa del Congrés, quan va assenyalar que la primera condició per a la participació de les nostres forces en els exercicis aliats seria que, "no de forma exclusiva, però preferentment i normalment, els exercicis s'hagin de desenvolupar en zones d'interès estratègic per a Espanya" (8). Les altres condicions eren, com ja hem esmentat, que les forces armades sempre estarien sota "comandament operatiu" espanyol, i que no es permetria que el "control operatiu" es programés en relació amb el comandament de Gibraltar".

La part més substancial de la carta de l'ambaixador és, però, la que fa referència a les missions que Espanya es compromet a dur a terme dins l'OTAN. Són sis compromisos que ja havia esmentat el mateix Ministre de Defensa, a l'octubre del 1987, en la seva compareixensa en la Comissió de Defensa per informar sobre la política general del Ministeri. Les comeses que realitzaran les Forces Armades espanyoles per a l'OTAN són aquestes sis:

1 - Impedir l'ocupació del territori espanyol. Totes les forces espanyoles seran emprades, si fos necessari, en aquesta comesa, que inclou tot tipus d'operacions militars.

2 - Operacions navals i aèries en l'Atlàntic Oriental

3 - Operacions navals i aèries en el Mediterrani Occidental

4 - Control de l'Estret de Gibraltar i els seus accesos

5 - El control de l'espai aeri i la defensa aèria en la zona de responsabilitat espanyola, i la cooperació en les zones adjacents. Inclourà la vigilància aèria i tot tipus d'operacions de defensa aèria.

6 - La utilització del territori espanyol com a àrea de trànsit, suport i logística de reraguarda.

Les comeses 2, 3 i 4 inclouran el control i la protecció del tràfic marítim, la vigilància marítima, el suport aeri tàctic a les operacions navals i les mesures contramina.

La carta de l'ambaixador també especificava que cadascuna d'aquestes sis comeses, individualment considerades, serien objecte d'acords de coordinació entre les forces espanyoles i les aliades. Col.lectivament, aquestes comeses implicaran la contribució de la major part de les Forces Armades espanyoles.

Finalment, la carta esmenta que "atès que les forces armades espanyoles opeararan fora de l'estructura militar integrada, seran definides com a "forces sota comandament nacional" que contribuiran a les tasques i missions per a la defensa comuna, d'acord amb l'especificat en els corresponents acords de coordinació entre els comandaments espanyols i aliats".

Així doncs, el que ens diferencia d'altres països en els mecanismes de planejament de l'Aliança és, com va indicar el Ministre de Defensa (9), "la proposta de forces, que en la Aliança la realitzen els comandaments de l'estructura militar i que, en el cas d'Espanya, la realitzarà Espanya a través dels acords de coordinació sobre missions, els quals constituiran el nucli de la cooperació espanyola a la defensa d'Europa".

Abans d'analitzar la significació dels sis compromisos, veiem però, com està previst coordinar el planejament de la defensa espanyola amb la de l'OTAN.

El planejament coordinat de la defensa

Com va manifestar l'anterior ambaixador d'Espanya a l'OTAN, Jaime de Ojeda, "el Planejament de Forces constitueix un dels esforços més notables de l'OTAN en la coordinació de la defensa aliada. En un cicle de sis anys de durada, els països membres analitzen, en primer lloc, la situació militar i econòmica de l'Aliança. Aquesta anàlisi dóna lloc a una directiva ministerial en què els aliats decideixen l'orientació que convé seguir en tots els camps de la defensa per al període del cicle corresponent. Sobre aquest fons, els països aliats examinen els requeriments d'armes i forces que els comandaments aliats proposen en forma d'Objectius Nacionals de Forces, que són aprovats, primer, en el Comitè

Militar - atenent principalment a criteris militars - i després, en el Comitè d'Examen de la Defensa - compost pels consellers de Defensa de les Delegacions -, que estudien les propostes aprovades pel Comitè Militar no sols amb criteris militars, sinó també tenint en compte els criteris financers i polítics, competència dels seus respectius ministeris de defensa" (10).

D'aquesta manera, com que són aprovades pels ministres de Defensa, les esmentades Propostes de Forces es converteixen en Objectius de Força, que cada país es compromet a complir. Cada any, un equip compost per la Secretaria Internacional, l'Estat Major Internacional i els Comandaments Suprems visita les capitals dels països de l'OTAN per seguir el compliment dels objectius. Tot seguit, equips de cada nació deixen la mateixa informació als altres aliats en el Comitè d'Examen de la Defensa (comparteixen els secrets).

Al mateix temps, el Comitè d'Examen de la Defensa permet als aliats vigilar que la resta estigui complint llurs objectius de força de la mateixa manera, no solament per justícia distributiva, sinó també per assegurar-se que la defensa comuna queda degudament coberta en aquelles regions o sectors en els quals compta amb l'esfor dels altres (11).

En el cas d'Espanya, el Govern va arribar a la conclusió, després d'examinar el procediment del Planejament de Forces, que Espanya podia realitzar les mateixes passes, però al marge de l'estructura militar integrada, és a dir, que podia concebre's un sistema analògic capaç de recollir els elements essencials del Planejament, en paral.lel, o per analogia, respecte al concebut per l'estructura integrada, però amb una asèptica separació de la intervenció respecte dels comandaments.

És amb aquesta convicció que el Ministre de Defensa precisava davant la Comissió de Defensa del Congrés, l'abril del 1988, que "participem en els processos de planejament de l'Aliança perquè considerem convenient per als nostres interessos coordinar el planejament defensiu espanyol amb l'atlàntic, i atès que els òrgans de planejament estan vinculats a l'òrgan polític de decisió, que és el Comitè de Plans de Defensa, sempre hem afirmat que poden coordinar-se els planejaments defensius, sense que això impliqui estar en l'estructura militar integrada. El que cal fer és que els objectius de força corresponents a Espanya siguin elaboració espanyola i proposats pels comandaments espanyols, mentre que els objectius de força per a la resta de països siguin elaborats pels comandaments aliats" (12).

El perill de les missions fora d'àrea

Un dels riscos que s'han assenyalat en els darrers temps, tant per l'entrada d'Espanya a l'OTAN com, de manera

particular, per la més recent vinculació amb l'UEO, és el risc que tropes espanyoles es vegin implicades en missions situades fora de l'àrea de competència inicial de l'Aliança. Aquesta hipòtesi no és una invenció dels pacifistes malpensats, sinó que és una possibilitat manifestada pel mateix Ministre de Defensa, qui ha declarat que en la carta de l'ambaixador Ojeda a Lord Carrignton "s'obre una porta a realitzar missions fora de l'espai estratègic d'interès nacional, a partir del acords de coordinació amb l'OTAN. Es va col.locar aquesta flexibilitat perquè en les operacions marítimes i en les aèries semblava que havia de permetre's una certa flexibilitat d'actuació. Pensem que el radi d'acció del grup de combat aeronaval espanyol pot convenir que sigui més ampli que la limitació del meridià denominat de les Açores, per exemple".

Si tenim en compte que cap dels sis acords de coordinació d'Espanya amb l'OTAN preveu la participació de tropes espanyoles en el front central europeu, sembla clar que el que es vol és deixar la porta oberta a la realització d'operacions aeronavals, des del Grup Alfa, a zones que poden estar situades a més de 2.000 quilòmetres a l'Oest de la Base de Rota, a més de la possibilitat d'endinsar-se en el Mediterràni Occidental, més enllà del Canal de Sicília. En qualsevol cas, resulta difícil entendre com pot mantenir-se, simultàniament, aquest discurs de la "flexibilitat fora d'àrea" amb el d'actuar preferentment en l'espai estratègic d'interès nacional, si no és que, a partir d'ara, i com a tribut a la pertinença l'Aliança, "el nostre interès nacional" hagi pres de cop una dimensió oceànica pròpia de països amb interessos imperials. Caldrà tornar després sobre aquest punt.

Els acords de coordinació amb l'OTAN

Un cop presentat a Brussel.les el "Memoràndum" que explicava la formulació del "model espanyol" de participació a l'Aliança, el maig del 1986, es creà un "Grup Ad Hoc" format per militars i civils, tant espanyols com d'altres països de l'OTAN, que es dedicà a estudiar la forma com podria dur-se a terme la contribució militar espanyola. El Grup va preparar unes directrius que recollien els criteris generals de participació ja assenyalats pel Govern espanyol, i que poden resumir-se en els següents aspectes: (13)

A) Establir un marc político-militar dins del qual es desenvoluparien els Acords de Coordinació (AC), amb les condicions següents:

* la no entrada en l'estructura de comandaments
* el comandament operatiu sempre estaria en mans espanyoles
* podria haver-hi cessió mútua del control operatiu entre comandaments espanyols i Suprems de l'OTAN.
* les accions espanyoles, es farien dins de la zona normal d'operacions i d'interès espanyol, prefentment, i sense perjudici de l'obligació general, acceptada per Espanya en signar el Tractat, d'actuar en tota la zona establerta (Europa, Mediterrània i Atlàntic Nord).
* no es reconeixeran els comandaments aliats a Gibraltar

b) Donar un mandat als Comandaments Suprems de l'OTAN perquè puguin establir els Acords de Coordinació, seguint set directrius, la primera de les quals es refereix a la contribució militar espanyola, que consta de sis punts:

1) Impedir l'ocupació del territori espanyol
2) Defensa aèria en cooperació amb França, Itàlia i Portugal
3) Defensa i Control de l'Estret de Gibraltar
4) Operacions aeronavals a l'Atlàntic Oriental
5) Utilització del nostre territori com a base logística
6) Operacions aeronavals en el Mediterrani Occidental.

Després de superar diverses dificultats, particularment per l'oposició dels Estats Units, Portugal i Grècia respecte a l'interès espanyol d'actuar "preferentment" en el seu entorn, s'aprova un esborrany, a final del novembre del 1988, per part del Comitè Militar de l'OTAN (document MC 313), i s'inicien a partir d'aleshores les converses per preparar els Acords de Coordinació que ara analitzarem segons el seu ordre de negociació.

1 - Defensa aèria en cooperació amb França, Itàlia i Portugal

Que aquest acord hagi estat el primer a negociar-se no ha de resultar estrany. Des de fa anys, els tres països mantenen relacions de caràcter militar més o menys intenses, i del que es tracta ara és de potenciar-les i coordinar-les en funció d'unes noves tasques que s'aniran definint.

Com s'haurà advertit, els tres països són mediterranis; dos d'ells comparteixen amb Espanya un espai estratègic comú, el Mediterrani Occidental, que és també objecte d'un altre acord de coordinació referit a les operacions aeronavals en aquest espai marítim. Si malgrat això es dóna entitat a aquesta tasca de la defensa aèria, és perquè vol integrar-se Portugal en aquesta distribució de la feina del Flanc Sud de l'OTAN, i perquè hi ha una voluntat d'emfasitzar la importància de les connexions de les xarxes d'alerta i control d'aquests quatre països.

L'existència i potenciament d'aquests sistemes d'alerta i control de l'espai aeri és un dels aspectes que, en general, poden rebre més suport des dels plantejaments d'una defensa no ofensiva com la que aquí es fa. Els mitjans de comunicació electrònica que possibiliten aquest coneixement del que passa a l'espai aeri, entren dins la categoria de mitjans de "control" que preconitzem, enfront dels sistemes que busquen el "domini" mitjançant la potència de foc. Certament, els radars no maten directament, però també és veritat que poden ser utilitzats per conduir operacions ofensives. El cas no gaire llunyà de l'atac americà a Trípoli n'és una bona mostra. Dins d'aquesta relativització, que pot quedar resolta tenint en consideració altres mesures que exposarem amb posterioritat, podem partir del principi que les xarxes d'alerta i control no són incompatibles, sinó al contrari, amb les propostes de defensa defensiva.

La pretensió bàsica d'aquest acord de coordinació amb altres països de l'OTAN és, doncs, connectar la xarxa d'alerta i control aeri espanyol amb la dels altres països esmentats. Posteriorment, les Forces Aèries espanyoles podran integrar-se en el Sistema de Comandament o Control Aeri (ACCS) de l'OTAN, que té per objectiu coordinar i enllaçar tots els sistemes d'alerta i control existents en els països de l'OTAN, inclosos diversos avions AWACS europeus i dels Estats Units. A l'abril del 1988, Espanya va fer una declaració d'interès per a una eventual participació en l'ACCS (14). L'ACCS és un programa en fase de definició, i pretén dotar l'OTAN del suport tècnic i operatiu necessari per realitzar, de manera integrada, el planejament, direcció i control de totes les seves operacions aèries. El seu àmbit d'actuació geogràfica serà l'AGE (Allied Command Europe), incloses les Açores i Madeira. L'ACCS agruparà els diferents sistemes existents en l'actualitat: NAEGIS (Centre d'Europa + AWACS), UKADGE (R.U.), STRIDA (França), GEADGE (RFA), SADA (Espanya), etc. En el cas que Espanya s'integri definitivament en el programa ACCS, això podria afectar el desenvolupament

previst dels programes Combat Grande III i Combat IV, que és com s'han denominat fins ara els programes relacionats amb la xarxa espanyola d'alerta i control. Les fases III i IV del programa Combat Grande tenien previst un pressupost d'inversions de 46.000 milions de pts per al sexenni 1989-1994, segons el Programa d'Inversions Públiques elaborat al 1989.

És probable que a partir del 1991 l'OTAN efectuï importants inversions a Espanya en sistemes de rastreig aeri, dins del programa ACCS. Part d'aquestes inversions podrian anar a càrrec dels pressupostos del Ministeri de Defensa, mentre que la resta aniria a compte del pressupost d'infrastructura que l'OTAN aprovarà en el 1991, i per un període de sis anys. Segons sembla, les inversions del programa ACCS a Espanya seran les més importants de totes les que l'OTAN pensa realitzar al nostre país (15).

L'ACCS podrà donar directament les ordres a l'aviació de combat espanyola. Això planteja dos primers problemes. El primer és el referent a la utilització per part espanyola d'avions AWAC, que són avions d'alerta aèria avançada que permeten controlar espais geogràfics molt allunyats de la nostra zona. Són avions adients per dur a terme accions "fora d'àrea", i és per això que són utilitzats sovint per les grans potències. Un país com Espanya, que no té ni ha de tenir espais colonials, no ha de menester ni promocionar aquest tipus d'avions, almenys en determinades versions. Una altra cosa és que es vulguin adaptar alguns avions de radi d'acció més curt, com els C-212 "Aviocar" o els CN-235, ambdós fabricats per una empresa espanyola, a aquest tipus de missions, tot posant unes limitacions a les seves comeses. El que voldríem assenyalar amb tot això és que les xarxes d'alerta i control, perquè siguin realment no ofensives, convé que siguin terrestres, i no aerotransportades.

El segon problema és el derivat dels lligams entre un sistema com l'ACCS i l'aviació de combat. En el nostre plantejament, la connexió és vàlida entre aquestes xarxes d'alerta i els avions d'interceptació, però no per reforçar l'aviació de combat i, en molts casos, l'aviació tàctica.

Actualment ja existeix una connexió entre els sistemes d'alerta i control de França (STRIDA) i Espanya (SADA), mitjançant "interface" d'ordinadors, des dels respectius centres d'operacions de Mont de Marsan (sud-oest de França) i Torrejón (Madrid), i es preveu que es faci el mateix amb Itàlia i Portugal. Respecte a aquest darrer país, Espanya ja té una connexió telefònica amb el seu sistema SICCAP. El maig del 1987 s'estableix un deestacament espanyol a Mont de Marsan, per tal d'assegurar l'intercanvi d'informació. El 12 de novembre del 1985 es signà un Protocol de Defensa Aèria entre Espanya i França, derivat de l'Acord signat a l'octubre del 1983. Es també la renovació d'un protocol anterior, aprovat al març del 1972. La interconnexió dels estats automatitzats de defensa aèria d'ambdues parts permet la

transmissió d'informacions d'un sistema a l'altre en forma digital i per mitjà d'enllaços automàtics. La vigència del protocol de 1985 és de cinc anys, renovable, i és complementari (no alternatiu) a la fórmula que Espanya concreti finalment amb l'OTAN (16). Dins del marc d'aquest protocol, el MACOM (Comandament de Combat espanyol) i el CAFDA (Comandament de la Defensa Aèria francesa) realitzen exercicis aeris (NAVIPAR, DATEX, HARMONIE, PYRENEES TARGET), en els quals intervenen generalment els avions Mirage F-1 d'Espanya.

La intenció d'interconnectar-se amb els sistemes de l'OTAN és ja antiga. Al 1984, el Govern ja va preveure una connexió amb el sistema NADGE de l'OTAN, a través del sistema defensiu d'Itàlia i d'avions "Nimrod" del Regne Unit. La xarxa NADGE (NATO Air Defence Ground Environment) compta amb més de 90 estacions de radar. També s'analitzà la interconnexió i la interoperativitat amb els mitjans de defensa dels Estats Units a Europa, incloses les seves forces navals (17). També es preveia, i s'hi confia encara, que una part de totes aquestes despeses anessin a càrrec de l'OTAN.

Segons el Ministre de Defensa, la intenció espanyola no és la d'adoptar el sistema d'alerta de l'OTAN, sinó la de tenir un sistema d'alerta propi, el SADA (Sistema Automatitzat de Defensa Aèria), "que tindrà analogia i que, en el que sigui necessàri pels acords de coordinació, tindrà relació amb el sistema d'alertes de l'Aliança... Adoptar un sistema d'alertes és adoptar un mecanisme conjunt per definir una situació" (18).

El funcionament de l'Ala d'Alerta i Control de l'Exèrcit de l'Aire, que és qui controla el Sistema SADA, està basat en les informacions que s'envien al S.O.C. (Centre d'Operacions del Sector, amb base a Torrejón), des dels EVA (Esquadrons de Vigilància Aèria), les xarxes franceses o portugueses, la marina, les bases aèries o els avions de l'Exèrcit de l'Aire. Tots aquests elements resten units, ja sigui per "data link", veu, teletip o radio. El SOC, per la seva banda, està connectat amb les bases de míssils antiaeris SAM (Nike Kercules i HAWK), per si cal disparar-los en cas que s'hagi comprovat una amenaça.

Els projectes que Espanya té previst realitzar en els propers anys, en el camp de les xarxes d'alerta i control, són els següents:

* Compra de 2 o 3 avions AWACS (Boeing 707 possiblement).

* Desenvolupament del programa Combat Grande, enllaçant la península amb Canàries (ALERCAN) i les Balears.

* Interconnexió del SADA amb el futur sistema automàtic de Control Aeri Civil (SACTA)

* Integració del sistema SADA espanyol amb el SICCAP português.

* Adquisició d'un radar tridimensional fabricat per CESELSA (19) (projectes LANZA i HIERRO). Per el radar tridimensional HIERRO estan previstes unes inversions de 1.854 milions de ptes. en el trienni 1992-1994.

* Connexió del Sistema Aeri de Defensa Aèria (SADA) amb els avions EF-18.

* Ampliació del nombre d'avions dedicats a missions de vigilància i reconeixement aeri.

* Adquisició d'un alertador d'amenaces, fabricat per CESELSA, que avisa el pilot de l'aeronau que es troba il.luminat per un radar de terra de l'enemic, la qual cosa permet adoptar les contramesures electròniques pertinents.

* Participació en el satèl.lit militar d'observació HELIOS, un programa del GEIP en que Espanya invertirà 9.774 milions entre 1989 i 1993. Es calcula que el cost de la participació espanyola, que és del 7%, serà d'uns 11.500 milions de ptes.

¿Quins són els principals problemes i inconvenients que presenten aquests programes en relació amb el nostre projecte de defensa no ofensiva?

1 - El primer és, tal com hem avançat anteriorment, la prevista adquisició d'avions AWACS. El PIP 89-92 preveu una important inversió de 45.600 milions de ptes. en el quinquenni 1990-1994 per aquest concepte, cosa que ens fa suposar que la decisió és ferma. Des del nostre punt de vista, aquests avions són innecesaris si es completa la xarxa del SADA i no hi ha intenció política de realitzar funcions de "gendarmeria" al Magrib o al Pròxim Orient. Aquest programa, per tant, podria cancel.lar-se. Moltes de les missions que haurien de fer aquests avions AWACS podran ser realitzades probablement pels sis avions CN-235 de patrulla marítima i els tres de reconeixement que les Forces Aèries pensen adquirir abans del 1993.

2 - El programa SARA, o Sistema Avançat de Reconeixement Aeri, iniciat al 1988, i que dotarà la defensa d'un sistema de reconeixement estratègic basat en sensors avançats instal.lats inicialment en els 8 RF-4C comprats l'any 1989, sembla també una mesura més adaptada a les necessitats espanyoles que no pas l'adquisició d'AWACS. Aquí el problema resideix en el fet que es vol integrar aquests sensors en els avions EF-18, que són avions que refusem en el nostre esquema. Caldria, per tant, replantejar els avions que haurien de rebre aquest sistema. El programa SARA té assignades unes inversions de 15.000 milions de pts per al quinquenni 1989-1994.

3 - El satèl.lit HELIOS, com qualsevol altre satèl.lit d'ús militar, reforça el component ofensiu dels seus propietaris. Els satèl.lits d'observació i reconeixement com l'HELIOS podrien tenir interès quan pertanyessin a un sistema de seguretat col.lectiva molt més ampli. L'HELIOS, en canvi, és un programa del GEIP on participen Itàlia (14%), França (79%) i Espanya (7%). El seu àmbit d'actuació serà l'àrea mediterrània. El pressupost del projecte serà d'uns 160.000 milions de pts, 11.500 dels quals seran aportats per Espanya.

Si partim de la base que Espanya no és un país pressionat per amenaces exteriors, sembla difícil justificar la imprescindibilitat de participar en aquest satèl.lit, que sera posat en órbita pel coet europeu Ariane-4. Raons de prestigi tecnològic, de no voler perdre el tren de la tecnologia de l'espai, i la il.lusió de compartir secrets amb els altres dos socis, pot ser que siguin alguns dels motius que expliquin aquesta decisió. Cal recordar, a més, que Espanya ha promogut un altre programa espacial amb el satèl.lit de comunicacions HISPASAT, que entre altres funcions proporcionarà canals de difusió directa i de suport per a les comunicacions especials del Ministeri de Defensa. L'HISPASAT costarà uns 45.000 milions de ptes.

4 - Els exercicis aeris que es fan habitualment amb aquests països (TIGE MEET amb Itàlia, RED-EYE amb França i Portugal, GALIA, HARMONIE, PYRINEES TARGET, NAVIPAR i DATEX amb França), caldria que es plantegessin exclusivament per a missions defensives.

5 - El potencial aeri ofensiu dels quatre països en qüestió és molt elevat. En conjunt compten amb més de 1.100 avions de combat, tres quartes parts dels quals pertanyen a França i a Itàlia (20). La formulació d'una defensa defensiva en tota aquesta zona afectaria d'una manera important la composició de les seves forces aèries.

En el futur, doncs, la cooperació aèria amb França, Itàlia i Portugal hauria de tendir cap a les següents direccions:

a) Continuar i potenciar els sistemes terrestres d'alerta i control, i també com la seva interconnexió.

b) Estudiar conjuntament la manera d'anar reduint de forma progressiva el nombre d'avions de combat de tots els quatre països, col.laborant al mateix temps en el desenvolupament de sistemes missilístics que puguin substituir l'actual potencial dels caces d'atac.

c) Realitzar maniobres aèries de caràcter exclusivament defensiu (vigilància i reconeixement ari).

2 - Operacions aeronavals a l'Atlàntic Oriental

Aquest segon acord de coordinació amb l'OTAN és un dels que presenta més problemes pel que fa a criteris estratègics. El fet d'existir un altre acord centrat en la defensa i control de l'Estret ens fa suposar que aquest segon acord preveu actuar en un espai geogràfic allunyat de la Península, probablement dins una zona que podria estar delimitada pel Tròpic de Càncer vers el Sud, el Meridià 20 per l'Oest, el 9 per l'Est, i al Nord per un paral.lel superior al 40.

Aquesta zona abasta un espai que, com a mínim, comprèn tot l'IBERLANT, que és un Comandament de l'OTAN amb quarter general a Lisboa. No és estrany, doncs, que l'anunci d'aquest acord de coordinació hagi despertat suspicàcies entre les autoritats portugueses, fins al punt de reclamar i obtenir el compromís que cap unitat militar portuguesa estarà sota comandament espanyol. Espanya no és, per tant, l'únic país que imposa condicions en aquest sentit.

¿Qué ha de fer Espanya a l'Atlàntic Oriental?

Aquesta pregunta pot respondre's de diverses maneres, però des d'un punt de vista relacionat estrictament amb els interessos espanyols, pot contestar-se dient que és un compromís que permet establir una cobertura a les illes Canàries, i al mateix temps que es realitza aquesta missió, es reforça el potencial i la presència de l'OTAN en aquesta zona. El problema resideix, però, en la manera i en els mitjans que es volen utilitzar per dur a terme aquesta missió.

Efectivament, aquest compromís està centrat, quasi íntegrament, en la capacitat del Grup Alfa, que fins fa poc s'anomenava Grup Aeronaval de Combat, i que té la base en el nou portaavions "Príncipe de Asturias". Aquest portaavions va dotat amb 12 avions Harrier AV-8B i 6 helicòpters SH-60B, i anirà acompanyat normalment per quatre fragates "Santa María" o "Baleares", un petrolier i un vaixell de suport logístic. Tot plegat té un cost estimat de 400.000 milions de pts (21). Un preu massa elevat com per no prestar-hi atenció.

Una de les principals missions assignades al Grup Alfa és, justament, el control aeronaval en l'Atlàntic Oriental, per protegir el tràfic marítim dels països aliats davant d'una amenaça submarina provinent del Tractat de Varsòvia(22). Així, la funció bàsica del Grup Alfa és la guerra anti-submarina a l'Atlàntic.

El fet que pocs mesos després que el portaavions fos plenament operatiu, ja participés en unes maniobres de l'OTAN, les "Sharp Spear 89" concretament, que es realitzaren en aïgues del Mar del Nord i del Mar Bàltic (23) i, per tant, fora de l'espai estratègic "d'interès nacional", és prou significatiu de la relativitat de tots els compromisos

presos amb l'Aliança i dels criteris que sembla que presideixen la política de defensa espanyola. Si el Grup Alfa comença a actuar ja fora de l'espai d'Iberlant i s'endinsa als mars del Nord, vol dir que existeix una voluntat de participar en activitats militars deslligades del que en podríem anomenar "possibles amenaces directes" al territori espanyol, i de col.laborar en operacions que puguin fer front a les amenaces navals provinents de l'URSS. Dit amb altres paraules, s'accepta participar directament en el joc del conflicte Est-Oest, sense aturar-se a pensar que aquesta mena d'aportacions són les que han ajudat precisament a perllongar el conflicte.

Qualsevol plantejament estratègic referit a l'Atlàntic ha de considerar igualment el tema de la defensa de les illes Canàries. En el discurs estratègic espanyol d'aquests moments es considera que aquestes illes poden estar més segures amb la presència i la capacitat de foc del Grup Alfa. La pregunta és, però, ¿enfront de qui? Del Marroc, potser?

Com ja hem comentat en un altre apartat, la defensa de les Canàries hauria de basar-se en un plantejament d'autosuficiència i en mitjans defensius, sobretot amb míssils, prescindint del poder ofensiu d'un sistema com el Grup Alfa, que a més té un cost equivalent a la tercera part del Producte Interior Brut de les Canàries, la qual cosa esdevé una autèntica barbaritat, especialment si pensem que una defensa missilística de les illes podria resultar incomparablement més barata i probablement més eficaç.

Sovint es justifica l'existència del grup aeronaval de combat dient que és l'únic instrument que permet assegurar una certa protecció del tràfic marítim de la Península a les Canàries, i també dels convois que, procedents dels Estats Units, navegarien fins a les costes europees en cas de guerra.

Assumir aquesta missió atlàntica i "atlantista" en aquests moments, a l'inici de la dècada dels noranta, quan s'està posant damunt la taula de negociacions la reducció de les armes convencionals i l'establiment de mesures de confiança entre els dos blocs, ens sembla una autèntica regressió. La història del portaavions espanyol ha estat la història de la "transició" política espanyola: fou construït com a moneda de canvi per la legalització del Partit Comunista, i en uns moments en què els militars eren alguna cosa més que un "poder fàctic"; eren l'autèntica "amenaça" pper a la jove democràcia espayola. Després, un cop controlada i redreçada la situació militar, el govern socialista no s'ha vist amb cor d'aturar la construcció d'aquest monstre de 16.400 tones i quasi 200 metres d'eslora. El risc de crispar l'Armada amb una decisió contrària a l'existència del portaavions ha fet que finalment s'optés per acceptar-lo com a inevitable. A partir d'aquí, i com que no es tracta d'anar-se lamentant tota la vida, s'ha optat per capgirar la trruita, i donar legitimitat a que abans es considerava un artefacte innecessari. El portaavions s'ha transformat així en el

vaixell insígnia de la flota espanyola, en la màxima representació del que pot fer aquest país en tecnologia militar i, en definitiva, en l'orgull dels marins.

Ja tenim l'instrument de guerra. Ara falta justificar-lo amb algunes missions. Hem esmentat la de la defensa de les Canàries; podríem afegir-hi igualment la del control de la zona de l'Estret de Gibraltar. Però, res tan apassionant com la d'una missió atlàntica que, a més, pot vendre's perfectament a l'Aliança com la nostra aportació més significativa, per absurda i cara que sigui.

La història del nostre portaavions no és, però, una novetat. És un exemple més de la força de l'impuls de la tecnologia armamentístic i de la seva capacitat per imposar criteris estratègics que justifiquin d'alguna manera l'existència de les armes que es van desenvolupant.

El mèrit i la glòria de la política hauria de consistir, però, a tenir, primer la lucidesa d'adonar-se quan una cosa no és necessària o és contrària als objectius de desarrmament i la distensió que es reconitzen des del mateix govern, i després, a tenir la valentia de rectificar o abandonar decisions preses anteriorment quan no són coherents amb els objectius que es persegueixen. En el fons, el que pot estar passant és que no hi hagi en realitat objectius estratègics que siguin coherents. L'existència de "l'altre Príncep" ho testimonia.

En definitiva, doncs, aquest segon acord de coordinació amb l'OTAN resulta difícil de mantenir si ha de basar-se en un potencial armamentístic com el representat pel Grup Alfa i el seu portaavions. Una política que tendexi a alterar aquesta situació hauria d'adoptar probablement les mesures següents:

1 - Dotar les illes Canàries d'un potencial militar exclusivament defensiu, basat en un sistema missilístic terra-aire i terra-mar. Els F-1 de la base de Gando haurien de ser reemplaçats per avions interceptadors.

2 - Paralitzar l'activitat del Grup Alfa, i també la construcció de dues noves fragates, que probablement acomplirien missions atlàntiques.

3 - Transvasar una part important del cost del Grup Alfa com a inversions d'infrastructura a les Canàries, potenciant el seu desenvolupament integral. Si tenim en compte que el cost de manteniment del Grup Alfa s'estima en uns 140 milions de dòlars anuals, això vol dir que, d'entrada, l'Estat podria doblar o triplicar sense problema les inversions que realitza anualment en aquestes illes.

4 - Centrar les activitats aeronavals a l'Atlàntic Oriental en les operacions de patrullatge marítim i de reconeixement aeri que es facin des de les Canàries.

5 - Participar solament en les maniobres de l'OTAN que tinguin un caràcter defensiu i no provocatiu, i que no suposin un increment de les imatges d'enemic que han estat habituals en els dos blocs militars durant les darreres dècades.

6 - Tenir cura que cap d'aquestes activitats provoquin hostilitat, desconfiança o temor al Marroc, que, com a país atlàntic, ha de tenir els mateixos drets de seguretat que qualsevol altre país.

7 - Atès que es tracta d'un acord estretament relacionat amb les possibles operacions de l'URSS en aigues atlàntiques, caldrà procurar que l'activitat diplomàtica dedicada a control d'armaments es preocupi d'introduir el potencial aeronaval en les converses de desarmament, i també d'establir mesures de confiança que permetin reduir l'activitat militar en aquest oceà.

3 - Impedir l'ocupació del territori espanyol

Si existeix algun compromís amb l'OTAN que no tingui sentit o que estigui pèssimament exposat, el que ara comentarem és el que s'endu la palma.

Excepte les dues gran potències, difícilment cap país pot tenir la pretensió "d'impedir" l'ocupació d'almenys una part del seu territori en cas de guerra. Un país com Espanya no pot plantejar-se "impedir" que l'URSS o els EUA ocupin part del territori peninsular en una situació donada, per molt poc probable que sigui. El potencial bèl.lic d'aquests dos països, i potser d'algun altre, és suficientment gran com per dur a terme una acció d'aquest tipus.

Aquesta vulnerabilitat, però, no suposa que el país més petit o menys armat hagi de restar indefens. Nicaragua, per exemple, no pot impedir que els Estats Units ocupi el seu país, però sí que ha pogut "dissuadir-lo" que ho faci. Nicaragua i qualsevol altre país, com Espanya, pot establir un sistema defensiu que impliqui un alt cost, humà i material, per a l'hipotètic invasor. Pot fer que no li resulti rendible dur a terme una ocupació, tant en termes econòmics com polítics. Pretendre "dissuadir", doncs, sembla més coherent i factible que no pas pretendre "impedir". A partir d'aquí, la qüestió està a saber com es pot portar a cap aquesta dissuasió.

Els models de defenses alternatives (defensives, no provocatives, no ofensives, etc.) no s'escapen tampoc d'aquest plantejament. La defensa d'un país i del seu sistema sòcio-polític dependrà sempre de la seva capacitat de dissuadir els possibles adversaris. Però, com dèiem abans, el

que hem de discutir són les formes de dissuasió que poden ser més efectives i interessants. El ventall dissuasiu és tan ample que podriem analitzar dotzenes de variants, des del model basat en la dissuasió nuclear, fins al model centrat en la defensa territorial, passant per les propostes de defensa civil no violenta o defensa social. La dissuasió, a més, pot estar basada en les armes, però també pot fonamentar-se en la cohesió social, en la capacitat de resistència dels pobles o en la seva habilitat per evitar o resoldre els conflictes.

El que ens interessa veure, doncs, és el tipus d'organització i d'activitat política, social, econòmica i militar que, per les seves característiques, dissuadiria més eficaçment un adversari de realitzar una ocupació del nostre territori. Hauríem de veure igualment els esglaons pels quals ha de caminar l'acció dissuasiva, i també el seu ordre. La dissuasió militar hauria de constituir el darrer recurs.

Una societat és més vulnerable, no quan disposa de poques armes, sinó quan no és capaç de resoldre les diferències socials, eliminar la pobresa i l'analfabetisme, reduir l'atur, la colonització cultural i tecnològica o la degradació del seu medi ecològic, o no sap resoldre pacíficament les diferents aspiracions de les comunitats que la integren. La defensa d'un país no s'ha d'entendre sols en termes territorials (defensa territorial), sinó també i sobretot en termes socials (defensa social). Així, "impedir" o, millor dit, "dissuadir" de l'ocupació del propi territori és un afer que pertany a un conjunt de forces, de les quals les "militars" no són més que un component, encara que important. Però la "defensa social" ha de ser un afer bàsicament no militar, i perquè sigui creïble ha de comptar amb el suport del conjunt de la societat. Aquest és el drama de fons del que molts militars anomenen "manca de consciència sobre la defensa". Però és que sempre serà difícil que existeixi la dita consciència mentre la societat en qüestió no pugui viure, compartir i decidir les necessitats humanes bàsiques.

De qualsevol manera, la millor política de defensa, la veritablement ideal, és aquella que no necessita ni dissuadir, és a dir, que està abonada i precedida per un tipus d'acció exterior conciliadora que no facilita l'esdeveniment de situacions conflictives enfront de les quals caldria prendre mesures preventives i, per tant, dissuasives.

En definitiva, doncs, aquest acord amb l'OTAN per "impedir l'ocupació del territori espanyol", no és més que una abstracció, d'entrada ja mal plantejada, sobre la voluntad de plantejar un sistema de defensa militar global, per terra, mar i aire, sobre el territori espanyol peninsular, sense especificar res més. És, per dir-ho d'alguna manera, l'input territorial (ens fem càrrec de la defensa del nostre propi territori), mentre que l'output territorial seria l'acord que

preveu la "utilització del territori espanyol com a base logística" per l'OTAN.

Val a dir igualment que la idea d'impedir l'ocupació del propi territòri, mitjançant l'acció dissuasiva, és una pretensió de tots i cada un dels països. A l'OTAN, de ben segur que no hi ha cap país membre que s'atreveixi a manifestar el contrari. Així doncs, aquest és un "compromís" compartit per tots els països aliats. Si tot i així s'inclou en la llista d'acords de coordinació, creiem que és perquè possibilita incloure un conjunt de mesures de cooperació de difícil catalogació en altres acords, i que afecten especialment l'Exèrcit de Terra.

4 - Utilització del territori com a base logística

Si l'acord de coordinació anterior es caracteritzava per un excés d'abstracció, aquest gaudeix per contra d'una notable concreció. S'ha dit, i amb raó, que la principal aportació espanyola a l'OTAN és la del seu territori. La frase "vostès posen els diners i la tècnica; nosaltres hi posem la finca", és més que un acudit graciós; és l'expressió de les limitacions tecnològiques i organitzatives de les forces armades espanyoles, que en molts aspectes encara no estan a l'alçada de les de la major part dels països de l'Aliança.

La importància de la nostra aportació geogràfica ha estat assenyalada pel mateix Ministre de Defensa, quan manifesta que "és evident que estem contribuint en un esforç defensiu comú, i cada país aporta alló en el que és més eficaç, i tant Anglaterra, com Portugal i Espanya, aporten una situació geoestratègica, i sobre aquesta situació geoestratègica construeixen la seva aportació a l'objectiu comú, que és evitar que Europa mai no pugui ser atacada, perquè la capacitat defensiva sigui tal que dissuadeixi a qualsevol país sobre la possibilitat d'atacar-la. I si la nostra contribució a aquesta dissuasió és potenciar la nostra capacitat de suport logístic de reraguarda, ho farem, perquè volem estar a l'Aliança d'una forma eficaç i efectiva" (24).

Aquest acord de coordinació, doncs, parteix del principi general que el territori espanyol podrà ser utilitzat com àrea de trànsit, de suport o de logística de reraguarda en el planejament de l'OTAN, dins del vell esquema d'un enfrontament Est-Oest. En aquesta eventualitat, s'establiria un pont aeronaval entre els Estats Units i Europa, sent Espanya una de les zones receptores més importants, per la qual cosa les forces armades espanyoles haurien de realitzar operacions militars de suport logístic. Un escenari tan inversemblant avui dia que frega la ridiculesa.

El text que exposo a continuació, del coronel d'aviació Sánchez Méndez, és una bona mostra del que es considera que podria ser l'aportació espanyola en aquest terreny:

> "L'espai estratègic espanyol pot servir com a zona de resistència i com a reducte de les forces aliades supervivents de la fase inicial de la guerra. També és una immillorable base logística que permetrà enllaçar fins al darrer moment els eixos i els proveïments marítims amb els operatius situats al més al sud possible del teatre d'operacions. Espanya, i les seves illes adjacents, amb desenes de ports i més de 40 aeroports i bases aèries, constitueix la plataforma més adient com a centre de recepció i reexpedició dels reforços i trameses que es rebin. Igualment, és la zona natural de reacció des de la qual es pot iniciar amb avantatge la recuperació dels territoris perduts. Per altra banda, Espanya pot exercir la funció de tanca a la reraguarda, que permetria actuar amb resolució sobre la progressió central enemiga i la dels dos flancs" (25).

Està previst també que, com a desenvolupament d'aquests acords de coordinació, "Espanya farà un acord amb Estats Units, perquè és el país al qual afecten més aquests plans de recanvi... Tots els països europeus tenen aquest tipus de convenis amb els Estats Units. Aquests acords contemplaran la utilització del territori, del mar territorial i de l'espai aeri en la forma que es determini, d'acord amb el que li hem dit a l'Aliança Atlàntica" (26). Per matisar aquest acord amb els Estats Units, el Ministre de Defensa declarà que "quedarà clarament especificat que l'ús de les nostres instal.lacions en cas de crisi estarà dins dels plans de reforçament de l'Aliança, i aquests s'aplicaran a Espanya en relació amb l'Acord de Coordinació" (27) a què ens referim.

Aquestes funcions generals s'aniran traduint en compromisos concrets, tots ells de caràcter militar, alguns dels quals podrien ser els següents:

* Disponibilitat de ports i aeroports per al desembarcament de tropes fresques i per al trànsit de vaixells i avions.

* Emmagatzemament de material i municions

* Utilització de zones com a polígons de tir i d'entrenament.

* Disponibilitat de bases aèries per a entrenament

> L'any 1987, el Ministre de Defensa va fer la proposta que la base de pilots de l'OTAN s'instal.lés a Espanya. L'Euronato Training Group podria entrenar a Espanya uns 200 o 300 pilots diaris. Les bases de Talavera (Badajoz), Villanubla (Valladolid) i Salamanca són les que tindrien més possibilitats de realitzar aquesta missió. A canvi, l'OTAN es comprometria a adquirir un centenar d'avions C-101 "Aviojet", fabricats per CASA.

En cas de crisi, l'escola es convertiria en base operativa (28).

* Utilització de bases aèries i navals per a la reparació d'avions i vaixells

En diverses ocasions, el Ministre de Defensa ha manifestat el seu interès perquè la base naval d'El Ferrol (La Corunya) es converteixi en una base de reparacions de vaixells de l'OTAN.

* Utilització de la xarxa viària, especialment d'autopistes i de ferrocarrils, per traslladar el material que hagi arribat a altres zones europees.

Les zones més afectades per aquest acord serien, probablement, els ports gallecs, gaditans i canaris, i també els principals aeroports civils i militars.

Aquest acord de coordinació està també relacionat amb el referit a "defensa aèria en cooperació amb França, Itàlia i Portugal", ja que la utilització del territori espanyol com a base logística comportarà necessàriament l'ús de la xarxa espanyola de radars de detecció (SADA), que s'encarregaria de controlar els aspectes aeris d'un reforçament ràpid a Europa (29).

L'oferiment del territori espanyol als plans de l'Aliança Atlàntica s'ha interpretat també com una forma de completar geogràficament el concepte de "Zona Estratègica de Reraguarda" (ZER), que fins ara es basava en l'aportació territorial britànica. Per l'anterior ambaixador espanyol a l'OTAN, Jaime de Ojeda, "les missions que Espanya està cridada a assumir per potenciar la dissuasió convencional de l'Aliança, es deriven més d'aquesta Zona Estratègica de Reraguarda i de la seva defensa, que no pas de la participació en la defensa del front central i dels flancs" (30).

El criteri dominant és que els acords que Espanya ha signat amb l'OTAN potenciaran la Zona Estratègica de Reraguarda formada per la Península, l'estret de Gibraltar, el Mediterrani Occidental i l'Atlàntic Oriental, que és una zona d'especial interès estratègic per a la dissuasió convencional de l'Aliança. De fet, la concepció estratègica de la ZER és la que ha inspirat les directrius generals de la participació d'Espanya a l'OTAN i, com a derivació, les sis missions de coordinació que estem comentant.

Resumint doncs, els principals problemes i suggeriments que, des del nostre punt de vista, es plantegen a partir d'aquest acord de coordinació, són els següents:

1 - El primer inconvenient d'aquest acord és que descansa en el discurs tradicional d'una possible invasió militar

soviètica a Europa Occidental. El manteniment d'aquest discurs a hores d'ara, quan ja s'ha desfet el cinturó polític-militar constituït pels països de l'Est, és una de les contradiccions polítiques més destacades de la nostra època, i una mostra que el discurs estratègic no segueix el ritme de l'evolució política.

En qualsevol cas, el que volem destacar és la manca d'oportunitat que un país com Espanya, novell en un dels blocs, es comprometi a facilitar el seu territori per dur a terme el que seria la Tercera Guerra Mundial, quan del que es tracta és precisament d'establir mesures que facin més inviable aquest conflicte. De fet, el plantejament que proposem és semblant al que ha estat dominant en la dissuasió nuclear. Sempre s'ha pensat que l'existència de refugis nuclears i, en definitiva, d'una política de protecció civil nuclear, va en contra de la "por necessària" que es deriva d'una destrucció mútua assegurada. Aquesta "por" garanteix, en certa forma, que cap bàndol s'atrevirà a iniciar un atac nuclear. Si, per contra, un país creu que els seu sistema de protecció nuclear és tan complet i segur que pot arriscar-se a suportar una guerra nuclear, sempre tindrà més temptacions d'iniciar un atac per sorpresa.

La remota possibilitat d'un enfrontament Est-Oest depèn, evidentment, de molts factors. Però un dels més decisius perquè això no passi mai és que cap dels blocs tingui la capacitat de dur a terme una ofensiva. És un plantejament que evoca sobretot la saturació armamentista del front central europeu, que és on sempre s'ha que cregut s'iniciarien les tensions. L'actuació dels països de l'OTAN, per tant, hauria d'estar dirigida a desnuclearitzar i desmilitaritzar aquesta zona d'Europa Central, i no a reforçar els espais perifèrics, com la Península ibèrica, per donar més credibilitat a l'estratègia militar convencional.

2 - L'aportació geogràfica espanyola ha de ser significativa, cert, però no per potenciar la capacitat militar de reraguarda, sinò per reforçar iniciatives de desmilitarització convingudes des del mateix si de l'OTAN, en el marc de les negociacions sobre desarmament convencional que estan en marxa actualment, o des de noves plataformes que es poden proposar de cara el futur. L'allunyament del front central ens situa en una posició òptima per protagonitzar experiències d'aquest tipus.

3 - El fet que es puguin utilitzar determinades infrastructures civils en cas de contingència, no ha de comportar necessàriament que la planificació d'aquestes hagi d'estar condicionada pels imperatius militars de l'absurda i defasada estratègia de confrontació Est-Oest. Les necessitats infrastructurals del país són moltes com per permetren's el luxe de construir carreteres o altres instal.lacions innecessàries per a la vida civil.

4 - En cap cas s'hauria de permetre que el territori espanyol sigui utilitzat per emmagatzemar substàncies nuclears, tòxiques o explosives d'altres països.

5 - Si s'ha de mantenir algun estoc d'armaments, aquests haurien de ser exclusivament defensius, a fi de mantenir una coherència amb el que proposem en aquest estudi.

6 - El territori espanyol tampoc hauria de ser utilitzat perquè altres països hi realitzessin maniobres de tir o d'entrenament d'avions amb caràcter ofensiu o d'atac a terra.

7 - L'entrenament amb forces militars dels països aliats es reduiria a maniobres defensives, amb presència d'observadors.

8 - La possible utilització de bases aèries espanyoles per a l'entrenament de pilots de l'OTAN estaria condicionada al fet que l'Aliança adoptés una estratègia no ofensiva, i es limitaria a pilots d'avions d'interceptació.

9 - Atès que el potencial naval es basaria en les patrulleres, no caldria que cap base naval espanyola es dediqués a reparar els grans vaixells d'altres flotes, i es limitaria si de cas a la reparació de les esmentades patrulleres, cas que fos pertinent fer-ho.

5 - Defensa i control de l'Estret de Gibraltar

L'aspecte més destacat de la posició geoestratègica espanyola és, sense cap mena de dubte, la seva possibilitat de poder controlar el que passa per l'Estret de Gibraltar, un dels punts claus de la geografia militar mediterrània, per on circulen no sols els submarins soviètics que busquen les aigües atlàntiques, sinó també una gran part del tràfic marítim mundial.

La zona de l'estret és considerada, des de fa anys, com el centre de gravetat de l'estratègia militar espanyola, que es basa en el discurs de l'eix Balears-Estret-Canàries. Així, l'estret esdevé la zona pivot del desplegament aeronaval espanyol, i l'objectiu imposat per aquesta zona és el domini estratègic, la superioritat tàctica i la suficiència logística, la qual cosa es creu realitzable mitjançant una activitat fonamentalment naval, encara que amb una important projecció des de terra.

El tipus de control que es vol realitzar sobre aquesta zona, sembla que es basa en el predomini de la utilització d'unitats ràpides, de volum mitjà, a la zona del mar d'Alboran. Aquestes unitats estarien dotades de sistemes de guerra electrònica, antiaèria i antisubmarina, i anirien acompanyades de submarins especialitzats en la lluita antisubmarina. Les unitats navals més grans, en canvi,

acomplirien missions de control en els accesos de l'Estret, actuant des de les bases de Cartagena i Rota, principalment.

El discurs sobre l'Estret descansa sobre quatre eixos:

1 - L'estret com a zona de defensa sobre Ceuta i Melilla.
2 - L'estret com a zona de control de les activitats navals soviètiques.
3 - L'estret com a zona de pas per anar a les Canàries.
4 - L'estret com a zona vital de l'OTAN i, per tant, com a element de negociació i pressió per recuperar Gibraltar.

En relació amb el primer punt, cal recordar que existeixen plans de contingència basats en una "defensa avançada", i per tant ofensiva, que preveu un atac previ al Marroc en el cas que aquest país decidís ocupar Ceuta i/o Melilla. De fet, la política del govern sobre aquest tema és la de mantenir una doble línia d'actuació: per una banda, sostenir a les dues ciutats unes forces dedicades a la seva defensa, i per una altra, afavorir l'estabilitat política i la cooperació amb tots els països del Magrib.

Pel que fa al darrer dels eixos esmentats, la política seguida en els darrers anys tendeix a fer que Espanya es situï en una posició de força a nivell de potencial militar, de manera que, al mateix temps que això pot servir per negociar i dissuadir el Marroc, serveix igualment per negociar amb Gran Bretanya sobre el futur de Gibraltar, tot oferint garanties que les forces armades espanyoles estan en condicions d'assumir el control militar de l'Estret. El govern intenta desenvolupar la capacitat espanyola de control militar sobre l'Estret, amb la finalitat de reduir la importància de la presència militar britànica a la zona. L'únic problema és que aquesta col.laboració i l'aprenentatge amb les tasques de l'OTAN en aquest espai geogràfic, s'ha de fer sense acceptar el comandament d'oficials britànics. I encara més, tal com ha dit el propi Ministre de Defensa, "si un Govern espanyol acceptés que sota comandament espanyol hi haguessin tropes angleses, aquest govern espanyol estaria reconeixent el dret d'Anglaterra a tenir forces armades a Gibraltar i, per tant, el dret a estar operant en un espai aeri i marítim que és absolutament espanyol. El no reconeixement obliga el Govern anglès i el Govern espanyol a seguir les seves negociacions sobre el tema de la sobirania de Gibraltar" (31).

A aquesta conjunció d'interessos espanyols caldria afegir-hi els de les potències no mediterrànies. Per alguns analistes, (32) el reforçament de la zona de l'estret interessa enormement els EUA, tant pels seus objectius de control marítim (sea control), entès com l'habilitat de guardar obertes les vies marítimes per als vaixells aliats i negar a l'enemic la possibilitat de realitzar operacions de control marítim en determinades regions, com també perquè aquest control sobre l'estret és un instrument capaç de

projectar poder (power projection), és a dir, que té capacitat per desenvolupar el desplegament de les seves forces militars i els seus vaixells contra objectius situats en el continent o en les regions costaneres. Ens trobem, per tant, que el reforçament del control de l'Estret de Gibraltar és un objectiu que interessa els EUA, el conjunt de l'OTAN i Espanya. No ha d'estranyar, doncs, que aquesta missió es converteixi en la més important de totes les que Espanya pugui negociar amb l'OTAN.

Una missió que, per altra banda, es veu entorpida per la presència del comandament aliat a Gibraltar (el GIBMED), amb seu general al Penyal, i sota el comandament d'un oficial britànic.

A final del 1987, el Govern espanyol tenia plantejat proposar a l'OTAN la conveniència que en la zona de l'Estret es creés una mena de força naval permanent integrada per forces navals de diversos països (EUA, França, Itàlia, RFA, Espanya, etc.). Espanya seria el país que hi aportaria més unitats, i el comandament hauria de recaure sobre un oficial espanyol. Aquesta força seria semblant a l'existent al Canal de la Mànega (ACCHAN), que està composta de cinc subcomandaments militars diferents (33).

Si, com deiem al començament, pot acceptar-se que es mantingui aquest compromís amb l'OTAN, ¿quines mesures s'haurien de prendre per mantenir una coherència amb l'esquema d'una defensa no ofensiva?. Entre d'altres, creiem que s'haurien d'adoptar les següents mesures:

* Deslligar aquesta missió del contenciós amb el Marroc sobre Ceuta i Melilla. Aquest problema ha tenir un plantejament exclusivament polític, i mai militar.

* Conseqüentment, caldria rebutjar aquells plans de contingència sobre Ceuta i Melilla que es basen en una estratègia ofensiva de "defensa avançada".

* Assumir conceptualment que el Marroc és una part implicada geogràficament en aquesta tasca. Sense la seva col.laboració sempre serà més dificil establir mecanismes de seguretat i control eficaços.

* Aquesta missió militar de control de l'Estret de Gibraltar hauria d'estar directament relacionada amb un procés de negociació amb l'URSS i els EUA tendent a reduir la seva presència militar al Mediterrani. Si s'arribés a un acord de desnuclearització i desmilitarització progressiva d'aquest mar, aquesta missió sobre l'Estret podria quedar reduïda a una mínima expressió.

* La recuperació de Gibraltar no hauria de significar per a Espanya assumir funcions militars protagonitzades fins ara pels britànics, si no són veritablement necessàries. No es tracta de fer una suplantació calcada de les tasques militars

d'un altre país, sinó de definir una actuació en aquesta zona que en permeti un control sense propiciar la seva militarització.

* El dispositiu militar espanyol en la zona de l'Estret i, en general, a la zona d'Andalusia, no ha de servir per facilitar la projecció de poder (power projection) dels EUA, vers el nord d'Àfrica o l'Orient Mitjà.

* Mantenir el dispositiu missilístic establert a la zona de l'Estret, amb els Roland, Aspide, Hawk i Harpoon.

* Potenciament de les capacitats de C3I del Comandament d'Artilleria de Costa de l'Estret (COMACTAE)

* Instal.lació de la xarxa de radars mòbils de vigilància costanera.

* Substituir progressivament la Força de Combat de l'Armada, que hauria d'acabar desapareixent, per patrulleres ràpides equipades amb bons sistemes de míssils.

* Aturar la construcció i modernització de fragates.

* Potenciar la capacitat de lluita antisubmarina des d'unitats que no necessitin l'existència de l'actual Grup Alfa (des de terra, patrulleres i helicòpters).

* Mantenir l'operativitat dels avions P-3 Orion de vigilància i lluita ASW.

* Mantenir la construcció dels 8 nous vaixells de guerra de mines.

* Substituir la construcció de quatre nous patrullers d'altura per vuit patrullers ràpids llançamíssils de menys de 600 tm.

* Adaptar les bases navals de Rota, Cádiz, San Fernando i Cartagena per albergar a les noves patrulleres.

* Eliminar la capacitat ofensiva de la Infanteria de Marina.

* Suprimir l'aviació aeronaval que no tingui missions estrictament defensives (ASW, vigilància i reconeixement).

* Reducció progressiva dels avions tàctics F-5 que formen l'Ala 21 de la base de Morón, exceptuant-ne les unitats que realitzen tasques de reconeixement.

* Completar i potenciar la xarxa de radars de control aeri (EVA's).

6 - Operacions aeronavals en el Mediterrani Occidental

El darrer acord de coordinació amb l'OTAN que es preveu signar és el que fa referència a la realització d'operacions aeronavals al Mediterrani Occidental. És un acord que es complementa amb el de "defensa aèria en cooperació amb França, Itàlia i Portugal", i amb el de "defensa i control de l'Estret de Gibraltar".

L'acord té tres vessants fonamentals:

a) activitats realitzades exclusivament per Espanya
b) activitats realitzades amb França i Itàlia
c) activitats realitzades amb diversos països de l'OTAN

La cooperació amb els altres dos països de l'OTAN que comparteixen les aigües mediterrànies és, sens dubte, la característica dominant d'aquest acord de coordinació. Malgrat les diferències existents en aspectes destacats de les polítiques exteriors i de defensa dels tres països, és clar que hi ha també importants punts en comú que s'aprofitaran i desenvoluparan. La manca de contenciosos entre els tres països facilitarà sens dubte l'arribada a certs acords.

Els tres països són també membres de l'UEO, cosa que fa pensar que podrien dinamitzar la discussió sobre l'enfortiment del "pilar europeu" de l'OTAN o, si més no, mostrar la seva voluntat d'assumir responsabilitats militars en la regió, de manera tal que la presència militar nord-americana a la zona no fos necessària.

Vegem, més en concret, quines poden ser les mesures que concretaran aquest acord de coordinació.

A) <u>Activitats realitzades exclusivament per Espanya</u>

* Exercicis d'escorta propera a vaixells.

* Operacions amfíbies de la Infanteria de Marina.

* Construcció de quatre nous submarins amb propulsió convencional o d'un de propulsió nuclear. Es destinaran de 75.000 a 100.000 milions de pts a aquest programa.

* Construcció de quatre nous vaixells de mesures contra mines (MCM), valorats en 28.800 milions de ptes.

* Creació d'unitats d'intervenció ràpida, amb capacitat aeronaval, similar a la Força d'Acció Ràpida francesa (FIR). Aquestes unitats actuarien previsiblement sobre el Magrib i, més concretament, sobre el Marroc, en el cas de produir-se un conflicte a causa de Ceuta i Melilla.

* Projecció mediterrània de les bases aèries de Manises (23 Mirage III) i Los Llanos (39 Mirage F-1). Els Mirage III han estat modernitzats per augmentar la seva capacitat d'atac a terra, amb un radi d'acció de combat de 1.200 km. El F-1 és un caça de combat aeri capacitat per l'atac en superfície. Ambdós poden actuar perfectament fins al Canal de Sicília.

B) Activitats realitzades amb França i Itàlia

* Incrementar la cooperació industrial i tecnològica en el camp dels armaments, especialment de cara la nova situació que es crearà a Europa a partir del 1992.

* Els tres països participen en diversos programes del GEIP o de la CNAD, com la construcció del satèl.lit HELIOS, d'observació i reconeixement militar (França hi posa el 79%, Itàlia el 14% i Espanya el 7% restant), el Futur Avió de Transport/EUROFLAG, les armes modulars MSOW, els míssils antiaeris FAMS (Espanya hi posa el 25%), el míssil antiaeri MISTRAL, el míssil contracarro TRIGAT , etc.

* Amb França, Espanya participarà probablement en el projecte d'un helicòpter dut a terme pel consorci EUROCOPTER GIE., del qual també forma part la RFA.

* Amb Itàlia, Espanya participa en la investigació i el desenvolupament del futur Avió de Combat Europeu (EFA), amb el 13% de la despesa (Itàlia amb el 21%); també col.laboren en els programes de construcció de l'helicòpter lleuger contracarro A-120 Tonal (Espanya amb el 5%, Itàlia amb el 38%), i en el desenvolupament del míssil aire-aire ASRAAM.

* Realització d'exercicis i maniobres conjuntes de les forces d'intervenció ràpida/immediata dels tres països.

* Establiment de grups de reflexió estratègica.

Amb França funciona un grup des del 1984, que està dividit en tres subgrups: 1) seguretat en el Mediterrani; 2) Espanya i França en relació amb l'OTAN; 3) la Perestroika militar.

El subgrup Espanya-França-OTAN gira entorn de l'intercanvi d'informació sobre els futurs acords de coordinació entre comandaments espanyols i comandaments aliats, i també sobre els actuals acords de cooperació entre comandaments francesos i comandaments de l'OTAN.

* Signatura amb França d'un Acord Tècnic de Cooperació Aeronàutica en el Mediterrani. Mitjançant aquest acord, les forces aeronavals espanyoles i franceses elaboraran conjuntament els procediments per desenvolupar operacions aeromarítimes independents, coordinades o conjuntes, en el Mediterrani.

La cooperació aeronàtica entre Espanya i França ja ve de lluny. De fet, el MACOM i el Comandament de la Defensa Aèria (CAFDA) francès realitzen freqüents exercicis aeris (NAVIPAR, DATEX, HARMONIE, PYRENEES TARGET), en els quals intervenen generalment els avions espanyols Mirage F-1, adquirits a França.

* Realització d'exercicis conjunts. Sols amb França, ja es realitzen uns 10 exercicis anuals.

c) Activitats realitzades amb diversos països de l'OTAN

* Participació en maniobres de l'OTAN en aigües del Mediterrani Occidental.

Pl setembre del 1989, per exemple, forces aeronavals espanyoles van participar en les maniobres Display Determination 89, en aïgues del cap de Teulada, prop de l'illa de Sardenya, i a la badia de Soros, a Turquía, juntament amb forces militars dels EUA, Itàlia, França, Portugal, el Regne Unit i Turquia (34).

El principal interès de l'OTAN pel que fa a la participació espanyola en aquesta zona del Mediterrani consisteix a fer que Espanya col.labori a bloquejar el pas de les forces navals soviètiques que, des de les seves bases del Mar Negre, vulguin actuar en el Mediterrani Occidental o pretenguin dirigir-se a l'Atlàntic. Limitar la capacitat de maniobra dels vaixells soviètics és, doncs, la funció primària d'aquest acord de coordinació.

Un objectiu com aquest dóna gran importància a l'activitat de guerra de mines. Cal tenir present que el Mediterrani Occidental està limitat per dos estrets, el de Gibraltar i el de Sicília, que en cas de que fossin minats, tancarien completament aquesta zona, dividint el Mediterrani en dues parts. La militarització de l'illa de Sicília no és aliena a aquesta eventualitat. Per això l'aportació dels 8 dragamines i els 4 caçamines espanyols situats a la base de Porto Pi, a l'illa de Mallorca, és molt apreciada en medis de l'Aliança. França disposa de 7 unitats en el Mediterràni, i Itàlia de 22 més. En total, són 31 vaixells els que poden operar per fer aquesta funció.

El potencial naval dels tres països és realment important. Amb un personal de 230.000 homes, les armades de França, Itàlia i Espanya compten amb tres portaavions (dos de francesos i un d'espanyol), cosa que permet projectar una força aeronaval considerable (90 avions francesos i 13 d'espanyols, sense comptar els helicòpters de cada portaavions). Itàlia disposa igualment d'un portahelicòpters, dotat amb 16 aparells SH-3 Sea King.

Quant a submarins, els tres països sumen 26 unitats en el Mediterrani (8 Espanya, 8 França i 10 Itàlia), i pel que fa a vaixells de combat, l'aportació espanyola de 9 fragates i 6 corbetes, gran part de les quals actuen al Mediterrani, és considerada molt important.

El potencial espanyol de guerra antisubmarina és igualment considerable, tant des de les fragates com des dels helicòpters i el portaavions.

Al potencial marítim dels tres països mediterranis caldria afegir-hi els 26.600 homes i 41 vaixells de la VI Flota dels EUA, que sol incloure un o dos portaavions i un o dos submarins nuclears.

Pel que fa al potencial aeri d'aquests tres països, ja hem esmentat anteriorment que, segons l'Institut d'Estudis Estratègics de Londres, disposen de més de mil avions de combat (456 França, 379 Itàlia i 203 Espanya), xifra realment respectable. La força francesa es basa, entre altres aparells, en 123 Mirage F-1C, 123 Jaguar, 86 Mirage III i 58 Mirage 2000. La força italiana, en 126 F-104, 64 Tornado, 78 MB-339 i 80 G-91. Les forces aèries espanyoles, en els 72 EF-18, 62 F-1, 24 Mirage III, 39 F-5 i 32 F-4. Un immens arsenal, en definitiva, capaç de projectar bona part de la seva força en aigües del Mediterrani Occidental. De fet, es considera que les operacions en aigues del Mediterrani requereixen superioritat aèria, a causa de la proximitat de terra.

Poder actuar militarment a la zona mediterrània és, doncs, un punt bàsic de l'actual política de defensa espanyola. El mateix "Programa 2000" del PSOE assenyala precisament que un dels interessos nacionals és el de "disposar d'una major capacitat de control naval i aeri en el Mediterrani Occidental", i que "la dimensió militar de la política espanyola de seguretat en aquesta zona es basa en tres elements:

a) Millorar els nostres mitjans de dissuasió i defensa en el corredor Balears-Estret-Canàries, i mantenir forces especialment dedicades a la defensa de Ceuta i Melilla.

b) Estar en condicions de poder intervenir militarment, de manera autònoma o juntament amb altres països aliats, davant un conflicte bèl.lic en el Mediterrani.

c) Estar en condicions d'evitar implicacions militars no desitjades en els conflictes de l'àrea.

La política de defensa prevista en l'àrea del Mediterrani Occidental està dominada encara per una concepció militarista de la seguretat, molt allunyada dels plantejaments que hem anat fent des de DEFENSA 2001. Cal, per tant, reformular en profunditat aquest acord de coordinació amb l'OTAN,

especialment quan s'han obert perspectives que les dues grans potències acordin retirar-se de les aigües mediterrànies.

A curt i mig terme, Espanya hauria de prendre diverses mesures per acomodar-se a la nova situació i fer compatible el compromís signat amb el model de defensa no ofensiva aquí esmentat. Algunes de les mesures que caldria seguir són les següents:

* Aturar el projecte de construir nous submarins.

* Continuar amb el programa de construcció de noves unitats de guerra de mines.

* Aturar els projectes que preveuen la formació d'una unitat d'Intervenció Ràpida, capaç d'actuar sobre terres africanes.

* Substituir paulatinament el caràcter ofensiu dels avions Mirage III i F-1 de les bases de Manises i Los Llanos, per aparells de poc radi d'acció dedicats exclusivament a la defensa aèria i a la interceptació.

* Reforçar la cooperació industrial militar amb França i Itàlia, però sols en aquells tipus d'armes defensives que siguin necessaris per als tres països.

* Replantejar el programa de construcció del satèl.lit Helios, atès que en les condicions actuals no permet incrementar el nivell de confiança entre els països mediterranis.

* Abandonar els programes de construcció del Futur Avió de Transport (EUROFLAG), les armes modulars stand-off (MSOW), l'helicòpter del consorci EUROCOPTER GIE, l'avió de combat europeu (EFA) i l'helicòpter lleuger contracarro A-120 Tonal, tots ells de caràcter ofensiu, i en els quals també hi participen França o/i Itàlia.

* Continuar amb el programa de desenvolupament dels míssils de defensa antiaèria Mistral, el contracarro Trigat, i l'aire-aire ASRAAM, sempre que aquest darrer pugui ser apte per a avions defensius.

* Cancel.lar la participació espanyola en exercicis navals on hi hagi forces d'intervenció ràpida o similars.

* Potenciar els grups de reflexió estratègica. Haurien de ser grups oberts, tant a persones que mantenen criteris crítics com a representants de la ribera sud del Mediterrani, i capaços d'impulsar reflexions sobre models alternatius de seguretat.

* Participar sols en maniobres aeronavals de caràcter defensiu.

* Estimular les mesures polítiques i diplomàtiques que permetin una total desnuclearització militar del Mediterrani.

* Potenciar el diàleg països mediterrànis-EUA-URSS, per aconseguir la retirada de les flotes militars de les dues superpotències en el Mar Mediterrani abans de l'any 2000.

Conclusions

Les persones o institucions que en el darrer decenni s'han dedicat a elaborar alternatives als sistemes tradicionals de defensa i seguretat, tant a nivell teòric com operatiu, han hagut d'enfrontar-se sempre amb l'obstacle, aparentment insuperable, de l'existència d'una política de blocs basada en la "necessitat" de mantenir un discurs d'enfrontament que per la seva pròpia naturalesa implicava buscar la superioritat, impulsant d'aquesta manera una cursa d'armaments sense fi.

En els darrers anys, però, aquest model de les relacions Est/Oest ha entrat en una profunda crisi, a partir sobretot dels canvis ocorreguts a l'URSS i en altres països de l'Est. La tremenda disminució de les percepcions d'amenaça dins d'alguns països de l'OTAN, especialment a la RFA, ha estat l'element desencadenador d'un procés de reflexió sobre la conveniència d'efectuar ràpids i trascendentals canvis en el discurs tradicional de les aliances militars. El document sobre "Concepte Global" de control d'armes i desarmament, aprovat pels caps d'estat i de govern a la reunió feta a Brussel.les del Consell de l'Atlàntic Nord, a final de maig del 1989 (35), i que hem comentat al primer capítol, n'és un exemple.

Els plantejaments del "Concepte Global" van quedar reforçats per les propostes que el president dels EUA, Georges Bush, portà a Brusel.les, i que els aliats van fer seves. Entre elles destaca la de retirar d'Europa part de les forces nord-americanes, a canvi d'una retirada major de les forces soviètiques, a fi i efecte d'arribar a nivells igualats en aquest terreny (36).

La proposta del Secretari d'Estat dels EUA, James A. Baker (37), de convertir l'OTAN en un organisme dedicat al control d'armaments, a crear vincles econòmics i polítics amb l'Est i a fer front a les noves amenaces (conflictes regionals, proliferació nuclear, etc.), malgrat les seves contradiccions, és també una mostra de la consciència que en aquests moments ja no pot funcionar per més temps el model tradicional d'aliances militars.

El que voldria destacar és que en aquests moments ja existeix en el mateix discurs de l'OTAN, i també del Tractat de Varsòvia, els suficients elements doctrinals per avançar en

la construcció de models de defensa nacionals que siguin coherents amb el discurs de la defensa no ofensiva.

Les sis missions amb què el govern espanyol s'ha compromès amb l'OTAN, ¿són compatibles amb aquesta dinàmica reformadora que hem esmentat?

Quan al 1982 el govern d'UCD decidí incorporar Espanya a l'OTAN, els estrategues nord-americans ja havien dissenyat els grans trets del que seria l'aportació del nostre país. En un aleshores famós estudi publicat per la Universitat de Defensa Nacional, de Washington, i del qual era autor el coronel William L. Heiberg, (38) s'assenyalava que "en termes quantificables, Espanya proporciona escassos guanys a la capacitat de combat de l'OTAN... Però en termes geopolítics, l'arribada d'Espanya és inqüestionablement un benefici", (39) posant de manifest allò tan repetit que la principal aportació espanyola és el seu terreny, atès que la posició geogràfica de la Península permet donar una profunditat estratègica més gran al camp de batalla...

Per Heiberg, l'aportació espanyola a l'OTAN podia resumir-se en els sis punts següents: (40)

1) Profunditat per a qualsevol conflicte a Europa o fora d'Europa (Orient Mitjà, Nord d'Africa i Sud-oest Asiàtic)

2) Increment de la seguretat de les línies de comunicació entre Amèrica i Europa

3) Millora del sistema de defensa aèria de l'OTAN

4) Proporciona territoris segurs per a aeroports i quarters generals

5) És una plataforma per preparar el llançament i el manteniment d'operacions estratègiques contra el Pacte de Varsòvia

6) Reforça la possibilitat de l'OTAN de controlar la conca mediterrània occidental, i permet al CINCSOUTH concentrar mitjans navals en les zones més vulnerables.

Un cop d'ull a aquests sis punts ens permet veure amb claredat l'extrema similitud existent amb les també sis comeses que configuren, des del 1988, la contribució d'Espanya a l'OTAN, i que recordem que són les següents:

1) Impedir l'ocupació del territori espanyol
2) Operacions aeronavals a l'Atlàntic Oriental
3) Operacions aeronavals al Mediterrani Occidental
4) Defensa i control de l'Estret de Gibraltar
5) Defensa aèria en cooperació amb França, Itàlia i Portugal
6) Utilització del nostre territori com a base logística

Una coincidència tant extrema que fa sospitar que existeix alguna de les tres possibilitats següents: o una gran dependència estratègica, o una extraordinària identificació, o una notable manca d'imaginació.

Sigui com sigui, el cas és que ja s'ha començat a treballar en els acords de coordinació que concretaran la forma de dur a terme les sis missions esmentades, i el que importa és veure com es poden aprofitar aquests compromisos, sense endinsar-se en paranys que vagin a contracorrent del que previsiblement serà una nova política de defensa europea basada en la no provocació, en un nivell armamentístic mínim i no ofensiu, i en una disponibilitat per iniciar mesures desmilitaritzadores.

L'existència de polítiques de defensa nacionals diferents en el si de l'OTAN és, en qualsevol cas, una avantatge que cal aprofitar. Pertànyer a l'Aliança no suposa adoptar "un" model determinat, rígid i inflexible, sinó que es dóna la possibilitat, si es vol, d'actuar dins d'un marge d'opcions, els límits dels quals és dificil de determinar, perquè depenen en gran mesura del grau d'autoritat, sobirania, imaginació i iniciativa que un país estigui disposat a mostrar.

La missió de defensa aèria en cooperació amb França, Itàlia i Portugal no ha de presentar cap problema, en la mesura que es limiti a potenciar i connectar les xarxes dels sistemes d'alerta i control d'aquests països. En principi, es tracta de sistemes defensius que permeten incrementar la seguretat de cada país sense amenaçar ningú. Un altre tema ben diferent és si aquest acord inclou el satèl.li militar Helios, que mereixeria una discussió a part, atès que pot provocar desconfiança i recels en els països del Magrib. En relació amb aquest acord, també hauriem d'afegir-hi el comentari que les forces aèries dels quatre països tenen un excés de potencial ofensiu, en relació amb la seva capacitat defensiva.

L'acord per realitzar operacions aeronavals a l'Atlàntic Oriental, en canvi, està plagat d'incerteses. Amb l'excusa de defensar les Canàries i protegir el tràfic marítim de la Península fins a les illes afortunades, es dóna llum verda al desplegament d'un sistema armamentístic ofensiu com és el Grup Alfa, amb el portaavions "Príncipe de Asturias" com a director d'orquestra, capaç de traslladar el seu poder de foc fins a latituds molt allunyades de la Península, i de participar en uns escenaris estratègics pensats des del vell discurs de la guerra freda, quan les Canàries podrien ser defensades des d'un esquema missilístic exclusivament defensiu i molt més barat. Les úniques missions que Espanya hauria d'assumir en aigües atlàntiques haurien de ser les de patrulla marítima i reconeixement aeri, tenint cura que aquesta activitat no fos provocativa per a cap país africà.

Bona part d'aquestes consideracions són vàlides pel que fa als compromisos aeronavals al Mediterrani Occidental, encara que aquí la missió assignada a Espanya és més de vigilància costanera, de guerra antisubmarina i de mines, funcions aquestes que, si es desenvolupen des de mitjans defensius, poden acceptar-se sense caure en incoherències, especialment si s'entén que el Mediterrani Occidental és un espai vorejat també per tres països magribins, no membres per tant de l'Aliança, que tenen legítims interessos de seguretat i control sobre aquesta zona mediterrània, i que probablement no veuen amb bons ulls determinats exercicis amfibis de les forces d'intervenció immediata o similars dels països de la ribera nord. I si la seguretat sols ho és quan és compartida, caldrà tenir-ho molt present a l'hora de dissenyar una política de seguretat mediterrània. En aquest sentit, totes les mesures tendents a desnuclearitzar i facilitar la retirada de les flotes soviètica i nord-americana del Mediterrani abans de l'any 2000, seran ben vingudes.

Sobre el compromís de defensar i controlar l'Estret de Gibraltar, és evident que es tracta de l'espai estratègicament més important i delicat dels que Espanya hi té participació, tant pel que fa a la possibilitat de controlar una zona que permet tancar el Mediterrani al pas dels submarins soviètics, com per ser un espai des del qual es vol "protegir" Ceuta i Melilla i, finalment, perquè possibilita establir un dispositiu operatiu que permeti disminuir el rol que actualment exerceix el Regne Unit des de la base de Gibraltar. Una missió, per tant, que en realitat és triple des del punt de vista dels interessos espanyols. En aquest sentit, seria recomanable que es procedís a un deslligament d'aquest compromís aliancista en la qüestió de Ceuta i Melilla, que ha de plantejar-se sols en termes polítics, i no en termes de "defensa avançada" i, per tant, ofensiva, de cara al Marroc. I cal recordar també que qualsevol avanç en les negociacions de desarmament convencional en què participi l'URSS, possibilitarà la paulatina desmilitarització d'aquesta importantíssima zona.

Quant a "impedir l'ocupació del territori espanyol", semblaria més versemblant comprometre's simplement a "dissuadir" d'aquesta eventualitat. Dóna la impressió que es tracta d'un compromís de més a més, per arrodonir l'expedient i donar alguna entitat a l'Exèrcit de Terra, una mica disminuit en el conjunt dels acords que s'han pres amb l'OTAN. Val a dir també que la millor dissuasió que es pot fer és aquella que està fonamentada en una política exterior conciliadora, cooperadora i capaç de regular els conflictes, i en una política socio-econòmica interior capaç de reduir les desigualtats, satisfer les necessitats bàsiques de les persones i les comunitats, i equilibrar el medi ambient. Aquesta és, de fet, l'autèntica política de seguretat. El component militar d'aquesta política no caldria que fos gaire gran, perquè no en constituiria la base. Sols caldrien unes forces armades reduïdes i professionals, dotades amb material exclusivament defensiu.

El compromís amb l'OTAN més difícil de justificar creiem que és el que permet la "utilització del territori espanyol com a base logística", com a àrea de trànsit i zona de reraguarda i resistència. Es tracta d'un compromís pensat per a una eventual tercera guerra mundial resultant d'un enfrontament amb l'URSS. Una obra caducada que cal desar a l'armari de la història, perquè de tant interpretar-la ha fet adeptes i addictes. Del que es tracta és de fomentar mesures de confiança i de desmilitarització a Europa, i no pas de donar credibilitat a l'estratègia que permetria un enfrontament Est-Oest. Semblaria més interesant, en canvi, que s'aprofités la llunyania d'Espanya del centre d'Europa per utilizar-la com a "base d'experiències de desmilitarització", dins d'una política concertada entre l'OTAN i el Tractat de Varsòvia, i on podrien quedar implicats altres països també allunyats del front central.

Notes

1 - CODY, Edward, El papel de España en la OTAN, Defensa, nº 134, juny 1989, pp. 4

2 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 260, 19 d'abril del 1988, pp. 9054

3 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 3, 17 de setembre del 1986, pp. 104

4 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 260, 19 d'abril del 1988, pp. 9064

5 - D.S.C.D., Comisión de Asuntos Exteriores, nº 114, 21 d'abril del 1987. Declaracions del Ministre de Defensa.

6 - Ibid., pp. 9055

7 - Revista de Aeronáutica y Astronáutica, abril 1989, pp. 430

8 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 175, 20 d'octubre del 1987

9 - Ibid.

10 - OJEDA, Jaime de, El modelo español de participación en la Alianza Atlántica, Política Exterior, nº 9, hivern 1989, pp. 58-90

11 - Ibid., pp. 76

12 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 260, 19 d'abril del 1988, pp. 9043

13 - PARDO DE SANTAYANA, José, Contribución militar española a la OTAN, Revista de Aeronáutica y Astronáutica, febrer 1989, pp. 186-187

14 - Revista de Aeronáutica y Astronáutica, gener 1989, pp. 5

15 - Defensa, nº 140, desembre 1989, pp. 75-76

16 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 43, 2 de desembre del 1986, pp. 1799. Declaracions del Ministre de Defensa

17 - Boletín Oficial de las Cortes Generales, 21-5-1984

18 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 260, pp. 9043

19 - FISAS ARMENGOL, Vicenç, La militarització de la ciència, Edicions La Magrana/Fundació Jaume Bofill, 1989, pp. 178

20 - I.I.S.S., Military Balance 1988-89

21 - Tecnologia Militar, nº 6, 1989, pp. 30

22 - GALLEGO, Fermín, Spain's naval Battle Group Alfa, International Defense Review, nº 3, 1989, pp. 329-332

23 - El País, 8-9-89, pp. 15

24 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 260, 19 d'abril del 1988, pp. 9042

25 - SANCHEZ MENDEZ, José, Valoración geoestratégica y militar de la adhesión de España a la OTAN, Revista de Aeronáutica y Astronáutica, abril 1989, pp. 440

26 - D.S.C.D., Comisión de Asuntos Exteriores, nº 237, 8 de març del 1988, pp. 8444. Declaracions del Ministre d'AA.EE.

27 - D.S.C.D., Comisión de defensa, nº 234, 8 de març del 1988, pp. 8359

28 - El País, 23-10-87, pp. 16

29 - Revista de Aeronáutica y Astronáutica, abril 1989, pp. 456

30 - OJEDA, Jaime de, op. cit., pp. 83-84

31 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 260, 19 d'abril del 1988, pp. 9045

32 - SANTOS, Alberto, Le basculement vers le Sud de la politique de défense de l'Espagne, 20 pp.

33 - El País, 9-11-87, pp. 13

34 - El País, 18-9-89

35 - Un concept global de maitrise des armements et de desarmement, Revue de l'OTAN, nº 3, juny 1989, pp. 22-27

36 - ORTEGA, Andrés, OTAN: en busca del Grial, Política Exterior, nº 11, estiu 1989, pp. 115-122

37 - BAKER, James, Hacia una nueva Europa y un nuevo atlantismo, Política Exterior, nº 14, hivern 1990, pp. 10-25

38 - HEIBERG, William L., La decimosexta nación: Rol de España en la OTAN, Universidad de Defensa Nacional, Washington, 1982

39 - Ibid., pp. 48

40 - Ibid., pp. 12-13

V.- EL POTENCIAL DE LES FORCES ARMADES

EL POTENCIAL TERRESTRE

L'Exèrcit de Terra espanyol ha estat considerat, des de fa molts anys, com un exemple de despropòsit; és un exèrcit massificat, burocratitzat, mal preparat, gens operatiu i amb funcions poc o gens delimitades. Un exèrcit, en definitiva, que concentra i arrossega la major part dels inconvenients d'unes forces armades construides amb esquemes avui dia ja superats.

Des dels primers anys de la transició democràtica s'ha intentat modernitzar i reduir aquest exèrcit, substituint la qualitat per la quantitat. Però aquesta "reforma" ha estat realment tímida i insuficient, probablement perquè ningú no s'ha atrevit a dur a terme un procés de transformació radical en aquest cos de les forces armades, que sempre s'ha distingit per tenir un elevat nombre d'oficials addictes al règim anterior. El resultat d'aquesta por a introduir canvis substancials a l'Exèrcit de Terra és que encara continuem tenint un exèrcit desorientat i mal preparat.

En el fons d'aquest desgavell hi ha un aspecte que, tot i sent evident per a una gran part de l'opinió pública, no sol sortir a la llum de la discussió. Em refereixo a les limitades funcions que pot acomplir un exèrcit de terra en una zona geogràfica com l'espanyola, vorejada en gran part pel mar, amb una barrera natural com els Pirineus que dificulta la realització de determinades operacions des de terra, i amb una llunyania més que notable de l'anomenat front central europeu. Circumstàncies totes que en cap cas justifiquen l'existència d'un exèrcit de terra tan nombrós.

Al 1990 s'han incorporat a aquest exèrcit un total de 170.000 soldats de lleva. A aquest contingent cal afegir-hi els voluntaris normals i especials, els soldats profesionals i els militars de carrera. Els soldats que es veuen obligats a fer la mili a Terra formen un grup equivalent a les lleves de Dinamarca, Noruega, Finlàndia, Suècia, Bèlgica, Holanda i Austria juntes, és a dir, de set països que sumen 55 milions d'habitants i destinen a defensa una despesa que triplica la d'Espanya. La desproporció és brutal, i posa clarament de manifest la manca de "competitivitat" de l'Exèrcit de Terra espanyol. O sobren més de la meitat dels homes que hi han en l'actualitat, o s'haurien de doblar els pressupostos per situar-los al mateix nivell d'equipament dels altres països; la primera hipòtesi sembla la més versemblant.

Un cop d'ull a la manera com estan distribuïdes les forces armades als diferents països d'Europa Occidental, exceptuant, és clar, els pocs països no marítims, ens mostra que hi ha quatre països que tenen en els exèrcits de terra més de les tres quartes parts dels seus efectius humans: Finlàndia, Turquia, Grècia i Espanya. Llevat del primer, que segueix un model de defensa neutralista molt particular, els altres tres països tenen en comú ser dels països europeus menys

desenvolupats, ser mediterranis i formar part del que podem qualificar com la "primera perifèria" del sistema capitalista. Condicions no militars, però que tradicionalment han facilitat l'establiment de models de defensa caracteritzats per la massificació dels exèrcits i la intervenció dels militars en la vida política. Ja és ben significatiu que aquests tres països tinguin episodis colpistes en la seva història recent.

Queda clar, doncs, que l'Exèrcit de Terra espanyol és excessiu i que, per tant, requereix una reducció significativa. Però aquesta reducció no s'ha de basar tampoc en l'intent d'assolir uns nivells "estandarditzats" amb altres països europeus, atès que en aquests moments probablement també tenen exèrcits inflats. El que ens interessa veure és quin tipus d'exèrcit de terra necessita un país com Espanya, en l'escenari que es dibuixa a l'Europa del segle XXI.

L'actitud del govern respecte a la tímida "reforma" d'aquest exèrcit resulta ser, d'altra banda, molt poc coherent amb el disseny que ha realitzat per al conjunt de les FF.AA. De les sis funcions que s'ha compromès realitzar en el si de l'OTAN, quatre són aeronavals i una altra és de "logística per a l'exterior". Sols en resta una que guarda relació amb l'Exèrcit de Terra, i és la que fa referència a "impedir l'ocupació del territori espanyol"; un títol genèric que abasta en realitat tota l'activitat que puguin dur a terme els tres exèrcits. En qualsevol cas, és evident que avui dia ningúú no considera que el de Terrasigui el més important dels tres exèrcits. Malgrat això, les xifres de despeses i d'efectius de Terra continuen emportant-se la part més gran del pastís militar.

L'estructura bàsica de l'Exèrcit de Terra està formada por tres components:

- **Quarter General de l'Exèrcit (CGE)**, amb funcions de comandament.

- **Força**, amb funcions operatives.

- **Suport a la Força (AFT)**, amb funcions logístiques.

El que ens interessa analitzar amb més detall és la Força, des d'on s'estructuren les unitats operatives, amb els seus armaments respectius. Aquesta Força està dividida, a la vegada, en Comandaments Operatius Regionals (MOR), Reserva General i Comandaments de Suport Logístic a Zona Interregional (MALZIRS), tal com pot apreciar-se en el quadre.

Distribució de la Força de l'Exèrcit de Terra

- FORÇA
  - M.O.R.
    - 1 Divisió Cuirassada (2 Brigades)
    - 1 Divisió Motoritzada (3 Brigades)
    - 1 Divisió Mecanitzada (2 Brigades)
    - 2 Divisions Muntanya (4 Brigades)
    - 2 Brigades Cavalleria Cuirassada
    - 1 Brigada Lleugera Aerotransport.
    - 4 Guarnicions (Ceuta - Melilla - Balears - Canàries)
    - Grups d'Operacions Especials
    - ZAP regional
    - TRANS regional
  - RESERVA GENERAL
    - 1 Brigada Paracaigudista (BRIPAC)
    - Forces Aeromòbils de l'E.T.(FAMET)
    - Comand. Artilleria Campanya (MACA)
    - Comand. Artilleria Antiaèria(MAAA)
    - Comand. Enginyers (MING)
    - Comand. Transmissions (MITRANS)
  - MALZIRS

L'actual Exèrcit de Terra (E.T.) disposa doncs de cinc divisions: una de cuirassada, una de mecanitzada, una de motoritzada i dues de montanya. Cada divisió té entre 12.000 i 17.000 homes, que ocupen a una tercera part dels efectius de l'E.T. Cada Divisió està formada per un Nucli de Tropes Divisionari (NTD) i dues brigades (tres en el cas de la Divisió Motoritzada).

Cada Nucli de Tropes (NTD) està integrat per les següents unitats:

Unitats de cada Nucli de Tropes Divisionari

- 1 Regiment Lleuger Cuirassat de Cavalleria (excepte les Divisions de Muntanya)
- 1 Regiment d'Artilleria de Campanya
- 1 Regiment d'Enginyers (amb un Batalló de Sapadors i un altre de Transmissions)
- 1 Grup d'Artilleria Antiaeri Lleuger
- 1 Agrupació Logística
- 1 Companyia NBQ
- 1 Companyia d'Intel.ligència
- 1 Companyia de Policia Militar

De les quinze Brigades existents, onze pertanyen a divisions i quatre són autònomes. En total n'hi ha quatre de mecanitzades, tres de muntanya, tres de motoritzades, dos de cavalleria, una de cuirassada, una d'aerotransportable i una de paracaigudista. Cada brigada té uns 4.000 homes; hi ha, per

tant, uns 60.000 homes encabits en aquestes unitats. Cada una està formada per un Nucli de Tropes i tres o quatre batallons.

Pel que fa a la Reserva General, la distribució de les unitats és la següent:

Unitats de la Reserva General de l'E.T.

Brigada Paracaigudista (BRIPAC)

Forces Aeromòbils (FAMET) { 1 Batalló d'Atac
1 Batalló de Transport
4 Batallons de Maniobra

Comand. d'Artilleria de Campanya (MACA), amb 3 Regiments

Comand. d'Artilleria Antiaèria (MAAA), amb 6 Regiments

Comandament d'Enginyers(MING), amb 4 Regiments

Comandament de Transmissions (MITRANS), amb 2 Regiments

La Brigada Paracaigudista (BRIPAC), que a DEFENSA 2001 proposem que es transformi en una unitat noofensiva, compta actualment amb unes efectius de 5.000 homes, dels quals 2.700 estan enquadrats en tres batallons d'infanteria. La BRIPAC està considerada com una unitat polivalent capaç d'operar indiscriminadament com a infanteria regular, motoritzada, paracaigudista aerotransportada o helitransportada. Pels estrategues militars, representa un element imprescindible per reforçar les guarnicions de Canàries, Balears, Ceuta i Melilla. Actualment té 72 llançadors de míssils contracarro Milan.

En el futur, es creu que la Legió quedaria agrupada també a la Reserva General.

Totes aquestes unitats estan repartides en sis Regions Militars (Centre, Sud, Llevant, Pirenaica Oriental, Pirenaica Occidental i Nord-oest) i dues Zones Militars (Balears i Canàries). Es considera que les Regions Pirenaiques (Oriental i Occidental), Llevant i Sud són regions de "zona de combat", mentre que les altres dues (Nord-oest i Centre) són "àrees de logística i de reacció".

Fins fa poc era corrent trobar-se amb casernes a l'interior de les ciutats o a les rodalies de les grans ciutats. Aquest desplegament obeïa al concepte que l'enemic es trobava a l'interior del país, i no a l'exterior. L'amenaça no era ni tan sols militar, ja que era de caràcter polític. Amb la democràcia, aquest plantejament ha estat canviat per un altre discurs més "homologable" amb el de qualsevol país democràtic, i s'ha adoptat un desplegament més adaptat a les hipotètiques "amenaces militars externes".

Per definir el nou desplegament de les unitats en aquestes regions, el Govern ha intentat situar els aquarteraments fora de les ciutats i concentrar-los en grans bases d'unes 4.000 o 5.000 Ha d'extensió, de manera que en cada una i càpiga una brigada i el Nucli de Tropes Divisionari. En el futur, per tant, es preveu que hi hagi onze grans bases de l'E.T. Les unitats de muntanya i aerotransportades seran l'excepció a aquesta norma, atès que estaran deplegades en dos o tres nuclis.

Aquesta modificació del desplegament de l'E.T. ja va ser anunciada pel Ministre de Defensa al Congrés, el 17 de setembre del 1986. Pel Ministre, "és essencial la creació de bases tipus brigada, és a dir, acantonar l'Exèrcit de Terra en unitats de volum brigada que tinguin la infrastructura necessària per conservar-les operatives en el manteniment dels seus equipaments, que estiguin unides en aquesta única base o aquarterament i que tinguin a una bona distància immediata o propera un camp de maniobres proporcionat a les necessitats d'aquesta unitat" (1).

El nou desplegament de les brigades ha suposat posar fi a l'existència de les discutides nou Brigades de Defensa Operativa del Territori (BRIDOT), que no encaixaven amb l'esquema general del Pla META de modernització de l'E.T. L'explicació donada pel Ministre de Defensa en dissoldre-les fou de caràcter econòmic, adduint la necessitat de reduir els costos i el volum de l'Exèrcit. "Les hem dissolt -va dir el Ministre- perquè en cas de conflicte, i basant-nos en l'estructura de la Guàrdia Civil, crearíem, amb mobilització incorporada evidentment, mecanismes de defensa operativa del territori. D'aquesta manera no hi ha necessitat de mantenir permanentment militars que tenen un cost elevat i un elevat volum d'efectius" (2).La defensa operativa del territori (DOT), per tant, s'orienta a protegir d'una forma integral els territoris de reraguarda en cas d'un conflicte bèl.lic, sent la Guàrdia Civil la responsable d'aquesta tasca. La D.O.T., en definitiva, és concebuda com un sistema complementari d'incrementar la seguretat, la vigilància de centrals elèctriques, els nusos de comunicació, centres importants de producció, etc. La confusió que provoca aquest plantejament és immensa, ja que s'utilitza la Guàrdia Civil com a jòquer per justificar desplegaments, funcions i estratègies considerades com a poc "honorables" per a les Forces Armades. La construcció o remodelatge de bases per a les brigades ha servit, també, per modernitzar moltes de les velles instal.lacions que servien d'habitatge per a la tropa. Les noves normes es basenn en la construcció nous aquarteaments capaços d'abastar dos batallons o unitats similars, amb una capacitat d'uns 1.500 soldats.

La localització geogràfica d'aquestes grans bases és la següent:

- La Corunya	(La Cor.)	(Brigada Aerotransportable)
- El Ferral	(Lleó)	(Brigada Cavalleria)
- Alcalà Henares	(Madrid)	(Brigada Paracaigudista)
- El Goloso	(Madrid)	(Brigada Cuirassada)
- Botoa	(Badajoz)	(Brigada Mecanitzada)
- Cerro Muriano	(Córdova)	(Brigada Mecanitzada)
- Algesires	(Cadis)	(Brigada Motoritzada)
- Viator	(Almeria)	(Brigada Motoritzada)
- Manises	(València)	(Brigada Mecanitzada)
- Bètera	(València)	(Brigada Mecanitzada)
- San Gregorio	(Saragossa)	(Brigada Cavalleria)
- Sant Climent	(Girona)	(Brigada de Montanya)
- Osca	(Osca)	(Brigada de Montanya)
- Ibeas Juarros	(Burgos)	(Brigada de Montanya)
- Araca	(Àlaba)	(Brigada Motoritzada)

En el Pla d'Inversions Públiques (PIP) 1989-1992, tant en el Programa 213 B de Potenciament i Modernització de l'E.T., com en el 214 E de Suport Logístic al Material de l'Òrgan Central, figuren diverses i importants partides d'inversions per a les instal.lacions d'aquestes bases, el cost de cada una de les quals pot estar al voltant dels 6.000 milions de ptes. Aquests dos programes preveuen unes inversions d'uns 20.000 milions de ptes. anuals per aquest concepte. Les bases i aquarteraments que rebran més inversions en els propers anys són els següents:

Inversions dels programes 213B i 214E
en algunes bases de l'E.T.
(en milions de pts)

Base	Província	Inversió	Període
BRIMZ XXII	(Cadis)	6.890	92-94
BRIMZ XXXII	(Múrcia)	6.890	91-94
Bètera	(València)	6.808	89-94
Jarama	(Valladolid)	6.492	89-94
Marines	(València)	5.540	88-94
Colmenar	(Madrid)	5.370	88-94
Botoa	(Badajoz)	3.625	89-92
Lleida	(Lleida)	3.436	84-94
Montejaque	(Màlaga)	3.386	88-94
La Isleta	(Gran Canària)	3.280	90-94
Acadèmia Artill.	(Segovia)	3.262	91-94
Sant Isidre	(Menorca)	2.995	90-94
Cerro Muriano	(Córdova)	2.791	88-92
Uceda	(Guadalajara)	2.758	88-94
San Gregorio	(Saragossa)	2.608	88-94
Cabezón Pisuerga	(Valladolid)	2.546	88-94
Adquisició terrenys		5.032	88-92
Obres infrastructura Pla META		14.272	88-92

Un fet destacat d'aquest redesplegament és, com ja hem comentat, el propòsit que cada Brigada disposi del seu propi

camp de maniobres i dins del seu propi recinte. La intenció del Pla META és que cada brigada tingui un camp de maniobres, si és possible de 3.000 Ha, per al moviment de les seves unitats, de mida companyia i, com a mínim, de mida batalló. En aquests moments els camps de tir i de maniobra de l'Exèrcit de Terra són els següents: (3)

Camps de tir (Permeten el moviment d'una agrupació tàctica, i no d'una brigada completa)

- Alvarez de Sotomayor	(Almeria)	6.000 Ha
- Pájara	(Canàries)	4.700 Ha
- Cerro Muriano	(Córdova)	4.500 Ha
- Renedo-Cabezón	(Valladolid)	3.600 Ha
- Marines	(València)	2.500 Ha
- El Ferral	(Lleó)	2.500 Ha
- Uceda	(Guadalajara)	2.400 Ha
- Alijares	(Toledo)	1.600 Ha
- Sant Climent	(Girona)	1.700 Ha
- Cabrera	(Balears)	1.500 Ha
- Monte la Reina	(Zamora)	1.200 Ha
- Badajoz	(Badajoz)	1.400 Ha
- El Goloso	(Madrid)	600 Ha
- Araca	(Alaba)	700 Ha

Camps de maniobra (Tenen una mida que permet el moviment de brigades)

- San Gregorio	(Saragossa)	37.000 Ha
- Polígono Chinchilla	(Albacete)	14.000 Ha

Un aspecte veritablement polèmic de la reestructuració de l'E.T. és la ferma voluntad de formar una Força d'Intervenció Ràpida (FIR), de caràcter eminentment ofensiu, i integrada pels paracaigudistes, la Infanteria de Marina i la Legió; és a dir, amb el concurs de forces de Terra i de l'Armada, i que hauria de tenir una projecció vers el Sud, concretament sobre el Marroc.

Per alguns analistes militars, com ara el Comandant Peñaranda, professor de l'Escola d'Estat Major, aquestes FIR podrien actuar també contra "l'enemic interior", atès que "si aquestes missions poguessin respondre a la garantia de la sobirania i la independència d'Espanya, així mateix es presentaria la necessitat de respondre a la defensa de la integritat del territori nacional comptant amb forces desplegades en aquelles zones que es considerin vitals per donar compliment de la seva missió" (4). L'al.lusió al País Basc sembla evident.

Les armes de l'Exèrcit de Terra

Carros de combat

L'Exèrcit de Terra espanyol compta amb uns 837 carros de combat mitjans. La major part d'aquests carros són vells, per la qual cosa hi ha obert des de fa anys un debat sobre la conveniència o oportunitat d'adquirir-ne de nous, i es preveu una despesa d'uns 150.000 milions de ptes. per aquest concepte. Els carros actualment disponibles són d'origen francès o nord-americà, i estan repartits així:

- 299 AMX-30
- 329 M-47 E1
- 45 M-47 E2
- 164 M-48 A5E

Independentment de la seva qualitat, el nombre total de carros esdevé excessiu en un moment que a Europa s'està negociant la reducció d'armes convencionals. Per aquest motiu, és previsible que en els propers anys l'Exèrcit de Terra es vegi obligat a reduir en un 10% el seu parc de carros de combat.

Els **AMX-30** són carros d'origen francès. Pesen 35 t i tenen una autonomia de 500 km. L'any 1986 es va decidir modernitzar-ne la meitat (150), atès que presentaven molts problemes. Entre el 1988 i el 1994 es destinaran uns 25.000 milions de pts per a millorar-los; se'ls posarà un nou motor, un nou sistema de canvis i s'hi faran millores en la direcció de tir.

Els carros **M-47** i **M-48**, d'origen nord-americà, són encara més vells. S'ha parlat fins i tot de substituir-los per carros M-60 A3 nord-americans o Leopard 2 alemanys, que hauran de ser retirats de Centreuropa com a conseqüència de les converses de Viena. En tot cas, durant el trienni 1989-1991 està previst destinar uns 4.000 milions de pts a la transformació dels primers en carros de recuperació o en vehicles de sapadors, i 2.166 milions a la integració de sistemes antiexplosius en els segons. Uns 1.600 milions més es destinaran a reposar-ne les cadenes. En total, doncs, és previst dedicar uns 8.000 milions a la seva modernització. Estan repartits per tot Espanya.

L'Exèrcit de Terra disposa igualment de 120 carros lleugers **M-41** a la reserva. Als darrers anys s'han transformat alguns d'aquests carros en vehicles cuirassats per llançar míssils contracarro.

Pel que fa els plans d'adquirir nous carros, existeixen converses des de fa anys entre el Ministeri de Defensa i diversos països per avaluar la possible compra de carros alemanys Leopard-2 (5), francesos Leclerc (encara no desenvolupat) o italians (el futur model desenvolupat per

Otto Melara amb la FIAT). Les converses s'eternitzen i tot fa suposar que hi ha un problema de fons no resolt.

Per un costat hi ha múltiples manifestacions del Ministeri de Defensa, en el sentit que cal trobar un carro que substitueixi els vells models que ara té l'Exèrcit de Terra. Però al mateix temps, el mateix Ministre de Defensa declara obertament que "no sóc partidari de mitificar el carro de combat... Més aviat m'orientaria cap a un Exèrcit més lleuger, més mòbil, amb capacitat de foc, però no precisament dotat de mitjans pesants, perquè no és previsible que tinguin un paper essencial en el nostre entorn geogràfic" (6).

La qüestió de fons que no s'acaba de plantejar amb claredat és que la situació geogràfica d'Espanya fa que els carros no siguin un element important per a l'Exèrcit. Encara que es vulguin justificar dient que "estem sotmesos a amenaces d'accions aerotransportades i cuirassades", el cert és que no serveixen per fer front a les "amenaces del Sud", atès que no és possible un atac de carros o de forces amfíbies provinent del Marroc o d'algun país del Magrib. L'altre escenari previsible, el d'una invasió soviètica, implicaria que els russos haurien envaït Europa amb èxit, fins al punt d'arribar als Pirineus sense que mentrestant es desencadenés una guerra nuclear. En aquesta situació, l'exèrcit espanyol, convertit en el darrer bastió de la "reserva occidental", plantaria cara a l'enemic rus des de l'Alt Empordà i des de Guipúscoa... Una hipòtesi tan ridícula que ni els mateixos professionals militars poden deixar de riure-se'n, tot i que encara fan maniobres partint d'aquesta hipòtesi.

Per les defenses no ofensives, el carro és un element ofensiu que cal reduir al màxim, deixant-ne un nombre petit que permeti efectuar un contraatac en el cas, per exemple, d'un assalt amfibi. Per dur a terme aquesta missió no caldrien més de 100 o 150 carros, sempre que disposin d'una bona logística de transport. La resta de les funcions que són previstes que realitzin aquests carros, particularment el combat contra altres carros, podrien garantir-se mitjançant armes contracarro, que tenen la propietat de ser defensives i molt més barates. L'únic problema és que no necessiten "tanquistes" ni gaires generals i oficials... Aquesta pot ser una de les raons per les quals no siguin prou promocionades.

Malgrat aquestes consideracions, d'un sentit comú força elemental, l'ambigüitat que ha caracteritzat la política del Ministeri de Defensa en aquest terreny fa que el Programa d'Inversions Públiques 1989-1992 prevegi iniciar pel 1990 unes inversions de 44.125 milions de ptes., fins al 1994, per a un "nou carro de combat", la qual cosa fa pensar que els tanquistes finalment disposaran d'un nou carro en algun moment de la dècada dels noranta, encara que sols sigui per fer lluir les desfilades militars i per respectar els semàfors si hi ha algun intent de cop d'Estat.

Vehicles blindats

L'Exèrcit de Terra disposa d'un nombre força important de vehicles blindats, la qual cosa és normal en un exèrcit que té una dimensió voluminosa. Els més destacables són els següents:

Vehicles de reconeixement:

- 340 VEC (Vehicles d'Exploració de Cavalleria)
- 130 AML 60/90 (Vehicles amb metralladora)

Vehicles blindats sobre rodes:

- 641 BMR-600

Transports erugues cuirassats (TOA):

- 1.196 M-113

A l'actualitat, tots els vehicles blindats que necessita l'Exèrcit de Terra són fabricats a Espanya. ENASA, una empresa pública que ha estat venuda a l'alemanya MAN a final del 1989, i la E.N.Santa Bárbara, també de l'INI, han estat les empreses fabricants de la major part d'aquests vehicles.

El **BMR-623 VEC** és un carro lleuger per a reconeixement, de 14 t de pes i una autonomia de 700 km. Agafa una velocitat màxima de 100 km/h i porta un canó de 90 mm.

El Blindat Mitjà sobre Rodes **BMR-600**, ara denominat BMR-3560, d'un pes de 11'5 t i fabricat per ENASA, ha estat durant anys l'estrella dels blindats. És un vehicle que ha estat exportat a molts països i que té un cost aproximat de 70 milions de ptes. per unitat. El cost dels 641 BMR que té actualment l'E.T. és per tant d'uns 40.000 milions de ptes. Al 1988, l'Exèrcit de Terra va rebre les primeres unitats d'una comanda de 38 unitats de BMR 6*6 versió portamorters de 120 mm, únic en el món, destinats a les unitats d'Infanteria Mecanitzada. Es tracta d'un vehicle amfibi que utilitza un morter fabricat per Esperanza y Cia. (ECIA). Hi ha sis Batallons d'Infanteria Mecanitzada amb 61 BMR-600 cadascun; quatre són de la Divisió Mecanitzada i els altres dos batallons pertanyen a la Divisió Motoritzada.

Entre 1986 i 1989, el Ministeri de Defensa ha destinat 8.154 milions per canviar les torretes dels BMR i dels VEC.

Els programes dels propers anys en aquest camp s'orienten a l'adquisició de 143 nous BMR-600 i a la fabricació d'un centenar de nous **Vehicles de Combat d'Infanteria** (**VCI**), a càrrec de l'E.N. Santa Bárbara (ENSB) i en la seva factoria de Toledo. Aquests vehicles aniran reemplaçant els BMR-600. Cada VCI costarà entre 220 i 300 milions de pts, i pesarà 28

t. El pressupost de la fase d'I+D serà d'uns 7.500 milions de ptes. El PIP 89-92 preveu unes despeses de 9.400 milions entre 1990 i 1994, per aquest concepte.

En total, el PIP 1989-1992 preveu unes inversions d'uns 42.000 milions de pts en vehicles blindats, entre els anys 1986 i 1994, amb la següent distribució:

	milions pts	període
Vehicles de Combat (Enginyers)	8.307	88-94
Vehicles de Combat d'Infanteria (VCI)	9.383	90-94
Torretes dels BMR i VEC	8.154	86-89
Adquisició nous BMR i VEC	16.046	86-90
TOTAL	41.890	86-94

En el plantejament de les defenses no ofensives, els vehicles blindats tenen justificació, sempre que el seu nombre sigui proporcional al conjunt dels mitjans establerts per la defensa i al tipus d'organització de l'exèrcit. Pel model que proposem per a Espanya, aquests vehicles haurien de ser reduïts substancialmentt, i deixar-ne un nombre equivaent al necessari per mantenir operatives dues divisions. En total, i de manera aproximada, serien suficients uns 400 VEC i BMR i uns 400 TOA's.

Artilleria i armes pesants d'infanteria

Al llarg de la legislatura 1982-1986, l'artilleria no enquadrada en grans unitats ha estat reorganitzada. Es creà el Comandament d'Artilleria de Campanya (MACA), el Comandament d'Artilleria de Costa de l'Estret (MACTAE) i el Comandament d'Artilleria Antiaèria (MAAA).

El Comandament d'Artilleria de Campanya (MACA) està situat a la Regió Militar Nord-est, i constitueix el nucli de l'Artilleria de Campanya de la Reserva General. Els seus grups d'artilleria poden ser transferits a qualsevol unitat que ho necessiti. Està format per:

- Quarter General
- Regiment d'Artilleria d'Informació i Localització (RAIL) nº 61, amb base a El Ferral (Lleó).
- Regiment de Llançacoets de Campanya (RALCA) nº 62, amb base a Santolcildes (Astorga, Lleó), i dotat amb un grup de llançacoets Teruel i dos grups de canons de 122/46 mm.
- Regiment de Campanya (RACA) nº 63, amb base a El Ferral (Lleó), amb un grup de 122 mm i un altre de 203'2 mm, substituïts properament pels SB 155/39 mm.

Sense comptar els míssils, el material d'artilleria pot ser classificat en set apartats diferents, si hi incloem les armes pesants d'infanteria:

artilleria remolcada
artilleria autopropulsada
artilleria de costa
llançacoets múltiples
morters
canons sense retrocés
canons antiaeris

L'Exèrcit de Terra espanyol comptava l'any 1988 amb el següent material de cada un d'aquests apartats:

Artilleria remolcada (obusos): 913

- 425 M-26 de 105 mm, a llom
- 170 M-56 de 105 mm, a llom
- 176 de 122 mm
- 84 M-114 de 155 mm
- 6 M-44 de 155 mm
- 28 M-1 de 203 mm
- 24 M-115 de 203 mm

Artilleria autopropulsada (obusos): 160

- 48 M-108 de 105 mm
- 93 M-109A de 155 mm
- 12 M-107 de 175 mm
- 4 M-55 de 203 mm

Artilleria de costa: 158

- 113 de 152'4 mm
- 24 de 203 mm
- 16 de 305 mm
- 18 de 381 mm

Llançacoets múltiples: 30

- 14 Teruel, de 140 mm
- 16 L-21, de 216 mm

Morters: 982

- 300 M-2 de 107 mm
- 442 M-40 de 120 mm
- 240 de 81 mm

Canons sense retrocés (RCL): 850

- 850 M-40 A-I de 106 mm

Canons antiaeris: 838

- 469 GAI-B01 de 20 mm
- 13 GDF-001 de 35/90 mm
- 96 GDF-002 de 35/90 mm bitub
- 260 M-48 B de 40/70 mm

En aquest projecte, DEFENSA 2001, considerem que l'actual potencial artiller és més que suficient per a la defensa del país. En tot cas, les prioritats haurien de centrar-se en la modernització de l'artilleria antiaèria i de costa, mentre que es podria reduir el nombre d'obusos, morters i canons sense retrocés. En els propers anys, per tant, no caldria fer inversions importants en aquest camp, que ha quedat devaluat pel ràpid desenvolupament dels míssils.

Artilleria remolcada

L'E.T. té quasi un miler de canons remolcats, dels quals 585 són de 105 mm i 176 de 122 mm. De 155 mm n'hi han 90 unitats, però l'E.N. Santa Bárbara en fabricará 58 unitats més del model 155/39 mm, d'un abast de 40 km. El cost de cada canó és d'uns 170 milions de pts, i l'operació costarà doncs uns 9.000 milions de pts. Els canons de 122 i de 203 mm tenen un abast de 17 km.

Artilleria autopropulsada

De l'artilleria autopropulsada, de la qual l'E.T. disposa d'unes 160 unitats, el PIP 1989-1992 preveu fer una inversió de 4.322 milions per adquirir canons 155/39 Rema (San Carlos) entre 1990 i 1993, i 8.100 milions per modernitzar en general l'artilleria de 155 mm. Això suposarà una inversió de més de 2.500 milions anuals per a l'artilleria autopropulsada d'aquest calibre.

Alguns dels obusos M-108 de 105 mm s'estan transformant en peces de 155 mm.

Els quatre M-55 de 203 mm són a la base d'El Ferral (Lleó), concretament al RACA nº 63.

Els 12 M-107 de 175/60 mm també s'estan reconvertint en M-110-A2, de 203/40.5 mm. Quatre unitats han anat al Regiment nº 11 de Vicálvaro (Madrid), i han costat 141 milions de ptes. El M-110 pesa 28'3 Tm. i el projectil arriba a 30 km. L'autonomia és de 523 km.

També és possible que el centenar de M-109 d'origen USA siguin remodelats, tot incorporant-los el canó 155/39 abans esmentat; així aconseguiria la seva versió motoritzada.

Artilleria de costa

Segons alguns analistes de defensa (7), la posició geogràfica espanyola requereix l'adopció d'un tipus de defensa de costa pròxim, per reaccionar contra operacions amfíbies, però també per defensar les bases navals, les illes i l'Estret de

Gibraltar, que és la zona on hi ha un desplegament més gran de bateries.

És comuna l'opinió que caldria establir una defensa mòbil i flexible, basada en més míssils i menys canons estàtics (8). Per a la defensa de les illes es proposen míssils contranau d'abast llunyà (uns 100 km), com el RBS-15 fabricat per la sueca Saab. El canons de costa haurien de ser mòbils (tipus CD 80 Karin o TK 75).

L'artilleria de costa espanyola disposa d'unes cinquanta bateries, sota la responsabilitat de diversos Regiments d'Artilleria de Costa (RACTA) i de Regiments Mixtos d'Artilleria (RAMIX), que disposen d'unitats de campanya i d'artilleria antiaèria.

El desplegament a la zona de Gibraltar correspon al Comandament d'Artilleria de Costa de l'Estret (MACTAE), que compta amb els RACTA 4 i 5, amb emplaçaments fixos, complementats amb bateries també fixes situades a Ceuta i Melilla.

Els canons són molt antics, amb més de 70 anys, i tenen un abast que va dels 21'6 km (els de 152'4 mm) fins a 41 km (els de 305 mm). La major part són els Vickers de 152'4 mm, dels quals es disposen de 113 unitats. En els propers anys seran substituits pels SB/155/39 remolcats.

Tot i aquestes millores, es creu que la defensa de la zona de l'Estret hauria de basar-se més aviat en un sistema complet de míssils. De moment, els plans per modernitzar la defensa de la zona de l'Estret inclouen, a part de la substitució dels canons de 152'4 mm, les següents mesures:

* Instal.lació del Centre d'Operacions del Comandament d'Artilleria de Costa de l'Estret (COMACTAE), amb funcions de C3I (omandament, control, comunicacions i informació).

* Entrada en servei de la xarxa millorada de transmissions del MACTAE, de tipus radioelèctric i per fibra òptica, desenvolupada per Intelsa i Ericsson.

* Creació d'una xarxa de radars mòbils de vigilància costanera. Els candidats són el Giraffe i el 9KR (Suècia), Tarifa 90 (R.U.) i Falcon (EUA).

* Possible adquisició d'avions de reconeixement per control remot (RPV), amb dos candidats: el Lince i el Mastiff MK III.

Llançacoets múltiples

L'Exèrcit de Terra compta amb una trentena de llançacoets múltiples, la meitat dels quals són del tipus Teruel (140 mm). L'altra meitat és del calibre 216 mm.

Morters

L'E.T. compta amb uns mil morters. Els més recents són els de 81 mm, dels quals s'han adquirit 240 unitats entre 1982 i 1986. Tenen un abast de 4 km. Els de 120 mm, en canvi, tenen un abast de 7 km.

Canons sense retrocés (RCL)

Els 850 canons sense retrocés de l'Exèrcit de Terra són del tipus M-40 A-I, de 106 mm. Encara que el seu abast és de 7'4 kms, sols són efectius fins a 1'3 km. Es tracta de canons antics, dels anys seixanta, procedents de l'ajuda americana.

Artilleria antiaèria

El fet més significatiu de l'artilleria antiaèria és la modernització de 164 canons M-48B de 40/70 mm, dels 260 existents. Aquests canons, fabricats per SAPA sota llicència Bofors entre 1956 i 1962, són peces lleugeres d'un abast de 3 km., i van dotats de la direcció de tir FELIS. Utilitzen un projectil trencador i traçador com a munició. Entre el 1990 i el 1994 s'invertiran 10.410 milions de ptes. en aquest programa. L'E.N. Santa Bárbara ja ha invertit, entre el 1986 i el 1988, 2.000 milions de ptes. per fabricar a Valladolid 133.160 projectils amb exolita de 155 mm.

Els 13 canons Oerlikon de 35/90 mm són per al sistema Toledo-Aspide, del Regiment d'Artilleria Antiaèria 73. El PIP de 1990 preveu una inversió d'uns 11.800 milions de pts en el quinquenni 1990-94 per a la potenciació de les defenses antiaèries amb aquests canons 35/90.

Míssils

Els míssils antiaeris i contracarro, o determinat tipus d'aquests míssils, són les armes preferides per les defenses defensives. El seu cost relativament barat i la seva creixent eficàcia els converteixem en armes adients per establir una bona defensa enfront possibles atacs de l'exterior, sense que la seva existència hagi de suposar una amenaça per a ningú, sempre que el seu abast sigui limitat.

L'Exèrcit de Terra compta actualment amb els següents **míssils superfície-aire (SAM):**

- 8 llançadores de Nike Hercules, de llarg abast
- 6 llançadores i 24 míssils HAWK, de mitjà abast
- 18 llançadores i 414 míssils Roland, de baixa cota
- 13 llançadores i 135 míssils Aspide, de baixa cota
- .. míssils Harpoon

Per realitzar les pràctiques de tir, es disposa de dos camps: un a Saragossa i l'altre a Huelva.

Els **míssils contracarro** de l'E.T. són, aproximadament, els següents:

- 443 Milan
- 28 HOT (pels helicòpters BO-105)
- 50 Cobra
- 18 Dragón

En total hi ha uns 540 míssils contracarro. Molts d'ells, particularment els **Milan** i els **HOT**, havien de ser substituïts en el futur pel **TRIGAT**, però aquest programa del GEIP ha estat ajornat per diverses dificultats. El Govern espanyol sembla que no voldrà participar-hi més, tot i que preveia fer-hi una despesa de 14.340 milions en el període 1991-1994, i de més de 30.000 milions suplementaris en anys posteriors. En canvi, pel març del 1989 l'INI ultimava un contracte per adquirir més míssils Milan, valorats en 6.500 milions de ptes. En qualsevol cas, pel 1994 s'espera disposar d'un total de 700 míssils contracarro.

Per a les defenses no ofensives, és preferible comptar amb un bon equipament de míssils contracarro que no pas disposar d'un elevat nombre de carros. És amb aquest enfocament que ens mostrem partidaris de mantenir els programes actuals de modernització d'aquests tipus de míssils i, en canvi, de suprimir qualsevol intent d'adquirir nous carros de combat.

Les 8 llançadores de **Nike Hércules** estan ubicades al Regiment d'Artilleria Antiaèria nº 74, del Camp de Gibraltar (Cadis). Són els míssils de més llarg abast (90 km contra objectius aeris i 186 km contra objectius terrestres). Es preveu que a mitjan de la dècada dels noranta siguin substituïts. Actuen contra objectius que volen a gran alçada, ja siguin míssils o avions, i poden emprar-se també contra objectius terrestres.

Els 24 **HAWK** tenen un abast de 40 km. També estan ubicats en el RAAA nº 74 del Camp de Gibraltar, on hi ha 4 bateries amb 6 llançadores, formant l'anomenat "Grup SAM". Foren adquirits al 1965 i millorats al 1979. Assoleixen una velocitat de 2'5 mach. Pot considerar-se com un arma defensiva. La seva missió és la defensa aèria contra objectius que volin a baixa i mitjana altura.

Està previst que els HAWK siguin substituïts en el futur pel **MSAM**, un míssil d'abast mitjà patrocinat pel GEIP, que pot arribar fins als 30 km.

Els 414 míssils antiaeris autopropulsats **Roland**, de mitjana i baixa cota, van ser adquirits en el 1984, per valor de 21.000 milions de pts. Al final del 1988 es van lliurar les primeres unitats de les 18 llançadores i 414 míssils contractats amb el consorci franco-alemany Euromissile. Van muntats sobre el xassís del carro AMX-30, fabricat per l'E.N. Santa Bárbara.

Porten un radar IFF-86R d'identificació amic/enemic, fabricat per CESELSA, i que té un abast de 16 km. El sistema Roland està dissenyat per cobrir el buit existent entre els canons de molt baixa alçada i els míssils antiaeris d'alçades mitjanes.

Està previst formar un Grup d'Artilleria de dues Bateries, amb 8 llocs de tir cadascuna, destinades a cobrir les operacions de la Divisió Cuirassada Brunete nº 1 (Madrid) i de la Divisió Motoritzada Guzmán el Bueno nº 2 (Andalusia). Els altres dos llocs de tir aniran a l'Acadèmia d'Artilleria de Retamares (Madrid). Tenen un abast d'interceptació de 500 a 6.000 metres. Com tot míssil d'aquestes característiques, és d'ús defensiu.

Els míssils **Aspide** són també de defensa antiaèria a baixa cota. Amb els canons antiaeris GDF-001 i la direcció de tir Skyguard formen l'anomenat sistema integrat TOLEDO, per a defensa puntual d'àrees, centres i instal.lacions militars importants. Aquest sistema pot actuar simultàniament sobre tres objectius diferents. Dotze de les tretze llançadores aniran al RAAA nº 73 de Cartagena, formant un primer Grup Mixt de sis bateries. L'altra llançadora es destinarà a l'Acadèmia d'Artilleria, per realitzar cursos de formació.

L'any 1985, el Govern va aprovar una inversió de 22.000 milions de pts per adquirir 130 míssils Aspide, 13 llançadores quàdruples i 7 direccions de tir. La direcció de tir és una unitat de radars (un d'exploració i un altre de tir), capaç de detectar objectius situats a 20 km. Els canons bitub de 35/90 mm Oerlikon GDF-001 són un arma automàtica de notable precisió, amb un abast eficaç de 3 km. El punt previst normal d'interceptació del sistema TOLEDO és de 9 km, però pot arribar fins als 14 km. És, per tant, un sistema d'armes clarament defensiu.

Els míssils **Harpoon**, finalment, són míssils mòbils de defensa de costa, i estan instal.lats a la zona de l'Estret de Gibraltar. En altres versions, l'Armada també els utilitza per a les corbetes Descubierta i alguns patrullers, i l'Exèrcit de l'Aire per als avions EF-18 i P-3 Orion.

L'Exèrcit de Terra té previst adquirir també un míssil superfície-aire portàtil, de molt baixa cota. El PIP de 1990 preveu unes inversions de 14.200 milions fins al 1994 en aquest sentit. El candidat amb més possibilitats és el francès **Mistral**, fabricat per MATRA. Espanya ja participa en la seva producció, a través del GEIP. Es tracta d'un míssil amb una velocitat màxima de 2'6 mach i un abast de 500 a 5.000 metres. Les missions dels míssils portàtils són les de cobrir els buits de les defenses antiaèries d'unitats, aeroports i columnes en marxa.

Cal esmentar finalment que el Ministeri de Defensa preveu destinar grans quantitats de diners (uns 28.500 milions en el sexenni 1989-94) en investigació sobre míssils i coets. La

major part d'aquestes inversions, clarament excessives, són per a programes internacionals.

En resum, doncs, els programes de míssils poden mantenir-se, atès que no n'hi ha cap que contradigui la condició defensiva de l'esquema general que proposem. Les úniques limitacions seran aquelles que provinguin de la important reducció a que sotmetem el conjunt de l'Exèrcit de Terra, i que podria significar la disminució del nombre de míssils que caldria adquirir. També es podrien reduir significativament les inversions en I+D en aquest camp.

Helicòpters

L'Exèrcit de Terra compta amb prop de dos centenars d'helicòpters, enquadrats dins les Forces Aeromòbils de l'Exèrcit de Terra (FAMET), que tenen com a missió general augmentar la capacitat operativa de les unitats terrestres (suport de combat), facilitant i perllongant l'acció del Comandament, proporcionant la possibilitat de desenvolupar maniobres i accions mòbils, ràpides i profundes (assalt aeri), i també reforçar i ampliar el foc terrestre (suport de foc), especialment mitjançant els helicòpters contracarro.

Les FAMET disposen de sis bases al llarg del territori espanyol, que formen una mena de pantalla que travessa el país de nord a sud, aproximadament pel mig de la Península.

Bases d'helicòpters

Agoncillo	(La Rioja)
Colmenar	(Madrid)
El Copero	(Sevilla)
Almagro	(Ciudad Real)
Bétera	(València)
Los Rodeos	(Tenerife)

Estan formades per uns 2.700 homes, 400 dels quals són pilots, i un 34% són suboficials, repartits entre diversos batallons d'atac, de maniobra, de transport i de transmissions.

L'aspecte més preocupant del futur de les FAMET és la intenció de convertir-les en un dels pilars de les futures Forces d'Intervenció Ràpida (FIR), que tindran un caràcter clarament ofensiu. És per aquesta raó que es preveu ampliar la flota d'helicòpters d'atac polivalents. S'ha especulat amb la possibilitat que les FAMET adquireixin entre 16 i 290 unitats de l'helicòpter d'atac AH-64 "Apache", equipat amb míssils contracarro Hellfire. El cost d'aquesta operació seria d'uns 10 o 12.000 milions de ptes. Això no obstant, cal fer constar l'existència d'un debat internacional sobre la

creixent vulnerabilitat d'aquests aparells des que han aparegut determinats míssils portàtils terra-aire de molta eficàcia, com els Stinger. A més, les converses de Viena sobre reducció d'armes convencionals pretenen disminuir el nombre d'aquests tipus d'helicòpters.

En total, les FAMET disposen de 88 helicòpters lleugers, 83 de mitjans i 18 de pesants.

Helicòpters de les FAMET

Model	Existències	Ús
OH-58 (AB-206)	17	Escola
BO-105	71	25 d'observació 18 de reconeixement armat 28 contracarro
UH-1H	59	Transport lleuger i suport de foc
UH-1N (AB-212)	6	Transport lleuger
CH-47 Chinook	18	Transport pesant
AS-332 Superpuma	18	15 Transport lleuger 3 P.C. Aeromòbil
	189	

Els 18 AS-332 B **Superpuma** van ser adquirits entre 1987 i 1989, per 14.000 milions de pts (uns 780 milions per unitat). Quinze d'ells tenen base a El Copero (Sevilla), i els altres tres a la Prefectura de Colmenar (Madrid). La missió d'aquests helicòpters és la de proporcionar suport a Andalusia mitjançant el transport en operacions d'assalt vertical.

Els **Chinook** són els helicòpters més grans. Poden transportar fins a 10 t, i tenen capacitat per dur uns 40 homes. Darrerament se n'han comprat sis unitats. Nou unitats, més antigues, seran modernitzades en els propers anys per Boeing, CASA i AISA, principalment, i es preveu una inversió de 12.000 milions per aquest concepte. Tenen la base a Colmenar Viejo (Madrid).

Cadascun dels 28 **BO-105** ATH contracarro porta sis míssils HOT, d'un abast de 4 km. Aquests aparells tenen una autonomia de 1.000 km si van equipats amb dipòsits suplementaris, cosa que els permet arribar al Marroc. Tenen base a Almagro (Ciudad Real).

Els vells **UH-1H**, dels quals les FAMET en tenen 59 unitats, són helicòpters de transport lleuger i suport de foc. Porten

un llançagranades de 40 mm. i llançacoets múltiples de 70 mm. Poden transportar un escamot, i cada unitat val uns 400 milions de ptes.

Els 6 **UH-1N (AB-212)** són helicòpters de transport lleuger, aptes per volar sobre el mar, amb una autonomia de 90 km. Es probable que s'hagi pensat a utilizar-los per a la defensa de Ceuta i Melilla.

Cal fer constar que l'Exèrcit de Terra participa en el programa de desenvolupament de l'helicòpter **LAH Tonal**, un helicòpter lleuger d'atac, que anirà equipat amb míssils contracarro TRIGAT.

Els helicòpters existents a les FAMET són més que suficients per a les necessitats previstes en el projecte DEFENSA 2001, i per això no en caldrien noves adquisicions en els propers anys. L'única excepció seria la conveniència d'abandonar la participació en els programes internacionals de construcció d'helicòpters d'atac, com és el cas del TONAL abans esmentat. No hauriem tampoc d'oblidar que les converses de Viena sobre reducció d'armes convencionals obligarà a disminuir el nombre d'helicòpters d'atac en una dotzena, deixant una quantitat màxima de seixanta aparells.

Armes lleugeres

Entre el 1982 i el 1986 s'han adquirit 57.000 fusells d'assalt CETME, de 5'56 mm NATO. Segons el PIP 1989-1992, es preveu fer una inversió de 20.500 milions de ptes. per aquest concepte entre el 1986 i el 1994, a raó d'uns 2.300 milions anuals. També s'estan adquirint metralladores del mateix calibre.

Comunicacions i guerra electrònica

No podríem cloure aquest apartat sense fer referència a les importants inversions que l'Exèrcit de Terra està fent en els darrers anys en matèria de comunicacions i guerra electrònica, tot i que una part considerable de les inversions van a càrrec de l'Òrgan Central.

Entre el 1988 i el 1994, l'Exèrcit de Terra té programes d'inversions valorats en 54.200 milions dde ptes. per a guerra electròica (GEL) i telecomunicacions, a raó d'uns 7.000 milions anuals. En els darrers anys també s'ha completat el programa **Olimpo** de transmissions, i s'ha finalitzat el programa **Radite**, que substituirà l'anterior en les comunicacions tàctiques. Per a les **xarxes tàctiques** es preveu fer una inversió de 16.400 milions de pts entre el

1986 i el 1994, a raó d'uns 1.800 milions anuals. També estan previstes unes inversions de 3.600 milions entre el 1988 i el 1994 (500-600 milions anuals), per adquirir **radars** a l'E.T.

Cal destacar en aquest apartat el desenvolupament del radar tridimensional per de l'empresa CESELSA. L'import de la fase d'I+D d'aquest programa ha estat de 3.574 milions, dels quals 1.059 han anat a càrrec del Ministeri d'Indústria, 802 del de Defensa i 1.716 de la pròpia empresa.

Quant a **C3I** (comandament, control, comunicacions i informació), el PIP preveu una inversió a l'Exèrcit de Terra per valor d'uns 3.900 milions entre el 1988 i el 1994 (700 milions anuals).

Evidentment, tots aquests programes haurien d'adaptar-se al nou volum proposat per a l'Exèrcit de Terra.

EL POTENCIAL NAVAL

En els darrers deu o quinze anys, l'Armada ha estat l'exèrcit que ha tingut més increments pressupostaris per a la seva modernització, una mica per damunt fins i tot dels experimentats per l'Exèrcit de l'Aire, i malgrat les reiterades queixes que els marins fan respecte al fet que les seves comandes no són satisfetes.

Que de les sis missions que Espanya s'ha compromés a dur a terme en el si de l'OTAN, tres siguin de caràcter naval, és també una mostra de la voluntat existent de continuar potenciant la marina espanyola en els propers anys.

Pel pensament estratègic més estès, la finalitat de l'Armada és la de protegir i salvaguardar els interessos marítims d'un país enfront de les amenaces exteriors (9), particularment les comunicacions marítimes, la llibertat i seguretat de la navegació i l'explotació dels recursos del mar. Tracta, per tant, d'aconseguir una llibertat d'acció en el mar, i per això una Armada està formada per tres tipus de forces especialitzades, amb missions complementàries:

* Forces de Combat, per adquirir el domini del mar

* Forces de Protecció, per garantir les comunicacions

* Forces Auxiliars, per donar suport a les altres forces

El plantejament que es fa de cara a Espanya és el d'assumir unes missions que abastin la totalitat de les aigües que voregen el territori espanyol. Aquestes missions són:

1) Assegurar la navegabilitat entre la Península, les Balears i les Canàries.

Per protegir les Balears s'utilitzen helicòpters de lluita antisubmarina i les forces aeries de terra. Per protegir les Canàries es compta amb diverses forces de protecció, com el portaavions, helicòpters de guerra antisubmarina i guerra electrònica, i avions de defensa aèria propera.

2) Control de l'Estret de Gibraltar.

Centrat en l'activitat de les fragates FFG i els helicòpters SH-60B, aptes per a la lluita antisubmarina, amb el suport dels avions P-3 Orion de l'Exèrcit de l'Aire.

3) Reforçar Ceuta i Melilla.

És una missió encomanada a la Infanteria de Marina.

4) Vigilància de les aigües jurisdiccionals.

Aquesta tasca la realitzen els patrullers i les llanxes de vigilància.

5) Cooperar amb els aliats en les zones marítimes d'interès.

Aquesta missió es tradueix en la realització de maniobres conjuntes, tant a l'Atlàntic com al Mediterrani Occidental.

El potenciament de l'Armada al llarg d'aquesta darrera dècada ha estat justificat habitualment per la necessitat de protegir l'anomenat "eix estratègic espanyol", que va de les Balears fins a les Canàries, passant per l'Estret de Gibraltar. Una zona molt important en termes geoestratègics, especialment l'Estret, pel pas de submarins soviètics i perquè té un tràfic marítim molt intens.

Els interessos de l'Armada espanyola estan repartits entre el Mediterrani Occidental i l'Atlàntic Oriental, dues zones molt diferents i que requereixen mitjans navals igualment diferenciats. Mentre que el Mediterrani Occidental és un espai reduït i tancat pels estrets de Sicilia i Gibraltar, i té possibilitat d'una cobertura aèria des de terra molt notable, la zona de l'Atlàntic és molt més oberta, atès que arriba fins al Tròpic de Càncer pel Sud, les Açores per l'Oest i el paral.lel 45 pel Nord. Les missions en aquesta immensa zona són, per tant, de caràcter oceànic, diferents de les mediterrànies, que tenen un component costaner més destacat.

Aquesta consideració geogràfica no és fútil. Si la fem és perquè existeix un debat sobre si l'Armada d'un país com Espanya ha de tenir una projecció oceànica o s'ha de conformar a mantenir un dispositiu de defensa de la costa, fins a la Zona Econòmica Exclusiva.

Pel Cap d'Estat Major de l'Armada, l'almirall Fernando Nardiz, l'Armada espanyola hauria d'anar encara més lluny que l'assenyalada per l'eix abans esmentat. Com ha explicat recentment, "no hem de limitar la nostra presència naval a aquesta zona. Per contra, els importants interessos marítims nacionals fora de l'àrea i la necessària profunditat estratègica en operacions aeronavals, ens obliguen a tenir en compte una àrea més extensa. Les nostres forces navals han d'operar tant a l'Atlàntic com al Mediterrani. La primera és més important, perquè la major part del tràfic que abasta Espanya travessa aquestes rutes" (10).

A més de l'argument relatiu a la necessitat de defensar les Canàries, alguns estrategues justifiquen la flota de l'Atlàntic dient que pot "complir la missió de cobrir el buit deixat per la flota britànica, que en cas de conflicte partirà per tapar la sortida de la flota russa del Bàltic. També donaria cobertura a les comunicacions des del paral.lel

de Brest fins les Canàries, en coordinació amb la flota portuguesa" (11).

Tenim per tant una primera discussió sobre la qual cal pronunciar-se, des del moment que condiciona el conjunt de l'organització de l'Armada. Com diem en parlar de les missions amb que Espanya s'ha compromès amb l'OTAN, la pretensió de desenvolupar una marina oceànica correspon a l'esquema d'un enfrontament Est-Oest que, a hores d'ara, es considera inversemblant. Però el més greu és que, a diferència de països que van establir aquests potencial oceànic anys enrera, en plena guerra freda, el nostre país vol fer-ho en uns moments en què justament s'està ja parlant d'iniciar una reducció d'aquests tipus de forces a Europa. Un cop més sembla que són els interessos corporatius i industrials els que dissenyen la política naval, quan aquests haurien d'estar supeditats als plantejaments polítics elaborats des de la direcció política del país.

Com hem dit abans, la força naval espanyola està estructurada en tres tipus de forces: les de combat, les de protecció i les auxiliars, amb la següent composició:

	Bases
Forces de Combat:	
Grup de Combat	Rota
Arma Aèria	Rota
Força Amfibia	Cadis
Força Submarina	Cartagena
Forces Subtils	Cadis / Cartagena
Forces de Protecció:	
Protecció al tràfic	Ferrol / Cartagena
Guerra de mines	Porto Pi (Mallorca)
Defensa bases navals	Ferrol/ Cadis/ Cart./ Madrid / Las Palmas
Forces Auxiliars:	
Suport Logístic	Ferrol/ Cadis/ Cart. Las Palmas
Vigilància Marítima	(tot el litoral)
Vaixells científics	Cadis
Vaixells-escola	Cadis / Marín
Vaixells-representació	Ferrol

Espanya compta amb un nombre de bases navals més que suficient. Hi ha quatre grans bases (Ferrol, Rota, Cadis i Cartagena), i cinc de menor importància (Marín, San Fernando, Porto Pi, Maó i Las Palmas). En total, sis a l'Atlàntic i tres al Mediterrani. La major part tenen una projecció vers l'Estret de Gibraltar i els seus accessos.

A la base de Rota és on hi ha el portaavions i les fragates FFG. A El Ferrol hi han cinc fragates, i a Cartagena, els submarins, sis corbetes "Descubierta" i patrullers pesants "Lazaga", armats amb míssils Harpoon.

Vegem ara el potencial humà de l'Armada i com estan dotades cadascuna d'aquestes forces.

Els vaixells de l'Armada

El portaavions "Príncipe de Asturias" i el Grup Alfa.

El nucli central de la força naval espanyola actual és el format al voltant del nou portaavions R-11 "Príncipe de Asturias" i els vaixells que l'acompanyen, els quals formen l'anomenat Grup Alfa, que abans rebia el nom de Grup Aeronaval de Combat (GAC).

Aquest Grup, que habitualment té la base a Rota (Cadis), està format pels següents vaixells:

1 Portaavions R-11 "Príncipe de Asturias"
2/3 Fragates FFG "Santa Maria"
1/2 Fragates DEG "Baleares" o 1/2 corbetes "Descubierta"
1 Vaixell d'aprovisionament logístic
1 Petrolier de flota

La dotació aèria està formada pels aparells següents:

10	avions AV-8A Harrier	(en el portaavions)
11	avions AV-8B Harrier II	(en el portaavions)
12	helicòpters SH-3H Sea King	(en el portaavions)
6	helicòpters SH-60B Lamps III	(en les fragates)

Els 10 avions **AV-8A Harrier Matador** formen el 8 Esquadró. Vuit són monoplaces i dos, biplaces. Cada aparell pot transportar 3'5 t d'armes, i pot ser reabastat en vol. El seu radi d'acció és de 400 milles. Les primeres unitats es reberen al 1973, i van costar, a preus actuals, uns 1.500 milions de ptes. per unitat. El seu valor total està al voltant dels 20.000 milions de ptes. Tenen missions d'atac aire-terra, de suport a les operacions amfíbies, de reconeixement fotogràfic i de defensa aèria prop de la Flota.

Els altres 11 **AV-8B Harrier II Bravo**, que han costat uns 40.000 milions de ptes., volen a 1 mach i també poden ser reabastats en vol. Formen la 9ª Esquadrilla. Tene un sostre de 15 quilòmetres i un abast de 1.100 km. si van carregats amb set bombes de 250 kg. Necessita menys de 130 metres per enlairar-se des del portaavions. Va armat amb 4 míssils AIM-9L Sidewinder o Maverick aire-aire, 2 míssils Harpoon aire-superfície, i por portar 16 bombes multiús, o 10 de guiades per làser, o 12 bombes de raïm, o 10 llançacoets. Les seves missions principals són les d'atac contra vaixells o a terra, i la de defensa aèria amb accions aire-aire i aire-superfície, amb el propòsit de protegir el Grup Alfa. També es fan servir per a missions de reconeixement i de suport a la Infanteria de Marina.

Els 12 helicòpters **SH-3D Sea King** del Grup Alfa formen la Vª Esquadrilla, amb missions de lluita antisubmarina (ASW). Del 1990 al 1994 seran modernitzats, per fer-los operatius fins a l'any 2005. És prevista una inversió de 10.680 milions amb

aquest fi. Tres aparells es dediquen a missions d'alerta prèvia avançada (AEW). Recentment han estat modificats, amb la incorporació dels radars Searchwater. Tenen una autonomia de 1.170 km, anant a la velocitat màxima (260 km/h).

Els helicòpters **SH-60B Seahawk**, fabricats per la nord-americana Sikorsky, estan repartits entre les quatre fragates FFG del Grup Alfa. Formen la 10ª Esquadrilla. Una cinquena unitat va al mateix portaavions i la sisena està a la base de Rota, en manteniment. Estan integrats en el sistema LAMPS Mk III (Sistema Multifuncional Aerotransportat Lleuger) i són la versió naval dels UH-60 Blackhawk. En el LAMPS, tant el buc com l'helicòpter formen un sol sistema d'armes, en el qual els dos elements es complementen, Treballant en temps real, les fragates disposen instantàniament de la informació que recol.lecta l'helicòpter, més enllà de l'horitzó de la fragata.

Els sis aparells es van adquirir al 1989, i han costat 30.600 milions de ptes. Està previst d'adquirir-ne dos més abans del 1994. Pesen 10 t., la velocitat màxima és de 276 km/h i tenen una autonomia de 600 km. Van equipats amb dos míssils Penguin o Harpoon. Són helicòpters polivalents; encara que han estat concebuts per a la guerra antisubmarina, el sistema LAMPS MkIII permet que tinguin una gran utilitat per a la vigilància, la designació d'objectius i els atacs a vaixells de superfície. Per a missions antisubmarines, el sistema opera a distàncies de 160-180 km entorn del portaavions.

El **portaavions R-11** és l'eix del Grup Alfa. Ha costat la increïble xifra d'uns 100.000 milions de ptes. La tripulació és de 800 homes. Té una alçada de 53'8 metres, una eslora de 196 metres, una pista de 175 metres de llarg i pesa 16.400 t. Pot carregar fins a 37 aeronaus (18 a coberta, 17 a l'hangar i 2 en els ascensors). La seva velocitat màxima és de 27 nusos i té una autonomia de 6.500 milles, anant a 20 nusos de velocitat.

Com és sabut, un portaavions no pot actuar aïlladament, ja que resultaria molt vulnerable a l'aviació i als submarins de l'enemic. Necessita anar acompanyat permanentment d'altres vaixells, que li proporcionen escorta, profunditat i complementaritat en les seves missions. Aquests vaixells formen una mena de cuirassa d'uns 80 km al voltant del portaavions, afegint-hi una gran capacitat de foc. Les aeronaus que van en el portaavions, d'altra banda, poden projectar el seu poder destructiu en un radi de 300 milles. Tots junts poden dur a terme missions de defensa i d'atac contra unitats aèries, de superfície i submarines, que són dirigides des d'un únic Centre de Comandament, gràcies als enllaços tàctics sense cable i a la teleimpressora (Link 11 i Link 14).

El Grup Alfa no anirà acompanyat de submarins, almenys en les missions atlàntiques, perquè no tenen prou velocitat i resistència. Aquest és un dels arguments que fa servir la

Marina per demanar la construcció d'un submarí de propulsió nuclear.

El Grup de Combat, doncs, és un sistema d'armes integrat, i encara que pot operar al Mediterrani, està pensat i capacitat per actuar especialment en el teatre atlàntic, en missions oceàniques, des d'on es creu que podria realitzar una "defensa en profunditat".

Les missions que pot realitzar aquest Grup Alfa són les següents: (12)

* Adquirir i explotar el domini del mar per tal d'assegurar el tràfic marítim propi i dels aliats.
* Escorta directa/propera i indirecta/llunyana de combois.
* Projecció del poder naval sobre terra.
* Suport a operacions amfíbies, especialment les del Tercio de la Armada (TEAR) de la Infanteria de Marina
* Impedir el pas de submarins per l'Estret de Gibraltar, en col.laboració amb altres forces
* Suport a d'altres grups: amfibis, d'aprovisionament i grups operatius sense portaavions.

El Grup Alfa, per tant, ha estat pensat per dissuadir, per dur a terme un control aeronaval en zones considerades estratègiques i per projectar força a terra, ja sigui bombardejant, protegint les forces amfíbies d'assalt o evacuant forces de terra (13).

Com s'haurà deduït de les missions abans esmentades, el Grup Alfa està enfocat per actuar en dos tipus de conflictes:

a) Sobre el Marroc, en cas de conflicte per les places de Ceuta i Melilla, donant protecció a les forces amfíbies espanyoles que, des d'Almeria i Cadis, intentarien arribar a les costes d'aquell país. La força aeronaval del Grup Alfa actuaria contra els avions i les patrulleres ràpides "Lazaga" marroquis, que van equipades amb míssils Exocet (14). Per dominar aquest escenari de conflicte en el Mediterrani, es considera imprescindible gaudir de superioritat aèria, atesa la proximitat de la terra.

b) Contra l'URSS, en un conflicte Est-Oest, impedint el pas dels submarins soviètics per l'Estret, protegint el tràfic marítim en els voltants de l'Estret, especialment en la zona atlàntica que va fins a les Canàries. Aquesta activitat antisubmarina del Grup Alfa a l'Atlàntic estaria complementada pels 11 avions P-3 Orion amb base a Morón, i per la informació proporcionada en el futur pels satèl.lits de comunicacions Helios i Hispasat. Un element important del sistema de lluita antisubmarina (ASW) del Grup és el sonar tàctic TACTAS que porten les fragates Santa Maria. Com ja hem comentat diverses vegades, és ridícul justificar l'existència del portaavions i del Grup Alfa pel fet que hi ha un problema amb el Marroc. Aquest problema és polític i no té solució militar. A més, la proximitat de Ceuta i Melilla a les costes

espanyoles és tal que en cap cas es fa necessari disposar d'un artefacte com el portaavions, que és una arma pensada per allunyar-se mils de quilòmetres de la costa del país propietari, i no pas per patrullar als voltants de les platges.

Pel que fa l'altre escenari, el d'un conflicte militar Est-Oest que hagués entrat en una fase d'enfrontament obert en aigües atlàntiques, és una hipòtesi tan poc probable que mai no justificarà que un país com Espanya hagi fet una despesa d'aquesta mena. Que a Europa, sols el Regne Unit, França i Itàlia tinguin portaavions o portahelicòpters és ja prou significatiu que les marines no adquireixen aquests vaixells a la babalà, encara que els faci il.lusió i creguin que els dóna prestigi.

Cost del Grup Alfa (15)
(en milions de pts)

Modificacions base de Rota	10.000
Portaavions R-11	88.000
12 Avions AV-8B	40.000
6 Helicòpters SH-60B	30.600
Sistemes Searchwater pels SH-3H	3.000
4 Fragates Santa María	150.000
Modernització fragates Baleares	20.000
Vaixell de suport logístic	20.000
Petrolier	5.000
Altres	20.000

El cas és que el portaavions espanyol és un regal que es va fer a l'Armada l'any 1977, per compensar el seu disgust per la legalització del PCE. I com que el portaavions no pot anar sol, sinó que ha d'anar acompanyat d'altres vaixells i avions, el regal final del Grup Alfa ha costat uns 400.000 milions de ptes. El cost anual de manteniment i d'operativitat d'aquest Grup s'estima en uns 140 milions de dòlars anuals (més de 16.000 milions de ptes.). Un dispendi, en definitiva, sense cap justificació relacionada amb les estrictes necessitats de la defensa d'aquest país, que encara està mancat de serveis socials, culturals i d'altra mena. Per aquests motius, en aquest projecte proposem la retirada immediataa del portaavions, i destinar-lo, si és possible, a algun ús civil i pacífic.

Fragates

L'Armada compta en l'actualitat amb nou fragates: quatre de la classe "Santa María", i cinc de la classe "Baleares". Quatre o cinc d'elles, normalment les primeres, acompanyen el portaavions "Príncipe de Asturias", formant el Grup Alfa.

Les quatre **fragates FFG "Santa María"** són les més modernes de l'Armada, atès que han estat lliurades al llarg de la dècada dels vuitanta. La "Santa María", la "Victoria", la "Numacia" i la "Reina Sofía", que porten els números F-81 al F-84, són vaixells d'escorta oceànica que pesen 3.800 t, i van a una velocitat màxima propera els 30 nusos, donant protecció al portaavions. Són fragates polivalents, és a dir, que poden donar escorta a diferents tipus de flotes, i van equipades per a defensa antiaèria, antisubmarina i antivaixell, i dotades amb els següents sistemes:

- un llançador SM-1 MR/Harpoon, míssil antivaixell de 100 milles d'abast;
- 2 llançadors triples de torpedes antisubmarins (ASTT);
- 1 llançador MK 13 per a míssils antiaeris SM-1MR Standard
- 2 helicòpters SH-60B Seahawk Lamps III, que formen l'Ala 10 del Grup Alfa. De moment, l'Armada en disposa de sis unitats, les quals foren adquirides en el 1989 per 30.600 milions, a preus del 1984.

El valor de cada fragata és d'uns 340 milions de dòlars (uns 40.000 milions de pts); les quatre unitats tenen un valor conjunt de 160.000 milions. Els pressupostos d'inversions per als propers anys preveuen unes despeses de 2.500 milions, entre 1992 i 1994, per modernitzar els sistemes de combat d'aquestes unitats.

La dotació de cada fragata és d'uns 200 homes, és a dir, que ocupen directament 800 persones.

Pel setembre del 1989, el Govern va ordenar a la Bazán que construís dues noves unitats d'aquest tipus de fragates, a causa del retard que estava experimentant la fase d'investigació i desenvolupament de la fragata de l'OTAN pels anys noranta (NFR). Aquestes dues noves fragates hauran d'estar enllestides durant l'any 1993, i costaran uns 90.000 milions de pts.

Les cinc **fragates DEG "Baleares"** van ser construïdes durant els anys setanta, i porten la numeració de F-71 a F-75, amb els noms de "Baleares", "Andalucía", "Cataluña", "Asturias" i "Extremadura". Està previst que a final de la dècada dels noranta siguin substituïdes per les noves NFR (Fragata de l'OTAN dels anys noranta).

Pesen unes 3.000 tones, és a dir, 800 tones menys que les "Santa María", i tenen un cost de 170 milions de dòlars per unitat, que puja a 265 milions (uns 32.000 milions de ptes.) si hi afegim els sistemes d'armes que s'hi han instal.lat. El cost global de les cinc unitats és, per tant, d'uns 160.000 milions de ptes. L'any 1989 es començà la modernització de tres unitats (Baleares, Asturias, Extremadura), que durà uns vuit mesos; s'hi va incorporar nou armament (dos Meroka) i nous sonars Raytheon AN/5QS-56-1160B, i també un nou Sistema de Comandament i Control (projecte TRITAN), que permetrà la seva integració en el Grup Alfa. El cost total d'aquesta

modernització és de 20.000 milions de ptes., dels quals uns 6.500 milions corresponen als sonars.

Aquestes fragates, que tenen una dotació de 256 homes, van equipades amb els següents sistemes:

- 1 míssil mar-mar SAM SM-1 MR, de 25 milles d'abast
- 1 míssil mar-aire SM-1 Standard, de 25 milles d'abast
- 1 llançador de 8 coets antisubmarins (ASROC)
- 2 llançadores quàdruples de míssils mar-mar Harpoon
- 2 torpedes antisubmarins de 533 mm
- 4 torpedes antisubmarins de 324 mm
- 1 canó de 127 mm (54 Mk 42)

Pel que fa a les fragates, mereix menció especial tot el que es refereix al projecte d'adquirir quatre o cinc unitats de la futura NFR o fragata de l'OTAN dels anys noranta. Aquesta fragata tindrà un desplaçament de 4.400 t i costarà uns 275 milions de dòlars per unitat. La dotació serà de 230 homes i la velocitat màxima de 28 nusos. L'autonomia es preveu que sigui de 2.000 milles (a 28 nusos de velocitat) o de 5.000 milles, anant a 20 nusos. Espanya havia previst destinar 13.500 milions per a la fase d'investigació i 232.000 milions per a l'adquisició de quatre unitats, que estarien equipades amb míssils LAMS i MSAM i helicòpters. En total, la despesa prevista per a Espanya era d'uns 250.000 milions de pts. A final del 1989, però, el govern decideix abandonar aquest programa, a causa de les diferències de criteris entre els països participants.

El Plan Alta Mar, que contempla les necessitats de l'Armada fins a l'any 2002, considera que la màxima prioritat de la marina és la construcció de noves fragates, ja que les considera com els vaixells polivalents que millor s'adapten a la situació actual i als futurs previsibles. L'objectiu d'aquest Pla és disposar de 15 fragates a final de la dècada dels noranta, per la qual cosa s'hauran de dur a terme els següents programes: (16)

* Iniciar en el 1990 la construcció de 2 fragates Santa Maria, que haurien d'entrar en servei entre 1994 i 1995. Aquestes fragates són els únics escortes que Espanya pot construir de forma immediata.

* Inicial en el 1994 la construcció de 4 fragates F-100, que entrarien en servei a partir del 1997. Tindran de 3.000 a 3.500 t.

* Iniciar en el 1977 la construcció de 5 fragates, que entrarien en servei a partir de l'any 2001. Aquestes noves fragates substituiran les NFR-90 que Espanya pensava construir juntament amb altres països.

Com hem comentat anteriorment, les fragates són vaixells que tenen sentit quan s'assumeixen missions oceàniques. Són vaixells aptes per actuar sota la hipòtesi d'un conflicte amb

l'URSS a l'Atlàntic, efectuant operacions d'escorta i lluita antisubmarina. Un escenari, en definitiva, tan poc probable que posa en qüestió la necessitat de mantenir aquestes unitats.

L'esquema no ofensiu que proposem no es basa en vaixells com les fragates, sinó en naus molt més petites, com les patrulleres ràpides. Es per això que la nostra proposta és retirar-nos de qualsevol projecte que signifiqui enfortir aquestes unitats oceàniques. Retirar-se de la NFR i disminuir paulatinament l'activitat d'aquestes fragates, fins a fer-les no operatives abans de l'any 2000, seria el més coherent. L'estalvi econòmic seria evident i es deixarien de necessitar uns 2.000 mariners, que són els que actualment porten les fragates.

Corbetes

Les corbetes són fragates petites. Les de la classe "Descubierta" que operen a l'Armada espanyola tenen un desplaçament de 1.400 t, menys de la meitat de les fragates que hem esmentat anteriorment; i les de la classe "Atrevida" en tenen 1.030 t, menys d'un terç de les fragates "Santa María".

Les sis **corbetes "Descubierta"** van ser construïdes entre 1973 i 1980. Porten els noms de "Descubierta", "Diana", "Infanta Elena", Vencedora" i "Cazadora", amb els codis F-31 a F-35. Les seves bases són les d'El Ferrol i Cartagena.

Van costar uns 60 milions de dòlars per unitat (uns 7.200 milions de ptes.), cosa que representa un cost total de 43.200 milions per la mitja dotzena, molt per sota del que han costat les fragates. A partir del 1991 començarà la modernització dels seus sistemes de combat, preveient-se una inversió mínima de 2.000 milions amb aquest fi.

Cada "Descubierta" té una dotació de 116 homes i porta incorporats els següents sistemes:

- 2 llançadors triples de torpedes antisubmarins (ASTT)
- 2 llançadors dobles de míssils antivaixell Harpoon (SSM)
- 1 llançador doble de llançacoets de guerra antisubmarina
- míssils mar-aire Albatros-Aspide

Les quatre **corbetes "Atrevida"** -que també poden ser considerades com patrullers de vigilància oceànica (PCO)-, van ser construïdes a la dècada dels cinquanta, o sigui que porten ja més de trenta anys de servei. Porten els noms d'"Atrevida" (P-61), "Princesa" (P-62), "Nautilus" (P-64) i "Villa Bilbao" (P-65). Dos d'elles patrullen per les Canàries, i les altres dues per l'Estret de Gibraltar. Desplacen 1.030 t i seran substituides en el 1993 per quatre

nous patrullers d'altura que actualment està construint la Bazán. Cada "Atrevida" té una dotació de 132 homes.

Tot i que, pel seu desplaçament i altres característiques, les corbetes poden ser considerades com menys ofensives que les fragates, tampoc podem considerar-les com els instruments idonis per a la nostra proposta de defensa no ofensiva. Tot i així, podrien ser coherents amb el projecte si constituïssin la força naval de major desplaçament, amb la missió específica de patrullar la zona que va de la Península fins a les Canàries, on tindrien la seva base.

Patrullers

Com hem dit repetides vegades, en aquest projecte partim de la base que els vaixells més òptims per a un esquema de defensa no ofensiva són els patrullers, tant per la seva incapacitat de dur a terme accions molt allunyades de la costa, com pel seu baix cost i la seva capacitat de foc, si estan ben equipats amb determinats míssils.

Hi ha tres tipus de patrullers, segons la seva capacitat d'actuació: d'altura, de vigilància de zona i costaners/interiors. A l'Armada espanyola, els patrullers s'inclouen en dos grups:

- Forces Subtils. Són unitats molt lleugeres, de velocitat i capacitat ofensiva molt gran. Formen part de les Forces de Combat (Lazaga i Barceló)

- Força de Vigilància Marítima.

L'Armada espanyola compta actualment amb els següents patrullers:

- 10 PCC (patrullers de costa) de la classe Anaga. Es dediquen a vigilància de Zona.

- 2 PCC (patrullers de costa) de la classe Nalón. Anteriorment eren dragamines costaners.

- 6 LR (llanxa ràpida) costanera de la classe Lazaga. Actuen des de Cartagena, sota protecció aèria, i porten míssils mar-mar Harpoon. Pesen 400 t i tenen una velocitat màxima de 30 nusos. Porten els noms de "Lazaga", "Alsedo", "Cadarso", "Villamil", Bonifaz" i "Recalde". La tripulació és de 30 homes per unitat.

- 6 patrullers costaners de la classe Barceló. Pesen 134 t i tenen la base a San Fernando (Cadis). Porten els noms de "Barceló", "Laya", "Javier Quiroga", "Ordoñez", "Acevedo" i "Cándido Pérez". La velocitat màxima és de 36 nusos. La tripulació és de 17 homes.

- 1 patruller costaner de la classe Sálvora

- 34 PCI (patrullers costaners) de menys de 100 t.

A l'octubre del 1989 s'incorpora a l'Armada una unitat (P-41) del patruller **Cormorán**, cedit per la Bazán de forma experimental i a efectes d'avaluació. Es tracta d'un patruller d'alta velocitat (34 nusos), amb un desplaçament a plena càrrega de 374 t, una eslora de 56 metres i una dotació de 32 homes. La seva base és a Cadis, des d'on realitzarà missions de vigilància i patrulla de l'Estret.

Com hem dit abans, la Bazán ja està construint quatre patrulleres de vigilància oceànica (PCO), que substituiran les corbetes Atrevida. Aquests nous patrullers formaran part de la Força de Vigilància Marítima, i tindran la missió, com la de tots els patrullers d'altura, d'exercir l'autoritat en les zones d'interès nacional, és a dir, en la Zona Econòmica Exclusiva (200 milles). Costaran uns 18.000 milions de pts, i faran feines de vigilància fiscal, protecció de pesca, prospecció, salvament a la mar, remolcaments d'emergència, etc. Tindran gran autonomia de navegació, unes 8.000 milles, i estaran equipades amb un helicòpter tipus AB-212, navegador per satèl.lit, un canó 40/70mm Bazán/Bofors i dues metralladores. La velocitat sostinguda serà de 19 nusos, la tripulació de 42 homes, tindrà una eslora de 68 metres i una càrrega total de 1.106 t.

L'Armada compta amb un considerable nombre de petites llanxes de vigilància. Algunes han estat fabricades amb la tecnologia del polièster reforçat amb fibra de vidre (PRFV), i han estat construïdes per la Bazán, Polyships, Astilleres Reunidos i Astilleros Viudes. Hi ha, per tant, suficient capacitat per construir tot tipus de patrullers.

L'empresa Polyships, filial de Rodman, ha construït 54 vaixells per l'Armada. Actualment treballa en el nou R-95, de 28 metres i 46 nusos de velocitat, per a patrulla i atac, als quals s'hi podrà incorporar llançadors de míssils. També construeix el R-46, patruller d'alta velocitat (50 nusos), de 14 metres d'eslora i 450 milles d'autonomia, que podrà ser equipat amb míssils TOW, Milan, HOT o MAPATS. El seu cost és de 75 milions de pts.

La proposta que fem des d'aquest estudi és que es substitueixin les fragates i corbetes per patrullers de menys de 400 t, ràpids i equipats amb míssils. Amb el preu d'una fragata podria construir-se una flotilla de 12 grans patrullers tipus Cormorán, que poden anar equipats amb míssils Harpoon i Exocet, o de 30 o 40 petites llanxes ràpides. Val a dir també que la tripulació de tots els patrullers de l'Armada espanyola és inferior a la dotació del portaavions. Les necessitats d'efectius personals en unitats petites com els patrullers (de 10 a 30 homes), són molt inferiors a les del portaavions (800) o fragates (200). L'estalvi en personal és per tant considerable.

Suècia, per exemple, té una armada basada en els patrullers. A part d'una dotzene de submarins, l'Armada sueca sols compta amb llanxes ràpides de combat (30 llançamíssils i 4 torpedineres) i vigilància costanera (15 patrullers). No té portaavions, ni destructors, ni fragates, i les dues corbetes que té (o les quatre que està construint) no passen de les 350 t. Es un bon punt de referència sobre el model d'Armada que podria tenir Espanya.

Submarins

Segons el Plan Alta Mar de construccions navals militars, la Força Submarina té com a comesa primària combatre l'amenaça submarina sobre les comunicacions marítimes. Es considera, per tant, que els submarins han de tenir capacitat per destruir d'altres submarins. L'Armada creu que amb els vuit submarins actuals ja es cobreixen les necessitats de la marina fins a final de segle, per això no es preveu la construcció de noves unitats fins a més tard.

Els submarins tenen la base a Cartagena, i tots són de tecnologia francesa, amb una tripulació total d'uns 400 homes. Són de dos tipus:

- 4 de classe Delfín (Daphné)
- 4 de classe Galerna (Agosta)

Els **Daphné**, que porten els noms de "Delfín" (S-61), "Tonina" (S-62), "Marsopa" (S-63) i "Narval" (S-64), van ser construïts a la primera meitat de la dècada dels setanta. Desplacen 870 t en superfície, tenen 58 metres d'eslora i van a una velocitat de 16 nusos. La seva autonomia és de 4.500 milles anant a 5 nusos de velocitat, i la seva operativitat arriba a 30 dies. Porta 12 tubs llançatorpedes de 550 mm i la seva dotació és de 47 homes. Des del 1987 s'estan efectuant algunes millores en aquesta sèrie de submarins, per valor de 2.300 milions de pts, especialment per l'optronització dels periscopis.

Els **Agosta** porten els noms de "Galerna" (S-71), "Siroco" (S-72), "Mistral" (S-73) i "Tramontana" (S-74). Foren construïts entre el 1978 i el 1984. Són més grans que els Daphné (67 metres d'eslora i 1.450 t de desplaçament), i tenen la categoria de submarins oceànics d'atac. No són gaire ràpids (12 nusos en superfície i 20 en immersió), però són discrets pel que fa al soroll, la qual cosa els fa aptes per operar lluny de les seves bases. Tenen gran capacitat d'immersió (300 metres), que dificulta la seva localització. La seva autonomia és de 9.000 milles anant a 9 nusos de velocitat, amb una operativitat de 45 dies. Porten quatre tubs llançatorpedes de 533 mm i 20 torpedes de reserva. Poden portar míssils Exocet. La dotació és de 50 homes i cada cinc anys són desmuntats a la Gran Carena. Entre els anys 1991 i

1994 es destinaran 4.120 milions de pts per a la seva modernització.

Properament es decidirà el tipus de submarins que substituiran a començament de la propera dècada els actuals Daphné. El Tercer Programa Naval pot destinar uns 110.000 milions de pts a aquest concepte. De moment es plantegen dues possibilitats: a) construir un submarí de propulsió nuclear, probablement de tecnologia francesa (submarí tipus Rubis), amb una nova base i un cost total de 70.000 milions de pts; b) construir quatre submarins de propulsió convencional, amb un cost unitari de 25.000 a 30.000 milions de pts. La tecnologia podria ser francesa, anglesa (Upholder), holandesa (Walrus) o sueca (Vastergotland). Desplaçaria unes 2.000 t, tindria una dotació de sols 35 homes i una autonomia de 65 dies.

Tot i que l'actual arma submarina, particularment amb els Agosta, té moltes funcions clarament ofensives, creiem que podrien restar dins l'esquema que proposem per a l'Armada, almenys fins que s'acabés la seva vida operativa. Proposem també que no s'iniciï la construcció de cap nova unitat per ara, i menys de propulsió nuclear.

Mesures contra mines

En espais geogràfics com el Mediterrani Occidental, on des de l'Estret de Gibraltar i del Canal de Sicília es pot minar i dificultar l'entrada o sortida dels vaixells per aquesta zona, disposar d'una força de guerra de mines esdevé inevitable i necessari.

Els dragamines, o rastrejadors, es dediquen a passar sobre els llocs presumptament minats i intenten tallar els cables o obligar a fer explotar les mines acústiques i magnètiques, quasi a cegues, amb possibilitat de ser danyats en l'operació. Els caçamines, en canvi, han de poder localitzar i classificar a distància les mines, abans de navegar-hi per damunt, ja sigui per mitjà de petits submarins o busejadors, per tal de poder dipositar càrregues explosives que inutilitzin les mines. Caçamines i dragamines actuen sempre de forma combinada.

L'Armada espanyola compta actualment amb una flotilla de 4 caçamines oceànics (MSO) i 8 dragamines costaners (MSC), tots molt vells, amb més de trenta anys de vida operativa. Ocupa unes 1.000 persones de la marina i tenen la base a Porto Pi (Mallorca), amb una clara projecció sobre el Mediterrani Occidental.

El Plan Alta Mar de construcció naval considera que "enfront de l'amenaça de les mines, l'Armada pretén comptar amb una força capaç de contrarestar-la en els accessos als nostres principals ports i zones focals, fixant-se com a objectiu

bàsic mantenir-ne en tot temps al menys tres oberts al tràfic, i com a objectiu secundari, les operacions de projecció de poder naval sobre terra" (17).

La Bazán preveu construir 8 caçamines tipus "Sandown" durant la dècada dels noranta, amb transferència tecnològica de l'anglesa Vosper Thornycroft, i amb un cost total de 30.800 milions de pts. La tecnologia d'aquests vaixells de Mesures Contra Mines serà molt avançada, i tindran el casc de fibra sintètica (plàstic de vidre reforçat). Aquests caçamines actuaran en aigües de menys de 50 metres de profunditat.

Més endavant, cap a final dels noranta, es començarien a constuir 8 dragamines, aptes per actuar en aigües més profundes.

Els caçamines entren perfectament en l'esquema de la defensa no ofensiva, per la qual cosa entenem que cal abonar aquesta iniciativa i fins i tot reforçar-la.

Amfibis

La força amfíbia és un dels aspectes més controvertits del potencial de les marines, atès que esdevé un instrument idoni per projectar forces a l'exterior i, per tant, per envair un territori estranger. La missió dels amfibis és la de transportar i desembarcar homes, vehicles i altres materials, especialment carros de combat i camions de gran tonatge.

En aquest sentit, els amfibis són vaixells clarament ofensius. Però també és cert que, en un moment donat, poden ser necessaris per recuperar un espai de la pròpia costa, si aquesta ha estat envaïda per forces enemigues.

El potencial amfibi de l'Armada espanyola, que està localitzat preferentment a Cadis i ocupa directament uns 1.500 marins, està format per setze unitats:

- 2 Castilla (classe Paul Revere dels Estats Units).

  Poden transportar 1.600 soldats. Són transports d'atac, i porten un helicòpter a la coberta. Tenen uns quaranta anys de servei, i porten els noms d'"Aragón" (L-22) i "Galicia" (L-31). El primer desplaça 4.790 t i té una dotació de 265 homes. El segon desplaça 6.720 t i té una dotació de 400 homes.

- 3 Velasco (classe Terrebonne Parish dels Estats Units).

  Preparats per al desembarcament de carros. Poden dur 10 carros i 400 soldats. Aviat tindran quaranta anys de vida operativa, i porten els noms de "Velasco" (L-11), "Martín Alvarez" (L-12) i "Conde Venadito" (L-13). Desplacen unes 2.600 t i tenen una dotació de 115 homes.

- 3 LCT o llanxes de desembarcament de carros.

  Tenen trenta anys de vida i porten els codis LCT-6, LCT-7 i LCT-8. Han estat construïdes a Espanya.

- 2 LCU o llanxes de desembarcament utilitàries, d'origen nord-americà.

- 6 LCM o llanxes de desembarcament de mitjans mecanitzats, també d'origen nord-americà.

El Plan Alta Mar considera que la capacitat d'embarcament i transport dels vaixells amfibis ha de permetre traslladar una força de desembarcament d'uns 1.500 homes, amb el seu material corresponent. El tonantge total dels transports i els vaixells de desembarcament ha de ser de l'ordre de 20.000 t. S'estima que el nombre de vaixells amfibis necessaris és de cinc unitats.

La Bazán està construint o modernitzant en l'actualitat un bon nombre d'embarcacions per al Grup Delta, que és com es denomina ara el Grup Amfibi de l'Armada. Les embarcacions d'assalt que estan en fase de construcció o modernització són:

- 14 LCM-6E (llanxes de desembarcament de mitjans mecanitzats). Tenen un pressupost de 1.800 milions fins al 1994.

- 8 LCM-8E (llanxes de desembarcament de mitjans mecanitzats). Han costat 480 milions.

- LCVP (llanxes de desembarcament de vehicles i personal). Entre els anys 1986 i 1988 s'hi han invertit 77 milions de pts.

Els quatre vaixells de desembarcament que estan en construcció, i que es preveu que estiguin acabats al 1994, costaran en total uns 35.600 milions de ptes., amb la següent distribució:

- 1 de 7.000 t, valorat en 6.000 milions de pts.

- 1 de 7.000 t, valorat en 17.300 milions de pts.

- 2 de 2.000 t, valorats en 12.600 milions de pts.

El potencial amfibi està concebut per reforçar la mobilitat d'algunes unitats de l'exèrcit de terra, molt particularment de l'Infanteria de Marina, que ja disposa d'alguns mitjans amfibis propis, tal com esmentarem més endavant. El seu teatre d'operacions més versemblant és el Nord d'Àfrica i, més concretament, les costes del Marroc. Es tracta, per tant, d'una força entesa com un mitjà dissuasiu sobre aquest país,

per si té la temptació d'ocupar les ciutats de Ceuta i Melilla.

Com que creiem que aquest és un problema polític que no ha de tenir una expressió militar de cap mena, entenem que el més coherent seria reduir substancialment aquest potencial amfibi, deixant només l'imprescindible per dur a terme missions de suport en la costa mateixa, i no missions d'atac a costes d'altres països. Els programes de construcció de nous vaixells de desembarcament s'haurien d'aturar immediatament.

Vaixells de suport i de diversos tipus

Al marge dels vaixells esmentats, que constitueixen el cos de l'Armada, hi ha també a la marina una vintena de vaixells que realitzen funcions de suport. Són els següents:

- 1 petrolier AOR Teide (AP-11).
- 1 transport
- 5 remolcadors oceànics
- 2 remolcadors Y-118, amb base a Rota
- 1 iot reial "Azor", amb base a El Ferrol
- 4 subministradors d'aigua
- 6 vaixells d'informació hidrogràfica, amb base a Cadis
- 2 vaixells-escola, amb base a Marín (Pontevedra)

Només voldria esmentar el cas del petrolier, atès que a final del 1988, el Govern va aprovar la construcció d'un **Petrolier Auxiliar de Flota (AO)**, que portarà el nom de "Mar del Norte", i substituirà el Teide, que porta ja més de trenta anys de servei. El nou petrolier tindrà com a missió principal l'aprovisionament de combustible naval i d'aviació al Grup Alfa, quan aquest estigui a la mar. També proporcionarà combustible a l'AOR que després comentarem. Aquest petrolier tindrà una eslora de 123 metres, un desplaçament de 13.150 t i una capacitat de transport de 7.450 t de diesel marí i més de 1.716 t de combustible d'aviació JP-5, per als avions del "Príncipe de Asturias". Tindrà una autonomia de 10.000 milles, a 15 nusos de velocitat, i una tripulació de 80 homes. En el futur podria ser dotat amb el sistema antimíssil Meroka, i portarà un helicòpter tipus AB-212 a popa.

Pel que fa a l'**AOR** (Auxiliary Oiler Replenishing), es tracta d'un **vaixell mixt d'aprovisionament**, o de suport logístic, que es construirà amb Holanda. Costarà uns 20.000 milions de pts i estarà llest abans del 1993. La seva missió serà també la d'aprovisionar el Grup Alfa. Desplaçarà 17.000 t, i tindrà una eslora de 175 metres, podent assolir una velocitat màxima de 22 nusos. L'autonomia serà de 13.000 milles, i podrà carregar fins a 9.000 tones. Portarà tres helicòpters i anirà equipat amb defensa antiaèria basada en els Meroka. La tripulació serà de 155 homes, i 25 més per als helicòpters.

Comentem el cas d'aquests dos vaixells, perquè tenen a veure amb la política de promoure tot un conjunt ofensiu com és el Grup Alfa. Aquests vaixells facilitaran que el Grup Alfa pugui desplaçar-se fins a zones molt allunyades de la Península, en missions que de cap manera poden ser compatibles amb la defensa defensiva que hem preconitzat. Cal reconsiderar, per tant, la funció i la utilitat d'aquests dos vaixells. En l'esquema que proposem no hi tenen cabuda.

Helicòpters i avions

A més dels helicòpters que ja hem esmentat del Grup Alfa, l'Armada compta també amb els següents aparells:

- 10 helicòpters Hughes 500M de lluita anstisubmarina.

  Formen la 6ª Esquadrilla. Tenen una autonomia de 2 hores i quart anant a la velocitat màxima (235 km/h).

- 10 helicòpters AB-212 de lluita antisubmarina, atac, GEL, salvament i transport.

  Formen la 3ª Esquadrilla. Tenen una autonomia de 2 hores i deu minuts, anant a la velocitat màxima (235 kms/h).

- 2 avions Piper Comanche (4ª Esquadrilla)
- 3 avions Cessna Citation II (4ª Esquadrilla)

Aquests helicòpters i avions de l'Armada creiem que poden continuar amb la seves missions, sense ser incoherents amb el projecte DEFENSA 2001.

La Infanteria de Marina

Un dels aspectes més difícilment justificables, des del punt de vista del discurs no ofensiu, és l'existència de forces com la de la Infanteria de Marina, capacitada per projectar el poder naval sobre terra. Com explica la mateixa revista del Ministeri de Defensa, (18) la Infanteria de Marina és una força que pot operar lluny de les seves bases terrestres i passejar-se embarcada. Com totes les unitats d'aquest tipus, és una força petita, ben equipada, flexible en la seva estructura i dotada de molta independència de moviment.

La doctrina d'utilització de la Infanteria de Marina es basa a mantenir capacitat per a les "operacions de zona", consistents a fer una acció en una àrea no gaire protegida de la costa enemiga, per controlar una zona més àmplia que la platja, durant un temps no molt perllongat, i sense actuar fora de la vista o independentment de la Flota, ja que s'entén que la seva acció anirà seguida d'una altra de més amplia per part del Grup Aeronaval (19).

La necessitat de disposar d'aquest tipus de tropes es justifica normalment per tres motius: (20)

a) Per reaccionar en defensa de les diverses parts del territori espanyol

b) Per participar de l'esforç aliat en el Flanc Sud, responent al concepte de "defensa avançada".

c) Per disposar d'una capacitat d'intervenció adient enfront d'una amenaça contra l'interès nacional, fora de l'àrea de l'OTAN.

Com es pot comprovar, les tasques assignades a la Infanteria de Marina són ofensives per naturalesa. Es basen en l'acceptació i la conveniència de dur a terme accions de "defensa avançada" en moments de crisi, anticipant-se a la iniciativa de l'enemic i introduint-se en el seu territori si fos necessari.

La Infanteria de Marina és també la força sobre la qual s'ha de formar una Força d'Intervenció Immediata/Ràpida. Aquesta Força tindria com a missió principal actuar sobre el Marroc, en cas d'haver-hi hostilitats sobre Ceuta i Melilla, però també estaria preparada per dur a terme accions en altres indrets nord-africans, sempre fora de l'àrea de l'OTAN. No hi ha possibilitat, per tant, que una força com aquesta pugui ser capdavantera en la creació de confiança a escala regional i d'establir un model de seguretat no provocatiu i defensiu. La mateixa composició de la Força de la Infanteria de Marina ho confirma.

Efectivament, la Infanteria de Marina, que agrupa uns 11.000 homes, està formada per tres tipus de forces: les Forces de Desembarcament, les Forces de Defensa i Seguretat, i les Unitats integrades en dotacions de vaixells, especialment en el portaavions.

Les Forces de Desembarcament, o Terç de l'Armada (TEAR), amb base a San Fernando (Cadis) i Cartagena, estan formades, entre d'altres, per les següents unitats:

- l'Agrupació de Desembarcament, que és la unitat tàctica fonamental,

- l'Agrupació de Suport de Combat (a San Fernando), que disposa d'obusos de 155 mm., carros de combat mitjans i lleugers, armes contracarro, canons antiaeris, míssils TOW i Dragon i amfibis per transportar personal.

- la Unitat d'Operacions Especials (UOE), encarregada de fer incursions, destruccions, sabotatges, cops de mà, reconeixement, etc.

Pel que fa a les Forces de Defensa i Seguretat, aquestes tenen la responsabilitat de defensar les bases navals. Hi ha

un Grup de Base, encarregat de la defensa de les instal.lacions fixes, i un Grup de Seguretat, que actua com una Unitat d'Intervenció Ràpida.

La Infanteria de Marina disposa de material de tot tipus per realitzar aquestes missions. El més destacable és el següent:

Carros de combat:

- 12 M-48E. Són carros ofensius, de gran potència de foc i de xoc, amb molta maniobrabilitat i autonomia. Pesen 47'2 t, porten un canó de 90 mm, i la velocitat és de 49 kms/h.

Vehicles de combat cuirassats (VCA):

- 17 Scorpion, carros de combat lleugers (8'2 t),d'una autonomia de 900 km i velocitat de 80 km/h Serveixen per reconeixement.

- 18 LVTP-7, llanxes amfibies de transport de personal. Cada llanxa pot portar 25 homes.

Artilleria:

- 12 M-56 remolcables, de 105 mm
- 8 M-52A1, autopropulsats, de 105 mm (es retiraran)
- 6 M-109A, autopropulsats, de 105 mm, amb un abast de 18 km
- 66 M-40, sense retrocés, de 106 mm

Míssils contracarro:

- 12 TOW, montats en jeeps Land Rover 109. Pesants.
- 16 Dragon, lleugers i portàtils, amb 118 míssils
- .. Milàn

En definitiva, doncs, la Infanteria de Marina hauria de ser suprimida a mig terme, o bé reconvertida de tal manera que no tingués possibilitat d'efectuar operacions ofensives vers un altre país. Sols amb aquesta condició, que sens dubte alteraria de dalt a baix la seva estructura actual, una força com aquesta podria tenir algun sentit en un projecte de defensa defensiva.

EL POTENCIAL AERI

L'Exèrcit de l'Aire espanyol està organitzat en diversos comandaments, especialitzats en les diferents missions que normalment acompleixen unes forces aèries: combat, suport tàctic, transport, entrenament, etc. Excepcionalment, i donada la seva distància de la Península, les Canàries gaudeixen d'un comandament apart, el MACAN, que integra totes les missions abans esmentades.
L'estructura bàsica de l'Exèrcit de l'Aire és doncs la següent:

- Comandament Aeri de Combat (MACOM)
- Comandament Aeri Tàctic (MATAC)
- Comandament Aeri de Canàries (MACAN)
- Comandament Aeri de Transport (MATRA)
- Comandament d'Entrenament (MAPER)
- Comandament de Material (MAMAT)
- Grup del Quarter General (ACGA)

Les funcions de cada Comandament són facilment deduïbles pel seu propi nom:

El MACOM té la missió específica de dur a terme la batalla aèria, tant amb accions ofensives com defensives, i d'exercir la vigilància i el control de l'espai aeri espanyol. Disposa d'avions EF-18, F-4, Mirage III i Mirage F-1.

El MATAC té per missió específica dur a terme accions aèries en recolçament de les forces de superfície. Disposa d'avions F-5, P-3A, P-3B i Do-27.

El MATRA té la missió de fer els transports necessaris per al desenvolupament de les operacions assignades a les forces aèries. Compta amb avions C-130 Hércules, KC-130, C-212 Aviocar, DHC-4 Caribou i CN-235.

El MACAN té la funció de complir les missions assenyalades pels Comandaments Aeris de Combat, Tàctic i de Transport, però dins de l'espai geogràfic de la seva responsabilitat, Canàries.

Aquests quatre comandaments (MACOM, MATAC, MATRA i MACAN) configuren el que se'n diu la "Força".

Les missions del ACGA fan referència all transport d'autoritats, al salvament, al suport i a l'enllaç. Compta amb diferents tipus d'avions i d'helicòpters, igual que el Comandament d'Entrenament (MAPER).

Pel que fa a les intencions del nostre estudi, la qüestió que cal analitzar amb més deteniment és la referent al potencial del MACOM i del MATAC, és a dir, el d'aquells comandaments que tenen uns tipus d'avions ofensius, d'atac o polivalents. La resta d'avions, ja siguin d'entrenament o de transport,

seran també objecte d'anàlisi, peró més per la seva quantia que no pas per les seves qualitats o funcions.

Primer de tot, però, cal fer notar la dificultat d'establir separacions radicals entre les missions pròpies de les forces aèries. Si bé és cert que es distingeix entre missions ofensives (atac a objectius seleccionats) i missions defensives (interceptació i combat aeri en l'espai aeri nacional), no sembla tan fàcil posar-se d'acord quant als límits que cal imposar a la "batalla aèria".

Tradicionalment s'entèn que la batalla aèria consta de tres tipus d'accions fonamentals:

a) La supressió de les defenses antiaèries enemigues, mitjançant la reducció, la neutralització o la destrucció dels sistemes antiaeris i de C3I contraris.

b) L'acció aèria ofensiva, mitjançant la destrucció, el trencament o la reducció del poder aeri enemic (avions aterrats o en l'aire, emplaçaments de míssils superfície-superfície, dipòsits de combustible i municions, bases, sistemes de vigilància, magatzems, etc.).

c) Defensa aèria contra els atacs del poder aeri enemic, la qual cosa implica anul.lar o reduir l'efectivitat dels atacs dels avions i els míssils enemics.

Cal dir també que un sistema de defensa aèria està compost de mesures actives i passives. La defensa aèria activa es fa formada pels mitjans de detecció, identificació, interceptació i destrucció dels avions hostils que intentin penetrar en el nostre espai aeri. Els mitjans per fer-hi front es basen en avions interceptadors, míssils terra-aire, contramesures i contra-contramesures electròniques, sistemes de vigilància aèria, instal.lacions de control i comunicacions, etc.

La defensa aèria passiva, en canvi, es basa en la construcció de refugis per als avions, de camuflaments, d'àrees de dispersió, d'equipaments per reparar les pistes amb rapidesa, etc.

En un primer plantejament general de la qüestió, sense entrar en detalls o en les especificitats del cas espanyol, podríem afirmar que el discurs de les defenses no ofensives advoca per un reforçament del component defensiu de l'activitat aèria, ja sigui en missions d'interceptació, sigui en la capacitat de destruir avions que han entrat en el nostre espai aeri amb avions preparats per a aquesta funció o amb míssils de base terrestre. En qualsevol cas, sempre seran preferibles els avions de curt radi d'acció, és a dir, aquells que no tinguin possibilitats d'atacar objectius situats fora de la pròpia frontera. El problema rau, de fet, en si cal tenir capacitat per dur a terme missions ofensives i, en cas afirmatiu, quins límits cal posar a aquesta

capacitat. Evidentment, si es té la possibilitat de neutralitzar les defenses aèries enemigues, de destruir les seves bases o de plantejar batalla en el seu propi espai aeri, es pot guanyar una avantatge considerable. Però per gaudir d'aquesta possibilitat s'ha d'acceptar la doctrina ofensiva, fins i tot com a mitjà preventiu, i disposar dels mitjans materials per realitzar aquests tipus d'atacs. És clar també que amb aquest plantejament de força no és possible aconseguir una situació de confiança i de seguretat recíproca. Cal cercar, per tant, un plantejament diferent que, tot proporcionant garanties de defensa al nostre territori i al nostre espai aeri, no fomenti o possibiliti realitzar atacs a un altre país. És a dir, cal construir un sistema de defensa aèria que permeti a un tercer país no sentir-se amenaçat pel nostre sistema defensiu. Aquest sistema és el que crea una seguretat compartida.

En el cas d'Espanya, aquest discurs defensiu ha d'encarar-se amb el fet que el dispositiu aeri està pensat, bàsicament, per a un hipotètic conflicte amb algun país del Nord d'Àfrica, sobretot amb el Marroc, i que la distància d'algunes de les bases aèries espanyoles a altres bases aèries marroquines és petita (menys de mil quilòmetres entre Los Llanos i Quenitra, i menys de 400 km entre aquesta base i Rota o Morón). Des de qualsevol de les bases espanyoles situades al Sud o al Llevant pot dur-se a terme un atac al Marroc sense cap mena de problema per la distància. La possibilitat de plantejar avions de curt radi d'acció, com a mesura no ofensiva, queda desfigurada per aquesta realitat geogràfica. El que importa, per tant, és que l'esquema doctrinal i polític no enfoqui les relacions amb el Marroc de forma militar.

Tot i així, és possible dissenyar una defensa aèria per a Espanya sense necessitat de disposar d'algus dels avions actualment en servei o previstos d'adquirir i fabricar en el futur. Si no hi ha necessitat de disposar d'avions especialitzats en tasques ofensives, pot plantejar-se un dispositiu de defensa aèria basat en avions que compleixin missions de caràcter defensiu, per la qual cosa sols caldria disposar dels següents tipus d'avions:

* avions interceptadors
* avions de combat aeri de curt radi d'acció
* avions de reconeixement

Aquests avions haurien d'anar acompanyats, evidentment, dels pertinents sistemes de vigilància, comunicació i guerra electrònica, a fi i efecte de fer més eficaç la seva actuació.

Un altre aspecte polèmic és si aquesta força aèria ha d'estar formada també per unitats especialitzada en el suport aeri, missió que acompleix el que s'anomena aviació tàctica. Aquests avions són els que tradicionalment realitzen operacions i/o accions per ajudar, protegir i sostenir les

unitats de superfície, és a dir, de l'Exèrcit de Terra. L'aviació tàctica, o de suport aeri, proporciona foc, reconeixement i transport a l'Exèrcit de Terra. Aquesta missió està actualment encomanada als avions F-4C Phantom i F-5.

Alguns analistes han criticat l'abandó en què es troba l'aviació tàctica espanyola, i han apuntat la possibilitat que alguns dels avions C-101 Aviojet dedicats actualment a entrenament passin a tenir funcions de suport.

La primera reflexió que caldria fer en aquest sentit és que si les forces de terra experimentessin una forta reducció, tal com proposem en aquest treball, amb una retallada substancial del nombre de carros i d'altres vehicles blindats, les necessitats de suport aeri es veurien notablement disminuïdes. A més, cal recordar que la possibilitat que la Península sigui ocupada per tropes terrestres d'un altre país és realment inversemblant. Per tot això, pot partir-se de la base que les forces aèries de suport a terra no són ja tan necessàries a DEFENSA 2001, almenys en un nombre substancial. Una reducció important de l'aviació tàctica, proporcional a la disminució que plantegem per a l'Exèrcit de Terra, permetria també disminuir la necessitat de comptar amb camps de tir i d'entrenament per a aquests avions.

Les principals **bases aèries** existents a Espanya són les següents:

	Avions de combat
Torrejón (Madrid)	36 EF-18 36 F-4C 8 RF-4C
Saragossa	36 EF-18
Manises (València)	23 Mirage III
Los Llanos (Albacete)	39 Mirage F-1
Morón (Sevilla)	(26)F-5A/B/RF
Talavera la Real (Badajoz)	(47)F-5B
Gando (Canàries)	21 Mirage F-1 EE

Cal destacar també que a la base de Morón hi ha els avions de reconeixement marítim P-3A i P-3B, amb un total d'onze unitats, que pertanyen al MATAC. A Saragossa hi ha estacionada l'Ala 31 del MATRA, que compta amb 6 C-130 Hércules i un Super-Hercules de transport, i 5 avions cisterna KC-130.

La base més important és sens dubte la de Torrejón, que per alguns observadors s'està convertint en una "superbase", tot i la retirada dels avions F-16 dels Estats Units. Diverses unitats que fins fa poc estaven a Barajas, Getafe o Cuatro Vientos, s'han traslladat a Torrejón o ho faran properament. En aquesta base es quedaran la meitat dels avions F-18, la seu orgànica del Comandament de Combat, el Grup 45 de transport d'altes personalitats (VIP), la 408 esquadrilla de guerra electrònica i comunicacions, la "Jefatura" militar de control de la circulació aèria, la "Jefatura" de l'Ala d'Alerta i Control, l'ala 12 formada pels Phantom, el Centre d'Operacions de Combat, el 43 Grup contraincendis, l'Ala 54 d'assaig i armament, el Parc de la Mestrança Aèria de Madrid... una concentració excessiva que converteix Torrejón en el centre neuràlgic de la força aèria... i de la "vulnerabilitat" aèria.

Altres aeroports o bases aèries de menor importància, algunes amb materials de l'Exèrcit de Terra, amb avions d'entrenament, de transport, d'enllaç o helicòpters, són:

Villanubla	(Valladolid)
Getafe	(Madrid)
Agoncillo	(La Rioja)
Lleó	(Lleó)
Villafria	(Burgos)
Reus	(Tarragona)
Chinchilla	(Albacete)
Salamanca	(Salamanca)
Alcantarilla	(Murcia)
San Javier	(Murcia)
Almagro	(Ciudad Real)
El Copero	(Sevilla)
Jerez	(Cadis)
Rota	(Cadis)
Màlaga	(Màlaga)
Armilla	(Granada)
Son Sant Joan	(Mallorca)
Pollença	(Mallorca)

A final del 1988, la Base d'Agoncillo va passar a les mans de l'Exèrcit de Terra, i va convertir-se en el nucli de la Brigada de Caçadors de Munttanya LI (BRCZM) i en base d'hlicòpters de les FAMET. Es probable que aquesta mesura s'hagi pres amb la intenció de reforçar les unitats situades en les immediacions dels Pirineus i les Brigades de Cavalleria de Saragossa i El Ferral (Lleó).

Un aspecte que, com hem dit, pot defensar-se perquè és coherent amb el plantejament defensiu, és tot el que fa referència als sistemes de vigilància i alerta aèria. A Espanya, aquesta comesa està encarregada al Sistema Semiautomàtic de Defensa Aèria (SADA), que està equipat per proporcionar assistència a les operacions de defensa aèria, i que efectua la vigilància, la identificació i el control de

tot el que es belluga pel nostre espai aeri. Aquest sistema està connectat amb el sistema de míssils superfície-aire (SAM) Hawk i Nike.

Localització dels Esquadrons de Vigilància Aèria (EVA)

EVA 1	Calataiud	(Saragossa)
EVA 2	Villatobas	(Toledo)
EVA 3	Constantina	(Sevilla)
EVA 4	Roses	(Girona)
EVA 5	Alcoi	(Alacant)
EVA 7	Sóller	(Mallorca)
EVA 9	Motril	(Granada)
EVA 10	Noya	(La Corunya)
EVA 22	Lanzarote	(Canàries)

Pel que fa a comunicacions, l'esforç desenvolupat en els darrers anys és notable i mereix un suport inicial, encara que hi ha programes que estan centrats en els avions ofensius que nosaltres proposem reduir o suprimir. Els sistemes de comunicacions i la Xarxa d'Alerta i Control dependran, a partir del 1990, de l'Òrgan Central del Ministeri de Defensa. En els propers anys (1990-1994) l'Exèrcit de l'Aire dedicarà uns 11.500 milions de pts en inversions a programes generals de comunicacions, la qual cosa suposa uns 2.000-3.000 milions anuals. A aquest pressupost caldria afegir-hi el de programes més concrets, com el realitzat pel SYREL (Reconeixement Electrònic Tàctic), amb 3.000 milions de pts entre 1986 i 1988, o el SARA (Sistema de Reconeixement Aèri), que preveu unes inversions de 15.051 milions entre 1989 i 1994, i fins i tot el programa relatiu al Satèl.lit Helios, amb uns 10.000 milions d'inversions entre 1989 i 1993.

Pel que fa a guerra electrònica, entre el 1986 i el 1994 l'Exèrcit de l'Aire tenia assignades unes inversions de 32.339 milions de pts, dels quals uns 9.000 són per a ECM actives (entre 1986 i 1989), 3.500 per contra-contra mesures electròniques (de 1987 a 1990), i els quasi 20.000 milions restants per a equipaments diversos.

Finalment, pel que fa a inversions per a C3I (Comandament, Control, Comunicacions i Inteligència), entre el 1989 i el 1994 és previst invertir 5.658 milions de pts a l'Exèrcit de l'Aire, a raó d'uns 1.000/1.500 milions de pts anuals.

Podem dir, per tant, que en el període 1986-1994 s'hauran invertit prop de 80.000 milions de ptes. en concepte de suport electrònic (comunicacions, GEL, etc.) en la defensa aèria, i que la major part d'aquestes inversions es realitzaran després del 1990. Aquesta quantitat no inclou programes especifics per a alguns avions.

Quant a l'adquisició de municions i míssils, val a dir que la major part dels projectes actuals de les forces aèries estan

inclosos en el programa MODAR (Modernització d'Armament), format pels subprogrames següents: (21)

- adquisició del míssil AIM 9L per als EF-18
- modernització del míssil AIM-9N/P
- participació en el míssil ASRAAM (per als EFA, els EF-18 i els EA)
- adquisició del míssil AMRAAM
- adquisició del míssil Maverick AGM-65G aire-superfície. Tenen un abast de 20 km (200 unitats per als EF-18)
- adquisició del míssil Harpoon AGM-84A aire-superfície.Tenen un abast de 110 km (25 unitats per als EF-18 i P-3)
- desenvolupament del sistema SBGL (sistema de bomba guiada), per batre objectius de grans magnituds, realitzant missions Stand-Off (per als EF-18)
- adquisició de bombes GBU-16
- adquisició de bombes BME-330 (cluster amb submunicions antipersonals, incendiària i càrrega buida,per a missions aire-superfície
- desenvolupament de la bomba BEAC, bomba explosiva aire-combustible
- adquisició de torpedes MK-46 (Mod.5), per als avions P-3
- adquisició de dipòsits externs de combustible per als F-1

Un altre aspecte que s'ha desenvolupat en els darrers anys és el referent al potenciament de les bases aèries (programa POBAS). Existeix igualment un pla (REFAVIC) que preveu la construcció d'almenys 116 refugis per a avions de combat, amb un cost de 150 a 200 milions de pts per a cada refugi, la qual cosa fa pujar el programa a un cost total de 22.000 milions de pts. És previst de construir el següent nombre de refugis:

Bases aèries	refugis	avions
Morón (Sevilla)	36	F-5
Torrejón (Madrid)	24	F-18 F-4
Saragossa	24	F-18
Los Llanos (Albacete)	22	F-1
Gando (Canàries)	10	F-1

Existeix igualment un programa d'inversions per a l'autodefensa de les bases aeries, que preveu una inversió de 8.300 milions en el període 1989-1994.

Vegem ara algunes de les característiques dels principals avions que integren la força aèria espayola.

Els avions de les forces aèries

EF-18 Hornet (C-15)

El polèmic i protestat programa FACA va preveure l'adquisició de quasi un centenar de caces polivalents a l'inici de la dècada dels vuitanta. Per limitacions pressupostàries, quedaren reduïts finalment a 72 unitats. L'avió escollit fou l'EF-18, construït per la McDonnell Aircraft Co. (MCAIR). Pesa 9'3 t buit, i 25'4 t a plena càrrega. Té una velocitat màxima de 1.915 km/h (1'8 mach), un sostre operacional de 15 km, i un gran radi d'acció (un abast tàctic de 740 km i un abast de creuer de 3.700 km).

L'EF-18 és un avió polivalent, és a dir, que és apte per a missions de combat aeri i d'atac al sòl. Pot portar gran quantitat d'armes i es considera un dels avions més aptes per actuar en el teatre mediterrani i nord-africà.

A Espanya substituiran paulatinament els vells F-4 Phantom. S'ha dit fins i tot que 13 EF-18 igualen la capacitat de 32 F-4. La contundència és major en missions de neutralització d'una base aèria enemiga, on els Hornet ofereixen quasi quatre vegades més capacitat. (22)

Els 72 avions adquirits per Espanya, que es repartiran a mitges entre Saragossa i Torrejón, portaran míssils ASRAAM, HARM aire-superfície, Maverick AGM-65G aire-aire, Harpoon AGM-84A aire-superfície, AGM-88A HARM aire-superficie antiradiació (23), AIM-9 Sidewinder aire-aire, AIM-7 Sparrow aire-aire (24), bombes SBGL, GBU-12 (Mk82), GBU-16 (Mk83), Mk84, Paveway, CBU-59 de raïm...

El PIP preveu una inversió de 10.800 milions de ptes. per comprar a l'estranger diversos míssils tàctics aire-superfície Maverick, un míssil originari dels Estats Units, amb un abast de 22 km. Actualment s'està duent a terme un programa de "producció dual", pel qual diversos països europeus, inclosa Espanya, participen en la seva producció. El model escollit per Espanya és l'AGM-GS, un dels més petits i precisos, dotat d'autodirector i amb guia i cercador d'infrarojos. Vola a 0'8 mach i és del tipus "dispara i oblida". A la primavera del 1989 se'n van comprar 200 unitats a la Hughes, per valor d'uns 5.600 milions de ptes. El Marroc també en té.

L'equipament d'aquests avions, tant en míssils com en sistemes electrònics, s'emporta un bon grapat d'inversions. Programes del Ministeri de Defensa com el Centre de Suport Software, SIMOC (Sistema Integrat de Manteniment del Motor), SPG (Sistema de Gestió de Control i Producció) o GTCI (Gabinet Tècnic de Coordinació Informàtica), estan relacionats amb la compra dels EF-18.

Sense equipar amb armament, els avions van costar uns 350.000 milions de ptes., que es van pagant en diferents anualitats difícils de controlar, atès que figuren de manera molt dispersa en els pressupostos generals de l'Estat. A més, una part del finançament dels avions va a compte dels crèdits FFB (Federal Financing Bank). En cada un dels anys 1988 i 1989 s'ha pagat, com a mínim, uns 30.000 milions de ptes. per aquest concepte.

Els F-18 constitueixen una força ofensiva difícilment justificable en un programa de defensa-defensiva. Totes les seves característiques els fan incompatibles amb qualsevol esquema no provocatiu. El seu elevat cost, uns 450.000 milions de ptes. si tenim en compte els armaments que l'acompanyen i el suport terrestre que necessita, constitueix un argument de pes per reflexionar sobre la mala oportunitat d'adquirir un avió d'aquest tipus sense avaluar prèviament si el país podria prescindir-ne.

L'EF-18 és un avió adequat per lluitar contra les forces aèries del Marroc, i no pas contra avions del Tractat de Varsòvia. La seva capacitat d'atac al sòl magribí el converteix en un arma difícil de compaginar amb una política de cooperació vers els països del Nord d'Africa. És per aquest motiu que en aquest estudi proposem eliminar-lo, tot i l'elevada suma de diners ja gastats en aquests aparells.

Mirage F-1 (C-14)

Les forces aèries espanyoles disposen en aquests moments de 60 avions Mirage F-1. Dotze aparells s'han estimbat al llarg dels darrers anys. La major part de les unitats (39) estan localitzades a la base de Los Llanos (Albacete), i les 21 restants són a la base de Gando (Canàries). Seran operatius fins que entrin en servei els EFA (Avió de Combat Europeu).

L'F-1 és un caça de combat aeri, encara que està capacitat per dur a terme operacions d'atac al sòl. De fet, el model situat a les Canàries (F-1 EE), està adaptat a missions d'atac a terra. És molt veloç (2.335 km/h), maniobrable i flexible. Normalment va equipat amb míssils Matra 550 Magic IR i Matra 530 electromagnètic (aire-aire). També porta míssils Sidewinder AIM-9J.

L'any 1988 s'inicia un programa per millorar el seu equipament, incorporant-hi els sistemes de guerra electrònica Barax i Syrel, amb un cost superior als 9.000 milions de pts. El Barax és un equipament o sistema de contramesures electròniques (ECM), i el Syrel és un equipament d'intel.ligència electrònica (ELINT).

Entre 1976 i 1978 van entrar en servei les 24 primeres unitats. Els altres 48 F-1 comprats a França van costar uns 90.000 milions de ptes. El cost total dels 72 aparells

comprats en aquests anys puja, doncs, uns 135.000 milions de pts.

En aquest estudi mantenim el criteri que els F-1 podrien constituir la base de la defensa aèria espanyola, i ser l'únic component aèri permès amb una certa capacitat ofensiva.

Mirage III (C-11)

L'any 1970 es van comprar 30 aparells, per 90 milions de dòlars. A preus actuals, el seu cost equival a uns 55.000 milions de ptes. Al llarg d'aquestes dues dècades se n'han perdut vuit unitats, i només en resten 22. Formen l'Ala 11 de la base de Manises (València).

L'any 1988 s'inicia un procés de modernització per fer-los operatius fins a l'any 2000. Aquesta modernització costarà uns 23.300 milions de pts, i constarà de la instal.lació d'un sistema de reabastament en vol, nous armaments i nova aviònica.

La velocitat màxima del Mirage III és de 1'4 mach arran de mar (1.390 km/h), i 2.350 km/h volant a mitja cota. El sostre màxim és de 17 km, i el radi d'acció en missions d'atac és de 1.200 km. Amb dipòsits auxiliars té un abast màxim de 4.000 km.

Fins ara, la majoria de les missions operatives encomanades a l'Ala 11 estaven orientades a la defensa aèria (60%), per damunt de les missions d'atac (40%). Amb el programa de modernització, els avions estan sent preparats per invertir aquesta proporció, augmentant la seva capacitat en atac al sòl.

Porta dos míssils AIM-9 Sidewinder o Magic (aire-aire amb guia IR), i un Matra R-530 d'abast mitjà. Va equipat amb un radar multifunció Thomson-CSF Cyrano-IIB.

El procés de modernització a què estan sotmesos aquests avions augmentarà el potencial ofensiu de les forces aèries espanyoles, introduint uns aparells de gran radi d'acció, atès que podran ser abastats en vol. Des del plantejament de la defensa no ofensiva, aquests avions haurien de passar a la reserva d'aquí no gaire temps, sense introduir-hi modificacions que el facin encara més ofensiu. Com el cas dels altres avions esmentats, té una projecció d'atac sobre terres magribines.

F-4C Phantom (C-12)

Els 44 Phantom encara existents formen l'Ala 12 de la base de Torrejón (Madrid). L'Ala està composta de 32 caces comprats a l'inici dels setanta i 12 RF-4C de reconeixement. D'aquests

darrers, 4 foren adquirits el 1978, i els altres 8 el 1989, per 2.400 milions de ptes. Aquestes vuit unitats formen el 123 esquadró de reconeixement fotogràfic, i suposen una solució transitòria fins que no s'incorporin els nous sistemes de reconeixement en alguns dels F-18, probablement a partir del 1995.

El Phantom és un legendari avió de combat, polivalent, i que encara presta servei en dotzenes de països. La seva vida operativa s'està acabant, la qual cosa explica que s'intenti vendre'ls a un altre país, concretament a Turquia. A Espanya, les seves funcions seran substituïdes pels nous avions EF-18.

En aquesta situació, sols ens resta afegir que aquest intent d'exportar aquests vells aparells no sembla que hagi de contribuir al procés de desarmament convencional d'Europa. Per aquest motiu, en aquest estudi proposem la seva eliminació definitiva, exceptuant les 12 unitats dedicades a reconeixement, que podrien continuar actuant perfectament amb el plantejament de defensa defensiva.

F-5 (A-9 i AE-9)

Els 73 F-5 encara en servei (se n'han estimbat 21 al llarg dels dos darrers decennis) formen l'aviació tàctica, o de suport aeri, amb la missió de neutralitzar assentaments i fer reconeixement visual i fotogràfic.

D'aquests aparells, 26 són d'atac a terra i 47 de conversió operativa, és a dir, que serveixen per a instrucció avançada en caça i atac. Estan distribuïts entre Morón (Sevilla) i Talavera la Real (Badajoz). Els de Morón (Ala 21) tenen per finalitat única el combat, amb missions aire-superfície, tant de foc com de reconeixement. Els avions de la base de Talavera (Ala 23), tenen missions d'unitat tàctica i d'ensenyament avançat.

L'any 1987 començaren a ser modernitzats , ja que funcionen des del 1970 i es pretén que continuïn en servei fins que no siguin operatius els avions del programa AX, encara en fase de definició.

Els F-5 van ser fabricats a Espanya, amb llicència de la Northrop, i van costar uns 500 milions de pts per unitat (a preus actuals). El seu valor teòric és, doncs, d'uns 36.000 milions de pts.

Atès que la seva vida operativa també s'està acabant, proposem que no siguin reemplaçats per cap altre tipus d'avió, ja que la seva funció de suport a terra quedarà substancialment minvada pels canvis que proposem efectuar en l'estructura i dimensió de l'Exèrcit de Terra. Restarien actius fins que fos reforçat el sistema de defensa aèria amb míssils superfície-aire, exceptuant algunes unitats de

reconeixement, que podrien perllongar la seva vida uns quants anys més.

EFA

Per acabar amb aquest apartat de l'aviació de combat, hem d'esmentar el projecte d'adquirir un centenar d'unitats del futur Avió de Combat Europeu (EFA), fabricat per un consorci de diversos països de l'OTAN i on Espanya participa amb el 13% de les despeses. Aquests aparells substituiran els 60 Mirage F-1 que hem mencionat anteriorment.

L'EFA és un polèmic projecte dut a terme per la RFA, el Regne Unit, Itàlia i Espanya, amb un cost total de 40.000 milions de dòlars per als quatre socis. Sols la fase d'investigació i desenvolupament es preveu que costi uns 10.000 milions de dòlars, xifra veritablement escandalosa i que ja està comportant problemes de pagament.

Espanya haurà de gastar un mínim de 535.000 milions de pts en aquest projecte, dels quals 380.000 correspondran a la compra del centenar d'unitats, i 155.000 més a la fase d'investigació. El cost de cada avió serà, doncs, d'uns 3.800 milions de ptes. Segons el Govern, entre el 1986 i el 1989 Espanya ha gastat 29.000 milions de ptes. en la fase de viabilitat, definició i desenvolupament d'aquest avió.

La missió més important de l'EFA serà la del combat aire-aire, però també tindrà capacitat per realitzar missions aire-terra. El projecte està subjecte a una forta polèmica en diversos països europeus, i per diferents motius. Per una banda, el seu cost va pujant com l'escuma, molt per damunt de les previsions inicials. Per una altra, és un projecte militar que xoca frontalment amb els esforços d'aconseguir una disminució del potencial militar convencional a Europa. L'EFA esdevé una contradicció respecte al projecte de construir la "casa comuna europea", perquè simbolitza el vell discurs de mantenir la dissuasió mitjançant un fort aparell militar-industrial.

Per un motiu i altre, proposem una retirada immediata d'aquest programa del GEIP, amb la convicció que representarà un immens estalvi econòmic que permetrà dur a terme una defensa menys provocadora i més coherent amb el projecte polític que es vol compartir amb tots els països europeus.

Avions de transport

L'Exèrcit de l'Aire compta amb uns 110 avions de dedicats al transport, dels quals aproximadament la meitat corresponen al MATRA i l'altra part al MACAN, el MAPER i l'Agrupació del Quarter General.

La missió d'aquests avions és la de facilitar el desembarcament aeri (paracaigudistes, trasllat de forces aerotransportades), abastament, aprovisionament, evacuació, etc.

Avions de transport de l'Exèrcit de l'Aire

		Denominació	Ala	Base aèria
18	DCH-4 Caribou	T-9	Ala 37	Villanubla
5	C-130H Hércules	T-10	Ala 31	Saragossa
6	KC-130H Hercules	TK-10	Ala 31	Saragossa
1	C-130H30 Super Hércules	TL-10	Ala 31	Saragossa
5	Falcon-20	T-11	Grup 45	Getafe
71	C-212-100 Aviocar	T-12	Diverses	Diverses
1	Falcon-50	T-16	Grup 45	Getafe
1	Boeing-707	T-17	Grup 45	Getafe
1	Falcon-900	T-18	Grup 45	Getafe
2	CN-235	T-19	Ala 35	Getafe
(18)	CN-235			Getafe

El Comandament de Transport ha estat traslladat recentment a la base de Saragossa, que és la base on es concentren els avions de major capacitat.

El potencial de transport es basa en els 18 vells **Caribou**, un legendari avió que transporta 3 t de càrrega, els dotze **Hércules** (25) amb capacitat de 20 t cadascun, i dels quals tres unitats són utilitzades com a cisterna (reavituallament en vol), un **Super Hércules** (comprat al 1988) i més de 70 C-212 **Aviocar**, un avió construït a Espanya per Construcciones Aeronáuticas (CASA), que ha estat força exportat.

Els 18 Caribou seran substituïts properament per un nombre igual de **CN-235**, un avió de CASA que millora les prestacions del Aviocar. Cada unitat costa uns 800 milions de ptes. Es formaran dos esquadrons a l'Ala 35 de Getafe. Aquest avió pot enlairar-se i aterrar en pistes de 800 metres. Té un radi d'acció de 1.260 kms. carregat amb 5 tones, i de 4.290 km portant 2'4 t. Pot transportar 46 paracaigudistes equipats. Les 18 unitats esmentades podrien transportar, per tant, uns 830 soldats.

El PIP 89-92 preveu destinar uns 24.000 milions de pts a l'adquisició de diverses unitats del **Futur Avió de Transport Medi (FATAM)**, que es començaria a pagar a partir del 1990. El PIP preveu igualment una altra inversió de 16.700 milions, en el trienni 1992-1994, per adquirir avions de transport a l'estranger. Així doncs, és previsible que en el proper quinquenni es faci una despesa de més de 40.000 milions de pts en l'adquisició d'avions de transport. Amb aquesta inversió poden comprar-se entre 40 i 70 unitats. A aquesta xifra caldria afegir 5.000 milions més per a l'adquisició d'un **avió de reabastament en vol.**

A efectes del nostre estudi, considerem que el nombre actual d'avions de transport és més que suficient, especialment si tenim en compte que proposem una dràstica reducció de l'Exèrcit de Terra i la no existència d'una Força d'Intervenció Immediata/Ràpida, que és el tipus d'unitat que més necessita de mitjans de transport aeri. És probable, fins i tot, que algunes de les unitats del C-212 Aviocar poguessin ser transvassades al sector civil. En qualsevol cas, seria desitjable que tots aquests avions de transport estiguessin sempre disponibles per a les necessitats de Protecció Civil, amb la qual cosa se'ls podria rendibilitzar, alhora que farien un important servei a la societat.

El programa d'adquirir un avió de reabastament en vol hauria de suprimir-se, des del moment que no es pretén transportar tropes fora de l'espai peninsular. Tampoc caldria fer noves inversions, almenys a curt terme, per adquirir noves unitats. L'estalvi seria doncs substancial en aquest camp.

Avions de patrulla i reconeixement

Fins fa poc, les missions de reconeixement marítim i lluita antisubmarina han estat encomanades als sis avions **P-3A Orion** de l'Ala 22 de la base de Jerez, que serà traslladada a Morón abans del 1991. Quatre d'aquests aparells estan llogats pels Estats Units, i els altres dos són de propietat. Pesen 60 t i volen a uns 340 km/h.

Per cobrir la baixa dels quatre P-3A llogats, que s'hauran de tornar a la Marina dels EUA l'any 1991, durant el 1988 es van adquirir cinc nous Orion, de la sèrie **P-3B**, que foren comprats a les forces aèries noruegues per 25.000 milions de pts. El cost unitari, per tant, és d'uns 5.000 milions de pts. Portaran torpedes Mk-46 (Mod.5) i míssils Harpoon AGM-84A (aire-superfície). Els avions seran modernitzats a Espanya, amb un cost d'uns 16.000 milions.

Abans del 1993 és previst que les forces aèries comprin sis unitats de l'avió de transport **CN-235**, construït per CASA, que estaran preparats per realitzar missions de patrulla marítima. El CN-235 és un turbohèlice de nova generació (materials compostos, motors de baix consum i fàcil manteniment, aviònica digital), amb rodes en tàndem per aterrar en sòls no preparats d'un mínim de 800 metres. Pot transportar 46 persones equipades. El PIP preveu una inversió de 16.000 milions de pts en aquest programa.

<u>Avions de patrulla marítima i reconeixement</u>

6 P-3A Deltic Orion
5 P-3B Orion
2 C-212 Aviocar
(9)CN-235

L'Exèrcit de l'Aire també té previst de comprar, abans del 1993, tres unitats més del CN-235, en aquest cas per a missions de cartografia i fotografia, i es preveuen unes inversions de 7.000 milions per aquest concepte, en el trienni 1992-1994.

L'Ala 22 té encomanades les missions aeronavals de control del tràfic marítim de superfície i submarí, a més del minatge aeri. A més dels Orion esmentats, l'Ala compta amb dos C-212 **Aviocar**, preparats per a operacions de patrulla costanera. La zona de treball preferent de tots aquests avions és la de l'Estret de Gibraltar, però també operen a Galícia i al Nord de les Canàries. En 10 hores exploren unes 20.000 milles quadrades.

Durant la dècada dels noranta hi haura, per tant, uns 18 avions dedicats al reconeixement i patrulla marítima. Aquesta funció és perfectament coherent amb el plantejament de defensa defensiva, per la qual cosa no hi proposem cap mena de reducció.

Un tema ben diferent és, peró, el propòsit d'adquirir avions **AWACS**, un sistema aerotransportat d'alerta i control, que si bé realitza un tipus de funció diferent de la que realitzen els avions abans esmentats, és també un aparell que fa missions de reconeixemt i patrulla. El PIP 1989-92 preveu invertir 45.658 milions de pts entre els anys 1990 i 1994, en aquests tipus d'avions. Segons sembla, les intencions són comprar dos o tres avions Boeing 707 per dur a terme aquesta tasca. Per la naturalesa de les funcions pròpies d'un AWACS, com rastrejar espais molt allunyats de la Península, considerem que a una política de defensa defensiva a Espanya no li caldria un sistema d'alerta avançada com aquest, sent suficient la vigilància duta a terme pels altres avions. La compra d'AWACS, per tant, hauria de cancel.lar-se.

Avions d'entrenament

Les forces aèries disposen d'uns 200 avions d'entrenament. Quasi la meitat, uns 85, són **C-101 Aviojet**, un avió d'entrenament avançat construït per CASA i exportat a diversos països. El C-101 és un avió apte per realitzar missions de suport aeri, intercepció o lluita contra helicòpters. En una missió típica amb canó i bombes o llançacoets, l'Aviojet pot atacar objectius situats a unes 400 milles.

Els altres avions són els 40 xilens **E-25 Tamiz** (que estan presentant nombrosos problemes i que es van adquirir com a compensació per la compra xilena d'avions Aviojet), els vells T-34 (substituïts pels Tamiz), 26 Aviocar, 8 Piper i 60 Beech. També hi ha uns 76 helicòpters que depenen del Comandament d'Entrenament (MAPER).

La xifra total d'avions dedicats a tasques d'entrenament és ja prou elevada, i resulta excessiva si considerem les diverses propostes que hem fet per reduir diferents tipus d'avions. El fet que CASA sigui el constructor de l'Aviojet i que aquesta empresa pública passi per dificultats, no hauria de justificar en cap cas una compra continuada dels seus aparells.

Notes

1 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 3, 17 de setembre del 1986, pp. 90

2 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 90, 10 de març del 1987, pp. 3501

3 - Ministerio de Defensa, Memoria de Legislatura 1982-1986, pp. 376; D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 117, 24 d'abril del 1987, pp. 4495-4496

4 - PEÑARANDA, Julio, Hacia el Siglo XXI, Revista Española de Defensa, nº 7, setembre 1988, pp. 24

5 - Experts de l'Exèrcit de Terra valoren positivament la possibilitat d'adquirir carros alemanys Leoprad-2, a un preu de 450 milions de ptes. la unitat, segons l'ABC del 9 de gener del 1989, pp. 18.

6 - D.S.C.D., Comisión de Defensa, nº 423, 14 de març del 1989, pp. 14201

7 - Revista Española de Defensa, octubre 1988, pp. 26-27

8 - Ejército, juliol 1989, pp. 16-23

9 - LIBERAL LUCINI, Eduardo, La Armada ante la opinión pública, Revista General de Marina, març 1989, pp. 267-286

10 - NARDIZ VIDAL, Fernando, Naval defense of the Spanish area of strategic interest, NATO's Sixteen Nations, setembre 1989, pp. 76

11 - MANERO, Enrique, El debate estratégico y táctico dentro de la Alianza Atlántica, INCI, 1989, pp. 103

12 - DIEZ CAMARA, Octavio, El Grupo Alfa, Tecnología Militar, nº 6, 1989, pp. 25

13 - GALLEGO, Fermín, Spain's naval Battle Group Alfa, International Defense Review, nº 3, 1989, pp. 329-332

14 - Com ja és conegut, els patrullers han estat fabricats a Espanya per la Bazán

15 - Tecnología Militar, nº 6, 1989, pp. 30

16 - Revista General de Marina, gener 1990, pp. 12-14

17 - Ibid., pp. 16

18 - Revista Española de Defensa, nº 9, novembre 1988

19 - Ibid.

20 - ROSETY, Agustín, El cambio del futuro: Infantes de Marina y estrategia, Defensa, extra nº 12, desembre 1988, pp. 59.

21 - Revista de Aeronáutica y Astronáutica, gener 1989, pp. 30-32

22 - Revista Española de Defensa, nº 16, juny 1989, pp. 27

23 - Se n'han comprat 80 unitats, valorades en 4.900 milions de pts. Tenen un abast de 18 km.

24 - En el futur seran substituïts pels ASRAAM i els AMRAAM

25 - Cinc unitats foren comprades en el 1973, sis més en el 1976 (els KC) i la darrera, que va costar 2.100 milions de pts, en el 1988.

ANNEXOS

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

ALTERNATIVE DEFENCE COMMISSION, Defence without the bomb, Taylor & Francis, 1983

ALTERNATIVE DEFENCE COMMISSION, The politics of alternative defence, Paladin, 1987, 399 pp.

BARNABY, Frank & BOEKER, Egbert, Defence without offence, Peace Studies Papers, nº 8, Bradford University, School of Peace Studies, 1982, 60 pp.

BARNABY, Frank & BORG, Marlies ter, Emerging technologies and military doctrines: a political assessment, Macmillan, 1986, 328 pp.

BORG, Marlies ter & SMIT, Wim, Non-provocative Defence as a Principle of Arms Reduction, Free University Press, 1989

BOSERUP, Anders, The Foundations of Defensive Defence, Macmillan, 1990, 256 pp.

FISAS, Vicenç, Una alternativa a la política de defensa en España, Fontamara, 1985, 293 pp.

GALTUNG, Johan, ¡Hay alternativas!, Tecnos, 1984

GATES, David, Non-Offensive Defence: An Alternative Strategy for NATO, Macmillan, 1990, 256 pp.

I.C.D.S.I., Common Security: A Programme for Disarmament, Pan Books, 1982

I.P.R.A., Ecological Security & Peace, IPRA Newsletter, nº 1, 1989, 42 pp.

MOLLER, Bjorn, NOD Bibliography, Center for Peace and Conflict Research, Copenhague, 123 pp.

PIRIS, Alberto, Defensas alternativas, Papeles para la Paz, nº 29, 1988

RAGIONIERI, Rodolfo, La sicurezza dell'Italia, Marietti, 1989

ROGERS, Paul & RANDLE, Michael, Alternatives in European Security, Darmouth Publishing, 1989

S.I.P.R.I., Policies for Common Security, Taylor & Francis, 1985, 250 pp.

TROMP, Hylke, Non-nuclear defence in Europe, Presse de l'Université de Groningen, 1986

WACHTER, Gerhard & KROHM, Axel, Stability and Arms Control in Europe: The Role of Military Forces within a European Security System, SIPRI, Estocolm, 1989, 113 pp.

WEBBER, Philip, New Defence Strategies for the 1990s, Macmillan, 1990, 256 pp.

WISEMAN, Geoffrey, Common Security and Non-Provocative Defence, Peace Research Monograph, nº 7, Australian National University, 1989.

CENTRES I GRUPS DEDICATS A L'ESTUDI DE LA DEFENSA NO OFENSIVA
(adreça i principals investigadors)

AFES-PRESS

Alte-Bergsteige 47 D-6950 Mosbach R.F.A.	Hans Günter Brauch Lutz Unterseher

ALTERNATIVE DEFENCE PROJECT (ADP)

The Fund for Peace 345 Eat 46th Street New York 100177 USA	Randall Forsberg Mark Sommer Theodore M. Hesburgh Daniel Yankelovich

ALTERNATIVE SECURITY WORKING GROUP (ASWG)

9 Fentiman Road London SW8 1LD Regne Unit	Frank Blackaby April Carter Owen Greene William Howard	Sheena Philips Regan Scott Dan Smith Jonathan Steele

BRITISH AMERICAN SECURITY INFORMATION COUNCIL (BASIC)

33 Southampton Street
London WC2E 7HQ

1601 Connecticut Avenue NW
Washington DC 20009
USA

BUND FUR SOCIALE VERTEIDIGUNG

Friedensplatz 1a 4950 Minden R.F.A.	Petra Kelly Theodor Ebert Chr. Besemer R. van Heukelum	Chr. Schweitzer Roland Vogt Barbara Muller Kurt Sudmersen

CENTER FOR COMMON SECURITY

P.O.Box 275 35 Spring Street Williamstown, MA 01267 USA	Andrea Walter Dominic Carerc Kulik David Yaskulka Jeff Sultar

CENTRE FOR DEFENSE INFORMATION

1500 Massachusetts Av.NW Washington DC 20005 USA	Eugene La Rocque

CENTRE OF PEACE AND CONFLICT RESEARCH

University of Copenhagen Bjorn Moller
Vandkunsten 5 Hakan Wiberg
DK 1467 Copenhagen K
Dinamarca

CENTRO DE INVESTIGACION PARA LA PAZ (CIP)

Alcalá 117, 6º Mariano Aguirre
28009 Madrid Vicenç Fisas Alberto Piris

CIVILIAN-BASED DEFENSE ASSOCIATION

Box 31616 Melvin G. Beckman
Omaha, NE 68131 Philip D. Bogdonoff
USA Robert Holmes

COMMON SECURITY PROGRAMME

The Defence Research Trust
The Rookery, Alderbury
Oxfordshire OX17 3NA
Regne Unit

DEFENCE ALTERNATIVES STUDY GROUP

P.O.Box 9314 June Gregg
Wellington
Nova Zelanda

DUTCH INTERUNIVERSITY NETWORK FOR DEFENCE TECHNOLOGY ASSESSMENT (INSTEAD)

Postbus 7161 Marlies ter Borg
1007 MC Amsterdam
Holanda

GRUPPO DI LAVORE SULLE ALTERNATIVE DI DIFESA

Forum per i Problemi della Pace e della Guerra
Via Gina Capponi 32
50121 Firenze Rodolfo Ragionieri
Italia

INDEPENDENT DEFENCE RESEARCH GROUP

Centre for Peace Research
29 Lower Bagot Street
Dublin 2
Irlanda

INITIATIVE FÜR FRIEDEN, INTERNATIONALEN AUSGLEICH UND SICHERHEIT (IFIAS)

P.O. Box 2280
5300 Bonn 1
R.F.A.

Wolfgang Biermann

INSTITUTE FOR DEFENSE & DISARMAMENT STUDIES (IDDS)

2001 Beacon Street
Brookline MA 02146
USA

Randall Forsberg
Carl Conetta
S. Lilly-Webber
Conrad Miller
Marc Stein
Rob Leavitt

INSTITUTE FOR PEACE AND INTERNATIONAL SECURITY (IPIS)

91 Harvey Street
Cambridge, MA 02140-1718
USA

Paul Walker
Pam Solo

INSTITUTE FOR U.S.A. AND CANADA STUDIES

Khlebnyy Pereulokper 2/3
Moscú 12184
URSS

Andrei Kokoshin
Serguei Fedorenko
Georgi Arbatov

INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE OSLO (PRIO)

Fuglehauggata 11
0260 Oslo 2
Noruega

Sverre Lodgaard
Marek Thee

JUST DEFENCE

18 Oak Avenue
Ickenham
Uxbridge UB 8LP
Middlesex
Regne Unit

Peter Smith
Frank Barnaby
Ken Booth
L. Unterseher
Michael Harbottle
M. Chalmers
D. Wellman
Bjorn Moller
Peter Smith

KRISTNA FERDSRÖRELSEN

Götgatan 3
752 22 Uppsala
Suècia

Greger Hatt

PALME COMISSION

Box 16260
S-10325 Stockholm
Suècia

G. Arbatov
E. Bahr
G.H. Brundtland
A. Ferm
A.D. Ford
A. Garcia Robles
C.B. Muthamma
O. Abasanjo
D. Owen
C. Vance

PEACE RESEARCH CENTRE

Res. School of Pacif. Studies
N.C. Coombs Building
Australian Nat. University
Canberra, P-O Box 4
Canberra ACT 2601
Australia

Andrew Mack
Graeme Cheeseman
Trevor Findlay

POLEMOLOGICAL INSTITUTE

University of Groningen
Heresingel 13
9711 ER Gronningen
Holanda

Hylke W. Tromp

PRESBYTERIAN PEACEMAKING PROGRAM

100 Mitherspoon Street
Louisville, KY 40202
USA

SCHOOL OF PEACE STUDIES

University of Bradford
Bradford, West Yorkshire BD7 1DP
Regne Unit

Michael Randle
Owen Green

STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE (SIPRI)

Pipers väg 28
S-171 73 Solna
Suècia

Jane Sharp
Gerhard Wachter
Axel Krohn

STUDY GROUP ON NON-PROVOCATIVE DEFENCE (NPD)

S.A.N.A.
9 Poland Street
London W1V 3DG
Regne Unito

Philip Webber
Owen Green
David Chaplin

STUDY GROUP ALTERNATIVE SECURITY POLICY (SAS)

Von Guericke Allé 1
D-5300 Bonn 1
R.F.A.

Lutz Unterseher

INDEX ANALITIC

A-9 (veure "F-5")
AB-206 191
AB-212 191, 206, 211, 212
Acadèmia d'Artilleria 178
ACCS 140-144
ACGA 215, 226
acord de coordinació amb l'OTAN 136-167
AE-9 (veure "F-5")
AFT (veure "Suport a la Força")
AGM-65G 221, 222
AGM-84A 221, 222, 228
AGM-88A 222
AGM-GS 222
Agoncillo 190, 219
Agosta 207
AH-64 (veure "Apache")
AIM-7 222
AIM-9 221-223
AIM-9L 198, 221
Airland Battle 20, 29, 38
AISA 191
Albatros 204
Alcalà Henares 178
Alcantarilla 219
Alcoi 220
Alercan 142
alerta prèvia avançada 199
alertador d'amenaces 143
Algèria 69, 70
Algesires 178
Alijares 179
Almagro 190, 191, 219
Almeria 200
Alvarez de Sotomayor 179
amenaces 52, 54, 64-71, 179
amfibis 125, 209, 210, 213, 214
AMRAAM 221
AMX-30 121, 180, 188
Anaga 205
Andalusia 191
AO 211
AOR 211
Apache 190
Araca 178, 179
àrea militar restringida 46
Ariane 144
Armada 102, 193, 109, 115-117, 123-126, 145-148, 160-165, 194-214
armes ofensives/defensives 29, 34, 40, 94, 216
armes lleugeres 192
armes contracarro 31, 181, 188
armes nuclears 45, 46
Armilla 219
artilleria de costa 122, 184, 185
artilleria autopropulsada 184, 185
artilleria remolcada 184, 185
artilleria antiaèria 122, 183, 187
AS-332 (veure "Superpuma")
Aspide 157, 189, 204
Aspin, Les 46
ASRAAM 159, 162, 221, 222
Astilleros Reunidos 206
Astilleros Viudes 206
atac per sorpresa 33, 34, 39, 41, 44-49, 54, 94
Atlàntic 145-148, 165, 195, 200
Atrevida 204, 205
Austràlia 20
autisme 23
AV-8A 198
AV-8B 198, 201
aviació tàctica 217, 218
Aviocar 141, 215, 227-229
Aviojet 151, 218, 229, 230
avions 32, 45, 127, 214-230
avions de reabastament en vol 227, 228
avions de transport 127, 226, 227
avions d'entrenament 127, 229, 230
AWACS 127, 141, 142, 143, 229
AX 126, 225
Azor 211

Badajoz 179
Bahr, Egon 46
Baker, James A. 163
Baleares (veure "fragates FFG")
Balears 194
Barajas 219
Barax 223
Barceló 205
bases navals 152, 154, 157, 196
bases aèries 151, 152, 154, 159, 218, 219, 221, 227
bases de l'Exèrcit de Terra 178
batalla aèria 216
Bazán (veure "E.N. Bazán")

BEAC 221
Beach 229
Bètera 178, 190
blindats (veure "vehicles blindats")
BME-330 221
BMR 122, 182, 183
BO-105 191
Boeing-707 227
bomba guiada 221
bomba explosiva aire-combustible 221
Boserup, Anders 40, 43
Botoa 178
Bravo 198
Brigada Paracaigudista 176
brigades 175, 177, 178
BRIPAC (veure "Brigada Paracaigudista")
Bülow, Andreas von 46
Bush, Georges 163

C-101 (veure "Aviojet")
C-11 (veure "Mirage III")
C-12 (veure "F-4")
C-130 (veure "Hércules")
C-130 H30 (veure "Super Hércules")
C-14 (veure "Mirage F-1")
C-15 (veure "EF-18")
C-212 (veure "Aviocar")
C3I 123, 157, 193, 220
Cabezón del Pisuerga 178, 179
Cabrera 179
caçamines 125, 157, 158, 162, 208, 209
Cadis 157, 178, 196, 200, 209, 211
CAFDA 142
Calataiud 220
camps de tir i maniobres 121, 154, 179
Canadà 20
Canàries 68, 146, 147, 165, 194, 200, 204, 215, 223, 229
canons antiaeris 184
canons 122
Canons sense retrocés 184, 187
capacitats 31, 40, 44
Caribou 215, 227
carros de combat 31, 121, 180, 181
Cartagena 157, 189, 196, 204, 205, 207, 213
CASA 151, 191, 227-230
Castilla 209
CBU-59 222
CEE 81
Centre UNESCO de Catalunya 14
Cerro Muriano 178, 179
CESELSA 143, 189, 193
Cessna 212
CETME 192
Ceuta i Melilla 67-70, 155-158, 161, 166, 186, 192, 194, 200, 211, 213
CFE/CAFE 46, 80, 82, 83
CH-47 (veure "Chinook")
Chinchilla 219
Chinook 191
cicle de defensa 71-73
cluster 221
CN-235 141, 215, 227-229
CNAD 159
Colmenar 178, 190, 191
COMACTAE 157, 186
Comandaments Operatius Regionals 175
Combat Grande 141, 142
Comissió Palme 20, 22-24
comunicacions 123, 192, 193, 220
Concepte Globa 22, 53, 54, 163
Constantina 220
contracarro 31, 181, 188
control d'armaments 20, 38, 53
control operatiu 134, 137
corbetes 125, 161, 189, 204, 205
Cormorán 206
Cuatro Vientos 219

Daphné 207
defensa no ofensiva 40-43
defensa aèria 140-144, 165, 224
defensa no provocativa 44-49
defensa avançada 213
defensa operativa del territori 177
defensa social 13, 92
defensa suficient 35-38, 94
Delfín 207
desarmament (política espanyola) 78-87
desarmament 20, 78-87
Descubierta 197, 204
desnuclearització 86, 124, 163
despeses militars (veure "pressupostos de defensa")
DHC-4 (veure "Caribou")
dilema de la seguretat 23, 24, 39
Dinamarca 20
dispersió d'unitats 33, 43
divisions 175
DNP (veure "defensa no provocativa")
Do-27 215

doctrina ofensiva/defensiva 30-35, 45
DOT (veure "defensa operativa del territori")
dragamines 125, 157, 158, 160, 162, 208, 209
Dragón 213, 214

E.N. Bazán 206, 209, 210
E.N.Santa Bárbara 182, 185, 187, 188
E-25 (veure "Tamiz")
ecoseguretat 50-52, 92
EF-18 127, 143, 161, 189, 215, 218, 219, 221-223
EFA 127, 159, 162, 221, 223, 226
efectius humans (veure "personal")
eix Balears-Estret-Gibraltar 154-157, 161, 195
El Ferrol 152, 196, 197, 204, 211
El Goloso 178, 179
El Copero 190, 191, 219
El Ferral 178, 179, 185, 219
ENASA 182
Esperanza y Cia 182
Esquadrons de Vigilància Aèria (veure "EVA")
ESS-2020 25-28
Estats Units 139, 148, 151, 155, 156, 161, 163, 219
estratègia de no-batalla 41
Estret de Gibraltar 147, 154-157, 166, 186, 188, 189, 194, 200, 204, 206, 208, 209
estructura militar integrada 132-135
Eurocopter Gie 159, 162
Euroflag 159, 162
Euronato Training Group 151
Europa 25-28, 46, 47, 78-87
EVA 127, 142, 157, 220
exercicis i maniobres 45, 148, 154, 159, 160, 162
Exèrcit de l'Aire (veure "forces aèries)
Exèrcit de Terra 100, 101, 109, 112-115, 119-123, 166, 173-193
Exocet 206, 207

F-1 (veure "Mirage F-1")
F-16 219
F-18 (veure "EF-18")
F-4 127, 161, 215, 218, 221, 222, 224, 225
F-5 127, 157, 161, 215, 218, 221, 225, 226
FACA 222
Falcon-20 227
Falcon-50 227
Falcon-900 227
FAMET 190, 219
FAMS 159
FATAM (veure "Futur Avió de Transport Medi")
Federal Financing Bank 223
Felis 187
FFB (veure "Federal Financing Bank")
FIR 10, 11, 121, 158, 159, 162, 179, 190, 213, 228
FOFA 20, 38
Força 174, 175, 215
Força de Vigilància Marítima 205, 206
Forces Subtils 205
Forces de Desembarcament 213
forces navals 45, 194-214
Forces de Protecció 196
forces aèries 33, 45, 103, 104, 109, 117, 118, 127-128, 140-144, 214-230
Forces Auxiliars 196
Forces de Combat 196
fragates FFG 194, 197, 199, 200, 202
fragates F-100 203
fragates 125, 145, 161, 201-204
fragates DEG 201, 202, 203
França 64, 140-144, 159, 160, 165
Fundació Jaume Bofill 14
fusell d'assalt CETME 192
Futur Avió de Transport Medi 227

Galerna 207
Galicia 229
Galtung, Johan 21, 33, 42, 50
Gando 218, 221, 223
GBU-12 222
GBU-16 221, 222
GDF-001 189
GEIP 143, 144, 159, 188, 189, 226
Getafe 219, 227
Gorbatxov 35
Grècia 139
Grup Amfibi 210
Grup Delta 210
Grup Aeronaval de Combat (veure "Grup Alfa")
Grup Alfa 124, 126, 138, 145-148, 157, 165, 198-201, 211, 212
GTCI 222
Guàrdia Civil 177

guerra electrònica 192, 193, 220, 223
Gysi, Gregor 86

HARM 222
Harpoon 157, 189, 197-199, 202-206, 221, 222, 228
Harrier 124, 145, 198
Hatchett, Ronald 45
HAWK 142, 157, 188, 220
Heiberg, W.L. 164
helicòpters 122, 124, 190-192, 212
Helios 143, 144, 159, 162, 200
Hellfire 120
Hércules 215, 218, 227
Hierro 143
Hispasat 144, 200
Holanda 221
Hornet (veure "EF-18")
HOT 188, 191, 206
Hughes 500M 212

Ibeas Juarros 178
Iberlant 145
IMEMO 38
incapacitat estructural per llençar un atac 44-49
indústria d'armament 76, 77, 86, 87
Infanteria de Marina 124, 157, 158, 179, 194, 198, 200, 210-214
informe Palme (veure "Comissió Palme")
infrastructura civil 151-153
Iniciativa de Defensa Estratègica 19
Institut d'Europa 38
Institute for Peace and International Security 50, 51
Institute for Resource and Security Studies 50
intencions 31, 40, 44
interdependència 23, 36
investigació 48, 49, 76, 77, 226
ISKAN 38
Itàlia 140-144, 159, 160, 165, 226

Jarama 178
Jerez 219, 228
Jorkine, Vitali 36

Karaganov, Sergueï 36
Karkoszka, Andrzej 48
KC-130 215, 218, 227
King-Hall, Stephen 23
Konavalov, Alexander 47
Kortounov, Andreï 36

La Isleta 178
La Corunya 178
LAH (veure "TONAL")
LAMPS 199
Lanza 143
Lanzarote 220
Las Palmas 196
Lazaga 197, 200, 205
LCM 210
LCT 210
LCV 210
LCVP 210
Leclerc 180
Legió 121, 179
Leopard-2 180
Libia 69, 70
llançacoets 184, 186
llanxa patrullera (veure "patruller")
llanxas de desembarcament 210, 214
Llei Orgànica de la Defensa Nacional 73
Lleida 178
Lleó 219
Lodgaard, Sverre 45
logística 41, 46, 150-154, 167
Los Rodeos 190
Los Llanos 159, 162, 217, 218, 221, 223
LVTP-7 214

M-107 185
M-108 185
M-109 185, 214
M-110 185
M-40 A-I 187, 214
M-41 180
M-47 121, 180
M-48 121, 180, 214
M-48B 187
M-52 214
M-55 185
M-56 214
M-60 180
MACAN 215, 226
MACOM 142, 160, 215
Madrid 196
Magic 223, 224
Magrib 67-70, 92, 143, 155, 166, 210, 217, 222, 223
Màlaga 219

MALZIR 175
maniobres (veure "exercicis")
Manises 159, 162, 178, 218, 224
MAPATS 206
MAPER 215, 226, 229
Mar del Norte 211
Marín 196, 211
Marines 178, 179
Marroc 67–70, 146, 148, 154–158, 166, 179, 191, 200, 210, 213, 217, 222, 223
Martínez Inglés, Amadeo 10, 11
MATAC 215, 218
Matador 198
MATRA 215, 218, 226
Matra-530 223, 224
Matra-550 223
Maverick 198, 221, 222
Mazing, Valeri 47
MCAIR 222
Mediterrani 67–70, 120, 123, 124, 138, 154–163, 166, 195, 200, 208, 222
Menorca 178
mesures passives 42, 216
mesures contra mines 208, 209
Milan 176, 188, 206, 214
Mirage III 127, 159, 161, 162, 215, 218, 224
Mirage F-1 127, 142, 159, 161, 162, 215, 218, 221, 223–226
míssils contracarro 188
míssils de creuer navals 47
míssils 122, 187–190, 220, 221
missions fora d'àrea 137, 138
Mistral 122, 159, 162, 189
mobilitat 31, 41, 48
MODAR 221
Moller, Bjorn 39, 41
Mont de Marsan 141
Monte la Reina 179
Montejaque 178
MOR (veure "Comandaments Operatius Regionals")
Morón 157, 200, 217, 218, 221, 225
Morters 184, 187
Motril 220
MSAM 188, 203
MSC (veure "dragamines")
MSO (veure "caçamines")
MSOW 159, 162
Muller, Albrecht von 48
Múrcia 178
Nacions Unides 21, 22, 52
NADGE 142
Nalón 205
Nardiz, Fernando 195
Neild, Robert 43
neutralisme 86, 87
NFR-90 125, 202, 203
Nike Hercules 142, 188, 220
NOD 31, 39–43
Northrop 225
Noruega 228
Nova Zelanda 20
Noya 220
Nucli de Tropes Divisionari 175, 177

Objectius de Força 137
Oerlikon 187
OH-58 191
Ojeda, Jaime 135, 136, 152
Olimpo 192
operacions de zona 212
Organ Central 109
Orion (veure "P-3 Orion")
Osca 178
OTAN 25, 29, 37, 47, 50, 53, 54, 81, 85, 95, 129–169, 196

P-3 Orion 157, 189, 200, 215, 218, 221, 228, 229
Pacte de varsòvia (veure "Tractat de Varsòvia")
Pájara 179
Palme, Olof 24
paracaigudistes 121, 176, 179
paradigma de la seguretat 53–55
patrulla marítima 127, 165, 228, 229
patrullers 32, 125, 157, 195, 205–207
Paveway 222
PCO 204, 206
PEC (veure "Pla Estratègic Conjunt")
Peñaranda 179
Penguin 199
percepcions d'amenaça 64–71
personal civil i laboral 99
personal de les forces armades 75, 86, 96–104, 120, 173, 174
petrolier 126, 201, 211
Phantom (veure "-4")
Piper Comanche 212, 229
Piris, Alberto 82

Pla META 177, 178
Pla Estratègic Conjunt 71–73
Plan Alta Mar 203, 207, 208, 210
planejament de la defensa 72–74, 136, 137
plantilles (veure "personal de les forces armades")
POBAS 221
Polígono Chinchilla 179
política espanyola de defensa 71–77
política exterior 166
Pollença 219
Polyships 206
portaavions 32, 124, 145–148, 160, 165, 198–201, 211
Porto Pi 160, 196, 208
Portugal 139–144, 165
pressupostos de defensa 76, 84, 87, 94, 105–118
Programa de les Nacions Unides per al Medi Ambient 50
protecció civil 92, 93, 228
PSOE 161
Pugwash 48

Quarter General de l'Exèrcit 174

R–11 (veure "portaavions")
radars 123, 143, 157, 186, 193
Radite 192
RCL (veure "canons sense retrocés")
RDA 85, 86
reconeixement aeri 127, 143, 165, 217, 225, 228, 229
REFAVIC 221
refugis aèris 221
Regions Militars 120, 176
Regne Unit 20, 155, 226
remolcador 211
Renedo–Cabezón 179
Reserva General 175, 176
resposta flexible 20
Retamares 189
Reus 219
RF–4 127, 143, 218, 224
RFA 20, 85, 226
RMA (veure "àrea militar restringida")
Rocard, Michel 35
Rodman 206
Roland 157, 188, 189
Roses 220
Rota 157, 196–198, 201, 217, 219
Rubis 208

SACTA 142
SADA 127, 141–143, 152, 219
Salamanca 219
Salas Larrazábal, Ramón 11
Sálvora 205
SAM 187, 188
San Fernando 157, 205, 213
San Gregorio 178, 179
San Javier 219
Sánchez Méndez, José 151
Sandow 209
Sant Isidre 178
Sant Climent 178, 179
Santa María (veure "fragates FFG")
Santa Bárbara (veure "E.N. Santa Bárbara")
SAPA 187
SARA 143, 220
Saragossa 218, 219, 221, 222, 227
SAS (veure "Study Group Alternative Security Policy")
SB/155/39 186
SBGL 221, 222
Scorpion 214
SDAM 142
SDI (veure "Iniciativa de Defensa Estratègica")
SDP 46, 47
Sea King 201
Seahawk 145, 194, 199, 201, 202
Searchwater 201
SED–PSD 86
seguretat proporcionada 53
seguretat compartida 22–24, 51, 52
seguretat ecològica (veure "ecoseguretat")
servei militar 96, 100, 101
SH–3D (veure "Sea King")
SH–60B (veure "Seahawk")
SIA (veure "incapacitat estructural per llençar un atac")
SICCAP 141, 143
Sicília 160
Sidewinder 198, 222, 224
SIMOC 222
SIPRI 25
sistema analògic 137
Skyguard 189
SOC 142
Sóller 220
Son San Joan 219

sonar 200
Sparrow 222
SPG 222
STRIDA 140, 141
Study Group Alternative Security Policy 47
submarins 47, 125, 158, 161, 162, 197, 207, 208
Suècia 207
suficiència raonable 35–38
Super Hércules 227
superioritat defensiva mutua 40–44
Superpuma 191
Suport a la Força 174
SYREL 220, 223

T–10 (veure "Hércules")
T–11 (veure "Falcon–20")
T–12 (veure "Aviocar")
T–16 (veure "Falcon–50")
T–17 (veure "Boeing–707")
T–18 (veure "Falcon–900")
T–9 (veure "Caribou")
TACTAS 200
Talavera la Real 151, 218, 225
Tamiz 229
TEAR (veure "Tercio de la Armada")
tecnologia 45, 47, 48, 50
Teide 211
telecomunicacions 192
Tercio de la Armada 200, 213
Teruel (llançacoets) 186
Thee, Marek 49
TK–10 (veure "Hércules")
TL–10 (veure "Super Hércules")
TOA 122
Toledo (llançacoets) 189
TONAL 122, 159, 162, 192
Torrejón 141, 218, 219–222, 224
TOW 206, 213, 214
Tractat de Varsòvia 35, 37, 85, 163
Trigat 159, 188, 192
TRITAN 202

UCD 164
Uceda 178, 179
UEO 81, 158
UH–1H 191
UH–1N 191
UNEP (veure "Programa de les Nacions Unides Medi Ambient")
UNESCO 13, 14
Unitat d'Operacions Especials 213
Upholder 208
URSS 20, 35–38, 163, 166, 200

vaixell mixt d'aprovisionament 211
vaixell logístic 126, 145, 201, 211
vaixell d'informació hidrogràfica 211
vaixell–escola 211
vaixells de suport 211
Valladolid 187
Vastergotland 208
VCI (veure "vehicles de combat d'infanteria")
VEC 122, 182, 183
vehicles de combat d'infanteria 182, 183
vehicles blindats 122, 182, 183
vehicles de reconeixement 182, 183
Velasco 209
Viator 178
Villafría 219
Villanubla 151, 219, 227
Villatobas 220
Voigt, Karsten 46
voluntariat especial 100–104
Vosper Thornycroft 209

Walrus 208
Wehr, Paul 23
Worldwatch Institute 51

xarxa d'alerta i control 220
xarxes tàctiques 123, 192
Xile 229

ZLAO (veure "Zona Lliure d'Armes Ofensives")
Zona Lliure d'Armes Ofensives 38, 47, 48
Zona Estratègica de Reraguarda 152
Zona Econòmica Exclusiva 123, 206
zones restringides 46

"DEFENSA 2001"
A NON-OFFENSIVE DEFENCE PROPOSAL FOR SPAIN

ENGLISH ABSTRACT

The closing years of the eighties will go down in history for the political changes taking place over a large part of Europe. One of the many consequences of these changes has undoubtedly been the need for all European states to redefine their national defence policies and their participation in military alliances. The model based on the policy of opposed blocs has completely collapsed and no alternative model capable of replacing it has so far been outlined.

There are indications, however, of the way things could go in the near future. Some of the possibilities are tremendously negative, while others offer considerable hope. Whether events swing in one direction or the other will depend largely on the intuition and courage of public opinion and of the politicians. At any rate, we have a chance to set in motion new defence and security policies without the risks or the shortcomings the old ideas offered. I think one such opportunity is that offered by what are known as "non-offensive defences", with a series of proposals that could lead to the definitive abandonment of policies which have given rise to mistrust, insecurity, fear and terror, even though they have always been presented as "defence and security" policies.

In Spain, the debate has arrived a little late and in poor form. The traditional lack of any discussion on military matters, or even on exterior policy, and the belief of our rulers that the debate should only be open to them, are just two of the reasons behind the leanness of the debate so far. Also, some of the very few ideas put forward have been particularly infelicitous. The aim of this work is not to enter into a controversy with specific people and their ideas. As I see it, the debate on the new defence and secutiry policies has yet to take place, and efforts would be better directed at designing new proposals in keeping with what we think can be achieved in the middle term. First of all, we must have proposals; after that, we can compare them.

DEFENSA 2001 is indoubtedly a risky proposal, in that it puts forward a defence model wich would be viable within the space of ten years but which is certainly very different from the present one. It involves political decisions which are not very easy, mode than anything because of their effect on the army. But developments seem to suggest that sooner or later the only chance of building a new defence policy in line with the political wish for disarmament and demilitarisation will have to follow paths like those suggested here.

"DEFENSA 2001"

DEFENSA 2001 proposes an exclusively defensive defence policy for Spain, both in arms and in organisation and doctrine, which can never become a threat or a provocation for another country. The defensive character of the proposed model must be reflected in the doctrine, the running and in the training of troops.

Spain isn't under threat from anyone, nor is she likely to be in the foreseeable future. It therefore seems pointless to maintain an oversized military apparatus prepared (at least in theory) to confront non-existent or unforeseeable situations. It would make more sense to maintain a small military apparatus to protect our territory, but without any pretence at total dissuasion. It would probably not even be possible to prevent the occupation of the country by a large power. The dissuasive model under consideration is only intended to hinder it and create obstacles. This defence model, like any other, without exception, has its limits.

Even if there are no military threats, the existence of the armed forces is justified by the survival of an almost universal cultural model based on dissuasion through force. The defence model I propose can help to change this cultural pattern and direct it towards a relationship of trust between peoples, rather than of threats. In this sense, DEFENSA 2001 is a transitional defence model which, with later modifications, allows an approach to te social (non-military) defence models desired in the future. If we are to see this future, though, we will have to act positively in other fields, particularly that of culture, and do away with the false enemy-image and with the stereotypes that foster racism and the exaggerated view of the threat. For this reason, it is very important that we increase technological, economic, political and cultural co-operation with the countries of Northern Africa. More generally, for a security policy to be coherent and effective it must form part of the international move towards the reduction of the great financial and ecological inequalities between the industrialized world and the developing countries. Replacing the debate on "military security" with one on "ecological security" is a step in this direction.

DEFENSA 2001 renounces the capacity to carry out surprise attacks outside the territory and the possibility of projecting our military might beyond our borders. Subsequently, it only contemplates the possession of defensive weapons or weapons which are more defensive than offensive. Amongst other things, we suggest the suppression of aircraft carriers, frigates and fighter planes, and important reductions in tanks, armoured vehicles, amphibious vehicles and aircraft. On the other hand, we propose a better provision of short-range missiles and patrol boats.

The adoption of "defensive defence" means reducing one's potential to what is strictly necessary, in keeping with the principles of

"minimum reasonable sufficiency" or "sufficient minimum defence capacity".

DEFENSA 2001 is a proposal which allows a way out of the technological, political and economic rearmament spiral. We feel that the policy of disarmament and arms control has always been closely tied to defence policy and should take first place over it.

If we are to make progress in this direction, true democratization of defence policies is called for. This involves a revision of the official secrets act, greater transparency of information, greater parliamentary control of these issues and a legislation which allows greater freedom of expression to the army, amongst other aspects.

As regards the policy of alliances, DEFENSA 2001 suggests a series of initiatives designed to favour coherence between the overall proposal set out here and the committments acquired with NATO. If two or three years ago it was necessary to make a number of corrections in these committments, the present European political situation provides even more reasons for changing the Spanish model of participation in the Atlantic Alliance, especially if what is intended is to build a new form of shared security structure covering all the countries of Europe, from the Atlantic to the Urals. An open structure without foreign guardians to whatch over the security of the inhabitants.

A small, professional, defensive army

The defence model we propose in this work involves a tremendous reduction in the manpower of the present armed forces. The present massive army, based on compulsory military service, has no justification today. It is neither operative nor necessary. At the same time, it creates tensions amongst a great many young people, who can't understand the meaning or the function of the army, which is seen more as a threat that an organ of protection.

Starting from the initial criterion of creating a professional army equipped with exclusively defensive arms, in the quantities which are strictly necessary, we have made an estimate of the number of people which would be needed to make the model work. Needless to say, there is a high risk of error involved in these calculations. But it was necessary to be able to give some idea of the size and the coast of this proposal.

The conclusion to be drawn from this work is that Spain's military defence could be entrusted to an army a quarter of the size of the present one. Between 80,000 and 90,000 professionals and 10-15,000 civilians would be enough to fully guarantee defence. So as to arrive at a workable financial estimate for this model, we have had to fix the proposed figures for our armed forces at 84,000, plus some 13,000 civilians. Under no circumstances do we think it

necessary for the total number of people involved in defence to exceed 100,000.

Suggested Manpower of the New Armed Forces

	Civilians	Officers	Jnr Officers	Troops	TOTAL	%
C.O.	3,500	1,500	2,500	5,000	9,000	11
Land	5,000	3,500	6,500	38,000	48,000	57
Navy	2,000	2,000	3,000	10,000	15,000	18
Air	3,000	2,000	3,000	7,000	12,000	14
TOTAL	13,000	9,000	15,000	60,000	84,000	100
%		11	18	71	100	

Being a small army, free from bureaucracy, the proportion of officers and junior officers is higher that in the present army. Our basic assumption is that an army with defensive weapons normally has need of less soldiers, especially to eliminate arms systems requiring large crews or complex logistic systems. Simplification, the reduction in weapons and the technification of many of them will require the direct participation of the trained professionals, who, rather than devoting themselves to "giving orders" to the troops, would have to take direct responsibility for the tools in their charge. The endless hours of drilling the troops and teaching them to parade and to obey blindly (and, very often, stupidly) has no place in the model we propose, as we don't measure military professionality in terms of ability to practice the "hierarchy" on subordinates, but base our ideas on the firm conviction that a soldier has to be a responsible public employee serving the interests of the society. The responsibility arising from such a specialised function sets him apart from the rest of public employees, but this is no reason why the soldier should consider himself part of an autonomous, privileged institution or the sole depositary of particular values. DEFENSA 2001 also aims to remove the element of myth from the military institucion, desanctify it and at the same time dignify it.

The estimate we have made is of some 9,000 officers and 15,000 junior officers for the whole of the Armed Forces. This means reducing the number of officers foreseen by the Ministry of Defence for 1991 by no more nor less than two thirds, and of junior officers by a half.

Comparison of Personnel

	Ministry of Defence 1991 Forecast	DEFENSA 2001 proposal	Difference
Officers	26,900	9,000	- 17,000
Jnr Officers	31,300	15,000	- 16,300
TOTAL	58,200	24,000	- 34,000

Obviously, the biggest reductions would be made in the Land Army, which would have its officers and junior officers reduced by two thirds, while in the Navy and Air Force the reductions would affect about half the total.

Comparison of Troops

Present Total	DEFENSA 2001 Proposal	Difference
254,000	60,000	- 194,000

As regards troops, which in the DEFENSA 2001 proposal would be professionally trained volunteers serving a minimun term of two years, we think some 60,000 people would be enough, as opposed to the 250,000 soldiers at present. The Land Army would include more than 60% of these troops, with a figure we think should at no time exceed that of two present-day divisions.

Comparison of Civilian Workforce

Present Workforce	DEFENSA 2001 Proposal	Difference
43,000	13,000	- 30,000

As regards the number of civilians employed by the Ministry of Defence, which at present includes some 43,000 people, the structural modifications we propose would make it possible to dispense with the greater part of the workforce, leaving a figure we estimate at about 13,000 employees.

The cost of DEFENSA 2001

Much of the debate wich has taken place in the last few years on compulsory military service and the possibility of creating a professional army has centred on the financial aspect of the question. Very often, to show the inviability of a professional army, people increase the current Defence budget by the cost of paying a monthly sum (80,000 pesetas) to each of the soldiers in the army today, which inflates the budget by some 250 or 350,000 million pesetas.

This kind of reasoning is a trap designed to conceal decisive aspects of the debate. First of all, that the Spanish armed forces

have absolutely no need to maintain their present level of manpower; our proposal in this respect is quite clear: reduce it to one quarter. The second, obvious aspects is that of wages and salaries. If someone signs a contract with the state, by which he assumes responsibility for defence for a few years on a full-time basis, then obviously he should be paid a fair wage. If we're not to have an army, let's not have an army, but if we are, the people who make up the workforce, including the troops, should be decently paid, and salaries of 55,000 pesetas a month, like those of the present special volunteers, or of 70-80,000 pesetas, the figure suggested by some analysts for the professional soldiers of the future, don't fulfill this condition. For this reason, we at DEFENSA 2001 suggest an annual gross salary of 2 million pesetas, which means a total anual expenditure of 120,000 million pesetas.

As regards officers and junior officers, we suggest salaries of 4 and 3 million pesetas at year, respectively, which is more than they earn at present. We put the average salary of the civilian personnel at 3 milion pesetas a year. Altogether, if we add the cost of injury pensions and of the present reserve personnel, the total cost of wages and salaries comes to some 336,000 million pesetas, less that the 428,000 million pesetas the Ministry of Defence has to pay out at the present moment.

Breakdown of the Cost of DEFENSA 2001
(in millions of pesetas)

PERSONNEL		336,000
9,000 officers	(at 4 million a year)	36,000
15,000 jnr officers	(at 3 million a year)	45,000
60,000 troops	(at 2 million a year)	120,000
clothes for 84,000	(at 71,400 pesetas)	6,000
13,000 civilians	(at 3 million a year)	39,000
food for 97,000	(at 123,700 pesetas)	12,000
25,000 injured	(at 1.3 million) (*)	32,000
16,400 reservists	(at 2.8 million) (*)	46,000
MAINTENANCE		70,000
MATERIAL		160,000
TOTAL COST OF THE MODEL PROPOSED		566,000

Additional annual cost of "retraining" military personnel over a few years

New reserve for 34,000 military personnel	95,000
New reserve for 30,000 civilian personnel	55,000
TOTAL COST OVER THE FIRST FEW YEARS	716,000

(*) Present level of expenditure maintained

Obviously, the reduction in manpower we at DEFENSA 2001 propose would mean putting some 34,000 military personnel and 30,000 civilians on reserve, who are at present on the Ministry of Defence payroll. This "new reserve" would involve an additional expenditure of 150,000 million pesetas a year over a period of time which would have to be decided, as it seems unfair that this "military reconversion" should enjoy special privileges as regards other groups of workers. The armed forces at present include many young men who would make good professionals in the civilian sector and who wouldn't therefore have to spend the rest of their lives in a "reserve" situation, receiving a pension for ever. However, this is a political issue we shall have to leave until later.

The budgets for maintenance (purchase of goods and services) and material would obviously be reduced more than the others, and would reach a level close to half their present level. On the basis of the reduction in manpower, weapons and installations, we estimate that DEFENSA 2001 could work with an expenditure of 70,000 million pesetas a year for maintenance and 160,000 million for investment.

A quick look at the main arms investments foreseen by the Ministry of Defence for the next few years illustrates this perfectly. In fact, the largest programmes, which make up more than half the total investment, concern weapons which we at DEFENSA 2001 suggest doing away with or substantially reducing. Even if new defence programmes are started, the savings in investments would be considerable.

Breakdown of the Cost of DEFENSA 2001
(in milions of pesetas)

	Personnel	Maintenance	Investments	TOTAL	%
C.O.	113,000(*)	10,000	30,000	153,000	27
Land	134,000	20,000	40,000	194,000	34
Navy	46,000	20,000	40,000	106,000	19
Air	43,000	20,000	50,000	113,000	20
TOTAL	336,000	70,000	160,000	566,000	100
%	60	12	28	100	

(*) 35,000 million correspond to people employed in centralized organisms, and 78,000 million to invalidity pensions and reservists.

These reductions in the budget, however, don't mean that there will be less money per member of the armed forces. On the contrary, while current expenditure on maintenance and material amounts to 1.3 million pesetas per person (including officers, junior officers and troops), the corresponding sum under DEFENSA 2001 is exactly twice as much, 1.7 million pesetas per person, a similar figure to that in most western countries. The new armed forces proposed by DEFENSA 2001 would therefore be better equipped than the present

army, but in exchange for being smaller and operating exclusively under a non-provocative defence scheme.

Altogether, the fixed annual cost of the DEFENSA 2001 model can be put at about 566,000 million pesetas, slightly more than one per cent of the country's GNP, and 300,000 million pesetas less than the present Defence budget. This saving could be put to good use in satisfying social needs, increasing work in the field of ecology, and -why not?- giving a little more encouragement to research into peace and disarmament.

Comparison of the Regular Annual Budget for DEFENSA 2001
(in milion of pesetas)

Ministry of Defence budget for 1990	Regular Budget for DEFENSA 2001	Difference
870,000	566,000	- 304,000

Fundació Jaume Bofill / Centre UNESCO de Catalunya